

c

VIATA ROMÂNEASCĂ

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P.R.

1

ANUL III IANUARIE

1 9 5 0

008
VK 514

VIATA ROMÂNEASCĂ

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P.R.

Apare sub conducerea unui comitet de redacție

88

Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURĂ

[Handwritten signature]

10 APR 1971

24

* P / 5 4 4 6 9 1 *

1

Biblioteca Județeană
"OVID DENSUȘIANU"
Hunedoara - Deva
Inv. P/544691

CUPRINSUL

	PAG
RADU BOUREANU: La moartea lui Lenin	1
NICOLAE TĂUTU: În gospodăria colectivă « Vladimir Ilici »	4
VALERIU CÂMPIANU: Lângă Ilici	7
HEINRICH SIMONIS: Pe drumul lui Lenin (trad. de <i>Al. Philippide</i>)	9
NICOLAI RĂLENCOV: Balada unui portret (trad. de <i>G. D. Pan</i>)	10
RASUL GAMZATOW: Caucazienii la Kremlin (trad. de <i>Virgil Teodorescu</i>)	11
JOHANNES BECHER: Stalingrad, îți mulțumesc (trad. de <i>I. M. Sadoveanu</i>)	15

MIHAIL DAVIDOGLU: Cetatea de foc (dramă în patru acte)	20
ION CĂLUGĂRU: Oțel și pâine (II)	79
PETRE DRAGOȘ: Ion Lăscan s'a pus pe gânduri	110
OCTAV MĂGUREANU: Stratul de țitei	152

Scrisori pentru Stalin	185
------------------------	-----

TEORIE ȘI CRITICĂ

J. POPPER: Daruri și poeme pentru Stalin	202
ANDRONICA POPESCU: Planul de Stat în literatură	217
G. C. NICOLESCU: Eminescu și Creangă	234
ILEANA VRANCEA: Doinele	246

RECENZII

PETRE LUVA: Almanahul Uniunii Scriitorilor din R.P.R., Filiala Cluj (263) — M. PETROVANU: Ion Creangă, « Opere alese » (265) — HORIA BRATU: Petru Dumitriu, « Vânătoare de lupi » (269) — RADU PETRESCU: « Luptăm pentru pace » (273) — ȘTEFANIA TORNEA: Istvan Asztalos, « Vântul nu se stârnește din senin » (277).

IMPRIMERIA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI, 1950

RADU BOUREANU

LA MOARTEA LUI LENIN

*Un clopot alb de largă 'ncremenire
Se așeza pe Moscova, pe lume,
Sunând cu limba veacului un nume,
Cum dangăt n'a bătut vreo mănăstire,*

*Cum turlile Rusiei vechi, arama
N'au clătinat jelind sfârșit de țari
Călugări albi de iarnă: brazii mari.
Poporu 'ntreg: un ochi udând năframa.*

*Incovoiau spinări de piatră munții
Caucaz, Urali, Altai și Iablonoï,
Pădurile tăceau adânc ca voi
Popoare, cu nor greu pe bolta frunții.*

*Minutele în care lumea largă
Tăcu tăcerea dela început,
Când pulsul vieții încă n'a bătut, —
N'ar fi fost sunet care să le spargă.*

*Rămase 'ncremenit ca o coroană
Pe coșuri lungi de fabrici negrul fum,
Sub trenuri adunat întregul drum,
De jalnic svon se întorcea în goană.*

*Tovarășii tăceau în umbra morții
 Și așteptau ca mersul uriaș,
 Să pună iar pecetii vii de pași
 Pe iarna ce pornea din umbra porții.*

*Un clopot alb înconjura pământul
 Când mari porunci lăsa Lenin murind,
 Popoarele vibrară auzind
 Cum Stalin dârăz rostește jurământul.*

*Vaerul mut al vremii venea ca o undă,
 Bătea prelungit pretutindeni în inima lumii sărace,
 Când clopotul și-a ridicat tăcerea profundă,
 Lenin dormea sub uriașul zâmbet de pace.
 Peste giulgiul de iarnă acoperind pământul
 Fluviu a curs poporul purtându-și durerea,
 Sute de mii urcau spre Partid să-i crească puterea,
 Prin glasul lui Stalin Partidul rostea jurământul
 Care lega peste veacuri cei trei uriași.
 Uriașul ce asculta răstrângându-i ecoul — Poporul!
 Uriașul cărmaci care-l purta peste veacuri,
 Uriașul ce închisese albastrele lacuri
 Ochii albaștri, Lenin învățătorul.*

*« Părăsindu-ne tovarășul Lenin
 Să păstrăm nepătat, ne spunea,
 Marele titlu de membru-al Partidului.
 Jurăm, tovarășe Lenin
 Să 'ndeplinim cu cinste această poruncă a ta!*

*Părăsindu-ne tovarășul Lenin,
 Ca lumina privirii, spunea
 Să păzim unitatea Partidului.
 Jurăm, tovarășe Lenin
 Să 'ndeplinim cu cinste și această poruncă a ta!*

*Părăsindu-ne tovarășul Lenin,
 Dictatura proletară, spunea,
 S'o 'ntărim, și noi nu vom cruța
 Nici un fir al puterilor noastre.
 Jurăm tovarășe Lenin
 Să 'ndeplinim cu cinste și această poruncă a ta!*

*Părăsindu-ne tovarășul Lenin
Să luptăm cu tărie, spunea
Muncitorii, țăranii unindu-i.
Jurăm, tovarășe Lenin
Să 'ndeplinim cu cinste și această poruncă a ta!*

*El ne vorbea învățându-ne
Că popoarele liber unite,
Sovieticei patrii iubite
Chezășie puterii aduce-vor.
Jurăm tovarășe Lenin
Să 'ndeplinim cu cinste și această poruncă a ta!*

*Lenin ne-a spus, nu odată
Ca Partidul de veghe să stea,
Și roșia noastră armată,
Și roșia flotă cu ea
Să crească puternică oaste;
Jurăm tovarășe Lenin
Să 'ndeplinim cu cinste și această poruncă a ta!*

*Părăsindu-ne tovarășul Lenin
Să păstrăm credință, cerea,
Misiunii ca'n lumea întreagă
Unindu-i pe cei ce muncesc,
Să lărgim și să creștem puterea
Infrățitelor mâini ale muncii:
Jurăm tovarășe Lenin
Să 'ndeplinim cu credință și această poruncă a ta!»*

*Poporul mut rostise jurământul
Ce răsuna înfășurând pământul
Pădurile din iarnă se mișcară,
Din acel alb și funerar Ianuar,
Pădurile de inimi nu uitară
Poruncile de fier ca niște aripi,
Vibrând, bătând sub cerul greu de iarnă
Suind din testamentul proletar.*

*Intre călugări albi de iarnă, brazii mari,
Când nici o geană nu părea că plânge,
Tovarășii tăceau, cum steiuri tari
Lucesc sub poleiri de stele reci
Și le creșteau în inimi stele mari de sânge.*

NICOLAE TĂUTU

IN GOSPODĂRIA COLECTIVĂ «VLADIMIR ILICI»

*Moș Gruia alungă de pe el iarna din fulgi
și ninge,
ninge,
parcă cerul cu mii și mii de mâini îl mulgi!
Vin norii ca niște cirezi,
mătăhăloase, cenușii, pline de zăpezi,
ugerele grele de zăpadă,
prăvale înaltul cioburi prin livadă;
le-a zâmbit moșneagul c'atâta omăt
va îmbelșuga rodul lui August în pomăt,
curând vor sbura herghelii de tractoare,
va fi mai des spicul ca fulgii din ninsoare,
vor crește lângă valul holdelor în vânt,
păduri ciufulite de-al păsării cânt!*

*Și duce moșul, zorit ca niciodată,
chipul lui Lenin să-l prindă la Gospodărie
de peretele văruiț în alb ca o ie,
duce lângă inimă acest portret de tată,
să nu-l ajungă fulgii noian
l-a încălzit la piept, aproape, sub suman.*

*Și-acum gonește prin noapte târziu,
în portret chipul parcă e viu
și în miezul viscolului tăios ca un bici
îl simte alături mergând pe Ilici.*

— *Măine te vom slăvi, tovarășe Lenin!
Nu mai e singur, drumu-i pare puțin,
inima-i caldă, încinsă de bucurie:*

în zori va străluci portretul în Gospodărie.
 Il și vede luminos împodobit în perete
 cu două năframe de borangic
 pe care-au brodat o stea și un spic,
 o secere și un ciocan, ca o pecete
 a celui dintâi bolșevic!
 Strânge bătrânul la piept portretul drag,
 i l-au dat dela județeană ca pe un steag
 iar secretarul — era tot blond și voinic —
 i-a spus că trebuie să rodească cel mai bogat spic
 în Gospodăria ce poartă numele celui dintâi bolșevic.

...Și gonea mai departe, prin nămeți,
 răsăreau în gând rodnice dimineți,
 când înaintea de-a ieși tractoriștii pe ogoare
 vor întâlni în portretul lui Lenin cel dintâi soare
 și cu zâmbetul lui în gând, mai spornic
 vor învinge oamenii vremea din ornici,
 raportând, când lanul cu-un steag arămiu s'o desface:
 — Tovarășe Lenin,
 am depășit norma din planul pentru socialism, pentru pace!

*

E beznă pe lac de parcă trei nopți să tot rupă
 și ghiața plesnește, pământul se surpă,
 apa sbucnește cu șerpi lungi de ghiață,
 boabe de stropi îl înțeapă'n față,
 în adâncul lacului vârtejuri s'ascund,
 scânteie peștii-fosfor — prin pâcla din fund,
 dar Gruia dă ghes, zorește, să scape
 tabloul lui Lenin din mreje de ape,
 îl strânge cu teamă sub pulpane,
 îl înspăimântă negrele bulboane,
 ar vrea să se'ntoarcă teafăr înapoi
 să nu-l înghită apa, tulbure șuvoi,
 dar prin perdeaua fulgilor ca de orez
 își amintește de o altă noapte,
 o noapte din golful Finlandez,
 despre care a cetit în colectiv la Cămin
 anul trecut în «Povestiri despre Lenin.»
 ...Suia acolo, când din beznă a prins să se vadă
 adâncul din apă tăios ca o spadă,

și mergând pe gheață, prin fulgii deși ca de vată,
 Lenin șopti călăuzei ce se opri speriată:
 — Tovarășe, în primejdie nu zăbovi niciodată:
 ca să învingi e-o singură cale: înainte!
 Și peste zeci și zeci de ani aceleași cuvinte
 le tălmăcea Gruia în inimă, în minte;
 — Hai, în primejdie e-o singură cale: înainte!
 Și parcă Lenin, ce trecea prin ger, în haine subțiri,
 nu venea de-acolo, din ieri, din amintiri,
 ci-l simțea alături vitejind prin troian
 de-l încălzea Gruia cu drag sub suman.

Când a ajuns în sat, dimineată
 l-au întrebat zorite vecine:
 — Hei, Gruia, l-ai adus pe Lenin?
 El le-a răspuns cu tabloul lui Ilici în brață:
 — Nu, tovarășe, Lenin m'a adus pe mine,
 din noaptea cea grea către viață!

*

... Intre năframe de borangic și flori
 scânteiază viața calde culori,
 luminează tabloul cu roșu chenar,
 de-i crește lui Gruia inima sub pieptar,
 când delegatul Comitetului Central grăește senin:
 — « Tovarăși, unde întâlnesc chipul lui Lenin
 așa cum l-a pregătit cu dragoste aleasă
 acolo mă simt ca la mine acasă. »

Și când mătușa Varvara — anii ei minte nu-i mai țin —
 s'a pornit să lăcrămeze pentru moartea tovarășului Lenin,
 din nou luă cuvântul tovarășul delegat:
 — Lenin trăiește și va trăi, mătușă,
 n'ai decât ochii să-i ridici
 să citești pe poartă și la noi pe ușă:
 GOSPODĂRIA COLECTIVĂ « VLADIMIR ILICI »

Lenin trăiește și va trăi, mătușă,
 învinge mai departe, trăiește iarăș
 de-acolo din zare dela Kremlin
 în cel mai de seamă tovarăș
 în IOSIF VISSARIONOVICI STALIN!

VALERIU CÂMPIANU

LÂNGĂ ILICI

*Septembre, anul patruzeci și trei.
Prin frunzele de tei
Și brazi înalți împovărați de verde,
Pe povârnișuri unde toamna-și pierde
Din frunze una câte una,
Se ridică pe boltă luna
La Planeornaia . . .
Albă era în nopțe vila
Și albi mestecenii foșnind, ca de de hârtie . . .*

*Iar marmora lui Lenin, albă, cioplită'n mare măestrie
De noi artiști cu dalte noi,
Străjuia împrejurimea zilelor
Și serilor . . .
Zile lungi și seri târzii
Cu ședințe în nopți albe fără dor de căpătâi . . .
Zări și zări,
Se perindau,
Se depănau,
În prelungirea celei mai îndelungate așteptări . . .
Treceau săptămânile peste drămuirea zilelor,
Peste forfota clipelor,
De când românii, ceasurilor le puneau cu ciudă întrebări
Și poarta o 'ncrustau în așteptări . . .*

*De prin lagărele de prizonieri
Au venit la Planeornaia întâia oară
Purtau luminile din Krasnogork; iar din avânt
Dădeau nădejdlor cuvânt . . .*

*În jurul celor cinci tovarăși ce'n temniți Grivița cântară
Și steagul roșu-l înălțară,
S'a adunat și vopsitorul dela Grivița-vagoane
Și aprigul sergent Levinte
Și tipograful Ion Aroane*

*Și multe sute de țărani,
 Robi toți, din tată'n fiu, pe câțiva bani . . .
 I-a răvășit prin stepele 'nchețate a gerului de faur
 Și i-a vândut ocârmuirea pe prețul multori bruși de aur.
 Apoi, sub trăznetul Katiușei s'au răvășit,
 S'au împărțit:
 Unii s'au îngropat în dealuri, sub clopotele de obuze
 Cu blestem de iobag pe buze.
 Iar cei salvați de către sovietici, azi lângă marmora lui Ilici
 Așteaptă,
 Spre a porni pe drumul drept la luptă dreaptă.
 Și'n așteptarea lor cea mare
 Călătoreau și zi și noapte'n depărtare
 Cântate melodii cu pumnii strânși,
 Lumini de foc a ochilor prea mari deschiși
 Din lumea nouă atotbiruitoare,
 Din lumea răsăritului de soare.*

*Iar serile
 Și diminețile
 Plecau
 Și iar veneau
 Și regăseau în lungi consfătuiri români
 Cu mult prea încheștate mâni
 Insetoșate crunt de arme noi,
 Spre desrobirea celor mult mințiți și goi . . .*

*Octombre, anul patruzeci și trei.
 Lângă 'nsorita Moscovă, la Planeornaia 'n toamna ei,
 In zi cu soare mult cât multele nădejdi,
 Și unde dor de luptă gemea în vila colilie,
 Sosi răvaș trimis de Stalin prin solie.
 Și dela marmora lui Ilici
 Porni o nouă oaste 'n drept război
 In anul patru' ș' trei, Octombre doi . . .*

*

*Și peste luni și zile asudate,
 Lângă afetele turnate
 De muncitorii dela Ufa și Ural,
 La cel dintâi semnal*

*Prin gerul țepilor de sticlă și câmpul verilor cu rouă
Cu 'nvingătorii vremurilor — Sovieticii —
Plecat-au mulți români la luptă nouă.*

*

*La Planeornaia, lângă Ilici,
Jos la poalele pădurii
S'au născut din nou pandurii.*

HEINRICH SIMONIS ¹⁾

PE DRUMUL LUI LENIN

(Gânduri cu prilejul verificării)

*Trecuse miezul nopții. Prin fumul de țigară
Sclipeau în sală câteva cuvinte:
Numele Marelui Partid, pe care
Mulți îl rosteau cu glas adânc, fierbinte.
Stăteau în fața mesei cu roș acoperită
Tovarăși luptători ai vremii noastre.
Eram chemați să dăm aicea socoteală
Și s'arătăm și lipsurile noastre.*

*Aveam în față ochii lui Lenin și vedeam
Cum către noi privirea lor se'ndreaptă.
Ardea în ei nestinsul foc al luptei
Și cugetul ce'ndeamnă, mereu mai viu, la faptă.
Mai pâlpăia și-acum întrânșii ura
Ce-a doborât din drum asupritorii
Și-a ridicat în lume proletarii,
Ducându-i din victorii în victorii.*

*Simțeam din nou acea imensă forță
Care-a rășbit demult, mereu crescândă,
Prin vișorul războiului civil
Și opera lui Lenin a dus-o la izbândă.*

¹⁾ Poet de limbă germană din R.P.R.

*Ea-mi pătrundea în inimă trezind
Simțiri adânci. Și mă'ntrebam în mine:
Când mi-a fost dat pentru Partid să lupt,
Luptat-am, oare, 'ntotdeauna bine?*

*Rămas-am, oare, credincios statornic
Chiar în acele clipe când băntuia teroarea,
Când mii de oameni se sbăteau în chinuri,
Când numai luptătorul își asculta chemarea?
Am apărat eu bine dreptatea și-adevărul,
Călcate în picioare de fascism?
Ținut-am strâns în mână drapelul libertății?
Nu m'am lăsat vre-odată târît de egoism?*

*Și gândul care'n masse a fost sădit de Lenin
Trăiește 'n noi cu trăinicie de oțel.
Călăuziți de Stalin, vom merge înaintea,
Chiar de ne-am da și viața pentru el.
Vom sfărâma dușmanul de clasă pretutindeni,
Cu dârză vigilență ne'ntreruptă,
Gata de jertfă'n fiecare clipă
Când va suna chemarea Partidului la luptă.*

*Și iată dela masa cu roș acoperită
Lenin și Stalin ne vorbesc, ne 'nvață,
Și vorba lor e ca un cer pe care
Un soare nou vestește-o nouă viață.
Și trainic ne-am legat atunci cu toții
Ca să păstrăm credință Partidului; și-am spus
Că zid vom face 'n jurul cetății glorioase,
Pe care steagul roșu se'nalță tot mai sus.*

In românește de Al. Philippide

NICOLAI RĂLENKOV

BALADA UNUI PORTRET

*Nu în atelierul unui artist de seamă,
unde surâd culorile în palid asfințit —
ci'n negura pădurii, în taberi partizane,
a fost creat acest portret neobișnuit.*

*Când vaerul furtunii trecu peste pădure
și tunetul în limbă străină-a răsunat,
la mijloc de poiană, pe trunchi'nalt, de mesteacăn,
un cercetaș, în coajă, cu brișca l-a 'ncrustat.*

*S'a'nseninat pe dată, posomoritul cer;
— E-aici! au spus cu toții, și fața lui e calmă:
străpunge-adânci hățișuri cu ochi strălucitori
și lumea e întreagă'naintea lui, ca'n palmă.*

*Alunecau spre dânsul poteci prin văgăuni,
printre copacii care-și vorbeau încet în șoapte,
și oamenii zoriră să-i facă jurământ,
cu vii detașamente pornite către fapte.*

*Ce'nseamnă pentru dânșii amenințări dușmane
sau urma cine'n stare ar fi să le-o descoase,
când în pădurea soră sub frunze de mesteacăn,
el, Lenin, îi conduce pe drumuri luminoase?*

*Și ceasul de răsplată n'a'ntârziat să vină;
prezența lui rodit-a fierbintea răzbunare —
și nu 'n zadar pe urmă 'ntre marmore și bronzuri
portretu-l așezară, la locul de onoare.*

In românește de George Demetru Pan

RASUL GAMZATOW

CAUCAZIENII LA KREMLIN

*In ale Aracanului coclauri
acolo unde vulturi dau ocol,
veneau, pe ăripi grele de furtună,
legende despre el, rotind în stol.*

*In nopțile de toamnă cenușie
de el vorbeau puternicii bărbați
ai muntelui, la focul de găteje
în jurul flacărei culcați.*

*Poeții îl cântau în mari balade
cu versuri de lumină și de aur,
dar chipul lui era necunoscut
în ale Daghestanului coclauri.*

*În zori de zi, când focul mistuia
în pale lungi butucii din cămin,
prin visul lor, venea și-i mângâia
cu vorba lui tovarășul Lenin.*

*Căciulă de cazac purta, dulamă —
și mai înalt ca orice pisc era.
În munți, departe 'n sunete de goarnă
diviziunile sale le-aduna.*

*În anu - acela, tremurau în frig
grădinile de vânturi răvășite
și oamenii pe umeri și-aruncau
dolmanele cu oaie îmblănite.*

*În anu - acela vișorul în munți
vuia cu glas de ghiață și zăpadă.
Dar ei au hotărât: cei mai frunțași
pe Lenin să pornească și să-l vadă.*

*Și un pumnal i-au încrustat, în dar,
cei din Cuban, sclipind în ape line,
și andinejii o manta i-au dat
de uriaș — ca să-l cuprindă bine.*

*Iar unțuculii-o pipă și o pungă
cu vii culori țesută 'n filigran;
urări de bine i-au trimis și daruri
muntenii din întregul Daghestan.*

*Sburară solii iute ca și vântul
mai iute decât vorba 'naripată.
Văzuse ochii lor întreg pământul
dar Moscova-aurie, niciodată.*

*In marea Capitală au ajuns
anevoios, pe drumuri de zăpadă.
Și-atât de mult uimirea i-a pătruns!
Privirile nu le-ajungeau să vadă.*

*Se 'naltă Piața Roșie, bătând
din flamuri pe coloanele-i înalte.
E aerul mai proaspăt ca pe culmi
și turlele sclipesc până departe.*

*Atunci când pragul porții au pășit
și au intrat cu luminos obraz,
cu ei odată 'n Kremlin a pătruns
poporul din întregul Caucaz.*

*Uimiți pășesc trimișii. Ca prin vis
ei trec, cu pași înceți, prin săli tăcute . . .
Și 'n fața lor deodată, iată: Lenin
în limba țării vine să-i salute.*

*El strânge mâna tuturor, zâmbind
cu-o bucurie caldă și firească
și ca un om din munții lor natali,
de Daghestan începe să vorbească.*

*De lupte și bejenii îi întreabă
de munții păduroși și de ogoare,
de fiii lor, de frați și de prieteni;
să spuie, îi îndeamnă, ce îi doare.*

*De toate le vorbea, și înțelegeau
că el cunoaște totu 'n amănunt,
căci limpede spunea de lucruri mari
și limpede de orice fapt mărunț.*

*Ca niște clipe orele se scurg
și timpul de plecare a sosit.
De darurile-aduse 'n torba lor
solii atunci de-abia și-au amintit.*

*. . . Și Ilici ia pumnalul încrustat.
Cu mâna lui, încet, îl netezește:
e lama ca și lacul nemișcat
ce strălucește limpede, pe creste.*

*Luleaua din Unțucul o admiră
și-o privește printre gene strânse,
dar el că nu fumează din lulea
tăcu chitic și-o vorbă nu le spuse.*

*Se 'ntoarce apoi către bătrâni și tineri
și-i roagă să îi spună-adevărat:
Ce-ar vrea, în schimbu-acestor daruri scumpe
să ducă 'n Daghestanul depărtat?*

*Atuncea se desprinse dintre ei
un sol bătrân și îi răspunse rar:
Acasă ne-am legat să nu ne 'ntoarcem
decât cu chipul tău iubit în dar.*

*În vorbe n'am putea, cu meșteșug
să te cuprindem tot: e tare greu.
Și oamenii din Daghestan ar vrea
să stai întreg în fața lor, mereu!*

*Și iată-acum în mâna lor portretul:
din tată 'n fiu urmașii toți să-l vază.
Stă scris: «Daghestanienilor roșii»
și jos în colțul stâng, Lenin, semnează.*

*

*Așa precum din râpe ape curg
și se adună și se duc în mare,
din munții noștri anii de dureri
și sărăcie s'au topit în zare.*

*Eu am văzut din nou portretul lui
stând în muzeu — de flamuri adumbrit,
în ierni geroase și în primăveri
cu flori înmiresmate 'mpodobit.*

*Trecură ani de muncă și de clocot . . .
În orice sat și 'n orșice cămin
în inimile 'n gândurile noastre
etern, întreg, trăește el: Lenin!*

În românește de Virgil Teodorescu

JOHANNES BECHER

STALINGRAD, ÎȚI MULȚUMIM!

*Trimise-ți sunt aceste versuri, ție,
Înalta-ți slavă lumii s'o vestească.
Vei fi Orașu-Etern, în veșnicie!
Toți se ridică să te preamărească.*

*Orașele pământului salvate,
Stau în a nopților tăcere mare,
Și laudă ți-aduc cu 'nfiorare
Descătușatele popoare, toate.*

*« O Stalingrad »! Un crainic se desprinde,
Și când pe nume astfel te-a chemat,
Un cor măreț de-orășe s'a legat
Și sus, pe cer, lumini înalte-aprinde.*

*Noi, câte suntem astăzi adunate,
Sub boltele-ți imense de granit,
Orașe și popoare liberate,
Te salutăm, oraș nebiruit!*

*Orașe-a' lumilor eliberate
Te salutăm! Tu liber ca nici unul,
Ce 'n fruntea noastră locul ți-ai aflat,
Și pe dușman cu tancul și cu tunu*

*L-ai frânt, sub foc, în bălțile de sânge.
Ți-ai spus la timp cuvântul hotărît.
Și libertatea care nu se frânge
Dușmanul l-a lovit și doborât!*

*Tu 'n arcul Volgăi vajnică săgeată!
Tu, casei libertății temelie!
Cu metereze până 'n zarea lată,
Cu sârmi ghimpate prinse 'n carnea vie —*

*Tu, Stalingrad, stai gata să împrști
Săgeți sclipind din arcul Volgăi mari
In dușmanii porniți nebuni cu oști, —
Și să păzești al libertății-altar.*

*Noi, libere cetăți și metropole
Din lumea 'ntreagă, toate ne-am unit
Să-ți mulțumim, oraș ce roși cupole
De foc purtând, dușmanii-ai biruit.*

*Cum am putea să-ți mulțumim vreodată!
Un veac de-ar fi și tot n'am izbuti!
N'a fost oraș ca tine să se bată!
C'un cânt de mulțumire ne-om trudi . . .*

2

*Noi din răspântii și din uliți strimte
Și de prin case, toate te cântăm,
Și până 'n pașiști cântecul se simte
Și 'n flamuri ce în cinstea-ți înălțăm.*

*In susurul fântânilor din piețe,
Sub bolți, și printre stâlpi, cântarea crește,
Din largile ferestre îndrăznețe
Din micul atelier, sburând, sporește.*

*Mașinile te cântă fiecare
Și străzile te cântă liniștit.
Și înfloresc lumini de reflectoare
In cinstea ta, pe cerul nesfârșit.*

*Din monumente, călăreți se-avântă
Cașicum înainte ți-ar ieși,
Și piatra monumentului te cântă
Suind spre culmea bolții argintii.*

*De dragul tău tabloul prinde viață,
Culoarea 'n jocul pensulei te cheamă,
Și mari gravuri salută 'nalta-ți față:
Gravuri în lemn, în bronz și în aramă.*

*Cu-al lui parfum, și parcu-ți mulțumește,
Și banca liniștită din alee
Și trandafirul fraged care crește . . .
Îți mulțumim, oraș de epopee!*

*Ai monument în orișice oraș,
In cinstea ta, miu clopote răsună,
Căci greul luptei tu l-ai dus, uriaș,
Și mulțumindu-ți, corurile tună.*

*Și ca să-ți mulțumească astăzi toate,
Orașele 'ntr'o orgă 'nalt se leagă,
Și valul vocilor, măreț, străbate
Cu-al mulțumirii cor planeta 'ntreagă.*

3

*Așa a fost! Un uragan de-oțel
S'a ridicat cu bombe și granate.
Și tancuri hitleriste, la măcel
Au năvălit pe zidurile-ți late.*

*Aruncători de flăcări vărsau foc,
— Căci ce n'a ars în sânul tău, cetate! —
Și piept la piept luptară 'n dărzul loc
Cu baionetele însângerate!*

*De-un braț proptit, un zid, încă, stă drept
Dar moartea îl ajunge și-l sfărâmă . . .
E 'n Stalingrad ca inima în piept.
. . . Nici mort n'a dat orașul lui din mână.*

*Așa a fost! In tine-au răsărit
Eroii printre miile de mine . . .
O, Stalingrad, câți nu te-au îndrăgit
Sub ploaia de metalice lavine!*

*Aici nici metrul, metru nu era,
Căci ce măsură ar putea să fie
Pe-un petec unde viața se 'ncleșta,
Cu moartea, — într'un metru sunt o mie!*

*Aşa a fost! Un om ieşi în drum
Cu o granată, mângâindu-şi sacul.
Primit-a singur, drept, în foc şi fum,
Din tancurile repezite, - atacul.*

*Era 'ntr'o casă, la un prim etaj,
Cu zidurile frânte, ciuruite.
Duşmanul, pretutindeni: în pasaj,
Pe coperiş, şi 'n pivniţe boltite.*

*Tovarăşii de sus s'au apărat,
Trăgând cu puştile, făcute roată.
Cât au fost vii, duşmanii n'au intrat
In casa Stalingradului vre-odată.*

*Aşa a fost! Tot aştepta răspuns
Un radiofonist rănit de moarte.
Şi el sosi. Il mai primi la timp
Şi îl trimise-apoi şi mai departe.*

*Din pivniţe de case s'au sculat
Mulţimi, — şi-oricare om atunci fu un erou,
Şi steagul libertăţii-au ridicat,
Ca Volga să audă-un cântec nou.*

*Aşa a fost! Prin mugete de tun,
Fără răgaz, cădea câte-o tăcere.
Atunci simţeau — aşa cum toţi o spun —
In Stalingrad chiar a lui Stalin vrere.*

*Şi pretutindeni îi îmbărbăta
Voinţa lui, prin bolţi subpământene,
Şi voia lui în faptă îi călea
Şi fiecare 'n foc l-avea sub gene.*

*Şi Stalingrad, de Stalin chiar alesul
Intruchipare-a vocii lui ne 'nfrântă,
In luptă-şi reînoeşte înţelesul
Şi 'n numele lui Stalin se 'nveştământă.*

*O, Stalingrad, semeţ în apărare
Oraş erou de-o lume ascultat,
Oraş în luptă fără-asemănare,
Oraş de veşnicie încununat!*

*In nopți și zile prins în luptă iarăș
Cântai tu între ziduri care ard,
Un cântec despre cel mai bun tovarăș,
Oraș ales de tine, Stalingrad !*

*Astfel orașele în cor se-adună
Și rând pe rând îți cântă slavă ție !
De azi Oraș Etern să ți se spună,
Căci faptele-ți rămân în veșnicie.*

*Iar voi orașe câte azi mai stați
In mâini vrăjmașe, noi v'aducem veste :
A libertății zi aproape este,
Și prin văzduh v'o spunem, — ascultați !*

*E Stalingradu 'n astă simfonie,
Ce niciodată n'o lua sfârșit,
Un cânt la fel n'a fost și n'o să fie,
O, Stalingrad, oraș nebiruit !*

*Ești libertatea, ești reînvierea,
Și cald îți mulțumește-orice popor.
Voința libertății ți-e puterea,
Primește astăzi cântul tuturor.*

In românește de Ion Marin Sadoveanu

MIHAIL DAVIDOGLU

CETATEA DE FOC

DRAMĂ IN PATRU ACTE

PERSOANELE

PETRU ARJOCA — *prim maestru furnalist*

PAVEL ARJOCA — *maestru oțelar, fiul lui Petru*

LIVIU ARJOCA — *secretar administrator al secției oțelărie*

DOMINIC ARJOCA — *topitor*

INGINER IONA JĂMĂNAR — *șeful sectorului siderurgic*

ALEC JĂMĂNAR — *fiul lui Iona*

AARON GHERGHEI — *maestru în hala de turnare*

ȘTEFAN GERGHEI — *zis Pișto, prim topitor, fiul lui Aaron*

ADOLF KLEIN — *maestru la « Fierul vechi »*

ALOIS KLEIN — *topitor*

SABĂU }
OLOGU } *maestrii la furnal*

PONORAN GHEORGHE

PONORAN VASILE

IOVANOVICI

BĂRBAT ILIE }
COVACI } *topitori la oțelărie*

INGINER VARGA — *șeful secției oțelărie*

CONSTANTIN MUNTEAN — *secretarul sectorului de partid*

BUZNEA — *președintele comitetului de fabrică*

DIRECTORUL UZINEI

SECRETARUL adjunct al Județenei

MUNCITORI

SILVIA ARJOCA — *soția lui Petre*

MARICA — *normatorul secției șamotă, soția lui Pavel*

FLORICA — *macaragiță, fiica lui Petre și a Silviei*

LUCIA — *inginer chimist, soția lui Liviu*

MARGARETA — *soția lui Iona Jămănar*

ACTUL I

La ridicarea cortinei se vede o faţă de scenă; Panorama Reşiţei, cu cele 17 coşuri înalte.

Scena reprezintă curtea familiilor Arjoca, Klein şi Jămănar.

Florica cântă la țiteră, Aaron Gherghel joacă şah de unul singur.

AARON: Pentru cine cânti?

FLORICA: Pentru nimeni. Cânt așa...

AARON: Al'dată mă pomeneam şi eu cântând. Nu aveam — asta — talentul tău... Cântam așa.

SILVIA: (*Din casă*) Da'un' l-ai lăsat pe tata, că nu mai vine?

FLORICA: Nu ştiu, n'a stat la meeting, că a plecat înainte. (*Lui Aaron*) N'a făcut bine el, Pavel, c'a cerut anchetă împotriva tatii.

AARON: Ba, decât să umble tot felul de vorbe, fiindcă-s tată şi fecior? Vezi că'n uzină — ai să'nveţi şi asta... Uzina nu ştie de tată şi fecior..

Uite eu şi Pişto al meu, când a avut accidentul la trei... Chiar m'a întrebat de tine; mă întreabă mereu.

FLORICA: Am să-mi fac timp într'o zi.

AARON: Până atunci poate iese din spital; şi asta numai fierul vechi, că-i bagă în cuptor, ce dracu nu s'a pomenit. Ba c'au fost grenade, ba tuburi cu apă să facă explozie... Adolf şi-a luat angajamente acuma la meeting, dar nu dau doi bani pe capul lui, fiindcă totul e vraise, să intre cine vrea. Şi dacă stai să cauţi bine, trebuie că sunt destui... (*Spre fund — unui ţăran care bate uşor în uşa lui Jămănar*) Geaba baţi, măi ortace, fiindcă domnul inginer Jămănar îi sus la direcţie: şi-a luat bătrânul angajamente faine şi-i poftii la un şnaps cu ceilalţi ingineri. Şi doamna Lucia tot acolo, așa că geaba baţi. (*Floricăi, care atinge uşor strunele țiterii*). Dacă eram inginer ori fruntaş ca Pavel, urcam şi eu cu ei; așa am luat un deţ în grabă, că doar mi-s oțelar şi nu măţ să beau lapte (*ţăranului*). Apoi dacă-i să-ţi răspundă doamna bătrână, bate de nădejde. Bate, dar mai degrabă îţi răspunde un surd care nu-şi aude glasul decât bătrâna doamnă Jămănar: îi sărită rău şi face toată ziua mătăanii să-l întoarcă pe fecioru-său Alec, dacă l-a ştiut cândva. Da nu dau doi bani pe pielea lui de legionar, dacă se'ntoarce. (*Ţăranul a strecurat un plic sub uşă, şi-a plecat în grabă.*) S'o'ntoarce el, Alec, să mai îngheţe vre-un furnal, că, mă rog, asta i-a fost specialitatea... De furnalist s'arăta furnalist bun, câinele, cât n'a dat fontă pentru noi. Şi-au făcut socoteală bună 'ei Pop şi Auşnit când l-au crescut lup în jurul lor: să aibe mai departe om de-a lor în uzină; dar asta că l-am simţit şi noi din timp. Mă 'ntreb numai pe cine a lăsat în loc.

FLORICA: Ştii Aaron-baci, că de mâne zi intru pe macara jos în hala de turnare. Asta în cinstea lui primul Mai.

AARON: Am auzit. Mă'ntreb numai cum ai să dovedeşti, că-i greu. Fierbe oțelul sub tine şi urcă sus valuri dogoarea şi gazele şi te ameţeşte.

FLORICA: (*Cu degetele pe strune şi mintea departe*) Mie-mi place focul şi dogoarea.

AARON: Mai cunosc eu pe cineva de-i place focul... De mult ce-i place stă în spital numai carne vie.

ALOIS: (*Care a intrat prin porțița din fund, Floricăi*) Pentru cine cânti Florică, frunzuliță de aur?

AARON: În orice caz nu pentru unul ca tine.

ALOIS: Dar cine sunt eu!? A, că m'au pus pe liber dela furnal? Atunci află că m'a chemat Pavel la dâșii topitor la 3 (*a intrat în casă*).

AARON: Nu-i Pavel el nebun, ori n'a avut destule accidente.

FLORICA: Dumneata Aaron-baci, crezi cu adevărat că Lois?

AARON: Nu știu, dar spune tată-tău, că de când l-a luat sus pe platou, are mereu lipsuri și deranjamente la furnale. Nu mai spun de sulf cât s'a mărit procentul. Și-apoi Lois era nedespărțit de Alec. (*A arătat spre casa Jămănar*).

FLORICA: Au fost prieteni, da. Inseamnă că omul nu se poate schimba? Dacă-i ști ce-i în sufletul lui...!!

AARON: Vezi, asta sufletul nu se prea vede, și cât a fost mare conducător în Heim...

FLORICA: Știi bine că s'a schimbat.

AARON: Mde!

FLORICA: Nu-i ce crezi.

AARON: Mde! Frumos, bun de gură.

ALOIS: (*Revine din casă cu un acordeon sub braț*) Când veniam am văzut pe careva ieșind pe poartă.

FLORICA: La Jămănari. Un țaran; dar nu i-a deschis nimeni.

ALOIS: Păcat, că le-o fi adus veste dela Alec. (*Aaron și Florica se ridică în picioare*). Spun și eu așa, dar poate mă'nșel. Alde Jămănar: «— că-i fugit din țară», dar eu cred că-i pe-aici pe-aproape. Poate chiar sus pe munte. (*Arată acordeonul*) Băieții au rămas la un țap de bere... Ne-a venit un antrenor nou. Dacă ar ști Pișto, plonjează din spital cu pat cu tot.

SILVIA: (*Vine în prag*) Eu știu că mi-s gata de oaspeți (*lui Alois*) Te'ntorci Lois, în grabă, c'avem petrecere. (*Celorlalți cu regret*) Am uitat că el și Piter; da pe unde o fi rămas tata? sau iar are supărare la 2; și ăsta i-a fost furnalul cel mai bun. Că l-au scris și'n gazetă.

DOMINIC: (*Care intrase ca o furtună*) «Furnalul cu cel mai bun indice tehnic cunoscut până'n prezent în țară». Pentru trecut mulțumesc, pentru prezent mai puțin; chiar foarte puțin, aproape deloc, ba la dimpotrivă: un pumn după ceafă.

SILVIA: Dumi! Cum vorbești de tata.

DOMINIC: Oțelarii nu știu vorbi frumos, dar știu să lucre, și-asta nu-i cuvânt gol. (*A trecut în casă de și-a aruncat haina și va reveni în grabă*).

AARON: (*Silviei care vrea să treacă după Dominic*) Să-i spui lui Piter, gaița bătrână, c'aldat' când o mai plini treizeci și cinci de ani de căsnicie să-și aștepte musafirii pe-acasă. Eu plec dela meeting...

FLORICA: Păi se terminase meetingul.

AARON: (*Reia piesele de şah*) S'a terminat, s'a terminat; dar oamenii mai schimbă o vorbă. Unul se mai sperie și dă înapoi; trebuie să-i dau curaj, nu? iar eu, că se'mplinesc nu știu câți ani... S'ar părea, Silvie, că au fost anii tăi cei mai buni.

SILVIA: Buni, răi, nu se mai întorc.

DOMINIC: Nici că putea să lipsești dela o zi așa de memorabilă când familia Arjoca sărbătorește 35 de ani de asuprire a omului de către om. Mă întreb numai, dacă erai tu în locul șefului de trib, mama s'alegea altceva decât o sclavă?

SILVIA: Nu ți-e rușine, Dumii?

DOMINIC: Pentru ce? (*Arată pe Aaron*) Dacă pelerina asta ar fi avut la timpul său curaj să te răpească șefului de trib, eu, Dominic Arjoca poate mai pluteam în stare de vis și nu prim topitor la trei, care va fi cuptorul tineretului.

SILVIA: Te-au scos prim topitor? (*înduișată*) La anii tăi!

DOMINIC: (*Ușor emoționat*) Omul, tovarășă, să-l cântărești după pricepere și nu după anii lui. (*Il bate pe spate pe Aaron*). Nu spun bine, tinerețe în pelerină? Gândesc că pelerina asta ți-e martoră din vremurile când îi făceai curte mamei (*Silvia se retrage rușinată. Dumii răstoarnă piesele lui Aaron*)

Hai Aaron-baci, dacă te ține pelerina, te chem la o întrecere de şah. Și pe tine Florică, dragoste neîmplinită, chiar dacă Pișto moare după tine; moare el săracu Pișto, și tu cânti... Cântă-mi un cântec de bătlie, să-l bat pe bătrân!... Imi place angajamentul tău, Aaron-baci: «Să deschizi drum liber pentru cei ce construiesc socialismul...» Noi construim socialismul. (*Florică în timp ce joacă*) Cântă-mi, frunză de aur, pe cuvintele mele: «Noi construim socialismul.» No, hai frunzuliță, cântă, dar să se vadă cum fierbe oțelul în cuptor. Macaralele trag fane de șazece tone oțel și-l toarnă în lingotiere. Să se audă cum plâng laminoarele și gem, să bată forjele, și bătrâna noastră uzină să-i aud plămânii cum bat; și valuri de fontă să curgă, să'nroșească tot cerul... Iar furnalele și cowperele ca niște uriași cumiști... Haide, cântă Florică: va fi marșul sectorului șase. Sectorul șase siderurgic a pornit în întrecere socialistă și își scrie singur marșul, iar fiecare cuvânt i-o tonă de oțel. (*Declamă:*)

« Prin foc și mare de gaze
Oțelul fierbinte în valuri se scurge tăcut.
Tăcut să strecoare în cochile
Ca'n pluguri, tractoare și scule...
In cântec de foc și oțel... »

L'am auzit dela Covaci Victor. Dar lipsește conținutul politic. (*Reia tonul de declamație:*)

« Noi furnaliști, oțelari, turnători,
In râuri de fontă și-oțel
Pe dușmani să 'necăm ».

AARON: Joci Dumi, ori...

DOMINIC: Trebuie un vers așa:

«Cine mă oprește să construiesc socialismul dau cu el de pământ, ori cine ar fi!» Vorbă cu vorbă ce-a spus Pavel tatii. Imi lipsește tehnica poeziei, altfel ce subiect! «Tată și fiu față în față.» Imi umblă subiectele prin minte. Dar tehnica...! (*A scos o hârtie din buzunar*) Am început ceva despre furnalul-tatii. Poate să-l dau la gazeta de perete. (*Citește*).

«Prim maestru de furnal
Dacă ți-e de laudă
Să dai sulf decât metal...»

(*L-a simțit pe tatăl său, care intrase între timp urmat de Marica, și reia jocul*)

MARICA: (*Sbucnește în răs*) Vezi, tată, că nici acasă nu te iartă.

ARJOCA: Ci lasă-l să scrie; că-i mai ușor să dai cu gura. (*moale*) Aud că și bărbatu-tău Pavel a luat cuvântul la meeting ca să dea în mine. Dați că mi-i spinarea de piatră; numai focul furnalului și gazele cât mi-au tăbăcit-o. (*Trece spre casă după ce-a privit jocul celor doi. Între timp Florica s'a apropiat de Marica care da să intre și ea în casă.*)

FLORICA: (*Incet să nu o audă ceilalți*) Tata știe că Pavel i-a cerut anchetă...

MARICA: Nu cred să știe, dar va afla.

FLORICA: Pentru ce nu l-ai oprit?

MARICA: Pe Pavel? Oprească-l cine poate, că-i pornit ca și cuptorul lor unu, uraganul.

FLORICA: Trebuia să încerci și te-ar fi ascultat.

MARICA: Altădată... De când am intrat în uzină... E-un om bun și se cheamă că ne-am luat din dragoste, dar bărbații... Vezi, Florică, nu s'au învățat că le suntem deopotrivă. Dar noi știm asta, și de aici înțepături, o vorbă mai aspră... Acum și povestea ceia cu Pișto... Până să-și dea seama că nebunul venea toată ziua în casă pentru tine... Mă întreb, Florică, de ce nu te hotărăști odată, fiindcă să știi: Pișto îi un om bun. (*Au intrat în casă.*)

DOMINIC: (*Joacă*) Stop. Stai așa și nu te da, că și tura-i tot a mea.

AARON: Care tură, că eu am luat-o.

DOMINIC: Asta pentru rimă, și nu te mai umfla în pelerină: pelerină, benzină, chenzină, rășină, bormașină. (*Îl vede pe Pișto care s'a apropiat mândru.*) A, servus Pișto!

PIȘTO: El îi! Pe toți dracii pocăiți, și pe un butoi de vin, vai cum i-am dus! «Noi, tovarășe doctor, suntem în întrecere.» El: «Nu se poate, arsuri gradul II» — că mie dacă mi se întâmplă ceva — «dar cum am să pierd meetingul?...» Aducem steagul, nu? Și pe unu' eu am să-l conduc, fiindcă uraganul cine-l cunoaște mai bine decât Ștefan Gherghei, oțelar prima lux. Frunzuliță lui Dumnezeu mamă, c'am găsit un secret cu dispozitive prima lux, să crape toți dracii pocăiți și Adolf Klein șef peste ei! Pe-un vagon de

vin că intru de mâine. (*Lui Aaron*) Dumneata, tată, pui o sticlă și eu o mie de vagoane. Ioi, ce l-am dus pe doctor. E-un mare sportiv și a auzit că joc extremă stângă; dar când i-am spus că intru și portar... Ții minte cu Severinul, când ne-au cotonogit portarul!... (*Prinde în plonjă buchetul cu care venise*) Plonjă de internațional. Pavlovici, Sombory, Zamora! (*A doua oară scapă buchetul jos și-l ia cu piciorul în « volée »*) (Volée, Driebling! (*Florile s'au făcut praf.*)

AARON: Astâmpără-te, uite că le-ai făcut praf.

PIȘTO: (*Iși dă seama ce-a făcut din buchet*) Florile mele. (*Incearcă să le culeagă*).

DOMINIC: Frumos buchetul: adică a fost. Frumoase garoafe.

PIȘTO: Adică au fost.

AARON: Ci dă-le dracului de cioturi, parcă mergi la mort.

PIȘTO: (*Necăjit*) Mă gândeam să-i aduc Floricăi.

DOMINIC: Driebling cu garoafe? Nu trebuia, că ea, frunzulița, moare după tine. Vezi că te-așteaptă dincolo la Marica.

PIȘTO: Mă așteaptă?

DOMINIC: Păi de ce să nu te aștepte?

PIȘTO: Asta-mi spuneam și eu: adică eu Ștefan Gherghei, prim topitor...

AARON: Isprăvește. Și poți să-ți iei mintea dela Florica, fiindcă-l are pe-un altul.

PIȘTO: (*Infuriat trage un șut buchetului*) Știam eu. Asta florile, ghinion ca la mort.

DOMINIC: Ești un prost, te iei după pelerina asta bătrână. Cu curaj și înainte. Indrăznește, fiindcă vorba lui Pavel: ce-i oțelarul, decât întâi și întâi om care îndrăznește.

PIȘTO: Așa-mi spuneam și eu. (*Incearcă câțiva pași spre casa Maricăi, dar revine*). Eu gândesc că tot mai bine să-i iau niște flori, nu de alta, că nu știu ce să fac cu mâinile. Nu le spuneți că am venit; să nu știe, adică o să știe, dar să nu știe că voi știți... Fiindcă, mă'nțelegeți... Și pe toți dracii pocăiți și o mie de vagoane cu vin!... (*A fugit*).

AARON: Știe-l sfântul de zăpăcit. Și tu Dumi, ce nu te-astâmperi.

DOMINIC: Metoda mea să grăbesc lucrurile. Tempo, tempo...

ARJOCA: (*Revine din casă și după ce urmărește jocul lui Dominic*). Dar unde miști?

DOMINIC: Peste cap ca la furnal (*Se ferește de o mângâiere a tatălui său dar acesta se mulțumește să-i ia locul*).

ARJOCA: Acuma toți cu gura pe mine. Dar mă rog frumos, cine mi-s? Ion din Gătaia care intră întâia oară pe poarta uzinei. Ce mi's eu vinovat că trece sulful de 0,7. Eu, furnalul, dau temperatură, și-l ascult, și iau seama la forme și la cauper, fiindcă am praxa mea, nu? Da' îi baiul sus la încărcare, că ei dacă dorm ca câinii, trimet cocs mărunt și amestec prost. Imi ridică sulful și ne sugrumă la pâine, că ne trage din plic pentru rebut; da sus îi

maestru Sabău, și-i încadrat într'o clasă cu mine... Apoi să aibe dânsul grije, că de plisc îi tare, că-l știi de papagal că-l are bun.

DOMINIC: (*Care urmărește jocul*) Unul la zero pentru șeful de trib.

P. ARJOCA: (*Continuă să joace*) Poate crezi cine știe ce de mine, dar furnalul mi-e tocmai copil și eu mi-i sunt mamă dulce. Asta, că nu fietecine știe să-l asculte. Și unde umblă mereu cuminte, odată se întâmplă altcum.

DOMINIC: Să pornească ca și armăsarul nebun.

ARJOCA: (*Se ridică înfuriat, dar se așează iar*). N'ai să taci! (*Spre casă*). Că mult ai să te'nvârtești acolo, Silvie!?

SILVIA: (*Din casă*) Numai un fărtaș de vreme și vă chem. Florica! Dumi dragule, nu vrei să-mi dai o mână de ajutor.

DOMINIC: Poet și fată'n casă; asta-i mai tare decât... (*Arată spre Adolf Klein care trece spre casa din dreapta*) Uite și fierul vechi. Noroc bun, iepure roz. Imi dau capul dacă spune noroc bun. (*La privirea aspră a tatălui său, Dumi a intrat în casă.*)

ARJOCA: (*Lui Adolf Klein*) Tu, Adolf, cu adevărat că parc'ai fi un iepure roz. Și mă rog, de ce nu dai noroc bun?

ADOLF: (*Se apropie de grupul lor*) Fiindcă nu-i bun; ba-i chiar prost. Pot să spun că-i prost de tot. N'auzi. (*Se aud tunete*) Mă uit la Grebla negru. Pomostul nu-l vezi de ploaie. Dincolo de Dealul Crucii umblă nourii parcă vin caprele dela păscut. Și ce capre! — Asta nouri vreau să spun. Caprele mai dau și lapte, dar astea de pe cer numai ploaie (*cei alți râd*). Vouă vă vine ușor, dar eu... Am trei trenuri cu fier vechi. Trei. Și-s numai obuze, tuburi, cilindri, bidoane; dracu cum s'a potrivit, numai goluri să primească apă. Și-mi bagă în cuptor vălul jumate fier, jumate apă. Și uite explozia. Și cine-i de vină, cine răspunde? Fierul vechi. Și cine-i mă rog fierul vechi? Klein Adolf; adică eu, Adolf, nu sunt un om ca fiecare, eu sunt fierul vechi. Degeaba răzi, măi butoi peste butoi și tu Piter. Ai să-mi spui de ce nu întorc tuburile cu gura în jos, să nu mai intre ploaia. Dar dacă se ciocnesc în transport și vine unul cu gura în sus, ori careva — vreun drac, pe drum, anume — înțelegi. Am însoțitor, dar uite cu însoțitor cu tot (*a arătat spre Aaron*), fecioru-său și macaragiul.

ARJOCA: Adevărat, că prea s'au întâmplat accidente.

AARON: (*Răstoarnă piesele*) S'au întâmplat?! Cum asta s'au întâmplat?

ARJOCA: Se întâmplă, că-s cuptoare de fierb oțelul, și nu șpoier de-a Silviei să încălzească supă... Și mă rog frumos, că n'am isprăvit partida.

AARON: Isprăvește-o singur, ori cu dânsul. Pentru voi omul n'are niciun preț și mă doare inima... (*Il ia pe Dominic care trece în oraș cu un coșuleț și ies împreună pe porțița din fund*)

ADOLF: Da ce, eu n'am inimă?! Cine-s eu? Comandant din S.S., ori bandit de pe Semenici? Cum, n'am inimă? Și nu mă doare de oameni? Și nu mă doare de șarjă, ori de cuptor, când se întâmplă... Dar dacă nu știu cine este! un lup, o fiară... Tu mă știi, Piter, că sunt un om blând, dar să-i prind urma!... Adică-i sunt pe urmă și nu numai eu... Vai, să-mi cadă

în mână! Cât mă știi de blând Piter, dar îi rup din beregată cu dinții: rup și torn sare, și rup iară... Așa pân' numai rămâne nimic. (*S'aud tunete îndepărtate*) Uit' că se pornește. Fac numai un control și mă întorc.

ARJOCA: Dar până atunci; c'a găsit Silvia niște răchie de vin (*îl împinge spre casă*) tocmai bună pentru veterani ca noi, fiindcă tineretul... Imi pare bine Adolf că nu ești supărat pe chestia cu Lois... Imi vine mereu sulf și nu pot răspunde. De ce nu-l iei la fierul vechi? Oricum, ți-i fecior.

ADOLF: L-a chemat Pavel, topitor la dâșii.

ARJOCA: Nu!

ADOLF: Ba da. (*A trecut pragul*)

ARJOCA: Asta ca să bată în mine. (*Intră în casă după ce l-a văzut pe Pavel care intra prin fund*)

LUCIA: (*Care venea în urma lui Pavel*) Noroc Pau; Pau, ți-am spus noroc, și nu-i greu să fii politicos.

PAVEL: (*Se oprește din drum*) Noroc! Mă iartă, dar mă gândeam...

LUCIA: De sigur la întreceri, fier vechi, furnal, fontă, procentul de sulf și așa mai departe.

PAVEL: (*Râde*) «Și așa mai departe.» Producție, cum spunem noi.

LUCIA: Și-i de ajuns, ca să fii mulțumit? Tot orizontul, toată viața ta?! Aș fi vrut... De ce nu-mi faci curte, Pau? E adevărat că suntem cumnați, dar așa în glumă (*Pavel o privește lung și râde.*) Și mie-mi place să râd. Hai, nu fi sălbatic, Pau. Dacă ai știi, cum mă plictisesc și n'am cu ce să-mi umplu viața! Bărbatul meu? Ți-e frate și nu-i frumos să-l vorbesc de rău; dar dacă l-ai ști pe Liviu, cum îl știu eu astăzi! Poate că ne despărțim; mai ales acum când nu mai are cum să ajungă prin noi. Fiindcă de egoist și lacom numai ca să ajungă... Intâi prin Alec, apoi prin tata, și acum în urmă... Nici de departe nu bănuiești, dar eu... Se spune că sunt o femeie frumoasă și talentată în meseria mea. La ce-mi folosește totul când n'am cu ce să-mi umplu viața?

PAVEL: Ești inginer chimist. Încearcă să prinzi de-unde vine sulful. Uite motiv să-ți umpli viața.

LUCIA: Sulful? O chestie veche, și tata care-i specialist...

PAVEL: Am mereu șarje declasate prin sulf. Și o singură șarjă pierdută înseamnă kilometri de linie ferată mai puțin, sau un tractor și o batoză lipsă.

LUCIA: Noi din laborator...

PAVEL: Urmărește-l în drum: dela furnal la oțelărie, plus minereu și gazogene; apoi laborator și iar înapoi. Prinde-l în drumul ăsta. Și succesul tău va fi hotărâtor în angajamentele și întrecerea noastră.

LUCIA: Mi-a vorbit și tovarășul Muntean.

PAVEL: Atunci noroc, și succes. Uite o problemă să-ți umple viața. (*A trecut spre casă în timp ce din fund au venit Liviu și Iona Țămănar*)

LIVIU: Luci! (*arătând spre Pavel*) Ce ți-a mai reproșat? (*Lui Iona*) Auzi pretenții la Pavel! Care sunt angajamentele mele? Că o să intre și peste noi dela administrativ: mă simt jicnit și-i absurd ce pretenții au ridicat.

LUCIA: Știi, Liviu, c'ai început să mă plictisești? Parc'ai fi mama.

LIVIU: *(Lui Iona care se muncеște să descuie)* Auzi, papa! spune dacă o înțelegi. Eu personal... Imi permiți. *(Ia cheia din mâna lui Jămănar și încearcă să descuie. Lucia fredonează dintr'un marș al tineretului pe care-l cânta un grup ce trecuse pe stradă)* Dar pentru Dumnezeu, Lucia!

LUCIA: Incerc puțin din entuziasmul lor. Auzi? Oamenii ăștia știu ce vor, fiindcă știu pentru ce trăiesc.

LIVIU: Luci!

LUCIA: Da! Ei știu pentru ce trăiesc! Pornesc să construiesc socialismul pentru o viață a lor mai bună. Înțelegi că ei știu pentru ce trăiesc, iar noi... Dacă aș ști și eu pentru ce să trăiesc?!

LIVIU: Dar bine Luci, eu soțul tău... *(A descuiat ușa)* Va trebui să schimbăm broasca. *(Vede scrisoarea de jos și-o ridică)* Dela Alec. Scrisul lui. *(Desface plicul și-și aruncă ochii pe conținut)*

LUCIA: *(Vrea să apuce scrisoarea dar Liviu a trecut-o lui Iona)* Ce mai vrea?! *(Lui Iona)* Rupe-o, tată, fără să o citești.

LIVIU: Vrea să te vadă; e în oraș și cere să te vadă.

IONA: Ce pot face, Luci? E fiul meu, fratele tău... Crezi că-mi vine ușor!

LUCIA: *(Rupe scrisoarea)* Să înțeleagă odată c'a pierdut partida. Și tu Liviu nu poza în omul «subțire» care urăște muncitorii din simțul de clasă al feciorului de industriaș sau nobil în a treia generație. De o sută de ori mai multă noblețe la frații și tatăl tău, care nu sunt decât simpli muncitori dar nu s'ar vinde niciodată pentru bani.

LIVIU: Și eu mă vând pentru bani? Poate și Alec? Auzi papa?

IONA: Nu vă certati, copii. Liviu, Luci are dreptate. *(Rupe scrisoarea)*

LIVIU: *(Culege bucățile scrisorii de jos)* Inseamnă să-mi iau poate și eu angajamente și să mă bucur că vom câștiga steagul, s'ascult toată viața *(a trecut după Lucia și Iona, în timp ce Petru Arjoca revine din casă; în urma lui, Adolf Klein)*

ADOLF: Tinerețe, Pităr: uneori mă gândesc că și noi dacă eram la anii lui Pavel...

ARJOCA: Ai auzit tu cu urechile tale?

ADOLF: Depășire II. Angajament înaintea oamenilor.

ARJOCA: Un nebun. Și se face de răs. Niciodată! Dacă eram de față când și-a dat cuvântul, îi dam peste bot. Din neamul nostru nu și-a călcat nimeni cuvântul. Ni-s ciolanele tari și știm s'o luăm pe coajă, dar cuvântul nu l-am călcat niciodată... E un muncitor bun care cunoaște lucrul; știu asta și mi-s mândru de el... Și nu-i adevărat ce spui. Înțelege că Pavel e mândria mea! *(Lui Pavel care venea din casă răsând în hohote împreună cu Florica)* Ei, Pavel, o vorbă. *(Pavel înaintează spre bătrân în timp ce Florica trece în casă)*

PAVEL: *(Lui Adolf, care privește cerul)* Cauți graficul cerului? Ori îl iei martor ca să nu-ți respecti graficul tău!

ADOLF: Tu Pau, îți vine să râzi, da răspunderea mea...? *(Tunete)* Poți să spui Piter, cui folosește atâta ploaie aici la noi? Că noi suntem uzină, și

nu câmp să crească cucuruz. (*Pleacă în grabă, mormăind.*) Dar asta numai ca să tragi tu Adolf, fiind ești fierul vechiu.

PAVEL: La mulți ani, tată, că aproape uitasem.

ARJOCA: Mda! Și zi, ce-ai mai scornit? Nu ți-e rușine, Pavel, să arunci cu vorbele? « Imi iau angajamentul. » Unul ca celălalt, de parcă v'ați stricat la cap. Cum ai să depășești programul cu 11, cât a fost prescris, că sunteți gâtuiți mai rău ca toate secțiile?! Cinciul în reparație, va trebui oprit și doi, iar unu, care ține greul are bolta arsă și ca mâine cade în massa fierbinte.

PAVEL: Văd că ești bine informat.

ARJOCA: Că știu eu și șoarecele care mișcă în uzină. Cum ai să dovedești, să zicem, că unu mai stă!? Ați găsit vre-un secret? Sau o aduceți pe maica Precista să lucre pentru voi?

PAVEL: Scurtăm șarjele cu o oră și câștigăm timp. Uite secretul și Maica noastră Precistă.

ARJOCA: « Scurtăm șarjele », dar cum? că mă pricep și eu puțin, așa cât Ion din Brebu al tău.

PAVEL: Pe noi ne sugrumă sulful și ne ține mult afinarea, dar dacă vom primi fonta cu procentul de sulf reglementar...

ARJOCA: Tot furnalele?

PAVEL: Da. Furnalele, dar acum și-au luat angajament să nu treacă procentul peste 0,5.

ARJOCA: Cine și-a luat angajamentul? că fără de mine prim maestrul...

PAVEL: Credeam că știi.

ARJOCA: Ce să știu?

PAVEL: Să-ți spună atunci alții.

ARJOCA: Ce să știu? Spune!

PAVEL: Că te-am cerut în anchetă pentru sulful care-l dai. Și l-am propus până atunci pe Sabău maestru și jos. Să te cerceteze și, ori te 'ntorci în lucru, ori mai departe la sabotaj.

ARJOCA: Ce tot vorbești, că nu înțeleg nimic?! Eu, Pavel Arjoca, m'ai chemat pe mine în anchetă? Eu fac sabotaj?

PAVEL: Nu-i hotărît. Poate e numai delăsare, ori nepricepere.

ARJOCA: Nepricepere! După 42 de ani de furnal, că-i știu și inima, mai bine decât pe a ta care-i de câine! Nu ți-e rușine să spui tatălui tău... Eu, care nu-i loc în uzină să nu-l fi bătut; unde a lucrat moșu-meu și tată-meu și trei frați câți am fost, și am gândit că și feciorii mei... Pleacă! Să nu te văd în ochi, ticălosule! Să mă rușinezi pe mine?! Eu fac sabotaj?

SILVIA: (*Care a venit din casă cu o tavă și niște pâhărele — cum a prins-o, lasă tava pe balcon, și trece între Petre și Pavel*) Ce s'a întâmplat? Ce-i cu voi? Ați înnebunit?!

MARICA: (*Care vine din casă și se apropie de bătrân cu înțelegere*) N'a făcut din răutate: mai de grabă ca să taie vorbele ce umblau.

ARJOCA: Care vorbe? Că fac sabotaj. (*Lui Liviu care venea însoțit de Lucia în haine de vizită*) Auzi Liviu?

LIVIU: Am auzit jos. (*Silviei*) Bunul tău Pavel a cerut anchetă împotriva tatei.

SILVIA: N'ai făcut asta, Pau!

PAVEL: Ba da. Am cerut anchetă, fiindcă furnalele merg prost.

LIVIU: Ascultă-l Lucia: omul tău,

SILVIA: Pentru ce Pavel?

LIVIU: La ce-l mai întrebi? Țsta e în stare să arunce pe careva de viu în cuptor.

PAVEL: Pe-un dușman, da. (*A trecut în casă, Marica după el*)

ARJOCA: (*Silviei*) Să-și ia bulendrele, și să plece de sub coperișul meu! Dacă-l mai prind mâine aici, dau foc casei să ardă cu dânsul cu tot. Copilul tău bun, Silvie! În loc să iasă om ca Liviu, s'a luat cu Ion din Brebu să lucre din greu la foc. N'am vrut să-l fac oțelar. I-am dorit o viață mai ușoară ca a mea. Copilul tău bun și ascultător. Poftim Lucia și intră. Îți mulțumesc că ți-ai adus aminte de bătrânii tăi socri și ne cinstești cu vizita ta. Hai Liviu, și uită de câinele ăsta care ne-a rușinat numele (*Lucia și Liviu au intrat*) Mi-am dorit o bătrânețe liniștită.

SILVIA: Florica crede să punem masa pe balcon, tu ce spui?

AARON: (*Care venise cu o sticlă în mână*) Nu mă 'ntorceam Piter, fiindcă te ții mândru și socotești că nimeni nu-ți stă înaintea, da m'am gândit că-i și ziua Silviei (*Silviei care trece pragul*) Să ne trăiești ani mulți, Silvie!

ARJOCA: Bine, bine, hai de intră!

AARON: (*Vede paharele ce le-a lăsat Silvia*) Să trecem pragul cu paharul plin. (*A izbit de palmă fundul sticlei și a făcut să sară dopul*) La asta nu te pricepi. Tu, dacă știi ceva sunt furnalele.

ARJOCA: Intreabă-l și pe Pavel.

AARON: Aha! Acum îs sigur că treci de șapte peste programat. Dacă nu te știi eu, idole. (*Cu un pumn amical*) Te-a scuturat puțin, ai? Tu, idole, acum ca să-i dovedești, dai și zece depășire.

ARJOCA: Cum sfântu'! că nu-i loc să dau o tonă peste ce-i prescris. Furnalul nu-i capră s'o mulgi și să vie lapte și pentru iezi: totu-i calculat, dozat, cântărit. Doar să am furnale ascunse aici în casă, dela tata bătrânul.

AARON: Găsiți voi: împreună cu Sabău și cu șeful. (*A umplut paharele; întinde unul lui Arjoca și-l ridică și pe al său. Spre casă*) Să ne trăiești ani mulți, Silvie. Noroc Piter; beau pentru sănătatea ta și a casei tale și ca să ne aduci de primul Mai drapelul roșu dela Hunedoara, să fluture și peste furnalele noastre, că destul a fâlfâit peste zidurile lor. Avem și noi mândria noastră, și... (*ciocnește*) noroc bun!

ARJOCA: (*Ia paharul dela gură*) Să nu amesteci primul Mai cu o petrecere a casei noastre. Dacă vrei să închini, închină pentru mine, pentru sănătatea mea; și lasă întrecerea.

AARON: Pentru tine și pentru întrecere; pentru toți tovarășii care s'au pornit în întrecere.

ARJOCA: (*Varsă supărat conținutul paharului*) În casa mea să bei pentru mine.

AARON: Ești nebun!

ARJOCA: Sunt cum vreau. Și 'n casa mea beau pentru cine vreau, și, pentru cine nu vreau, nu beau.

AARON: (*Îi întinde paharul pe care-l oprise pentru Silvia*) Noroc, Petre Arjoca: Inchin pentru tine și pentru toți tovarășii noștri din toată țara care sunt în întreceri socialiste pentru primul Mai. (*Arjoca își varsă și paharul al doilea*) Sunt în casa ta, Petru Arjoca; altfel te învățam eu minte cum să te porți: beau pentru toți oamenii cinstiți care nu stau în loc și pun umărul la carul unei vieți mai bune. (*Dă paharul peste cap*) Ne cunoaștem de mai bine de 35 de ani și Silvia, nevasta ta, a fost mai întâi logodnica mea și mi-ai luat-o, dar am tăcut. Nu ți-am spus nimic și am rămas prieteni. 35 de ani am venit în casa ta și te-am socotit frate; dar pot să spun că abia acum te-ai arătat cum ești: lup apucător numai pentru tine. Asta și 'n viața ta de casă, asta și 'n lucrul tău.

ARJOCA: Taci! sau...

AARON: Și fiindcă socoteai că nu primești cinstea care musai se cuvine, fiindcă l-au încadrat pe Sabău într'o clasă cu tine, ai lăsat furnalele să meargă cum o dat Dumnezeu de capul lor. Da. Asta-i povestea sulfului. Nu feciorul lui Klein, sau alt drac. Tu, cu nepăsarea ta.

ARJOCA: Eu?!

AARON: Da, da, tu. Și poate mai mult. Te-ai încuscrit cu Jămănarii; și, prin feciorul tău Liviu, le-ai prins prieteșugul și poate obiceiurile...

ARJOCA: Să nu te văd în ochi!

AARON: Uite, vorbești de ochi și mi se deschid ochii, și încă la multe: Liviu e-administrativul secției oțelărie, da-i cumnat cu Alec Jemănar și, toate accidente și greutăți și bolțile care cad și declasatele, la oțelărie.

ARJOCA: Să nu te legi de Liviu. Cu cartea pe care o are dânsul... Să nu începi vreo intrigă.

AARON: Tu îi spui intrigă, iar eu vigilență.

ARJOCA: (*Trece spre casă*) Șarpe veninos!

AARON: Cloșcă proastă și îngâmfată!... Stai Piter, stai; nu-ți caut ceartă. Stai omule, și m'ascultă. Nu te doare că nu-i săptămână să nu se prăbușească altă boltă parcă's din cărămidă putredă?! Și nu trebuie să-i dăm de capăt!?

ARJOCA: (*mormăind*) Direcția.

AARON: Și noi cu brațele cruce?! Vezi, Piter, tu lucrezi bine, dar lucrei la fel de bine și pentru Popp și Aușnit... Dacă ai fi câtuși decât convins pentru cine lucrezi astăzi!... Dacă te-ai gândi la tractoare care vor ara câmpiile de grâne și cucuruz! — iar tractoarele celea fierb astăzi în furnalul tău — l-ai grăbi să fiarbă mai repede și mai bine, ca să dai mereu mai multe tractoare, batoze și mașini.

ARJOCA: Eu fierb fonta; pentru asta primesc bani, și tractoarele, și tot ce spui, treaba direcției.

AARON: Treaba direcției?! Ia uite gambeta lui de reformist și putregai din școala lui Bernau și Gherman și Mustețiu!... Lacheu și câine de pază a lui Aușnit! Asta-i fost și asta-i rămas.

ARJOCA: Sunt cum îmi place și mă privește numai pe mine.

AARON: Ba ne privește și pe noi — că-i vorba de mersul uzinei și nu mi-i deopotrivă cum gândește prim-maestrul dela furnale. Așa, ca să știi; gambetă reformistă, cumpănă înneacă în fântână, linge-blide și îngHITE-palme!

ARJOCA: *(A înaintat cu pumnii ridicați împotriva lui Aaron, dar în fața atitudinii acestuia se trage înapoi și, cu răceală)* Bine, gândești cum vrei. Dar la furnal eu... Eu am ajuns în anii mei de pensie: comunică mai departe că Petru Arjoca, prim-maestrul furnalist, și-a împlinit anii de furnal și s'a trecut singur în pensie. Așa! Puneți pe cine vreți, faceți întreceri, câștigați drapele, deschideți anchete... eu... Eu nu mai am niciun amestec cu voi *(A intrat în casă)*

AARON: *(A rămas locului înmărmurit, apoi grăbește spre ieșire, aproape să se izbească de Pișto care vine cu un buchet uriaș de flori)* Numai tu lipseai cu florile tale!

PIȘTO: *(Privește după tatăl său)* Pe o mie de butoaie! Tu pui o sticlă...

(Se aranjază și intră ca o furtună în casa lui Arjoca; în timp ce din fund s'a deschis ușa lui Jămănar și Iona vine urmat de Margareta).

MARGARETA: Înțelege ce ridicol, să stau la masă cu fosta mea spălătoreasă! Familia noastră sub Habsburgi...

IONA: Dar e mama lui Liviu și Liviu e soțul Luciei și ginerele nostru.

MARGARETA: Ginerele tău.

IONA: Mi-ai făgăduit, Margarit, că vii.

MARGARETA: De dragul lui Liviu; fiindcă orice s'ar spune, dar este un tip.

(In dreptul casei lui Arjoca se întâlnesc cu grupul Muntean, frații Ponoran, Covaci și Iovanovici; Margareta încearcă o spaimă, crezând că intră și ei în casa lui Arjoca, dar cum aceștia au trecut spre ușa lui Pavel, intră înăuntru cu trufie.)

PONORAN VASILE: Uite pupăza, să-mi scoată ochii. Trebuie că-i soția domnului inginer Jămănar. Apoi cu așa femeie, nu-i mirare că umblă și el ca stafia pe platou, făr' să ia seama la nic... Când să mă însor, alde moșu-meu: « deschide Vasile ochii, că dacă muerea-i oglinda bărbatului, apoi oglindă cu cioburi nu arată chip frumos. » Ca la noi sus pe platou: ai cuptorul bun, dai șarjă și, cât îi șarja mai bună, te încurajezi să dai alta și mai bună, și mereu așa.

IOVANOVICI: Apăi cuptorul tău, de te lauzi! Atunci ce n'ai primit întrecerea cu Bărbat Ilie?

PONORAN VASILE: Ba cum de n'am primit?

IOVANOVICI: Dar procesul verbal, dece nu-l semnezi?...

PONORAN VASILE: Asta nu. Am spus nu. Treabă să fac, fac; iar de scris, scrie-se ei alții.

PONORAN GHEORGHE: Eu știu de ce nu se scrie bădița Vasile.

PONORAN VASILE: Tu să taci. (*Lui Muntean*) Apoi, tovarășe Muntean, că mai bine rămâneai la o răchie cu noi, fiindcă dacă port focul toată ziua în spinare...

MUNTEAN: A fost o vreme când beam și eu și poate m'alegeam strașnic băutor.

COVACI: Dumneata?

MUNTEAN: Da, (*bate la ușa lui Pavel*) Bucuroși de oaspeți? (*Lui Covaci*) Până am cunoscut altă viață; deaceea v'am poftit și la Pavel.

PAVEL: (*Vine în ușă*) Tovarășul Muntean!?... Vasile, Covaci, toată echipa. Pofțiți de intrați, (*spre casă*) Marica!...

IOVANOVICI: (*Arată spre casa lui Arjoca*) Frumos cântă.

PAVEL: Florica. Ba, că-i tata care cântă. Acuma-i plin de fiere bătrânul. Da-s treizeci și cinci de ani de când s'a luat cu mama și nu vrea să-și arate supărarea. (*Lui Muntean*) A auzit că i-am cerut anchetă.

MUNTEAN: Și crezi c'ai făcut bine? Mai ales în plin meeting: o atitudine anarhică și demobilizatoare de care va trebui să mai vorbim... Nu acum. (*Lui Ponoran*) De ce nu intrați?

PAVEL: Hai de intrați.

MUNTEAN: (*Arată spre casa Arjoca*) Omul care știe cânta așa... Vezi, Pavel, tu nu știi să te apropii de oameni. Nu spun numai cu bătrânul la meeting, dar schimbul tău. (*Arată spre oamenii care au intrat în casă*) În loc să simtă căldură și dragoste, i-ai lăsat prin cârciumi, și doar ne-am înțeles. (*Trece în casă după Pavel. Cântecul de țiteră se oprește brusc și Pișto vine pe ușă val vârtel. Florica după el*).

FLORICA: Ce-a mai fost asta?

PIȘTO: Dacă n'are nimeni dragoste de mine, să-mi spună dintr'odată în față. Nu, să'nceapă de departe, că tata-i-așa și pe dincolo; că el bătrânul e un om, un om! Înțelegi tu cum vine asta, să spui de cineva că-i un om!!! Așteptam dela tine un cuvânt, fiindcă te-am socotit, cum spunea Dumii: «Tu îndrăznește, că ea frunzulița moare după tine».

FLORICA: Tu, fiindcă te-a îndemnat Dumii?

PIȘTO: El.

FLORICA: Să-i fie rușine... Mie-mi spunea mereu că tu.

PIȘTO: Atunci... Inseamnă că amândoi... Te-ai întristat? Dar eu sunt vesel, cum se cuvine unui oțelar prima lux, și dacă vrei, pot să râd.

FLORICA: Să-i fie rușine! Pentru o femeie nu-i ușor...

PIȘTO: (*Necăjit*) Dar tu, frunzuliță, nu ești femeie. (*Caută să îndrepte*) Așa, praf în ochi.

FLORICA: Ce-ai spus?

MARICA: (*A venit din casă*) Ia uite Pișto! Când ai scăpat drace!? Florică poate să-mi aduci câteva păhărele: avem oaspeți și noi. (*Florica trece în casă, lui Pișto*) Ce-i cu tine, ori ai pierdut repriza în match-ul tău cu Florica? Nu te lăsa că ăsta-i match care ține o viață.

PIȘTO: Și-au răs de tata. Și numai dela scorpia lui Jămănar; dar tata toarnă oțelul la 1700 de grade, iar scorpia... Or crede dânsa că-i sub Popp când îi era Alec stâlp în Reșița?! Că-i dau eu să se mândrească cu legionarul și iuda! (*Aleargă în casa lui Arjoca aproape să răstoarne pe Florica care vine cu paharele*).
MARICA: (*Ii ia paharele din mână*) Du-te Florică, să nu faci vre-o prostie. (*A intrat în casă.*)

PIȘTO: (*Vine în grabă*) I-am spus-o! Pe o mie de vagoane cu vin! dar dacă-mi pun ceva în minte... Și cu tine, frunză de aur... (*A sărutat-o în grabă pe când aceasta nu se așteptase și trece mândru spre portiță*) Fiindcă nu-i oricine Ștefan Gherghei, oțelar prima lux; și ce-i alta oțelarul, decât om care îndrăznește? (*La portiță*) Când ți-o fi dor de mine, sună din clopot la macara, că eu mi-s sus pe platou, la uragan.

(*Iese prin portița din fund în timp ce din casă vin Margareta, Iona, Liviu, Lucia și în urmă Arjoca și Silvia*).

IONA: Margarit, te rog mult, nu te enerva.

MARGARETA: Caută-mi sacoșa. Bietul Alec! Bandit, el? un fiu atât de tandru!...

IONA: Margarit, te rog mult să nu te enervezi; fiindcă Alec, știi bine că e în Elveția.

MARGARETA: Dar pentru Dumnezeu, am spus să-mi aducă sacoșa! Elveția? Odată parcă spuneai Suedia. Vezi Iona, cum nu ești consecvent. (*Spre membrii familiei Arjoca*) Din cauza vcastră, că nu v'a fost bine, când puteau trăi și oamenii cumsecade.

LUCIA: Iar începi mamă! (*Lui Iona*) Oprește-o dumneata.

MARGARETA: (*Continuă*) Și după ce ne-ați luat tot, tot, au trebuit să plece cei mai buni. Și Alec, fiindcă nu-i meritați. Da, nu pot să tac. (*Lui Iona*) Ai spus să-mi aducă sacoșa?

ARJOCA: Dă-i, Silvie, ce-a uitat. (*Intră în casă închizând ușa cu furie*).

MARGARETA: (*Lui Iona*) Fiul meu a știut să fie demn și tu colaborezi cu ei, primești bani; phui!

IONA: Margarit, dragă. (*Silviei care a adus sacoșa*) Să mă ierți că v'am stricat petrecerea.

SILVIA: Nu face nimic, domnule inginer.

MARGARETA: (*Silviei*) Tu! Altă dată îmi spălai rufe.

LIVIU: (*Margaretei*) Maman!

SILVIA: Da, Liviu, i-am spălat rufe, ca să te învățăm pe tine carte.

MARGARETA: (*Silviei*) Și la plecare îmi sărutai mâna.

SILVIA: Nu-i adevărat!

MARGARETA: Și acum ați ajuns să vă fac vizită. Dar ai să-mi speli iar rufe. (*Lui Iona*) Unde dracu mi-i sacoșa? De ce n'ai spus c'o am în mână?! (*In drum spre casă*) Uite pentru cine lucrezi. Pentru cine-ți folosești inteligența. (*Lui Liviu*) Și dumneata, Liviu.

LIVIU: Eu, maman?

PAVEL: (*Care venise în prag*) Cutră! (*Silviei*) Mamă, nu vii la noi. Mi-au venit băieții din echipă și tovarășul secretar de sector.

SILVIA: Numai să strâng de pe masă. (*Intră în casă.*)

PAVEL: (*Floricăi care a ridicat țigara ce-o lăsase pe balcon când a venit după Pișto*) Vin și tu Florică, să ne cânti ceva. (*Lui Ponoran și celorlalți care vin din casă*) Păi cum ne-a fost vorba? Hai, c'o să ne cânte și Florica.

PONORAN VASILE: Că pân' la noi mai este drum, și mâine la schimb pornim noi altă cântare. (*Floricăi*) Da dumneata poți să cânti; ca să știm și noi cum vine... Ca pentru drum lung (*Florica încearcă serenada lui Schubert, ca de îndată Ponoran Gheorghe, care a rupt o frunză din salcâmul ce crește în colțul casei, să intre și el în cântec. Florica s'a oprit și Ponoran trece ușor într-o doină la care fratele său Vasile intră cu cuvinte*):

« Dela Secul la Doman
M'am vândut la domn pe-un an
Pentru-o pită și-un suman,
Pentru-o pită și-un suman »

IOVANOVICI: Apăi că unul vesel n'oi ști. (*Muntean rupe o frunză din cren-
guța lui Gheorghe și începe un cântec vesel.*)

PAVEL: Talentul ăsta nu ți l-am știut!

IOVANOVICI: (*Lui Vasile*) Invață cânta și veseli, că necazurile, ducă-se amarului cu domnii.

MUNTEAN: Trebuie un cântec vesel, cu dragoste pentru Reșița noastră.

DOMINIC: (*Care intrase la ultima replică cântă la țigăre imaginară*)

« Haide la Recița,
Unde-i dulce gurița
Hai la lucru, hai!
Hai la lucru'n Recița (*arată spre Florica*)
Un' și Maica Precista, lucră sus pe macara »
(*râd cu toții.*)

PONORAN VASILE: Apoi noroc bun și să merem, că pân' acasă... Mai venim noi al'dat', c'a fost greu începutul.

GHEORGHE: Știi de ce ți-e în grabă, bădie; să nu-ți iasă înainte a lui alde Trăian. (*Vasile îl strânge de braț*)

PAVEL: Care Trăian?

VASILE: Vorbește și el așa... Hai și te astâmpără.

GHEORGHE: Că, de ce să-mi fie frică! (*Lui Pavel*) Unul fugit pe munte, dar cearcă mereu satul și umblă să bage spaima în oameni.

VASILE: (*Lui Iovanovici care mai vorbește cu Muntean și Marica*) Apoi vin, tovarășe, că te las în drum. Noroc bun.

COVACI: Stai că merem și noi. No, că mulțam frumos. (*Maricăi*) Dar pentru cărămizile care ne-ai trimis, nici o mulțămită, că-s putrede rău.

MARICA: Cum se poate? Analiza bună, și laboratorul...

COVACI: *(I-a arătat palma)* Uite laboratorul și analiza mea, și analiza mea spune că-i șamotă putredă. Poate să mă'nșel. Noroc bun. *(Trece după ceilalți.)*

MUNTEAN: Eu, Pavel, te aștept. *(Maricăi)* Va trebui să luați seama la cărămizile de silică: mi s'a plâns și zilele trecute.

MARICA: Au analiză bună.

MUNTEAN: Așa spune și secretarul administrativ. *(O privește de-aproape)* Ce-i cu dumneata? Te știam veselă, ori acasă... Nu te deranja, îl aștept pe Pavel să-l iau cu mine la bătrânul lui. *(Scoate din buzunar un carnet, se apropie de lumină și înseamnă ceva, în timp ce din casă vine Silvia aproape pe neauzite cu o sticlă și niște pahare.)*

SILVIA: Au plecat? Da, și mânezi e zi; și s'odihnească și ei, că-i târziu: dumneata nu ești ostenit? Că înscrii și'n noapte.

MUNTEAN: Ca să nu-mi pierd obișnuința, măicuță.

SILVIA: Nu-i prea mult pentru un om? *(A luat haina pe care o purta pe umeri Muntean, scoate ață și un ac prins în rochie și coase)* Și Pavel rupe la subțioară... Mneata ești comunist, știu. Și comuniștii nu lucră după ceas. Vezi că știu mai mult decât crezi. Tac, fiindcă așa am apucat.

MUNTEAN: Și mama: și ea știa de frica tatii.

SILVIA: Iți mai trăește bătrâna?

MUNTEAN: Nu!

SILVIA: A fost și ea — vreau să spun — așa ca dumneata? Uneori mă întreb că ce fel de neam de oameni sunteți voi comuniștii, și uite, bătrâna dumitale poate a fost femeie necăjită, și te-ai ales om, și crești oameni și pe ceilalți... Dar merge greu, nu?

MUNTEAN: Greu, măicuță.

SILVIA: Greu, dar merge, nu? *(Muntean râde; lui Pavel care s'a întors)* Când ai să mai chemi al'dată tovarășii tăi, să-mi spui dinainte, ca să-ți aduc un dulce'n casă, fiindcă Marica, dacă-i prinsă toată ziua la lucrul ei... *(Toarnă trei pahare)* Noroc, Pavele, *(lui Muntean)* Vii mereu la Pavel — cum s'ar spune în casa noastră, și nu-ți știu numele.

MUNTEAN: Constantin.

SILVIA: Noroc, Constantine, și să iasă cum gândiți voi. *(Ciocnește cu Pavel)* Beau până în fund ca să dovedești din plin și, dacă-i tată-tău care se pune împotriva, și împotriva lui. Așa!

MUNTEAN: Să ne trăești și dumneata, măicuță; acum a o să te mai supărăm puțin; că vin cu Pavel la bătrânul dumitale.

SILVIA: Că pe mine nu mă superi, dar vezi el, Pavel și tată-său... Dar dacă ai treabă cu dânsul...

PAVEL: Nu intru la tata. Cu oamenii ca dânsul nu-i de făcut nimic.

MUNTEAN: Și crezi că socialismul îl vom construi numai cu aleși ca tine? Au apucat alte vremuri și s'au închis în ei.

PAVEL: Cu oricare altul da, cu tata nu.

MUNTEAN: Când te-ai ridicat la cuvânt nu știai că ți-e tată?

PAVEL: Bine! Și ce să-i spun? Că-mi pare rău, el dă fontă bună dar eu stric?!

MUNTEAN: A trimis vorbă prin Aaron Gherghei că are anii lui de pensie și nu mai urcă la furnal. Și-i adevărat că are anii lui de pensie. Dar tot așa-i adevărat că-i cel mai bun maestru furnalist. Ceilalți până s'or ridica din ei careva... Acuma știi pentru ce am venit?

SILVIA: *(Din prag)* Poftește, tovarășe Muntean; știe că vrei să-i vorbești. *(Muntean trece în casă împingând înaintea lui pe Pavel; lui Dumitru care legase un hamac de stâlpii cerdacului și-acum aducea un pled)* Ce faci acolo?

DOMINIC: Pentru inspirație: am ceva în minte. Ca florile de pădărie în suflarea vântului.

SILVIA: Uite chiar că se-arată vânt și ploaie.

DOMINIC: *(Declamator)* În furtună și ploi înflorește fapta măreață...

Dă-mi spațiu, mamă, să-mi desfac aripile de vultur, să sbor asupra înălțimilor.

SILVIA: *(În timp ce închide obloanele de lemn)* Mai sbori și mâine că pentru azi e destul. *(Întoarce comutatorul și cerdacul rămâne luminat numai dela fereastra lui Pavel, restul curții în întuneric)*

DOMINIC: *(Se opune maică-si care încearcă «să-l scată din inspirație», luându-l în casă mai mult pe sus):*

«Cuprinde înălțimile în sbor

Și tot mai sus,

Izbind cu vâsla'naripată

Te suie falnic înspre soare...

Înspre soare... *(A intrat în casă «răpit» de maică-sa în timp ce prin fund, după gard, s'au auzit pași grăbiți și intră careva pe porțiță.)*

ALEC: Care ești dracu de te ții după mine?! Ce vrei?

ADOLF: *(Vine din urmă gâfâind)* Sus mâinile, că dacă mai faci un pas!... *(Alec face o săritură și se ascunde de peretele Țăcănarilor. Adolf înaintează cu un revolver în mână și totuși cu teamă)* De geaba schimb glasul Lois. Dacă faci un pas! *(Îl caută prin întuneric)* Mi-i revolverul încărcat. *(Iar câțiva pași)* Să te predai; puțin îmi pasă dacă tu și eu: dacă te-au tocmnit să ne dai moartea și te-au ales lup turbat, să mori ca un lup!... Spune-mi cine te îndeamnă, pentru ce? *(Lasă revolverul jos)*. Vino, câine; uite c'am lăsat revolverul. *(Din colțul său, Alec se pregătea să facă o săritură până la porțiță. Dar aceasta se deschide și intră Alois pe replica lui Adolf)*.

ALOIS: *(În porțiță)* Cu cine vorbești, tată? *(Adolf s'a întors spre Alois complet zăpăcit; Alec a încercat săritura, dar porțița este blocată de Lois)* Tu, Alec!

ALEC: *(Vrea să treacă)* Nu știu ce spui, dă-mi drumul!

ADOLF: Nu, Lois! (*S'a agățat de Alec*) M'am luat după el dela «fierul vechi.» Ține-l viu.

LOIS: N'ai grijă!

ALEC: (*Se scutură de bătrân și încearcă să scape și de Alois*) Căine și bou! Nu înțelegi corcitură!?...

ALOIS: (*Il ține strâns*) Te-a lovit rău, tată?

ALEC: (*Încearcă să treacă peste Alois*) Dă-mi drumul. Uite cine-a fost în Heim! Dacă umbli cu mofturi!?... Ei s'au mulțumit să faci muncă neagră de reabilitare, dar noi știm să reabilităm altfel: cu mitraliera. (*Alois a lăsat jos acordeonul și a izbit un pumn lui Alec. Acesta se trage înapoi*) Ai să-mi plătești, fetiță veselă din Heim.

ALOIS: (*Înaintând spre Alec care a scos un cuțit*) Da, am fost în Heim. Am fost, dar sunt muncitor și munca mea astăzi... (*Încearcă să prindă brațul lui Alec*) Tu ești un căine și un dușman, iar eu fierb oțel și fontă... (*Alec i-a înfipt cuțitul în piept; privește împrejur spre stradă și fuge repede prin portiță, în timp ce Adolf, care se ridicase, s'a repezit spre Alois ce căzuse trăznit; încearcă să-l ridice și-aleargă îndurerat spre casa lui Arjoca*).

ADOLF: Oh, Lois, Lois! Ajutor! Ajutor! (*Bate în ușa lui Arjoca*) Piter, Silvie! (*Bate în ușa lui Pavel*) Deschide, Pavel; deschide Pau!

PAVEL: (*Care vine urmat de Silvia, Arjoca și ceilalți din casă*) Ce este?

SILVIA: Ce s'a întâmplat?

ARJOCA: Vorbește omule, spune!

ADOLF: Tu Piter, ești prietenul meu (*il încearcă un leșin*)

ARJOCA: (*Celorlalți*) Să știți că s'a 'mbătat. (*lui Adolf*) Să-ți fie rușine, porc bătrân!

ADOLF: (*Iși revine*) Sunt cum spui, dar n'am băut. (*Iși reamintește toată scena și arată spre curte*) Lois! Vin din revizie și Lois, copilul meu pe care l-am crescut, înțelegi el... (*Silvia aprinde becul de pe balcon care luminează și curtea, și, cel dintâi, Muntean, care se vede că zărise trupul lui Lois, aleargă într'acolo. Ceilalți după el*).

SILVIA: Ah! Ce-au făcut din tine!?

ADOLF: Ca un lup, ăsta lui Jămănar, Alec. (*Îi oprește pe Muntean și Pavel*) A fugit... I-a înfipt cuțitul și-a fugit.

MUNTEAN: Un telefon! (*Pavel aleargă repede spre casă, urmat de Muntean*).

ADOLF: Să mândrea, Pau, c'o să dea oțel cu tine; dar căinele i-a înfipt cuțitul, și acum el, Lois, n'o să mai dea nici oțel nici fontă. (*Iși trage șapca de pe cap. Lui Petru Arjoca care și-a plecat urechea peste pieptul lui Lois*) Oțel și fontă; a fost ultimul lui cuvânt.

ARJOCA: Oțel și fontă... și oameni... Da, și oameni. (*Sărută obrajii lui Lois*) Mă iartă, Lois tovarășe, că nu te-am știut prețui om.

(*Cortina*)

ACTUL II

Cabina secretarului administrativ al secției oțelărie. Stânga, ușă spre camera maeștrilor; în dreapta, ușă spre camera inginerului. Fund, perete de sticlă prin care se vede platoul oțelăriei cu șiruri de cuptoare Martin. În ultimul plan, după șirul cuptoarelor, cowperele și furnalele. Ori de câte ori se deschide ușa din fund se aude de pe platou un sgomot de macarale, șuerat de trenuri. Uneori se văd flăcările dela ușile cuptoarelor.

Liviu calculează, Lucia cercetează registrele în nișa din stânga, fund.

PAVEL: (*Vine din camera sa; lui Sabău care urcă din fund*) Ce-i Sabău?

SABĂU: Bătrânul tău mai este în ședință?

PAVEL: Este; și-l ard mai rău decât sulful care mi-l dă el mie. (*Coboară scările spre platoul oțelăriei*) Măi Ponoran, spune să nu-mi închidă gaz, că eu slobod numai.

SABĂU: (*Lui Liviu în șoaptă*) Bătrânul a pus lăcătușii la revizie generală. Știe ceva. Nu-ș ce dracu l-a găsit pe Jigău; să demontăm noi, înainte de urcă lăcătușii — altfel, că fuge.

LIVIU: (*Face un pas spre ușă, dar revine*) Spune-i să se astâmpere și, dacă-i ceva, să nu scoată un cuvânt. O să-l găsească tocmai pe el din 50 oameni câți sunt sus. (*Sabău pleacă îngrijorat, în timp ce de afară se aude glasul lui Pavel*).

PAVEL: (*De afară*) Auf! Jumate auf! Hai copii, probă mangan! (*Intră din fund Mureșan urmat de Covaci*)

COVACI: Apoi eu, tovarăș Mureșan, cu cuptorul trei mi-s gata și mânezi, dar n'a fost șamotă, putregai. Eu, tovarășe secretar, i-am spus lui domnu Liviu, dar el: «las' că-i bună cărămida — și repede, repede!» Iar cuptorul «buff», se duce bolta, și banii, sute de mii «repede, repede!» (*Lui Liviu*) Nu-i drept cum spun?

LIVIU: Cărămida are analiză bună; și dacă s'a ars bolta lui trei, din vina tineretului, că fugeau după șarjă; dar a avut grijă șeful să le ia cuptorul din mână.

MUNTEAN: Trebuia consultat și sectorul de partid.

LIVIU: Tovarășul inginer Varga a văzut chestiunea sub aspectul său tehnic, administrativ, dar nu politic.

MUNTEAN: Cuptorul tineretului are un puternic obiectiv politic. Și în general dumneata și șeful secției... (*Vrea să treacă spre camera inginerului împreună cu Covaci*)

LIVIU: (*Se ridică și cu o politeță falsă*) Tovarășul inginer Varga are pe tovarășul prim-director și secretarul adjunct al Județenei, împreună cu tov. Buznea, d-l ing. Jămănar și prim-maestrul dela furnale... A rugat să nu fie deranjați... Nu-i vorba de dumneavoastră.

COVACI: Că eu nu-i musai să-i vorbesc fiindcă am dat din față putregaiul și-am găsit silică bună: Asta-i, ca să știe că sunt două sorturi cărămizi, da-i spui dumneata.

LIVIU: (*Se așează din nou*) «Două sorturi cărămizi» Știe el, un zidar, mai bine decât laboratorul.

LUCIA: (*Ridică ochii de pe registre*) Și nu este exclus să aibe dreptate. Laboratorul îți trimite o analiză și în secție ajunge cu totul altceva. Aceeași poveste ca și cu sulful.

MUNTEAN: (*Gata să intre în camera inginerului*) Ai găsit ceva?

LUCIA: Caut. Acuma-i caut în registre.

MUNTEAN: Oriunde: de seamă să găsești cauza. Chestiunea sulfului, poate mai mult decât bolțile care se ard, atârnă greu asupra producției noastre, dar avem multă nădejde în cercetările dvs. (*Trece în camera inginerului*)

LIVIU: Nu ți se pare, Lucia...

LUCIA: (*Cu capul în registre*) Un reproș? Aștept.

LIVIU: (*Continuă*)... Că prea duci departe cercetările tale cu sulful? Vreau să spun, interesul tău pentru secția oțelărie, sau mai precis pentru tov. Muntean, secretarul sectorului de partid. (*La privirea mută a Luciei*) Incepi să mă desiluzionezi.

LUCIA: Că despre tine de mult mi-am pierdut și urma de iluzii.

LIVIU: Cum!? Cum ai spus?

LUCIA: (*Calmă*) Ai înregistrat oxid de fier, dar comanda a fost calcopirită. Am văzut jcs. Dacă-i fac analiza are 20% sulf.

LIVIU: Secția îmi cere minereu, eu fac comanda; nu sunt laborator.

LUCIA: Calcopirita este un fel de sabotaj, așa mărunț, ca unui șoarece, cum ești.

LIVIU: Eu? Și-mi spui așa dela obraz? dar înțelege că demnitatea mea...

LUCIA: Demnitatea ta!

LIVIU: Da. Ori cred dâșii, fiindcă m'au retrogradat... Am fost director de recepție.

LUCIA: Cât a fost Alec ștab în Reșița.

LIVIU: Și o să mai fie. (*La privirea Luciei*). Și o să mai fie! Da.

LUCIA: Te minți singur.

LIVIU: Pe tine te mint? Pe mine mă mint... In demnitatea mea, eu gândesc la fel ca și altădată. Și pentru studiile mele... (*Intră Pavel, urmat de Iovanovici. Ciocănește bucățile de oțel pe care le adusese acesta din urmă pe o tăbliță*)

PAVEL: (*Lui Iovanovici*) Mai dați voi vreo douăzeci lopeți și spune lui Aaron-baci să-mi facă podul, că de nu, slobod cuptorul peste ei. (*Iovanovici a ieșit. Pavel mai ciocănește oțelele și le pune pe masă*)

LUCIA: Ce studii ai Paul? (*Spre Liviu*) Școala primară, cursul de calificare și... (*Lui Pavel*) Și asta-i tot.

PAVEL: Și școala medie de partid. (*Reia oțelele, le ciocănește iar*) Carbon 0,82—0,83. Din ochi. (*Telefonul sună și, până ce Pavel să lase din mână oțelele, Lucia, care era mai aproape, a ridicat receptorul*).

LUCIA: (*La telefon*) Cuptorul 4? Mulțumesc. (*Inchide telefonul*) Rapidul comunică analiza de carbon 83.

PAVEL: 82—83. Asta-i. Topirea oțelului îi și știință și artă. Eu simt cup-torul și oțelul, care fierbe, îl știu ca și inima ortacului meu. (*La telefon*) Allo, rapidul. Rapidul! Sulful la 5; (*lui Arjoca care vine din camera inginerului*) Am la 5 șarjă specială; îmi cer laminoarele arcuri și arcuri trebuie să iasă. (*La telefon*) Bine! (*Lui Petru Arjoca*) Iar mă ucide sulful.

ARJOCA: Adică tot eu?

PAVEL: Da: prim-directoru spune: «picioarele rebuturilor pornesc din oțelărie». Și-i adevărat. Nu mi-s laș să mă trag afară, dar care-i ajutorul vostru? Mai ales dumneata, tată!? Te ții mândru și nu lași om să se apropie de dumneata și sus la furnal îmi stai ca Papa dela Roma, dar când să faci treabă, cât și dânsul.

ARJOCA: Mă uit la tine, Pavel și te-ascult. Vorbești, parc'ai fi un car cu roți patrate. Și după ce termini, îmi face omul «off»! Vin în locul meu să te văd pe tine, ori pe oricare altul. (*A arătat ușa inginerului*) Mi l-au băgat pe gât pe Sabău și Ologu, să-i ridic prim-maestrii și să-i cresc. Ca mâine o să-mi ceară și brigadă de tineret, s'ajung eu frăulein și furnalele grădiniță.

PAVEL: Și-ți pare rău? Ori ți-este că s'or ridica prea mulți furnaliști?! Ridică-se, că ne-așteaptă păduri de furnale, iar peste ani și ani: «Păi c'am învățat meseria asta dela Petru Arjoca, vestitul furnalist reșițean».

LIVIU: (*Ridică capul de pe registre*) «Vestitul furnalist», căruia i se face anchetă și-i acuzat de sabotaj. (*Lui Pavel*) Recunoștința voastră pentru priciperea și știința lui.

PAVEL: (*Lui Liviu*) Tu să taci. Și cât privește recunoștința noastră...

ARJOCA: Ba, că are dreptate: iar când or prinde din meșteșug: «umblă bătrâne și spune doamne mulțam, că ai anii tăi de pensie.» Că n'am fost eu în toată mintea când m'am întors... Stam liniștit acasă, nu să mă fiarbă 'n cinci ape.

PAVEL: (*Râde*) Și pân' nu dai fontă bună și pân' nu ridici cadre, ca făina la moară, o să te fierbem așa mereu.

ARJOCA: Dacă-ți mai avea pe cine. Clenciul cu sulful îl găsesc, fiindcă-i sunt pe aproape și am mândria mea, și mi-am dat cuvântul! Dar apoi vie el și tata!... Și moară nu Lois, șapte Lois!... Să te 'nțelegi atunci cu Sabău și Ologu, și nu știu care drac, de-l chiamă dela Hunedoara. (*Arată spre Dominic care urcă din platou*) Ori Dumii, că a găsit metodă faină de întrecere... cum se arde o boltă. (*Lui Dominic*) Toată hala numai asta vorbește. Prim topitor la cuptorul tineretului! Ori poate vii și tu încărcător la mine sus — că pe ceilalți din brigada voastră mi i-a trimis șeful... De ce nu scrii o poezie de cum ați ars bolta lui trei? Să-ți fie rușine! Și tu Pavel, n'ai grijă, c'ai să primești fontă bună, dar întrebarea-i pentru cât timp. (*A ieșit. Pavel privește amuzat după tatăl său și continuă să însemne într'un carnet*)

DOMINIC: (*Lui Pavel*) Tovarășe maestru, brigada noastră s'a vorbit să intrăm în anticamera lui unu, s'o spargem la temperatură... Pân'discară s'făcut, și intră zidarii.

PAVEL: Nu se poate.

DOMINIC: Cu sacii uzi: o lovitură de baros și afară, sare altul; să câștigăm la unu, ce am pierdut la trei.

LIVIU: Interzice serviciul protecției.

DOMINIC: Ce vrea burghezul ăsta?

LIVIU: Nu permit!

PAVEL: (*La pricivirea lui Dominic*) Numai ce s'a scurs oțelul de pe vatră.

DOMINIC: Mitran a intrat de două ori, și Alexa și eu.

PAVEL: Atunci, la ce mă întrebi?! Nu. Prea mare temperatura, și nu se poate.

DOMINIC: E hotărîrea brigăzii să dăm cuptorul mai de vreme cu două zile: înseamnă 500 tone oțel. Și va fi un monument în memoria unui tovarăș căzut în luptă cu dușmanul de clasă... Diseară îi luna, decînd a fost ucis Lois.

LIVIU: Uite-l și pe Alois Klein erou. « Căzut în luptă ». Ce vorbe umflate.

DOMINIC: Umflat ești tu, burghezule! (*Lui Pavel*) Ingăduie tovarășul maestru. Numai un baros și afară, cu sacii uzi. Cât să prindem 2—3 cârlige. Apoi rupem întreg peretele cu macaraua. Ideea Floricăi; da-i ceva grozav, 500 de tone! Adevărul e că brigada a și început. Sfatul lui Aaron-baci.

PAVEL: (*Încercă să fie mînios*) Dacă porniți după capul oricui, la ce-mi mai ceri voie?! Luați seama: un baros și afară; și nu mai ardeți vreo boltă, că vă clădesc în loc de cărămizi, toată brigada.

DOMINIC: Am dat prea mult gaz, să batem record, dar ne-am lecuit.

PAVEL: Ba de recorduri să nu te lecuești, că ce-i astăzi record, peste un timp e normă. Și cât urcă normele, urcăm și noi. (*Îi face semn s'o șteargă*)

DOMINIC: (*Vrea să plece, dar revine*) Atunci pot să chem și pe Mihuț și Gheorghe Ponoran și ceilalți care i-a trimis șeful să 'ncarce la furnal?

PAVEL: Să-i chemi.

DOMINIC: (*Entuziast*) Tu, Pavel, ca vulturul! (*Declamînd*) « Cuprinde înălțimile în sbor, și tot mai sus, izbind cu vâsla 'naripată » (*a fugit*).

PAVEL: (*Privind lung după Dominic*) Uite pe cine vrea să desființeze șeful. Ca și cum viața poate fi desființată. (*Din prag*) Nu face pomană Rădulescule, că-i mangan sovietic și-l țin ca ochii din cap (*lui Liviu*) Dacă mi se termină manganul, te arunc în cuptor, să știi. (*A sărit afară*)

LIVIU: Nu-ți permit. Nu permit nimănu.

LUCIA: (*Ridică capul după registru*) Am calculat sulful din calcopirită... Oamenii ăștia sunt îngeri, dacă...

LIVIU: (*Îi smulge registrul*) Peste tot scrie oxid de fier și, nicăieri nu e înregistrat... Unde te duci?

LUCIA: (*Iese*) Să blochez rezerva care a mai rămas.

LIVIU: (*Vroia s'o oprească, dar îl chiamă soneria din camera inginerului*) Înțelege, Luci (*soneria îl chiamă mai insistent; o lasă pe Lucia și trece spre ușa inginerului, prin care vine Iona Jămănar. Liviu îl întreabă din ochi, dar*

acesta trece pe lângă el fără să-i arunce o privire. După Jămănar a venit din dreapta și directorul) Am onoarea, tovarășe prim director.

DIRECTORUL: *(Face loc lui Liviu să se strecoare în camera inginerului, lui Jămănar care coboară scările)* V'ajung din urmă, tovarășe inginer. *(lui Buznea care a venit și el din camera din dreapta; cu glasul scăzut dar plin de supărare)* Nu-mi place cum i-ai vorbit. La urma urmei, e șeful întregului sector siderurgic.

BUZNEA: N'am să caut vorbe după obrazul fiecăruia.

DIRECTORUL: Ba să faci bine, tovarășe Buznea, și să-ți alegi vorbele: Ești președintele comitetului de fabrică; ochii și urechile muncitorilor.

BUZNEA: Și glasul lor. Da. Atunci află că muncitorii sunt tare nemulțumiți. Accidentele lanț și aici și dincolo la laminoare, la linia fină. Oțelăria cu cupatoare care stau, deranjamente la furnalul II. Toate în sectorul stimatului Iona Jămănar. Și să-i mai vorbesc frumos? Poate să-l întreb și de sănătatea lui fecioru-său!? Eu, tovarășe director, vin înaintea masselor și trebuie să răspund.

DIRECTORUL: Atunci nu fugi după cuvinte și răspunsuri în grabă, fiindcă ai să răspunzi prost; știu, vrei să forțezi mâna direcției ca să-l îndepărtăm din conducerea sectorului siderurgic, dar azi e singurul nostru specialist. Și doar dacă nu s'a născut ceva peste noapte... Iar cu fiu-său, suntem de acord că-i bandit și ucigaș. Ba pot să-ți spun mai mult: securitatea i-a găsit urmele până sus printre «prieteni» de pe Semenici; dar bătrânul nu are astăzi nicio legătură cu el... Informațiile noastre. *(Deschide ușa din dreapta)*. Dacă mai stai, eu sunt în hală. *(Lui Buznea)* Trebuie să mai vorbești cu Piter. Un ciolan încăpățânat. Muncește cu un alde Petru Arjoca și lasă treburile administrației pe seama direcției — asta sarcina dumitale.

SECRETARUL ADJUNCT: *(Vine în camera inginerului)* Cred că a fost o întâlnire pozitivă. *(Lui Buznea)* Văd că folosești metode de convingere de înaltă școală.

BUZNEA: După câtă școală am. *(La privirea secretarului)* Mă cuprinde furia. Da. Ticălosul ăsta de Jămănar ne duce pe toți de nas, și voi mai umblați cu mânuși...

SECRET. ADJUNCT: Nu-i el cauza. În altă parte va trebui să căutăm. Vom discuta la județeană. *(Spre camera alăturată)* Tovarășe Muntean... *(Vorbește acestuia în șoaptă)*

PAVEL: *(De afară)* Hai, mai o probă copii! Hai, că ăsta-i oțel special! Gata!

ING. VARGA: *(Caută o sticlă de cobalt pe masă)* ăsta, Pavel, tot în goană după șarjă, și-i spun: «topitorul să fie calm, dar maestrul de ghiață să fie!» *(lui Liviu)* Telefonezi la secția șamotă și ia probă de cărămizi. *(Secretarului adjunct)* Ne-am luat angajament să terminăm planul de Stat la 7 Noemvrie, și, cu toate slăbiciunile noastre, vă asigur...

SECRET. ADJUNCT: Lasă vorbele mari, le cunosc. (*In șoptă*) Știi care-i părerea mea. Vei răspunde direct dumneata. Dar, în mare, răspundem cu toții. dela conducerea direcției și județenei, până la cel din urmă muncitor.

LIVIU: (*Revine din camera alăturată*) Am telefonat. Trimet îndată normatoarea.

SECRET. ADJUNCT: (*Lui Varga în timp ce coboară spre platou*) Va trebui cercetat îndeaproape și chestiunea șamotei și vor răspunde. (*Au ieșit. Muntean după ei*)

PAVEL: (*De afară*) Ai grijă! Ai grijă! (*O flacără și o lumină puternică mai în fund, din spatele unui cuptor; Lucia intră agitată, privește cu dușmănie spre Liviu și trece cu hotărâre în camera inginerului*)

LIVIU: (*O urmărește cu un zâmbet care se vrea superior*) Cum vezi, au plecat. Jos în hală, tocmai bine să te liniștești. (*La fereastră*) Te uită cum îl destupă pe patru; peste o oră vine și cinciul cu oțel special. (*Brusc*) Ce ai Luci!? Pentru ce te sperii? Nu știe nimeni, iar tu întâmplător... Nu te înțeleg; și-apoi relațiile dintre noi... Suntem soț și soție. La început, e adevărat, că parcă eram un intrus și sufeream... un complex de inferioritate socială, dar astăzi...

LUCIA: Ești o lichea și-un ticălos; dacă nu era toată încurcătura cu Alec și aerele tale de prefăcut!... Ești o lichea! (*A luat receptorul*) Direcția? Cu d-l inginer Jămănar. (*Liviu i-a închis telefonul*) Ce 'nseamnă?... (*Vrea să ridice din nou receptorul, Liviu o împiedică*).

LIVIU: Mă iartă Lucico, dar vreau să te opresc dela o nebunie. Mă nenorocești și pe papa.

LUCIA: Tata nu-i amestecat în porcăriile voastre.

LIVIU: Da răspunde pentru întreg sectorul — și aici și la furnal.

ARJOCA: (*Vine gâfâind, a prins ultimul cuvânt*) Tot furnalele mele? (*Trece în camera inginerului, revine*) Unde-s? Ce-i cu voi?... A urcat la față sgura? Nu-i fontă fără sgură și nici oțel... Știi că am găsit!? O chestie de mare tehnică: cap de specialist, cine dracu a fost; o derivație din țeava de răcire pe semnalizatorul de hidrogen. Putea să-mi înghețe furnalul... Lucra deștept, cu intermitențe, da să fie liniștit că-l găsim noi și cine a fost.

LIVIU: (*Trece spre ușă*) Sunt jos în hală, să-i anunț. (*Luciei care-i trece înaintea*) Înțelege că...

LUCIA: (*Rece*) Cred că avem același drum.

LIVIU: Ești nebună!

ARJOCA: (*Iese*) A urcat la față zgura, am spus eu. Jos în hală, spui? (*Livia vrea să iasă după bătrân, dar Lucia a trecut iar în dreptul ușii*)

LUCIA: Vrei să-ți previi «amicii» dela furnal?

LIVIU: (*Ca o fiară prinsă în cușcă*) Varga, umblă să-i ia locul lui papa și dacă-l mai găsesc și cei dela direcție cu sectorul slab... Dacă-i ceva, spun că am lucrat după indicațiile tatălui tău. (*Lucia se trage înapoi stupefiată, suficient ca Liviu să treacă de ușă. Ea își revine și iese după el*).

PAVEL (*De afară*) Mă, nu bea apă rece când vii dela ștîh înapoi; fii bun, fii bun, ori n'ai avut aprindere de plămîni. (*Intră ostenit, cămașa udă; lui Ponoran Vasile care vine din urmă*) Urci pragul, Vasile, și-i mai dai fontă.

VASILE: Asta știu, dar să-ți amintesc pentru avansul cela: pierd dulceață de pămînt și-i hat cu al nostru.

PAVEL: (*In timp ce-și înseamnă în carnet*) Lasă-l încolo pămîntul, să-l lucre cine-i numa' țăran, și tu țin'te muncitor, că știi bine mersul cuptoarelor.

VASILE: Da' văru-meu Jigău, care-i sus la furnal și el pămînt are — nu juma' de lanț coastă ca mine — că-i cineva în Iezăriș și el cumpără mereu. Ori, o fi știind cum vine treaba, altcum la ce-ar cumpăra.

PAVEL: De lacom și apucător; învățătură din școala burgheziei. Scăpăm și de lăcomia asta, cum scăpăm și de burghezie: are ea școală veche, dar n'are tăria noastră, n'are moralul nostru, fiindcă n'are viitor măi, asta-i: iar noi, noi ca mlada.

VASILE: No, că dacă suntem mladă, apoi să ia seama conducerea și să mai toarne o țără apă la rădăcină, să nu se usce: nu-i vorba de alta, cât te'năbuși de burian și nu mai știi alege care-i lupul și care-i mielul.

MARICA: (*Care intrase între timp*) Ce vrei să spui?

VASILE: Nimic! O vorbă așa. (*Din prag*) Atunci tovarășe maestru, ridic pragul și-i mai dau fontă; dar numai să-mi ție bolta, că și cinciul nostru să nu meargă după trei și anti-camera lui unu (*a ieșit*).

MARICA: Noi dela șamotă; așteptăm rezultatul analizei, dar oricum cărămizile au fost putrede.

PAVEL: Uite și normatoarea dela silică: felicitările mele pentru simțul Dvs. autocritic. Mie-mi curg din boltă cărămizile ca lacrimile și voi vă mulțumiți cu autocritica. Știi câte milioane ne costă autocritica voastră?! Am pornit să ieftenim prețul oțelului, dar fără ajutorul vostru... V'ați îngâmfat din câteva succese, și acum...

MARICA: Ai terminat? Avem diseară ședință la sector. Ne vom lămuri acolo. De fapt am venit la secretarul administrativ, să văd comenzile noastre de șamotă.

PAVEL: (*arată scaumul gol al lui Liviu*) A fost pân' mai adineaori.

MARICA: Am trecut jos prin hală. Rezerva plină de șamotă: de unde atîta plus? Știi ce spune Aaron Gherghei?

PAVEL: Știu; și să termine cu prostiile! Liviu e un om slab, un lăudăros, un arivist, orice vrei, dar e un fricos care se teme și de umbra lui, și toată vina numai secția voastră.

MARICA: Nu sunt de aceeași părere!

PAVEL: Mă iertați, tovarășă normatoare. Uitasem că aveți și părerile Dvs. Dar acum am treabă, și poate vă așteaptă celebra Dvs. secție.

MARICA: (*Dă să iasă, revine*) Știu Pavel, că te doare pentru cuptoarele care stau: două cuptoare mai puțin apasă greu pe sarcinile voastre și nu caut

să micșorez paguba, dar furia cu care te arunci pe secția noastră, are și alt aspect. Fiindcă-i sunt eu normatorul și fiindcă-mi place lucrul meu, și refuzi să gândești că priceperea și energia mea pot merge și în altă parte decât asupra persoanei tale. De aceea ura împotriva secției noastre și asta te oprește să mai vezi lipsurile dela voi și nu-i bine.

PAVEL: Prostii!

MARICA: (*continuă*) Și fiindcă oamenii mă respectă pentru munca mea, iar relațiile mele tovărășești cu dâșii le socotești furturi într'un bun numai al tău peste care te-a trimes stăpân însăși Dumnezeu din cer.

PAVEL: Dar nu-i adevărat!

MARICA: Simt că-i adevărat; și poate nu ți-aș fi spus nimic, dar îi vorba de uzina noastră.

PAVEL (*O privește cu dragoste*) Dragă-mi ești, măi Marică.

MARICA: Dragostea ta, ca și lumina lunei, rece. Cum își iubește și bătrânul tău furnalul. Să nu râzi. E bine știut că Pavel Arjoca își cunoaște furnalele și le iubește. Dar mai de grabă le-ar îngheța până sus, decât să știe pe un altul... Simțul vostru de proprietate.

PAVEL: Simțul meu de proprietate: am să mă gândesc. Și poate să mă schimb... Da. Îți jur (*Lui Pișto care vine în prag*) Dă-i drumul! Scade carbonul la cinci?

PIȘTO: Scade!

PAVEL: Mai dai fontă și ia seama la boltă. (*Vede semnele amicale între Pișto și Marica*), dacă-i venit pentru asta. (*Maricăi care aranjează «ștengărește» șapca lui Pișto*) Suntem secție de oțelărie și nu... (*Iese înfuriat*).

MARICA: Să-ți fie rușine, cu toate jurămintele tale.

PIȘTO: (*Care nu înțelege nimic*) Pe o mie de butoaie, dar nu'nțeleg nimic! Stai, Marică, să-ți spun... Florica de când lucrează jos în hală, cap de inginer, auzi? (*Marica a ieșit fără să-l asculte*) Pe o mie nouă sute nouăzeci și nouă de butoaie, dacă înțeleg ceva! (*Își trănțește șapca pe cap și trece spre ușă unde se lovește de Florica care intrase ca o furtună*). No, piei Trușan cu toți dracii tăi pocăiți! (*O recunoaște și se trage înapoi rușinat*).

FLORICA: (*Intinde o hârtie*) Șefu-i dincolo? (*Pișto deschide ușa din dreapta, introduce capul și face semn Floricăi din braț și umăr că nu-i nimeni*). M'a trimes Clot să cer șefului steagul alb.

PIȘTO: S'a întâmplat vre-un accident?

FLORICA: Macaraua mea: am scos anticamera lui unu. O chăștie mare. După un ceas două, intră zidarii; ideea mea. Dar am s'o iau după ceafă, fiindcă am făcut scurt circuit și până urcă electricienii... (*arată îmbrăcămintea și figura plină de praf*) Nu știu dacă m'a aruncat curentul sau am căzut singură.

PIȘTO: Ai căzut de sus și n'ai nimic?! Inseamnă reflexe faine prima lux: tu, cu așa reflexe, să vii macaragiu la mine la uraganul. Nu-ți dau drumu ei, hala, că n'am doi macaragii ca tine, da' nici Ștefan Gherghel nu-i oricine. (*Intre timp a adus steagul alb cu capul de mort*) Cu așa reflexe îi musai să faci

sport. Eu extremă stângă și tu portar. O să fie un match!! Ioi, ce plonjă și ce mai portar! Zamora, Zombori, cu așa reflexe faine. Păcat numai că ești femeie.

FLORICA: Dar spuneai că nici nu sunt femeie, ci așa, un fel de praf în ochi.

PIȘTO: Eu? Am spus eu asta?! Și-apoi am treabă și mă ții de vorbă. Alt loc nu ți-ai găsit?! Unde pleci? Să știi că diseară după antrenament... Să cazii de sus vai, odată plonjă, și ce portar! Zombori... Dar asta-i, că ești femeie! (*Muntean și Gheorghe Ponoran care vin gâfâind după acesta îl găsesc vorbind singur. Pișto își trănțește încăodată șapca pe cap și se strecoară pe ușă*).

MUNTEAN: (*Ridică receptorul și vrea să facă un număr, dar lasă jos receptorul*) Vrei să-mi spui ceva, tovarășe?

GHEORGHE: Eu, tovarășe secretar, sunt Gheorghe Ponoran dela cuptorul tineretului și m'a trimis Dominic Arjoca să vă spun... Intr'un vagon, din transportul care a descărcat minereu, s'a ascuns unul Pătru Jigău: e încărcător la platou și-mi dau cu bănuiala pentru ce s'a ascuns în vagon: să iasă afară din uzină odată cu garnitura, pân' nu sunt cercetați pentru chestia cu derivația dela furnalul 2.

MUNTEAN: Cine ți-a spus de « chestia » cu derivația?

GHEORGHE: Știe fiecare; și cumnatul lui Jigău ăsta — că el Pătru ni-l văr drept — îi fugit mai de mult pe Semenici. Văr-meu, și el neam de bogătani, a avut ceartă cu frate-meu Vasile, că dece se omoară cu cuptorul. Să știi că el este — altfel pentru ce se ascunde? (*Muntean s'apropie de telefon, dar apoi trece spre ușă. Gheorghe-i stă în drum*). Nu, tovarășu Muntean, chiar dacă-l ridicăți n'o să vorbească... Ș'apoi Dominic a trecut și el în alt vagon, și unde o coborî Jigău... Găsește el, Dumi, ce să spuie: Fuge, fiindcă a ars bolta lui 3, că-și râde hala de el și vrea să se răzbune. Se descurcă el și, după ce-i știi pe toți și care cum îi legați, găsește și chip să ne dea de știre. (*S'aude un șuerat prelung de locomotivă*). Garnitura dela furnal. Au plecat. Apoi să-i dea Dumnezeu noroc, ca să nu iasă pe față pentru ce a venit. (*Trece spre ușă*). Am vrut să-l opresc — fiindcă noi de prin partea locului îi știm cât-îs de dușmani și fără milă... Trebuia poate să urc și eu. Vezi că nu m'am gândit (*coboară, făcând loc să intre, lui Arjoca*).

ARJOCA: (*Intră furios*) Ce mi-ai făcut, tovarășe Muntean? Era vorba să anunți cadrele, și asta, după schimb. Vin să vezi circ la mine sus: camenii strânși ca oile, și-apoi cadrele, paza, securitatea, dracu-i mai știe. Intră peste tot să-mi dea graficul peste cap. Șeful ca o maimuță după ei, nici nu deschide gura și eu. Apoi am cercat să le vorbesc cu frumosul, dar cată să te înțeleagă, dacă are cine... Dumneata mi i-ai adus pe cap, dumneata să-i faci să plece, fiindcă de-i găsesc pe platou, îi arunc în căldarea cu fontă.

PAVEL: (*care intrase cu niște oțete și-i tare înveselit de furia tatălui său*). Cum ai să oprești ancheta?

ARJOCA: După schimb să-l cerceteze și pe tata, dar nu pe platoul meu, când stau să-mi ascult furnalul. Eu am praxa mea de 42 de ani și furnalul,

nu-l conduci tu, dar te conduce el pe tine și, mai ascultă-l în balamucul deacum.

MUNTEAN: Fiindcă l-ai văzut întotdeauna ca pe un colos încăpățânat, cu toane, și incalculabil; în loc să-l transformi într'un instrument care ascultă de voința șefului său.

ARJOCA: Asta învețe ei alții, care or veni după mine, dar acum fă-i să plece. Au băgat panică în oameni: unul Jigău, știe-l dracu unde a intrat.

MUNTEAN: A fugit. Se pare că el este cu derivația.

ARJOCA: Cum?!

MUNTEAN: Dar nu trebuie să știe nimeni. A plecat Dominic după el să-i vadă legăturile. (*Lui Pavel*). Pentru cei din hală trebuie să dai a înțelege că Dominic a ars bolta cu bună știință, că v'ați certat și că, de nu fugea...

ARJOCA: Pentru ce să fugă? Ce dracu, că nu v'ânțeleg niciodată!

MUNTEAN: Jigău ăsta al dumitale este un bandit, și-i legat cu cei din Semenici. Dumii a trecut cu Jigău. Să chieamă că pentru cuptorul 3 care l-au ars și nu mai știu ce... Adică să fie un timp cu dânsii până-i cunoaște și le știe legăturile.

ARJOCA: Un copil fără minte, cum l-ai lăsat?! Pentru ce? Ce știe el și ce poate acolo singur. (*Lui Pavel*). Tu Pavel, frate bun și nu l-ai oprit?

PAVEL: N'am știut!

ARJOCA: Pentru ce mi se cuvin mie?!

PAVEL: Lasă tată; am mai multă încredere în Dumii decât în mine singur. Și-i mai îndrășneț și mai vulpe ca noi toți din casă. Parcă-l văd cum se întoarce.

ARJOCA: Nu se mai întoarce. Il vor ucide câinii și-l vor sfâșia. (*Lui Muntean*). Te-am cinstit ca pe un tovarăș și un conducător, dar unde ți-a fost mintea, unde dragostea pentru om, de care-mi vorbești mereu?!

MUNTEAN: Nu m'a întrebat, când să plece; dar dacă mă întreba, nu-l opream. Tocmai din dragoste pentru oameni. Dealtfel nu trebuia să spun nimic și socotesc că am greșit și m'am dovedit lispit de vigență. (*Lui Pavel*) Sunt la județeană, dar ședința o țineți oricum; ia seama că Varga o să facă iar vorbe mari, il tragi la concret. (*Lui Petru Arjoca*). Am și eu multă încredere în feciorul dumitale și aștept reîntoarcerea lui Dominic cu inima nu mai puțin grea decât a tatălui său. (*Iese*). Trec pe la furnal și dacă vrei să vii cu mine. (*Petru Arjoca a rămas locului.*)

PAVEL: Nu te duci, tată?

ARJOCA: Pentru ce? Cum l-ați lăsat să plece?! Și pentru ce tocmai copilul meu? Ce s'a petrecut în mintea lui?

PAVEL: ăsta-i tineretul, tată, care ne crește: să-i vezi jos în anticamera lui unu. Și Florica noastră, frunzulița de aur, mielul care cântă la țiteră. Du-te să-i vezi. Și spune-mi, dacă s'a întâmplat muncitor să între în camera de fum când numai ce s'a scurs oțelul din vatră?! Te întrebi de unde au crescut la atâta putere și îndrăzneală? Poate unde am crescut

și noi și am ajuns să ne prețuim altfel și viața și cinstea și cuptoarele și furnalele.

ARJOCA: Ducă-se dracului și cinste și furnale și tot! Și dați-mi copilul meu, pe Dumii. Adu-mi-l înapoi în viață, și mă leg să nu știu nici de zi nici de noapte...

PAVEL: Taci, tată; s'ar putea să între careva.

ARJOCA: Mă doare și nu pot să tac... Pentru strigoiul ăsta de furnal! Să știi Pavel, că până nu-l văd pe Dumii, nu mai urc la furnale.

PAVEL: N'ai să faci asta!

ARJOCA: Cine mă oprește?!

PAVEL: Conștiința ta de muncitor. O țară întreagă cu ochii pe noi să-i dăm mai mult metal și dumneata, acum când doiul are lipituri... Inseamnă mai rău decât să dezertezi.

ARJOCA: Spune-i cum vrei — am auzit eu mai rele. Aduce-ți-mi băiatul și vin iară... Altfel niciodată! *(Intră Liviu care, după ce privește la cei doi, se'nfundă în registrele sale; după el inginerul Varga.)*

VARGA: *(Lui Pavel)*. Poți să-i chemi pe băieți. Muntean spune să nu-l așteptăm. *(Pavel iese pe platou după ce privise lung spre tatăl său; Varga a simțit stinghereala lor, dar saltă din umeri, lui Liviu)* Fii bun, și caută raportul cu rebutul și declasările care mi le-au întors laminoarele. *(Lui Petru Arjoca care a rămas în aceeași poziție.)* Dacă stai în ședință, să te ții bine, că fonta ce am primit-o săptămâna asta... *(Arjoca a ieșit fără un cuvânt, Varga scutură din umeri și trece după Liviu în camera sa; de pe platou urcă prim topitorii și ajutor-maestrii, printre ei Covaci, Bărbat, Ponoran Vasile, Iovanovici).*

IOVANOVICI: No, acuma muștru la șef. Țin'te bine Bărbat Ilie și tu Covaci... Mă uit la voi, măi tovarăși și pot să spun că nu mi-i rușine cu nici unul *(siei)* «și tu Iovanovici, nu te trage înapoi, că ești fecior bun și bun oțelar».

VASILE: Numai că la tine cuptorul parcă-i domnișoară de se privește în oglindă. *(Celorlalți)*. Ține șarja s'o'ncălzească, parcă-i muerea leneșă care dă cu mătura și iar, da' tot în loc, fără spor.

IOVANOVICI: Că n'a fost vorba așa: Te-alaud eu pe tine; când să deschizi gura m'alauzi tu *(lui Pavel care a intrat cu încă doi muncitori)* Nu-iașa, tovarășe maestru?

PAVEL: Haide, intrați. *(Lui Liviu care a venit după un registru)*. Tata-i dincolo? *(Liviu în loc de alt răspuns, arată ușa dinspre platou)*. Te du, Iovanovici, la furnal după prim maestru, că-l cheamă șeful. *(Iovanovici a ieșit; lui Covaci)*. Vezi, tovarășe, de cei din hală.

AARON: *(Care intrase cu încă un maestru)*. Apăi cu hala să n'ai grijă... Mai bine să-i chemi pe careva dela transporturi, că-mi stau lingourile stivă și laminoarele urlă că de ce-i țin... Nu-i nimeni dela C.F.U.? Trebuie chemat careva și, să ocupe loc înaintea noastră. Adică eu unul i-aș pune la zid, numai vre-o doi, așa de exemplu: tovarășul lor Manole — că mai bine

se îneca în fântâna lui Titel, alegi-s'ar de el cât s'a ales din Titel, cu cumpăna și fântâna lui.

PAVEL: Să intrăm, măi tovarăși. (*Oamenii intră unul după celălalt; lui Iovanovici care vine găfâind*). Nu vrea să vie?

IOVANOVICI: Spun maestru și topitorii c'a plecat. A plecat, și a spus că el la furnal nu mai urcă cât-îi viața.

PAVEL: Urcă ea viața pe un altu'n locul lui. (*L-a împins pe Iovanovici în camera din dreapta și trece după dânsul. Prin ușa rămasă întredeschisă se aude glasul inginerului*).

VARGA: (*Din camera de alături*) Vorbim mereu de productivitatea muncii, șarje rapide, economie de materiale, și'n lupta asta de ieftenire a oțelului, se prăbușește cuptor după cuptor, și noi cu ochii la cer. Propun ca pe ordinea de zi (*șueratul unei locomotive i-a făcut pe cei dinăuntru să închidă ușa. Pe acest moment, au intrat Lucia și Iona Țămănar*).

LUCIA: Se potrivește bine că tocmai sunt în ședință. (*Țămănar o privește ostent*). Ai venit cu toată hotărârea și acum în ultima clipă. . . Un act de curaj.

IONA: (*Trist*). Curaj? N'am avut niciodată! Poate nici chiar față de tine, fiindcă omul ăsta nu mi-a plăcut niciodată, dar credeam că-l iubești, și-am tăcut.

LUCIA: Și ce-ai de gând?

IONA: Nimic. Să mă întorc în birou. Poate tu. (*Incearcă o retragere*). Și așa nu știam cum să încep.

LUCIA: Eu?

IONA: Da, tu.

LUCIA: Mi-e rușine să-ți spun tată, dar suntem lași; fiindcă și eu. .

IONA: (*Incearcă s'o mângâie*). Lasă Luci, vor ști ei să-și facă treburile și fără mine și fără tine. Intr'un fel am abdicat mai de mult. Și acum ne scoate viața la marginea ei.

LUCIA: Nu! (*Are o cutremurare mută, Iona o liniștește cum poate; intrarea Marică și a lui Adolf Klein îl recheamă pe Iona la masca lui dintotdeauna*).

IONA: La ședință? S'a început; și sunt obișnuit de ani să nu întârzii. Uite și pe tatăl dumitale! Cum te simți domnule Klein? Sănătos, voinic? Pentru anii dumitale, te ții bine (*la privirea plină de furie a Luciei*). Da; să mă ierți că am uitat (*iese*).

LUCIA: Imi pare rău Marica. N'a spus din răutate.

MARICA: (*Rece*). Mulțumesc.

ADOLF: Marlichen liebe, pentru ce și-au răs de mine?

LIVIU: (*vine cu un registru și caută un altul*) Sst! Suntem în ședință.

MARICA: Două cuvinte; de unde ai mai primit șamotă? Fiindcă, după expedițiile noastre, nu se putea strânge atâta rezervă.

LIVIU: (*A luat registrele*). Economie. Un punct de seamă în întreceri.

MARICA: (*Il reține*.) Care economie, că sunt aproape două vagoane în plus?!

LIVIU: Înțelege, tovarășă!

MARICA: Ori poate ai făcut economie cu cele două vagoane ale lor, (*a arătat spre Adolf*) pe care le-au expediat din depozit înapoi la măcinat? Era rebut, și la moară n'a ajuns niciun vagon, și nu sunt nici pe drum!

LIVIU: Nu știu nimic! (*Lui Adolf*) Și nu ți-am făcut nici o comandă, iar transporturile, unde au pierdut vagonele, îi privește pe ei. Eu n'am făcut nici o comandă.

MARICA: Dar ți-au venit așa din întâmplare. N'ai știut că-i rebut și le-ai dat în folosință... De aceea bolta lui 3 și 1, și cinciul. Se prăbuește și cinciul.

LIVIU: Ce vrei? Caută-ți vagoanele la transporturi! (*Se vede o flacără care suie*). Uite că-l destupă pe cinci și-i întreg.

ADOLF: Că n'am avut de mult explozie. (*Sare afară*). Ia seama Pișto că-i bolta arsă!

MARICA: (*Lui Pavel, care a venit de dincolo, urmat de ceilalți*). Bolta lui cinci e din șamota care am rebutat-o la depozit. (*O explozie și o flacără puternică*).

PAVEL: Sarja noastră de oțel special! (*Sare afară, alți muncitori după el*). Feri Pișto! Trage-l careva că-și arde pieptul. Treci la ștîh, Ponoran și tu Bărbat. Gata șlegul, Iovanovici.

MARICA: (*Sare afară*) Pavel! Nu! Oh!

PAVEL: (*De afară*). Aruncă dolomită, c'ajunge la gaze și sare tot platoul. Haide aruncă de unde ești și ia-l careva pe ăsta de aici. Feriți copii! (*O flacără puternică, apoi liniște. Aaron Gherghei a trecut la telefon*).

AARON: (*La telefon*) Allo! Postul de ajutor. Două brancarde și pregătiți ambulanța. Platoul oțelăriei. (*Doi muncitori îl aduc pe Pișto care râde mereu; în urmă inginerul*).

VARGA: (*Lui Aaron Gherghei*). Ai telefonat după ambulanță? Iar accidente în secție, iar anchete. (*Lui Liviu*). Fă-mi legătura cu direcția prin fir direct; și nu's două ore de când am luat angajament... (*Lui Pișto care râde mereu fără să se poată opri*). Isprăvește odată!

AARON: Din cauza arsurilor. Hai Pișto, te liniștește.

PIȘTO: Eu nu vreau să râd, tată, mă opresc cât pot, dar îmi vine.

VARGA: Pavel e ars mai rău (*spre cealaltă cameră*). Ai prins legătura? (*Lui Gherghei*). A salvat toată șarja. Șaizeci de tone oțel special și a scăpat și cuptorul. Bolta, nu-i mare lucru. (*Trece dincolo după ce a privit spre Pavel care-i adus de Ponoran și Marica*).

PAVEL: (*Încă de pe scări*). Hai Marică, la noi focul ca sângele în vinele omului. Ce stați în drum? Fiecare la locul lui. Vezi Aaron-baci să nu iasă panică. Nu alarma oamenii. Pe cei din alte secții dă-i afară și, fără panică! (*Aaron Gherghei îi scoate pe curioși*).

VASILE: Iși vede fiecare de treabă.

PAVEL: Tu ești, Vasile? Cum curge șarja? Noroc că n'a ajuns la țevile de gaz! Unde ești Pișto? Că eu nu mai văd nimic. Cine râde?

PIȘTO: Eu, dar nu vreau. (*Face un efort să se oprească din răs*). Mă opresc cât pot. Știi Pau, . . . Picioarele, am scăpat bine cu picioarele. . . Tu cu ochii, a fost flacăra, dar poate scapi — cum a fost și cu Mașca Gheorghe.

PAVEL: Imi pare rău. Tocmai când am dat și noi oțel special la Martinovca noastră.

VARGA: Sabotaj, sabotaj, dar dracu putea ști?! De unde să știe zidarii c'am să încerc la cinci oțel special? In afară de conducerea secției. . . (*revine din camera de alături*).

MARICA: (*Arată pe Liviu*). Secretarul administrativ face parte și el din conducerea secției?

LIVIU: Da. Și ce vrei să spui?

MARICA: C'ai folosit anume cărămizile de rebut.

LIVIU: Rămâne ca să dovedești, altfel cu vorbele ușor. . . (*au venit brancardele*).

VARGA: E o acuzare gravă, tovarășă.

MARICA: O mențin și o voi dovedi.

PAVEL: Ia mâna de pe mine, că's ars totul. Adevărat, Marica, ce spui?!

MARICA: Adevărat, dar n'a ieșit pe-a lor; și Martinovca voastră a dat oțel special și va da mereu, să-i înecați în oțel. (*Lui Liviu*). Nu te strecura câine. (*Lui Ponoran*.) Ia-l în seamă, tovarășe, că n'o fi el singur.

LIVIU: Nu știu nimic: poate c'a fost sabotaj, dar nu eu. Eu sunt în partid și am luptat pentru producție; nu sunt dușman. Să se cerceteze, eu nu sunt dușman.

FLORICA: (*de afară*). Vai, Pavel, cum ți-ai ars ochii!

MARICA: (*In prag*). Priviți, tovarăși oțelari, la maestrul vostru, cum i-au ars dușmanii ochii și l-au schilodit! Și dacă vi-e drag de ochii și de viața voastră, izbiți în dușmani cu oțelul vostru, așa cum ne învață partidul! Ridicați producția și calitatea! *Moarte sabotorilor!* Dați mereu oțel, să-i înecăm în oțel!

(*Cortina*)

ACTUL III

Locuința lui Pavel. Pe inserat. Aaron Gherghei privește pe fereastră. Silvia conduce spre ușă pe frații Ponoran și pe Iovanovici.

VASILE: Vas'zică așa au spus domnii doctori? Atunci e bine. Ii spui dumneata tovarășului Pavel, că noi, adică Ponoran Vasile și frate-meu Gheorghe, suim astăzi pe Iezăriș în sus, c'avem două zile ale noastre și ne-am cerut voluntari cu ceilalți.

GHEORGHE: Că noi știm locurile și poate să-l aducem jos și pe Dumi.

SILVIA: Dacă-l mai găsiți în viață.

VASILE: Drept că au măcelărit mulți oameni de au băgat spaima în ei.

IOVANOVICI: Păi că nu pentru asta ai venit.

VASILE: (*Silviei*). Și mai spui dumneata tovarășului maestru că Vasile Ponoran a dat șarjă specială în 6 ore: asta după învățătura lui și-i chip să dăm și mai repede. Atât îi spui, și noroc bun.

SILVIA: (*Răsuțește comutatorul*). Gândeam, să mai stați.

IOVANOVICI: Ii spui că urcam și eu Iovanovici Ilie, dară cuptoarele că nu pot sta. (*A scos un ziar din buzunar și-l întinde bătrânei*). Scrie și de tovarășu Ponoran că ni-s cuptoarele în întrecere... Asta-i, că dacă nu vede, nici ceti nu poate.

SILVIA: I-am cetit eu și-a fost bucuros.

IOVANOVICI: Apoi c'o citi el și singur, dacă înseamnă că nu și-a pierdut lumina cu totul tot. (*Afară*) Stați măi, că vin și eu. Noroc bun, tovarășe maestru Aaron. (*Silviei*) — Noroc bun și dumitale.

SILVIA: Mulțumesc și mai veniți. (*Lui Aaron Gherghei*) Pentru ce n'ai deschis gura? Trebuia să se întâmple toate câte s'au întâmplat ca să știu ce au însemnat copiii mei.

AARON: (*La fereastră*) Uite cum urcă fumul la unu: Trage cât trei cup-toare. Trage bătrânul, trage.

PAVEL: (*Din camera alăturată*) Bate șlegul, Mayer! Hai, că ăsta-i oțel special!

SILVIA: (*Il oprește pe Aaron*) Din somn, vorbește din somn!

PAVEL: (*Acelaș joc*) Mai o probă căldură, copii! (*Încet*) Mai o probă...

SILVIA: Noi din casă ne-am obișnuit... (*Ridică ochii spre Aaron*) Dacă-i adevărat ce spui, că Liviu a avut amestec, să-l pedepsească. Dar dacă nu sunt decât vorbe...!

AARON: (*Arată spre camera alăturată*) Vorbe!?

SILVIA: Mai încet să nu-l trezești. Numai ce i-am schimbat bandajul.

AARON: (*Mormăind*) Vorbe! Că nu s'au găsit dovezi, nu s'au găsit; dar nici șarpele nu lasă urmă și el, Liviu, e mai viclean ca șarpele.

SILVIA: Cum n'ai milă?!

AARON: Cu dușmanii nu încape mila. Ori au avut ei milă de tinerețea lui Dumii, sau pentru priceperea și îndrăzneala lui Pavel?! Sunt copiii tăi, Silvie, sânge din sângele tău, și înseamnă să te chem judecător peste viața și sângele tău; dar privește sus prin văgăunele Semenicului, unde or fi aruncat trupul lui Dumii, și treci cu ochii dincolo peste fața arsă de foc și fără de vedere a lui Pavel și acum, dacă mai poți alunga frigul din inimă, te uita în uzină și ascultă cum răspunde la întrebări, fără să se încurce, domnișorul tău Liviu; și răspunde-mi, dacă înaintea dușmanului, încape înțelegere ori milă?!

SILVIA: Dacă-i dovedit că a avut amestec, să-l pedepsească fără milă...
Fără milă!

ARJOCA: (*De afară*) Silvie! (*Dă cu ochii de Aaron*) Ce caută ăsta sub co-perișul meu?

AARON: Sunt la Pavel!

ARJOCA: Tot casa mea!

AARON: Și Liviu ți-i fecior. De ce nu-ți alegi casă lângă dânsul?

ARJOCA: Ce vrei să spui? Ancheta lui Liviu nu și-a spus cuvântul.

AARON: Piter, eu am venit... Nu m'a trimes nimeni; vin dela mine singur, am venit să te chem; o mână de ajutor.

ARJOCA: Să mă urc eu sus la furnal? Niciodată!

SILVIA: Ai să urci Piter, da.

ARJOCA: Nu.

AARON: Moare furnalul nostru.

ARJOCA: Să moară!

AARON: Furnalul nostru, Piter. Tu-i cunoști aproape și măruntaele. Au cercat în tot felul și un maestru din Hunedoara. Dar cine-l cunoaște mai bine ca tine. O mână de ajutor, un sfat.

ARJOCA: Dinamita, și-apoi la fierul vechi, ăsta-i sfatul pe care vi-l dau.

AARON: Ultimul tău cuvânt, Petre Arjoca?

ARJOCA: Petru Arjoca are un singur cuvânt!

AARON: Atunci să-ți fie cu adevărat ultimul cuvânt. Nu știam, Silvie, c'am trecut astăzi, pentru cea din urmă oară, pragul casei voastre. Dar cu un om care s'a rupt din carul vieții, cu un mort, nu mai am vorbe ce împărți. Noroc bun, Silvie; iar ție, Petre Arjoca, îmi pare rău pentru toți anii și vorbele care le-am petrecut împreună (*din prag*). Acuma să nu crezi, că fără' de tine ne moare furnalul și te-am chemat c'ai fi singurul om din lume care să-l știe aduce la lumină, dar ca să nu lipsești tocmai tu specialistul și prim maestrul, când oameni care nu i-au dat nici focul dintâi, nici planurile nu le-au avut în mână, luptă zi și noapte fără de odihnă... dar vor ști ei să-i dea viață fără de un mort ca tine. (*A ieșit*).

SILVIA: Il lași să plece așa?

ARJOCA: Plece cum a venit, că nu l-am chemat eu.

SILVIA: Și nu gândești că s'ar putea să plec și eu?

ARJOCA: Ți-ai ieșit din minți, bătrâno? Hai de treci în casă.

SILVIA: Treci singur.

ARJOCA: Cum?!

SILVIA: O viață întreagă nu ți-am ieșit din cuvânt. Am intrat pe drumul bătrâneții; dar nu mai vreau să fac drumul cu tine. Pe drumul pe care te-ai pornit, umblă singur.

ARJOCA: După 35 de ani, și asta fiindcă un caraghios... fiindcă nu mai urc la furnal?! Dar ce amesteci viața noastră, casa noastră, cu ce se întâmplă afară în uzină?

SILVIA: Multă vreme am socotit uzina ca și pe casa mea. Și chiar așa este; și să nu ridici pereți între casă și uzină, fiindcă și omul îi deopotrivă și în casă și în uzină... Acum te-ai arătat așa cum ți-aș vedea chipul într'o poză mare, în care citești toate gândurile, chiar și cele mai ascunse. Și gânduri

ca ale tale le-a avut și cel care a ars trupul și ochii lui Pavel. Un câine și dușman. Dușman și câine.

ARJOCA: Eu dușman? Fiindcă-am ieșit în pensie! Dar e dreptul meu! Viața să mi-o hotărâsc singur.

SILVIA: Chiar dacă viața asta a ta se întoarce împotriva noastră a tuturor?! Asta nu mai e viață; e un fel de răs și batjocură a vieții; poate chiar curată moarte. (*Arată spre camera alăturată*) Uite, Petre Arjoca, unde-i viața, și chiar dacă ochii i-au fost întunecați, dinlăuntru el vede departe, peste ani și ani, și vede numai viață; iar tu, cu ochii tăi buni, nu poți vedea înainte alta, decât moartea, fiindcă bine a spus Aaron Gherghei, că cine nu împinge mai departe la carul vieții, e un mort, care nu poate aștepta altceva mai bun decât moartea... Și eu mă simt vie și, cu toți anii mei, sunt multe care așteaptă să le fac; și de aceea drumurile noastre se despart și te las singur. Merg să-mi strâng cele câteva lucruri. Pentru început, gândesc c'am să stau aici la Pavel. Mai încolo... (*A ieșit.*)

ARJOCA: (*Cu un răcnet*) Nu! Și eu nu sunt dușman. Am fost un muncitor cinstit care am știut să-mi fac lucrul. Pavel! Spune mamei tale (*iese afară după ce deschisese ușa spre Pavel.*)

PAVEL: (*De dincolo*) Cine mă strigă? (*Deschide ușa băjbâind cu mâinile.*) Cine ești? Mamă, dumneata? Marica? Ei! hai, spune odată! ori fă un pas să-mi dau seama cine ești... Nu-i nimeni? (*Îl cuprinde furia din cauza neputinței sale și aproape să-și smulgă bandajul de pe ochi, dar în ultima clipă își cuprinde capul în mâini și se lasă neputincios pe dormeaza din fund, în timp ce Petru Arjoca reîntră cu umerii căzuți*).

ARJOCA: Pavel! Mama pleacă din casă; hai, de-i spune tu... Spunei ce-ți trece prin minte, dar oprește-o! Ce-am să mă fac eu singur? Singur cu pereții casei!

PAVEL: Dar eu?! Eu, ce alta-mi rămâne decât să vorbesc cu pereții casei?

ARJOCA: Sunt un om bătrân; tatăl tău e-un om bătrân care nu așteaptă altceva decât moartea!

PAVEL: Dar eu, tată, care mai sunt un om tânăr, ce-mi rămâne să mai aștept decât o moarte lungă, fără de început și fără de sfârșit!

ARJOCA: Afurisit să fie cel care ți-a schilodit trupul și ți l-a ars!

PAVEL: Ochii. Numai ochii să-mi fi lăsat!

ARJOCA: De trei ori afurisit el și întreg neamul lui!

PAVEL: Atunci te-afurisești singur și chiar pe mine, că tot din neamul nostru este.

ARJOCA: Nu-i Liviu! Liviu nu are nici un amestec!

PAVEL: Dar dumneata?

ARJOCA: Eu? Dacă vrei și eu. Intr'un fel, adică oricum întorc. Du-te Pavel dincolo la mama, și spune-i să facă așa cum gândește ea mai bine; dacă ochii tatălui tău ți-ar fi buni la ceva... (*Trece să-i ajute mersul.*)

PAVEL: Mulțumesc, nu-mi trebuie ajutorul dumitale. Cunosc și singur drumul. (*Când să deschidă ușa, intră Silvia*).

SILVIA: Vezi, Petre, că te cheamă la telefon.

ARJOCA: Cine? Dacă sunt pentru furnal... Să-mi fi dat legătura aici la Pavel.

SILVIA: Știam că doarme și să nu-l trezesc. (*Arjoca a ieșit mormăind*). La ce te-ai sculat? Știi doară: odihnă, liniște și iar odihnă.

PAVEL: Nu mai pot. După grafic acuma-i timpul să-l destupe pe unu; eu stau cu ochii legați și prim-topitorul poate a și trecut în spate la ștîh. N'ai văzut niciodată cum izbește cu șlegul?! (*A trecut două degete în gură și scoate un șuerat puternic.*) Ații! Ații! Feri dela ștîh, că uraganul numai ce îl slobod!

SILVIA: (*Și-a trecut și ea degetele în gură și a șuerat ca și Pavel*). Ații, ații! Și treci în pat să te odihnești, că numai ce mă dau la tine: uite deșteptul; că nu-s ei și alții să șuere! (*Râd amândoi.*)

PAVEL: Înțelegi, mamă, că eu acuma sunt ca o pasăre fără de aripi. Chiar de-aici de acasă altă dată numai ce vedeam fumul cum urcă și știam cum merg cuptoarele... Te uită pe geam și, spune-mi, cum este fumul lui unu'.

SILVIA: Urcă subțire.

PAVEL: Albiu?

SILVIA: Da.

PAVEL: E bun. Trebuie că-s gata să-l sloboad; dar cinciul? Are șarjă specială cu crom. Cum arată fumul lui cinci?

SILVIA: Negru.

PAVEL: Și'tortochiat, cu limbi roșcate, sucite ca niște pene, gălbui pe margine?

SILVIA: Așa cum spui!

PAVEL: Joacă gazul. Au șarjă specială cu crom și joacă gazul. La fabrica veche, Coroni a dat a doua mașină cu aburi în a 20-a zi, și Sucek a trecut la încă un trolu Rotary... Dumneata mamă, nu știi ce'nseamnă un trolu Rotary peste plan. (*La telefon*) Rog platoul! Allo! Mateia? Aici Pavel. Dă-mi pe Linu. Ori spune-i dumneata să nu joace gazul la cinci, că-i șarjă pentru axul intermediar al trolului. Ori ăsta vi-i ajutorul care-l dați lui Sucek și echipei lui Coroni?... Cum de știu? Secretul meu. (*Râde*). Mi-a spus mama cum merge fumul. Vezi, oțelului-i viu și vorbește: numai să-i cunoști alfabetul... (*Cu furie*) Cum? D'apoi că minte el Adolf și știe-l dracu cum a întors-o. (*Supărat*) Atunci îi spui lui Linu! (*Inchide telefonul*).

SILVIA: Pentru ce te-ai întristat?... Știi Pavel, te vreau sănătos fiindcă ești copilul meu, dar mă gândesc și la munca voastră din uzină și răspunderea ce-o aveți și mă bucur c'ai să urci iar la cuptoarele tale... Poate chiar mai devreme decât spun doctorii.

PAVEL: Poate.

SILVIA: Ți-au spus ceva care nu-i de bine? Avea Dumi o poezie: «Pornește în luptă mândrul oțelar».

PAVEL: (*Recită din memorie*)

« Din foc clădindu-și trepte, de-oțel ale lui brață,
Pornește mândru'n luptă frunțașul oțelar
Și șarjă după șarjă, el suie în spre viață
Prin larg deschis ferestre, un cântec proletar. »

(*Iși strânge capul într'o mare tristețe*).

SILVIA: A fost un copil bun, și acolo unde odihnește el acum.

PAVEL: Cine știe pe ce fund de prăpastie. Iar ucigașul umblă prin uzină: poate chiar sus în oțelărie. Dar sub orice chip vor umbla, și sub orice vorbe s'or ascunde, vor plăti!

SILVIA: Inseamnă, că Dumi nu s'a pierdut degeaba. Înțelegi, Pavel, sunt mamă și mă doare și pentru viața lui Dominic, și pentru tine; dar mă simt mândră că sunteți copiii mei, și că n'am trecut prin lume fără vre-un rost.

PAVEL: Îți mulțumesc, mamă. (*I-a căutat mâna să i-o sărute*). Și-ți mulțumesc și din partea lui Dumi.

ARJOCA: (*Care a intrat pe această scenă*). Ce v'a găsit? (*La privirea mută a Silviei*). Ancheta l-a repus pe Liviu în drepturile lui... Chestia cu cărămizile s'a dovedit c'a fost din prostia lui Adolf, care a schimbat o comandă.

PAVEL: Nu-i adevărat! Mi-a spus și Mateia la telefon, dar nu-i adevărat!

ARJOCA: Cum asta, nu-i adevărat?!

SILVIA: Ți-ar fi plăcut ca fratele tău, Liviu...

PAVEL: Oricine, dar să prindem o urmă!

ARJOCA: Apăi asta, dragule, nu-i judecată de om întreg.

PAVEL: Și dumneata te socotești om întreg, care să știe judeca pe alții?!

SILVIA: Nu uita, Pavel, că vorbești tatălui tău.

PAVEL: Vorbesc prim-maestrului Arjoca Petre, care a lăsat furnalul II să moară, în timp ce sus pe munții Semenicolui murea făr' de mormânt fratele meu Dominic Arjoca, căzut în luptă cu dușmanul tocmai pentru viața furnalului II. (*O tăcere grea coboară peste cei trei*).

ARJOCA: (*Infuriat*). Furnalul n'a murit. Ducă-se amarului, că mai suflă el o zi, două... Să vă ia dracu', eu merg să mă îmbăt! (*Trece până la ușă; se întoarce cu privirea asupra Silviei. Aceasta a rămas ca o stană*). Înțelege, Silvia, că nu pot; nu pot să mă urc. Mi-au telefonat adineauri, au înghețat gurile de vânt și nu mai e nimic de făcut... Încă o zi, două; apoi dinamita și direcția fierul vechi. Fă-l și pe Pavel să înțeleagă.

PAVEL: Ești un laș! Un dezertor! Ești un laș!

ARJOCA: Un laș, eu?!

SILVIA: Da, Piter, ești un laș... Ne-a trebuit treizeci și cinci de ani de viață împreună ca să te cunosc cum ești. Du-te să te 'mbeți... Cum fac toți lașii. (*Petre Arjoca a ieșit cu umerii căzuți*).

PAVEL: (*După o tăcere*). Te uită, mamă, dacă vrei, la fumul lui cinci.

SILVIA: Urcă alb în vălurile.

PAVEL: Bun! Asta am vrut să știu . . . La ce te gândești?

SILVIA: La viața asta a noastră . . . La anii pe care i-am trăit fără să știu pentru ce, și la timpurile care vă așteaptă pe voi . . . (*Se aude deschizându-se ușa, e Pișto care intră.*)

PAVEL: Cine este? Stai mamă să nu-mi spui. Mai fă un pas, doi. Lume nouă: Pișto!

PIȘTO: El îi. Pișto zis și Ștefan Gherghei, oțelar prima lux, biruitor peste foc și oțel. Am coborât cu o oră șarja lui unu, dar pe toți dracii pocăiți și pe o sticlă cu vin că-l trag la șarjă rapidă. Tu, Pavel, pui o sticlă și eu o sută, un butoi, o mie de butoaie. Pe o mie de butoaie!

SILVIA: Un butoi, sau o mie de butoaie cum spui tu, mai greu, dar o sticlă mai găsesc prin casă. Ce spui, Pavel?

PAVEL: Dacă vrea Pișto.

PIȘTO: Sunt în plin antrenament, și alcoolul — toți marii internaționali — alcoolul i-a scos pe tușă. Apă, sifon, o mie de butoaie cu apă . . . (*Pavel râde, Silvia privește mulțumită și trage ușa în urma ei*). Vroiam să viu mai de mult, dar n'am îndrăznit, fiindcă — înțelegi — din cauza mea . . .

PAVEL: (*Își trece mâna peste obrazul lui Pișto*). La tine nu se cunoaște nimic. Obrazul curat de domnișoară. Nu-i de mirare că dai gata toate fetele și nevestele.

PIȘTO: Păi vezi, așa-mi spuneam și eu: «Tu, Gherghei Ștefan, ești oțelar. Sunt ei și alții, da' nu umblă pe toate străzile oțelari ca tine.» Reflexe faine, prima lux, tehnologia o mănânc: asta înseamnă clisă și pită pe îndestulate la casa omului. Atunci de ce nu s'ar deschide și sufletul unei frunze de aur prima-lux, să-l cuprindă cu drag pe Gherghei Ștefan, care e oțelar prima-lux, ai?! Răspunde.

PAVEL: (*Care-și trece degetele prin țiteră*). Vorbește să te înțeleg și-ți răspund.

PIȘTO: Adică pentru ce nu mă înțelegi? Vezi, la mine vorba . . . Sarjă rapidă în match de campionat sau extremă stângă la uraganul meu; adică nu, că vreau să spun . . . Al dracului mă'ncurc — și mereu mă întreb: «de ce nu se înțeleg oamenii fără de vorbe . . .» Uite, tu acum la asta — cum îi spune — țiteră. Dacă aș putea să'nvăț și eu. Pe o mie de butoaie, dacă știi tu, Pavel, unul care să știe, un fel de profesor la—asta—țiteră.

PAVEL: Florica!

PIȘTO: Nu, că persoana să nu știe — asta tactica mea — adică o să știe, dar să nu știe că eu știu, fiindcă înțelegi . . . Și într'o zi: eu ca să-i spun așa din gură poate stric cu vorba; dar îmi trec degetele: «Tling-ting, ciur-ciur; tling-ting, sfrr-sfrr; tling-ciur, sfrr!» Înțelegi adică cum aduc lucrurile, nu? Și atunci nu-i musai să-mi răspundă, dar își trece numai degetele și: «Ciur-ciur, tling-ting» și cu ochii deschiși așa numai puțin, dar m'ajunge de-a-dreptul până'n inimă: «Frunzuliță de aur, eu mă topesc ca o lumânare de dragul dumitale» și ea: «Pișto, dragul meu băiat; iubitul meu, de când aștept

să-mi vorbești! Spune-mi, spune-mi cât îți sunt de dragă.» Și-i răspund: «Mai mult decât viața, frunzuliță, mai mult decât lumina ochilor.»

MARICA: (*Care a intrat la declarația lui Pișto*). Exagerezi, dragule. (*Spre Pavel*). Ai auzit recordul lui, la unu? Cum te simți Paul. Muntean vine mâine cu întreg schimbul — un fel de consfătuire de producție cu maestrul lor. (*Trece în camera alăturată*). Păcat că n'ai fost la anchetă; s'au spus lucruri interesante; Știi că Liviu...

PAVEL: (*Cu furie*). Trebuie arestat! Și el și socru-său Jămănar, cu tot viesparul lor.

MARICA: Judeci cam simplist, dragule.

PAVEL: Isprăvește cu dragule.

MARICA: (*Din camera alăturată*). Inginerul Iona Jămănar e poate cel mai încercat specialist în siderurgie. Accidentele dela voi, din prostia tatii, care a înțeles greșit o comandă și-a expediat șamotă de rebut oțelăriei, în loc s'o trimeată la măcinat.

PAVEL: O prostie care ne-a măcinat trei cuptoare. Ți place, Pișto? Hai, găsește un cuvânt vesel și la întâmplarea asta.

PIȘTO: Eu nu sunt vesel. Fiecare crede că sunt un om vesel. Dar eu nu sunt vesel, și când rămân cu mine singur...

PAVEL: Ești nebun. Și nici o femeie din lume...

MARICA: (*revine din cealaltă cameră*). «Nici o femeie din lume!...» Gândeam că vorbiți de cuptoare și oțel. (*Lui Pișto*). Unde-ai fugit eroule, că te-am pierdut în drum?... Iar Florica să te scoată erou, c'ai urcat în mașină cu utemiștii după Dumi... Halal erou!

PIȘTO: (*Străluminat*). A spus ea așa, că sunt un «erou»? Eu Ștefan Gherghei erou?! Pe Trușan cu toți dracii lui pocăiți, dacă Ștefan Gherghei nu se întoarce erou! (*A ieșit în fugă.*)

PAVEL: Ce aveți cu băiatul ăsta de l-ați zăpăcit așa? (*Aude pe Marica punând tacămurile și farfuriile pe masă*). Am mâncat: a fost mama pe-aici. (*Marica strânge farfuriile în dulap*). Tu nu mănânci?

MARICA: Nu. Am luat ceva la cantină. Urma să intrăm îndată în ședință. Dar s'a amânat cu un ceas, până s'au ales voluntari pentru munte și am trecut să te văd.

PAVEL: Mulțumesc.

MARICA: Ești soțul meu și de aia doresc să te văd... Știi că vom lucra împreună? M'au trecut în secția voastră oțelărie, ajutor pe lângă secretarul administrativ. Vezi, grăbește să te faci sănătos. Te așteaptă fiecare de pe platou și noul secretar administrativ.

PAVEL: Ca și cum eu n'aș vrea... Dar dacă doctorii s'au înșelat și n'o să mai urc niciodată pe platoul oțelăriei?... Se va găsi el alt maestru, cu care poate ai să glumești și să râzi...

MARICA: Eu?

PAVEL: Dacă nu tu, atunci sfânta Filofteia cea cu miere pe buze.

MARICA: Pavel, nici în glumă!

PAVEL: Hai, că ești o proastă: în general neamul vostru... Alois care-l svârlea lumea de rău, și abia mort... tatăl tău, om cumsecade și socotit muncitor bun și de încredere... Ce-a rămas cu el?

MARICA: Salahor sus la încărcare. Ne-am gândit că pentru mândria lui, retrogradarea la muncă neagră, necalificată, e-o pedeapsă destul de aspră. Am fost și eu din comisie.

PAVEL: Adolf știe?

MARICA: Știe.

PAVEL: Și-ai avut inima... Te-am luat de femeie dreaptă și bună; mai ales femeie. Și mă mândream cu tine. Nu știu, poate-i vina mea, că te-am îndemnat să intri în uzină. Dar știu că focul dela noi parcă ar arde tot ce-i urît în oameni și din buni îi face mai buni și mai tari — adică nu focul, cât munca împreună, greutățile și răspunderea...

MARICA: Și cu mine s'a întâmplat dimpotrivă? Inseamnă că, dacă vreau să fiu iarăși femeia de care te mândreai, îi musai — așa ai spus — ca fără doar și poate să plec din uzină?!

PAVEL: N'am spus asta.

MARICA: Dar ai gândit. Vezi Pavel, eu țin la tine și încă mult; dar tu uiți, că am și eu o vieață a mea de care te ții departe și poate nici n'ai bănuț-o; și te supără ca orice lucru pe care nu-l cunoști.

ADOLF: (*Intră pe ușă*). Noroc Pau. Marlichen liebe, ai să'ntârzii dela ședință.

MARICA: Mă'mbrac și viu: așa Pavel, încearcă să mă cunoști mai bine și gândește la ce ți-am spus. (*Trece în camera alăturată.*)

PAVEL: Spune-mi, Adolf... Știi că Marica a fost și ea în comisie?

ADOLF: A fost.

PAVEL: Și nu era de-ajuns că-ai fost lovit în Lois?! N'au găsit cum să te rușineze altfel?

ADOLF: De plan, Pau. Asta-i de plan. Ca să-i izbim mai sigur și să le prindem legăturile la toți câți sunt; acum cât li se pare că a trecut primejdia.

PAVEL: Cum?!

MARICA: (*A sărit la ușă*) Tată! A fost hotărît că nu va ști nimeni. Acuma pune-ți clopoței și aleargă să-i prinzi.

ADOLF: A fost hotărît; dar Pavel nu-i un strein: După întrebarea lui însemna că tu ești fără de suflet și nu vroiam ca fetița mea... Vezi, mie oamenii îmi spun « iepure roz » unde arăt ca un fricos, adevăru-i că's mai mult moale de inimă; dar Paul nu va sdrobî cinstea unui om bătrân (*iese*).

PAVEL: Pentru ce te-ai ascuns de mine, Marică? Înțeleg, dacă așa a fost hotărîrea. Și eu la fel...

MARICA: Pavel, se pare că e vorba de fratele tău Liviu, dar ancheta a dovedit mai multe... Dacă scapi vre-o vorbă, sau îl faci să înțeleagă... Știu că n'ai să faci asta, fiindcă-i vorba de uzina noastră, dar, dacă se întâmplă,

să știi că eu... Viața noastră, se desparte pentru totdeauna. (*Pavel izbucnește în râs*). Să nu râzi, Pavel, când e vorba de uzina noastră.

PAVEL: Știu. (*Bătaie în ușă*).

MARICA: Acum și dumneata, tată!

LUCIA: (*De afară*). Eu sunt, Lucia: dacă nu vă deranjez — vroiam să-i spun lui Pavel...

MARICA: (*Deschide ușa*). Poftim de intră. Credeam că-i tata, fiindcă tocmai plecam. Noroc bun, Pavel. Ia loc, Lucia, și la revedere. (*A ieșit.*)

LUCIA: (*Agitată*). Am venit, Pau, să-ți spun; trebuia să-ți spun mai de mult... Acum la noi în casă... E o chestie încurcată și nu știu cum s'o'ncep.

PAVEL: Te liniștește. Și începe cum vrei. (*Se aud pași la ușă.*)

LUCIA: (*Se ridică de pe scaun*). M'au simțit când am plecat. (*Intră Liviu, Lucia se trage spre Pavel, către Liviu*). Pentru ce-ai venit? Nu vreau nici o explicație.

LIVIU: Bună ziua, Pavel. Știam că Lucia-i la tine și vroiam să-i vorbesc. Acuma poate să-ți pară ciudat că am venit la tine ca să-i vorbesc soției mele, dar ai auzit-o și tu. O încercă de un timp încoace o fantezie împotriva mea și mă ocolește; fuge de mine. E o situație deadreptul ridicolă, dar ce pot să fac?

LUCIA: Spune-i Pavel, că nu-l ascult și să plece.

LIVIU: Trebuie să m'ascuți; vino acasă. (*Lucia se ține cu brațele de Pavel*). Te rog, Pavel, lasă-ne puțin singuri.

PAVEL: (*Fierbe de mânie, dar și-a strâns buzele și trece spre ușă*). Voia dumneavoastră.

LIVIU: Ce'nseamnă asta? Să viu ca un caraghios după tine?! Așa ușor crezi că se poate trece peste doi ani de viață trăiți împreună, ca la prima fantezie?! Ce-ți trece prin cap? Hai, răspunde-mi, ori găsește vre-o scuză. Înțelege, că nu mai pot tolera! Sunt bărbat!

LUCIA: Bărbat?! Un vierme, asta ești. Bărbații au virtuți, îndrăzneală, simțul răspunderii. Tu ești un vierme unsuros, care te-ai încolăcit în jurul meu, care și în viață tot așa umblă, și nu mai vreau să am nimic comun cu tine... Crezi că dacă te-ai strecurat din anchetă vom porni valsul împreună?

LIVIU: Nu cumva i-ai spus lui Pavel?

LUCIA: N'am avut timp.

LIVIU: Spunea Alec... Hai, să nu te scot cu forța.

LUCIA: Încearcă.

LIVIU: Spune-mi, ce nu-ți place la mine? Dacă ți-am greșit cu ceva, sunt gata s'o'ndrept... Jur să fac tot ce-mi ceri.

LUCIA: Du-te să te spânzuri. Singurul lucru care pot să-l mai cer dela tine.

LIVIU: Bine. (*Scoate capul afară și face semne convenționale*). Lipsește numai secretarul dumitale de sector și hora era gata. Nu sunt naiv, doamnă; și pe secretaru l dvs. de partid l-a luat în seamă Alec. (*Acesta a apărut în prag.*)

ALEC: (*Lui Liviu*). A scuiat ceva?

LIVIU: Am venit la timp.

ALEC: (*Luciei*). Mergi pe urmele bătrânului?

LUCIA: Da, și nu mă tem de tine, și nici tata...

ALEC: Astâmpără-te, Lucia. Atâta-ți spun. Plec îndată, dar te las sub observația lui Liviu.

LIVIU: Înțelege, Lucia.

LUCIA: Să nu m'atingi.

ALEC: Așa vorbești tu soțului tău?... Da, mi-a spus Liviu despre secretarul sectorului vostru de partid: are un cap frumos; poate să i-l scurtez.

LUCIA: (*Ingrozită.*) Nu.

ALEC: Am spus, poate. Interesant; nu că s'a revoltat simțul meu moral, dar ia' uite soru-mea, ce femeie destrăbălată. Ți-e teamă să nu-ți piardă iubitul? Ești femeie deșteaptă.

LUCIA: Ucigaș!

ALEC: Dacă vrei... Haide și continuăm discuția în familia stimatului nostru Iona Jămănar.

LIVIU: (*Care sta în prag spionând curtea*). Pavel și tata vin încoace. Vezi Lucia, ce-ai făcut?!

ALEC: Sperios ești, Liviu: contam chiar pe o întâlnire cu unul din ei, poate chiar cu amândoi. (*S'aude de-afară glasul lui Arjoca*). Nu uita, Lucia, că mă țin de cuvânt și pentru o singură vorbă. (*Trece în camera alăturată.*)

PAVEL: (*De afară*). Sper c'ați terminat. (*Intră cu mersul lui de om fără vedere.*) Vasăzică v'ați despărțit?

LIVIU: Noi? Ba dimpotrivă, ne'nțelegem mai bine ca oricând. Nu-i așa, Lucia?

PAVEL: Atunci m'am înșelat eu. Doi oameni e ușor să se înțeleagă, de ajuns să găsească un punct comun de întâlnire.

LUCIA: Lașitatea... Punctul nostru comun de întâlnire.

LIVIU: (*O scoate pe Lucia.*) Are o fantezie să facă spirite. (*Lui Arjoca Petre care intră cu o sticlă și niște pahare.*) Bună ziua, tată: te-ai pornit să faci chef? Ori ai început din vreme parastasul furnalului?

ARJOCA: Spune, Pavel, fratelui tău că scui peste toată știința lui. (*Liviu iese rușinat.*) Au urcat cu o mașină să-l caute pe Dumi... Nu știi pentru ce am venit! Vrei Pavel să bei un pahar cu tatăl tău? (*Toarnă vinul în pahare și-i dă lui Pavel în mână paharul său*). Poate unde am fost mereu în mijlocul oamenilor, mă simt acum puțin stingherit. Noroc. Știi tu, m'am gândit la ce spunea mama... Dar tu nu scoți un cuvânt.

PAVEL: Mă gândesc și eu la ce spunea mama.

ARJOCA: Mama n'a spus nimic.

PAVEL: Știu... Pentruce ți-i frică, tată, să urci din nou la furnal?

ARJOCA: Eu?

PAVEL: Ți-i teamă că n'ai să-l dovedești? Știi, că are prea puține șanse și nu vrei să-ți riști autoritatea și renumele; ca mai încolo, când vor trece oamenii pe lângă tine să-i auzi șoptind: « Ei, dacă venea el, Petru Arjoca... » Să le dau un telefon că vii?

ARJOCA: Nu.

PAVEL: Atunci telefonezi că vii. Nu trebuie să-ți fie teamă, ori să te rușinezi că n'ai să reușești.. Fiindcă sunt sigur.

ARJOCA: Crezi?

PAVEL: Da, tată. Ai rămas singurul care-l cunoști bucată cu bucată, de cum a fost ridicat. Dumneata i-ai dat foc și-i știi locurile lui slabe și bune. Și mai știi ceva... Știi că un furnal mai puțin, înseamnă patru cuptoare Martin fără de fontă, 12 șarje de oțel mai puțin în fiecare zi; 100 de gospodării pe fiecare zi care nu vor fi învelite în tablă, nu vor avea sculele și tractorul lor, și nici șine de tren până la gara apropiată...

ARJOCA: Mă tem, că urc de geaba.

PAVEL: Dumi a urcat sus pe Semenici să le dea de urmă câinilor și nu s'a mai întors... Știa poate că nu se mai întoarce, dar a urcat. Cheamă-ți în minte toată priceperea și birue și pentru el; iar fonta furnalului tău, care nu-i alta decât pâine mai multă și viață mai bună, să fie și un cuțit în inima dușmanului. Urcă la furnal cu gândul ăsta și ai să birui.

ARJOCA: Aveam niște însemnări într'un carnet al meu din ladă. Știe mama. Insemnasem acolo planul furnalului II. Și poate să-mi amintesc mai bine. Spune mamei să-l caute în fund sub lucruri. Știi, nu că n'aș vrea eu să-i vorbesc eu mai întâi, dar femeile... Mama în 18, când am făcut arbeiterrat, un fel de republică; n'a ținut mult, c'am fost noi putregai fără conducere... (*îl conduce spre ușă*). Dânsa, Silvia, a chemat femeile și au stat pe linie înaintea trenului care trebuia să aducă trupele. Cântau; era un cântec al nostru al muncitorilor și n'au plecat, iar mama a stat locului până'n urmă. (*In prag.*) Să-ți spuie domnul inginer că atunci era și el cu noi... Ii spuneam de 18, când am făcut și noi republică. Mai ții minte, domnule inginer-șef?

IONA: (*De afară*). Cam mult de-atunci, Piter; aproape am uitat. (*Vine spre prag*). Mi-au telefonat dela platou; a înghețat peste gurile de vânt. Inseamnă că-i pierdut totul.

ARJOCA: Nu sunt de părerea dumitale. Dar vin și eu îndată sus: să-mi beau paharul, că ne-așteaptă lucru, nu glumă. Dacă vrei să ciocnești un pahar... Ții minte în 18? Erai cu noi. (*Caută un pahar și-l umple.*) Sunt ceva ani. Servus. (*Ciocnesc*). Am fost împreună atuncea, dar n'am știut să fim oameni. Putregai care trage la traiu ușor. Până la fund, noroc!

IONA: Noroc bun, Piter. Spuneai de 18, dacă-mi amintesc. Venisem inginer tânăr, fără familie, fără avere — nu mai sunt tânăr, iar familia, averea... (*face un gest ostent*). Mă simt legat de meseria mea și poate chiar mai mult... Dar am plătit cu mult sânge. Și-acum să mai dăm puțin sânge și furnalului II.

ALEC: (*Intră ca furtuna din camera alăturată, izbind cu furie în paharele pe care le sparge*). « Sânge furnalului II. » (*Intinde tatălui său pumnul gâl-gâind de sânge*). Dacă vorbești de sânge învață să-l privești cum curge.

IONA: Tu! Ești nebun!?

ALEC: Și tu ești un fricos! Fricos ca un iepure. Hai, hai, nu te sili să te'n-furii. Cunosoc eu furia voastră, a fricoșilor. Furie de cloșcă, de iepure! Ți-e frică să nu ajungi pe drumuri, sau te-au cumpărat cu laude!?

ARJOCA: (*Trece amenințător spre Alec.*) Imi dai voie, Iona Jămănar.

IONA: (*Oprește brațul lui Arjoca; lui Alec:*) Pentru ce ai venit?! Vrei ca însăși tatăl tău...?

ALEC: Taci, și răspunde-mi la ce te întreb: ești fricos ori prost? Ți-e frică sau te-au cumpărat? (*Lui Petre*). Stai locului, nu te mișca Petre Arjoca. Dominic e sus în munți, ostatec la noi.

ARJOCA: Dumii!?

ALEC: (*Lui Iona*). Hai, răspunde, bătrân prost și înfumurat. (*Lui Petre Arjoca*) Da, Dumii. A venit în recunoaștere ca apoi să ne ridice ca din oală; dar a căzut el singur în cursă, (*se retrage dinaintea lui Petre care înaintează amenințător.*) Dacă nu mă întorc până'ntr'o zi, băieții au ordin să-l lichideze. Înțelegi? Așa că stai locului. Nici la furnal nu te duci: dacă furnalul are noroc și nu îngheață nici de astă dată, va trebui să dau satisfacție băieților, și-l vom îngheața pe tânărul Arjoca; așa că poate-i mai bine să te rogi lui Dumnezeu pentru moartea furnalului.

IONA: N'ai să faci asta!

ALEC: Cine mă oprește? Dumnezeu din cer? Și cu dânsul am lichidat socotelile.

ARJOCA: Minți câine! Dumii, ori l-ai împușcat mai de mult!...

ALEC: Ori îl vom împușca foarte curând, depinde de tatăl lui.

IONA: Ești o fiară! Mi-e scârbă și groază de tine.

ARJOCA: Iona, spune-i că fac ce vrea, dar asta nu pot! Să-mi dea copilul.

ALEC: L'am lăsat în viață până acum, fiindcă gândeam c'ai să faci cum ți-om spune noi... Ai să lucrezi pentru noi. Furnalul este începutul. Și până acum n'a fost rău ajutorul tău.

ARJOCA: (*Sieși*). Auzi Petre Arjoca; n'a fost rău ajutorul ce le-ai dat. N'a fost rău ajutorul... Unde mi-au fost ochii și mintea?! (*Cu furie, lui Alec.*) Ți-am dat ajutor ție, un ucigaș, împotriva copiilor mei?! (*Se izbește cu pumnii în piept și peste cap.*) Bucură-te, bătrân nebun, și te 'ngâmă pentru laudele ce ți le aduc dușmanii și ucigașii copiilor tăi!

ALEC: Isprăvește dracului.

ARJOCA: Unde-i cinstea și mândria mea?! Și cum voi mai privi oamenii în față, unul ca mine?! (*Înaintea lui Alec.*) Împotriva copiilor mei am știut să-mi cresc mânia, și tu! Cer și iad, dacă-aș putea să'nțorc numai cu o zi! (*Sare de gâtul lui Alec să-l sugrume*). Spune-mi unde-i Dumii, ori mori aici în mâinile mele!

ALEC: Dacă nu mă'ntorc unde trebuie, oamenii mei știu ce-au de făcut. Ți-am spus! (*Arjoca desface mâinile și trece spre fund distrus.*)

IONA: Știu, că porți arme la tine; trage asupra mea, dar nu-l chinui pe bietul om: hai, de trage. (*Înaintează spre Alec și-i trage două palme.*)

ALEC: Ai să-mi plătești și pentru asta; adică prin mama, ca să știe și ea treburile mele, cât îmi merg de strălucit.

IONA: Nu!

ALEC: Ori crezi, că am să dau înapoi?! N'avem decât o singură ieșire, și gândesc că foarte curând...

IONA: Foarte curând viermii vor mânca din tine și praf s'or alege din gândurile tale nebune. Uite ce-ți doresc, și din toată inima.

ALEC: Cam greu, fiindcă nu sunt eu singur.

IONA: Ucigași ca și tine.

ALEC: Uite șobolanul cum l-au prelucrat! Ai să mai auzi vești dela mine. (*Lui Arjoca*). Iar tu, Petru Arjoca, ține minte ce ți-am spus: dacă faci o singură mișcare, dacă urci la furnal, Dumi, s'a zis cu el. (*A ieșit cu puțin mai înainte ca să intre Pavel cu mersul lui de om fără vedere.*)

PAVEL: Am telefonat și te așteaptă, dar până a găsit mama carnetul...

A ieșit cineva din casă, sau mi s'a părut? Cu cine mai ești?

IONA: Eu; inginerul Jămănar. Am venit să-i spun lui Piter că dovedesc singur furnalul. În tinerețe mi-a fost specialitatea, furnalele înalte. Hai, Piter și nu te gândi la ce-a spus. Poate că nici nu-i adevărat. L'ai văzut: mai mult nebun.

PAVEL: Cine a fost?! Vorbiți odată.

ARJOCA: Alec. Îl ține prins pe Dumi sus în munți. Nici diavolul iadului...!

PAVEL: Pe toți morții și îngerii din iad! A fost aici și l-ai lăsat scăpat?!

ARJOCA: Dacă nu se întoarce la ai lui... Dumi, îl vor împușca pe Dominic; la fel dacă urc la furnal.

PAVEL: Minte și, chiar dacă nu minte... (*Face un pas spre ușă, dar se lovește de un scaun*). Du-te după el să-l prinzi de viu și mă lasă acum.

ARJOCA: Nu pot! E viața copilului meu.

PAVEL: Viața copilului tău! Minți! Cum v'a mințit și el: Dumi ori e mort mai de mult... (*Încearcă să facă un pas, dar se lovește de perete, și-și rupe cu sălbăticie bandajul de pe ochi. Bătrânii sar să-l oprească, dar e prea târziu. Pavel și-a acoperit îndată ochii cu palma ca după o clipă s'o îndepărteze ușor.*) Îmi pare că'ncep să văd. Se luminează. Văd! (*Cu un fel de chiot*). Înțelegi că sunt iarăși om! Înțelegi tată, că pot să sui iar pe platou la cupoarele mele! Să amiros gazele și să mă bată pe tot pieptul focul oțelului. Oțel special și oțel de blindaje. Oțel din planul nostru. Am să-mi dau iar partea mea din plan! (*Parcă s'ar trezi și aleargă afară*). Stai câine! Stai, acum între noi doi.

ARJOCA: (*După el*). Nu, Pavel; ș'apoi unde să-l mai găsești?! Nu trebuie. (*afară*). Oprește-l, Silvie! Oprește-l, Silvie!

MARGARETA: (*Intră pe ușă*). Iona, Alec mi-a spus tot. (*Arată afară*). Au fugit să-l prindă, nu? Mulțumesc ție, Doamne, că n'a luat pe drum. Incurcă-i bine, Doamne, să nu-l ajungă! (*Lui Iona*). Incotro? Dacă mai intri în uzină să lucrezi pentru ei... Dacă intri azi în uzină, urc sus pe Dealul Crucii și m'arunc de-acolo.

IONA: Ce-ți folosește?

MARGARETA: Ca să te mustre conștiința. Nu vreau să lucrezi pentru dușmanii lui Alec. Nu vreau.

IONA: Sunt inginer, Margarit. Și locul meu este în uzină.

MARGARETA: Atunci locul meu este lângă copilul meu, lângă Alec.

IONA: Fă ce crezi. (*A plecat*).

MARGARETA: Sângele copilului nostru și sângele meu cadă atunci peste capul tău! (*Silviei care a intrat gâfâind și cu capul plecat*) Blestem și peste capul vostru!

SILVIA: Pleacă de-aici, vrăjitoare, dacă nu vrei ca tot focul care mă arde!...

MARGARETA: Arde-i în focul tău, Doamne, și stânge-le neamul pân' la unul, iar focurile lor... Fă, Doamne, să se stingă și focul uzinei, cum ne-au stâns și pe noi (*A ieșit în timp ce Arjoca intră cu o privire indiferentă spre Margareta și trece lângă Silvia*).

ARJOCA: N'are cum să-l prindă; ai telefonat?

SILVIA: Da. S'au anunțat toate barierele și gara.

PETRE: Cum nu înțelegi, că dacă nu urcă la câinii lui, Dumii...?!

SILVIA: Minte. Te-a mințit.

ARJOCA: Știi bine c'a spus adevărul; dar poate că el, câinele scapă.

SILVIA: (*Îi arată carnetul de pe masă*). Ai cerut însemnările dela furnal?

ARJOCA: Nu pot să urc; n'am voie. Ai auzit și tu...

SILVIA: Am auzit! (*Îi întinde carnetul*).

ARJOCA: Spune tu, Silvie, dacă viața copilului nostru... Atunci, tu crezi că e mai de seamă să urc la furnal? (*Primește carnetul din mâna Silviei*)

Bine, mamă. (*Se ridică la fel și Silvia*). Odihnească-se în pace trupul copilului nostru Dominic și amintirea ultimilor lui clipe... (*iese pe ușă în timp ce Silvia privește după el, și-și șterge lacrimile care coboară dealungul obrazilor*).

(*Cortina*)

ACTUL IV

Noaple. Platoul furnalelor. În planul I, cabina cu comenzile de la furnale. Manete, ceasuri de temperatură, gaz și aer, semnalizatoare, etc. Prin pereții de sticlă se vede baza furnalului cu gurile de vânt; peste acoperiș și lateral dreapta, tuburile dela cowper; stânga bancă lipită de peretele cabinei, spațiu până la baza furnalului, cu trecere spre fund la scurgerea de fontă și scări de metal în planul I, stânga spre platoul de încărcare. În spațiul din extrema stângă, muncitori care schimbă o „gură de vânt”. În cabină Iona și Muntean.

MUNTEAN: (*In picioare*). Asta e tot?

IONA: (*Cu privirile departe*). Tot!

MUNTEAN: Mulțumesc. Coincide întocmai cum mi-a spus și fiica Dvs.

IONA: Imi pare bine pentru Lucia, că nu a așteptat.

MUNTEAN: De altfel știam mai de mult.

IONA: Ați știut?

MUNTEAN: Da. Dela anchetă.

IONA: Și totuși i-ați lăsat libertatea de mișcare... Înțeleg. Să-i prindeți legăturile.

MUNTEAN: Intocmai.

IONA: Și cum rămâne? Cu mine și fiica noastră, cum rămâne?

MUNTEAN: Deocamdată vă vedeți de lucru mai departe; oricum, nu sunt eu care hotărâsc. Știu că nu veți comunica nimic lui Liviu Arjoca.

IONA: (*După ce se privesc lung.*) Încă un cuvânt, domnule Muntean. Vroiam să vă spun... Vedeți, eu sunt un technician bătrân, și în specialitatea mea am lucrat cu tot felul de oameni... Dar înțelegerea și prețuirea pe care am întâlnit-o la Dvs., oameni de Partid... N'aș fi vrut s'o știți dela mine. Mai ales în situația în care sunt, dar trebuia să vă spun. Asta e tot.

MUNTEAN: Tot?

IONA: Da. Adică țineam să vă mai întreb... Credeți că cei de pe Semenici vreau să spun, dacă vor fi prinși curând.

MUNTEAN: Știu atât, c'au fost înconjurați și-i greu să mai scape careva.

IONA: (*Scoate o fotografie din buzunarul hainei*) Poate să vă ajute fotografia unuia din ei... Șeful lor. Acum se poartă îmbrăcat țărănește. (*Muntean își trece ochii dela fotografia pe care i-a întins-o Iona, la chipul acestuia*). Găsești că-mi seamănă? E fiul meu; a fost specialist în furnale, dar după procesul lui Popp... Credeam că știți.

MUNTEAN: Știam.

IONA: Atunci asta e tot. (*Se privesc în ochi; Muntean rupe o foaie de pe carnet și trece la masă.*) Dacă vă trebuie ceva?

MUNTEAN: (*Scoate stiloul și scrie.*) Mulțumesc.

IONA: În regulă. Eu am să-mi verific calculele. (*Lucrează cu rigla de calculi*).

ARJOCA: (*Vine din fund spre grupul din stânga*). Bun, Ologu, și bun material. De mult n'am primit forme așa curate.

OLOGU: Turnătorii mai lucrează cinci rezerve, ca să fie.

ARJOCA: Știe-i soarele pe ăștia dela turnătorie: al'dată mă țineau câte o săptămână și acum într'o zi și-o noapte. (*Lui Pavel care se apropie din fund.*) Spune lui Iulius să pregătească tuburile cu oxigen, dar să vadă, cu economie.

PAVEL: Fabrica de oxigen comunică să folosim câte tuburi ne trebuie că ei... să nu le ducem grija. Și forja întreabă dacă nu-ți mai trebuie ceva.

ARJOCA: Adică toată uzina, cu grijă pentru noi. Asta-i frumos! (*Directorului care venise din fund unde privea la alt grup ce schimbă și acolo o «gură de vânt»*). Dumneata, tovarășe prim director, ăsta concurs spun și eu.

DIRECTORUL: Adevărat că organizațiile de partid au mobilizat toate sectoarele, și noi pe linie administrativă; dar nici secțiile n'au mai așteptat și dela sine...

ARJOCA: Oamenii din fabrica noastră — spui zgură — și mai amestecați decât toate limbile pământului, dar la nevoie, vezi că numai la față a fost zgură, și'ncolo metal bun și cu inima fierbinte — așa cum îi drept să fie oamenii într'o cetate, ca a noastră, a focului. Și mi-s mândru că și eu... Știi, tovarășe prim director, omul trăește cât trăește și, poate a urcat de mult sus pe Dealul Crucii, dar te gândești că metalul care l-am trimis de-aici, umblă toată țara și după aceea... Ii ca și cum nu ți s'ar opri viața niciodată. Și asta, numai metalul care-l dăm.

DIRECTORUL: Și-avem nevoie de metal, mereu mai mult; și cadre, Piter: metal și cadre. Fiindcă socialismul n'o să-l construim numai cu furnalele tale și oamenii câți te înconjoară. Ai auzit ce spunea tovarășul cu care am urcat. E dela Comitetul Central.

ARJOCA: Dela Comitetul Central?! Și-a venit anume să mă întrebe de furnalul meu și să-mi vorbească așa... (*Trece în fund după director pe care îl chemase Buznea.*) De ce nu mi-ai dat a înțelege, tovarășe prim director, fiindcă eu... (*Lui Buznea.*) Și dumneata, tovarășe Președinte. (*S'au îndepărtat.*)

IONA: (*In cabină, ridică privirea spre Muntean, care a terminat de scris.*) Un plic? Poftim. Acuma dacă va lucra și doiul — după toate calculele mele — sunt sigur că împlinim și planul de fontă.

MUNTEAN: (*Lipește plicul.*) Vreți să spuneți că-l depășim? Oțelarii au avut angajament pentru 7 Noembrie; cu accidentele lor să mai întârzie o săptămână. Furnaliștii au începutul lui Decembrie; cu dinții și vor trebui să-și ție angajamentul.

IONA: (*Joacă în mână rigla de calcul.*) Nu sunt inginer de vorbe. Din tinerețe am învățat să vorbesc numai cu rigla de calcul.

MUNTEAN: (*Dă să iasă.*) Atunci corectați-vă rigla, să calculeze după oamenii noștri de astăzi. (*A arătat spre furnal.*) I-ați văzut ce sunt în stare! Fiindcă altfel s'ar putea să rămâneți în urmă, și am impresia că nu aceasta vă este dorința. Dealtfel nu este nici dorința noastră.

(*A ieșit. Iona după ce privește după Muntean, reia calculele. În timpul discuției lui Muntean și Iona, au venit din fund Marica și Aaron Gherghel în discuție aprinsă cu Buznea. În urma lor Petre Arjoca și Pavel. Tatăl și fiul s'au așezat pe banca lipită de cabină și mănâncă în tăcere tartinele pe care le-a adus Marica; Muntean a trecut direct spre Buznea și iese prin fund cu acesta*)

ARJOCA: (*De pe bancă.*) Lasă șlegul, Ologu, că asta nu-i treabă de forobaităr. Mai bine, rogu-te, vin să iei ceva. (*Maricai.*) Spui mami că poate mănâncă să vin pe acasă; dar asta că ești și tu în schimb de noapte; haide, Ologu, poștește de ocupă loc. (*Se trage să-i facă loc.*) Tu, Pavel, n'ai schimbat o vorbă cu Marica?

PAVEL: Păi se chiamă că mănânc.

AARON: (*Revine mormăind.*) Vulpea dacă-i s'o lecuiești de purici, scapă-i câteva alice în blană; atât cât s'o dea peste cap.

LIVIU: (*Care venise «întâmplător» și privea în furnal prin sticla de cobalt*). Vorbești cu mine? (*lui Arjoca*). Va să zică l-au chemat la viață?

AARON: După câte vezi, l-au chemat.

LIVIU: Vorbești cu mine?

AARON: Ba cu răposata mea Lisaveta din cer (*întinde o sticlă lui Pavel. Acesta o trece tatălui său.*)

LIVIU: (*Lui Aaron.*) Credeam că vrei să-mi spui ceva, fiindcă-mi vii mereu din spate ca umbra.

AARON: Păi din spate și moartea, nu numai umbra. (*Lui Pavel*) Ia'uite, tată-tău idolul, cum bea singur și nu caută că mai sunt oameni de față. (*Lui Petre care-i întinsese sticla.*) Bea, idole, că dacă mi-ai întins și mie, înseamnă că n'ai lăsat nimic. Hai, de bea, Piter. Că atâta fum și abur cât ai tras în sufletul tău! (*Petre Arjoca a mai tras o înghițitură și i-a întins sticla lui Ologu.*)

OLOGU: Mulțumesc de sănătate. (*Strâng fărâmiturile și trec în fund la lucru.*)

ARJOCA: (*Întinde sticla lui Sabău, care a venit din planul I și gândea să treacă «întâmplător» la «gura de vânt» unde privea Liviu.*) Ia de bea, Sabău.

SABĂU: (*Respinge sticla*) Mulțumesc, tovarășe prim maestru, dar dumneata știi că eu nu beau în timpul lucrului.

ARJOCA: Ia'uite mireasa. Mai bine ia'n seamă la încărcare, să nu-mi dai mărunț, că m'ai ucis. (*Dă restul sticlei peste cap și trece în fund unde grupul schimbă ultima «gură de vânt».*)

LIVIU: (*In șoaptă lui Sabău care a trecut să privească și el prin sticla de cobalt*). Ce dracu faci acolo sus?

SABĂU: (*Acelaș joc*) Sunt supraveghiat.

LIVIU: Povești.

SABĂU: Crezi, că pe bătrânul Klein l'au trimis încărcător la mine pentru altceva decât să mă supravegezeze? Mi-au venit doi ghiftari; habar n'au să lucreze, dar ceeace știu ei bine, bănuiesc și eu.

LIVIU: Nu se poate. Ți se pare.

SABĂU: Și cumnata dumitale Marica; nu ridică ochii. Se uită spre noi. Aștept ceasul să-mi termin schimbul și o șterg. Un sfat care ți-l dau și dumitale.

LIVIU: (*Speriat*) Poate să ai dreptate... Dar dacă scapă furnalul, înseamnă, că noi degeaba. Nu: e riscul mare, dar și dacă reușim!

SABĂU: Mai ușor ar fi dela cabina de comandă.

LIVIU: Trimite 2—3 ghible de minereu în loc de cocs și nu mai trebuie nimic. (*A simțit apropierea Maricăi.*). Uite c'a'nceput să se topească. Interesant cum se ridică zgura. (*Maricăi*). Poftim. Parcă-i o baie de culori. (*Marica privește distrată prin sticla de cobalt dar nu-l scapă de sub ochi pe Sabău, care urcă scările din planul I. Liviu după ce și-a făcut de lucru cu două bucăți de fontă, trece în cabina de comandă. La sgomotul ușii Iona ridică ochii după hârtie, îl privește lung pe Liviu și fără o vorbă revine la calculele sale.*) Știi, vroiam să-ți spun, papa... Domnule Jămănar, dacă vrei să comunicați soției mele — adică a fostei mele soții... (*Jămănar s'a ridicat și fără să-i vorbească trece*

afară spre platou; Liviu rămas singur privește spre comenzile de pe perete, dar se întoarce brusc la glasul Maricăi care a intrat în cabină la ieșirea lui Jămănar.)

MARICA: Interesante manetele. Dar prea multe și nu știu cum nu se încurcă în ele.

LIVIU: Mă spionezi?

MARICA: Am vre-un motiv?

LIVIU: Chiar felul în care-mi vorbești (*își dă seama că face o gafă.*) O prostie: sunt necăjit cu Lucia. Se desparte și-am avut astăzi prima înfățișare; dacă aș putea s'o conving să m'asculte.

MARICA: E jos, la inginerul Manole." (*A arătat spre fundul platoului.*) Vorbește-i, poate să te asculte.

LIVIU: (*Iese, nu fără a căuta să ghicească ce se petrece în mintea Maricăi.*) Am să încerc.

MARICA: (*Din prag.*) Pavel! Vai, Doamne, că prăpădit mai arăți: de ce lăsați cabina singură? Comenzile la îndemâna oricui. Umblu la o manetă și s'a zis cu toată munca voastră de 2 zile.

PAVEL: (*In prag.*) A fost inginerul Jămănar. Se vede c'a trecut la el. Pentru ce m'ai chemat?

MARICA: Ca să te văd la ochi.

PAVEL: Te uită.

MARICA: Și vrei să spui că prăpăditul ăsta care abia se ține pe picioare, e soțul meu?

PAVEL: Dacă pentru asta m'ai chemat!...

MARICA: (*S'a apropiat de Pavel și l-a sărutat pe amândoi obraji.*) Ahă!

PAVEL: Ce te-a găsit?

MARICA: (*Îl privește lung.*) Mi-ești drag.

PAVEL: Ți-ai găsit și timpul și locul potrivit. N'am ce spune.

MARICA: (*Il așează pe scaun apăsându-l de amândoi umerii.*) Indată trebuie să intri în schimb și, ca viitor secretar al secției oțelărie, mi-e în grijă de maestrul meu... Te necăjește mult, Pau, c'am fost numită secretar administrativ al secției voastre?

PAVEL: Trebuia să fie careva în locul lui Liviu, să încurce lucrurile.

MARICA: Eu n'am să încurc lucrurile.

PAVEL: Știu.

MARICA: Va trebui să lucrezi zi de zi cu mine, îți pare rău?

PAVEL: Nu.

MARICA: Da nici prea mulțumit nu ești.

PAVEL: (*Surprinde privirea Maricăi care se uită mereu spre fund.*) După cine te uiți?

MARICA: Un bărbat cu care cochetez și țin să nu-l pierd din ochi. Și zi, crezi că nu voi putea face munca unuia ca Liviu? Sau numai fiindcă sunt soția ta, adică de două ori femeie?

PAVEL: (*Ridică ochii spre Marica.*) Știi, Marica, eu aș trebui să fiu mândru și bucuros că ești soția mea. Și chiar sunt. (*Incearcă o mângâiere sfioasă.*)

MARICA: Nu te-am grăbit să răspunzi. (*Se trage de sub mângâierea lui Pavel, întru cât a intrat Arjoca care a trecut la manete.*)

ARJOCA: Nu știu dracului, că mergea bine (*lui Pavel*). Te du, Pavel, să te odihnești. Ia-l cu tine, Marică.

MARICA: Un' să-l iau, că intrăm îndată în schimb.

ARJOCA: Mda! Cu-un picior aici și altul la oțelărie... Furnalul una trebuie să știe... Ascultă, mă, oțelarule, eu — dacă vrei să știi — mâine te iau la furnal prim topitor, forvegheer: și nu mi-e teamă c'ai să mă bați, cât îs eu de bătrân.

MARICA: Ridică-ți topitori și maeștri din oamenii dumitale. Învață-i ce știi, și chiamă-l în întrecerea asta și pe Pavel și maeștrii dela celelalte secții. Așa parcă ești o cloșcă care umblă cu un singur pui. (*Iese râzând*). Peste o juma' de ceas îmi trimiți puiul, sus la oțelărie, că-i vine schimbul.

ARJOCA: Cu asta muere știu că nu mori în drum. (*Manevrează în grabă manetele din mai multe locuri, apoi în prag*). Coboară! Ioi, Ologu, Ologu, că dumneata de 10 ani, de când ești la furnal și tot să te port de mână.

PAVEL: Dece nu vorbești frumos cu oamenii? Ologu e'n picioare acuma al treilea schimb, și-i ostenit.

ARJOCA: Dar tu, că ești de cinci schimburi, și eu?! Ori neamul nostru-i altă sămânță de oameni?

PAVEL: Dac'ai știi că abia mă țin pe picioare.

ARJOCA: Domnișoara! Și ce vrei!? Să-ți pun proptele? Te du, și ducă-se toți. Și-am să rămân singur și tot îl dovedesc.

PAVEL: Știu, tată.

ARJOCA: (*Imblânzit*). Păi vezi. Și Ologu ăsta să nu-l mai prind la noapte aici. O fi având nevastă, și copii.

PAVEL: Dece nu te porți mai blând cu oamenii? Ți-e rușine să nu spuie careva că ești om bun; fiindcă ești un om bun și cu dragoste de tovarășii tăi.

ARJOCA: Ce-mi tot cânti acolo? Ii întinzi un deget și el...

PAVEL: Crezi că mâine dimineată dai prima șarjă?

ARJOCA: Nu știu, să vedem. Furnalele nu's cuptoarele tale Martin, să fugi cu ele sub braț. Auzi, șarjă mâine dimineată?! Dar cine crezi că sunt?!

PAVEL: Înseamnă că poate chiar în noaptea asta?

ARJOCA: Înseamnă, înseamnă... Ci, taci odată!

PAVEL: Te-a ajuns și pe dumneata, tată?

ARJOCA: Ce să m'ajungă?

PAVEL: N'a fost ușor lucru — dar acum se chiamă că-i pornit iar spre viață. Pe dinafară e un furnal ca oricare altul, dar pentru noi, care aproape că i-am turnat în vine din sângele nostru... De-acuma, oțelul ce-l voiu da

din fonta lui II, îmi va fi mai aproape, ca un fel de prieten mai mic al fratelui meu.

ARJOCA: (*Izbește cu pumnul în masă*). Isprăvește! Ori dacă n'ai putere de bărbat să taci, spune deadreptul și nu mai ocoli vorbele! Da. L'au împușcat. Dar știai că-l vor împușca.

PAVEL: Oh, Dumi! Am uitat de el.

ARJOCA: Cum de-ai uitat?! Azi dimineată — câinele spunea că'n dimineata de azi... Lucram la ștîh. Voi ați crezut că lucrez la ștîh să-l desfund, dar m'am ferit de voi — fiindcă — știam că-i ceasul când îl chinuesc.

PAVEL: M'am luat cu lucrul și-am uitat.

ARJOCA: Un timp, când s'au fost legat gurile de vânt, am uitat și eu; am uitat și poate că trupul copilului nostru mai era cald și nu i se închegase bine nici sângele care dimineata se mai prelungea pe obraz... Crezi cumva, că s'a rugat vre-o clipă câinilor pentru viața lui?

PAVEL: Nu.

ARJOCA: Nu-i așa, că mai degrabă i-a scuipat între ochi?! A fost un copil viteaz care a știut să treacă prin viață cu mândrie. (*Ușor*) «Nu mă tem câine!» E-adevărat că nu mi-am trăit viața și nu mă despart ușor, dar nu mi-i teamă de moarte fiindcă știu bine că vor duce alții mai departe viața mea...» Vor duce alții mai departe viața lui. Acuma ne rămâne nouă să-i ducem mai departe viața. Știi, Pavel, că-i un fel de jurământ pe care va trebui să-l împlinim?

PAVEL: Știu.

MUNTEAN: (*Care venise din planul întâi și după ce a vorbit lui Adolf, care se vede că-l căuta pe tot platoul, intră în cabină.*) Oțelul și fonta mână în mână. Ați făcut treabă bună, măi tovarăși.

ARJOCA: Pe cât s'a putut. Adevărat că ne-a ajutat mult tovarășul inginer Teodor Borisovici; vezi, sovieticii au și școală și practică și știu să îndrăznescă.

PAVEL: (*Continuă*). «Fiindcă ce-i alta oțelarul decât întâi și 'ntâi om care îndrăznește». Îmi place vorba asta a lui Matutineț. (*Tatălui său*) E prim-maestru la Dzerjinschi. A făcut el șarje că i-a dat peste cap pe americani și pe englezi, de-au rămas ca vițeei; fiindcă omul sovietic știe pentru ce lucrează... Și ne-a învățat și pe noi. (*Scoate o carte din buzunarul dela piept și citește.*) «Eu cred — a spus atunci Macar Mazai — că cea mai mare rezistență pe care o putem opune dușmanilor care caută să submineze statul sovietic, sunt tonele de oțel livrate peste plan. Cu acești oameni nu se discută: ei trebuie să fie înecați în oțel topit». Și uite ce spune alt oțelar... «Acum — zise Venjega — munca noastră, a metalurgiștilor, este urmărită de întreaga țară. Poporul ne privește. Se așteaptă dela noi metal. Nouile construcții, uzine, necesită tot mai mult oțel. Deaceea să lucrăm astfel încât să nu ne fie rușine să ne uităm unul în ochii celuilalt». Și oriunde deschizi... (*Tatăl apucă cărțulia*). Mă'ntrib numai, cum vom putea mulțumi tovarășilor noștri

sovietici pentru toate câte învățăm dela dâșii . . . Poate prin aceea, ca să mergem cât mai de grabă pe drumul lor.

MUNTEAN: Ți-ai răspuns singur.

ARJOCA: Va trebui să scoatem cărți ale lor și pentru furnale — cum asta lui Pavel pentru cuptoare. (*Manevrează în grabă o manetă*). Spune Pavel lui Ologu, să nu coboare. (*Pavel iese*). Nu mai înțeleg nimic. (*La telefon*). Allo, platoul! Sabău! Ai înebunit să-mi dai tocmai acumă mărunț?! Că știu de-aici și nu trebuie să urc la dumneata: apoi dumneata vorbește, că eu te ascult. (*Lasă telefonul și trece la manete pe care le manevrează urmărind acele*). Revine la telefon). Apoi dumneata cu clanța și răspunderea întâi și'ntâi a mea, cât ești de maestru acolo sus: plânge-te la tovarășul prim și Dumnezeu dacă gândești, dar acum la furnale eu mi-s Dumnezeu. (*Inchide telefonul și trece la manete*). Să-mi ucidă furnalul acum când l-am scos la lumină!

MUNTEAN: Pe cine-l ai ajutor lui Sabău?

ARJOCA: Focht. Și-i de o mie de ori mai bun, dar Sabău cu clanța lui . . . Imi vine să cred că el anume . . . Și n'ar fi de mirare. S'a strecurat el în partid, dar că știm noi cine a fost.

MUNTEAN: Am aflat și noi, abia astăzi, — dar dumneata știai mai de mult și-ai tăcut.

ARJOCA: Ca să aud iar vorbe, că dau la cap cui se ridică?!

MUNTEAN: Avem noi oameni cu trecut cinstit pe care să-i ridicăm, nu legionari și titeliști. Unde ți-a fost răspunderea de muncitor și simțul duminale de orientare?! (*La telefon*). Două scurte. Allo! Tovarășe Buznea, să fie chemată persoana de care ne-a vorbit Adolf; în toată liniștea: bine. Vin și eu. (*Inchide telefonul. Lui Petru Arjoca*). Rămâne Focht sus la macara. Sabău va fi ridicat pentru anumite cercetări. (*Cu degetul la gură în înțelesul să tăcă*.) Ai să mai afli și altele. (*Arjoca rămâne locului, Muntean iese făcând loc să intre lui Pavel*.)

PAVEL: Ba ridici vântul, ba cobori . . .

ARJOCA: (*Trezit din gândurile sale*). N'auzi zgura? O țin în loc.

PAVEL: Poate că știi mai bine. S'au legat toate gurile și Ologu lucră la știhul de sus. Să mă odihnesc puțin. Numai puțin; m'a cuprins un fel de osteoneală și s'apropie schimbul nostru. Știi, tată, eu îs bucuros că scot oțel din fonta ce o dai tu. (*Adoarme cu capul pe masă*.)

ARJOCA: (*Iși scoate haina și-o trece ușor sub capul lui Pavel, apoi îi cuprinde sfios umerii spre pieptul său*.) Te odihnește, băiete. De mult nu te-am ținut în brațe. Dormi copilule, în brațele mele bătrâne și visează zeci de furnale pentru cuptorele tale . . . Să fie o pădure de furnale, o pădure de furnale. (*Vine Iona țămănar și bătrânul lasă capul lui Pavel pe masă*.)

IONA: (*Șoptit*). Stai, Piter, să nu-l trezești. Ai noroc de copii. Și tu, Piter, te ții bine după cinci schimburi. Cum destupi, te duci acasă și două zile să nu te mai văd. Poate mâine vă vine și șeful secției. Ciudat, cum s'a îmbolnăvit tocmai în zilele astea. Ii spui lui Ologu să nu ridice temperatura și să

manevreze încet cu vântul. Peste un ceas mă întorc și eu. M'au chemat la securitate, să-l recunosc pe Alec. L'au găsit pe Semenik. Alec și o întreagă bandă. Au împușcat un milițian și încă doi. Un copil bun și frumos, dar n'am știut să-l creștem, și mai târziu... N'am crezut s'ajungă ucigaș. Mai bine de răposata maică-sa, că nu mai este pe lumea asta.

ARJOCA: Cum?! Doamna Jămănar...

IONA: S'a aruncat de sus din Dealul Crucii. A murit în drum spre spital. Acum am rămas singur cu Lucia; Lucia cu laboratorul, eu cu furnalele, oțelăria și laminoarele... Ai micuțe pentru zgură? (*Mângâie capul lui Pavel*). Vezi Piter, fonta, oțelul; folosesc laboratorul, furnalele, cuptoarele, și le dau compoziția și forma. Pentru asta am învățat și am muncit ani de zile. Dar pentru copilul meu, pentru ca să fie un om, un om adevărat, pentru asta nu mi-a folosit nimic învățătura mea. (*Iese*). (*Arjoca vrea să-l însoțească*.) Stai locului. Știi, Piter, am calculat din nou volumul util al furnalului, și-am găsit multe rezerve pe care nu le folosim. Va trebui să propunem un separator pentru cărbune; parcă aveai un plan și dumneata; dacă ești bun să-mi dai puțină apă. (*Arjoca îi întinde un pahar și vrea să-i apropie un scaun*.) Mulțumesc, mi-a trecut. (*De-afară*). Măine la zece, dacă te aranjează, vom discuta separatorul dumatile.

OLOGU: (*In prag lui Arjoca*). Ai cerut dumneata să încarce minereu?

ARJOCA: Nu. Țștia îs nebuni! Semnalizează să întoarcă. (*La telefon*). Allo, platoul. Cine dracu a trimis ghibla asta! Eu n'am comandat nimic. Să întoarcă minereul. Intoarce, c'am oprit temperatura și-mi îngheață pentru totdeauna. Oprește curentul, că urc sus și vă arunc pe toți în furnal. Semnalează-i să întoarcă, aștept.

UN PAZNIC: Tovarășe prim. La poarta Nr. 1 a venit... Spune că-i urgent.

ARJOCA: Ducă-se dracului, cu urgența lui cu tot; am treabă. (*Iese în prag și privește sus, apoi la telefon*.) Allo, Focht! Allo! (*Lasă telefonul și-l scutură brusc pe Pavel*.) Pavel, repede sus pe platou, vezi cine a umblat la comandă și-l aduci jos. Spui lui Focht să trimeată de trei ori cocs. (*Manevrează aparatele, Pavel iese afară, lovindu-se de maică-sa*.)

ARJOCA: Ce cauți aici, femeie? (*Paznicului*). Ce caută oameni străini în uzină? Ați înebunit și voi dela poartă?

SILVIA: Am însoțitor. (*Arată pe paznic*.)

PAZNICUL: Da, tovarășe prim. Ii cu mine. Are ceva urgent.

ARJOCA: (*La telefon*). Allo, Pau, allo. Eu nu am dat nici un telefon. Să dea de trei ori cocs și caută cine a fost pe fir. Intreabă la centrală. Inchid și aștept. (*Inchide telefonul. Silviei*). Dacă-i așa urgent, putea-i să-mi spui la telefon.

SILVIA: Nu se putea... Fiindcă telefonul... (*A arătat spre telefonul lor*). Că n'am măturat toate gunoaiile din casa noastră.

ARJOCA: Hai, de spune. (*Afară în prag*). Gata? Pregătiți oxigenul: luați seama, măi copii. Ai grijă, Ologu. (*Se reîntoarce. Silviei*). Hai, de spune.

(*Silvia împinge ușa, scoate de sub șorț o servietă, o deschide și lasă să cadă conținutul pe masă.*) Ce tot scormonești acolo? Bani?!

SILVIA: Bani.

ARJOCA: O avere. Servieta lui Liviu.

SILVIA: Am urcat în pod și m'am uitat în cufăr. Aveam în fund rochițele lui Dumii. (*Arată servieta.*) Ieri când am urcat, n'a fost; c'am umblat și ieri. De unde crezi că are Liviu atâția bani? Și pentru ce? M'am gândit mult. Noi suntem doi bătrâni și curând... Dar pentru cei de rămân. Pentru cine l-au plătit cu atâția bani? Oare nu-i pentru viața lui Dumii... Spune-mi, ori el, Liviu, nu-i copilul nostru? (*Se aud glasuri pe platou în dreptul ușii, bătrânul strânge repede banii în servietă și caută loc s'o ascundă, apoi se îndreaptă din tot trupul.*)

ARJOCA: Nu. (*Paznicului.*) Caută pe domnul Liviu Arjoca dela administrativul oțelăriei și spune-i... Sau vezi-ți de treabă, că-l caut eu.

SILVIA: Pentru ce a făcut asta?

ARJOCA: Du-te, Silvie. (*Ii întinde servieta.*) Pe dreapta, lângă magazin, după berărie, este o casă roșie cu poarta de fier și un ostaș la intrare. Acolo-i securitatea. Te du și spune-i șefului tot ce știi.

SILVIA: (*Se ridică, ia servieta.*) Așa gândeam și eu.

PAVEL: (*Vine în prag.*) Gata, scena de dragoste? (*Împinge înaintea lui pe Liviu.*) Acum suntem aproape întreg tribul. (*Arată pe Liviu.*) Dumnealui a dat comanda. De astă dată centrala a lucrat bine. Dealtfel, platoul era supravegheat și orice legătură... A vorbit dela transporturi, din biroul inginerului Manole.

LIVIU: Am vorbit cu o colegă, iar spionajul vostru e deadreptul ridicol. Cu o colegă din administrație.

PAVEL: Cu o colegă? Atunci să-i amintim și «bietului» Manole, că el nu-și amintește bine, dar i se pare c'ai cerut orașul... O să-și amintească în altă parte.

LIVIU: O colegă din oraș, n'am spus din uzină. O să ieșiți iar caraghioși ca atunci la cuptorul cincii.

ARJOCA: (*Lui Pavel, care între timp manevrase comenzile.*) Ridici prea mult Pau. (*Umblă la o manetă.*) Voi oțelarii, n'o s'ajungeți niciodată pe furnaliști, fiindcă pentru furnal trebuie să ai răbdare, ureche și înțelegere; auzi zgura cum vorbește. Să pregătescă oxigen. (*Silviei.*) Hai, mamă, vezi de drumul tău. (*Il oprește pe Liviu.*) Tu, să stai. (*Silviei.*) Du-te femeie, și să-l ridice mai repede. Spune-le că banii ăștia au fost plăta ca să ne ucidă furnalul! Și furnalul. Hai, du-te.

LIVIU: Unde să mergi? Care bani?!

SILVIA: (*Ii arată servieta.*) Pentru ce?

ARJOCA: Ține-l, Pavele! (*Dar Liviu, după ce încercase să smulgă servieta Silviei, a sărit afară. Pavel și Petru Arjoca după el.*)

PAVEL: (*De-afară*). Oprește-l, Gropșan! Se aruncă în căldarea lui unu. Oprește-l dracului, că-mi strică fonta.

ARJOCA: (*La fel.*) N'are ce să strice, că-i zgură. Duce-ți-l careva la corpul de gardă. Impreună cu Sabău și nu mai știu care, au cercat să ne ucidă furnalul. Ia-l de-aici. Tovarășe, dumneata dela pază. Răspunzi de el: vor veni îndată dela securitate să-l ridice. Gropșan, Ologu, vezi, fiecare la locul lui. (*Revine în cabină; Silviei*) Du-te, Silvie, că'ndată slobod furnalul și gazele — asta nu-i treabă pentru femei. Hai, mamă, c'ai tras tu mai grele. (*Silvia iese. Petre Arjoca spre fund, după ce a controlat acele.*) Nu grăbi! Care ești? Tu, Pavel, lasă acum pe noi. Stai, Gropșan, de vreme pentru sodă. (*Lui Pavel*) Asta tot dela sovietici; mai taie din sulf.

PIȘTO: (*Urcă ca furtuna, de mână cu Florica. Salută pe Pavel cu mâinile strânse deasupra capului, ca boxerii victorioși pe ring*). Odată pentru voi, odată pentru mine și a treia oară...! Cinci mii de butoaie și Alec cu toți dracii lui pocăiți, dacă știți ceva?! Tu, Pavel, pui o sticlă și eu un butoi, o mie nouă sute nouăzeci și nouă de butoaie! (*Floricăi, cu semn să tacă*). Nimic.

(*Lui Arjoca*) Pregătește-ți, bătrâne, cămașă țapănă și guler și mi. Nimic. Secret.

PAVEL: Când ai venit?! (*Floricăi*) Vorbește tu. (*Pișto îi repetă semnul să tacă.*)

PIȘTO: Fără dribling, bătrâne, că-ți bag gol din 11 metri. (*Lui Pavel*) Pune tu o sticlă și eu o mie de vagoane.

ARJOCA: Isprăvește cu vagoanele tale, și spune ce ai de spus.

PIȘTO: (*lui Pavel*) Spune lui tată-tău că joacă brutal (*Floricăi*) Zombory, Zamora, vrei să pierdem matchul în plin campionat?! (*lui Pavel*) Știi, Pavel? «Tling-tling, fiu-fiu, sfărr-sfărr... Tling-fiu-tling» N'ai înțeles? (*Floricăi*) Și uite cine-i centru înaintaș sus la noi pe platou?! (*reia*) «Tling-sfărr-fiu-tling»...

« Of, of, of, Semenici,
Cum nu-ți pasă de nimic;
Nici de trăsnet nici de ploi,
Nici de dor de buze moi. »

Nici acum n'ai înțeles? (*Cu un gest teatral*) « Puică, frunză de aur, eu mă topesc de dorul dumatiale! »

ARJOCA: (*Înfuriat*) Scoate-l de aici, Pavel... (*Floricăi, care abia se ține de răs*) Apoi bine ți-ai ales cu cine să umbli, dacă nu ține nici la un pahar cât o fi băut.

PIȘTO: (*Floricăi*) Nu-i numai că nu înțeleg, dar joacă și brutal. Să-l mai fierb așa puțin, pentru seara aceia cu tata. (*Iese, trăgând-o pe Florica după dânsul*).

PAVEL: (*Trece după ei*) Hai, Pișto, și nu-l mai fă pe nebunul.

PIȘTO: Așa vorbești tu de Ștefan Gherghei, oțelar prima-lux, extremă stângă și erou? (*Floricăi*) Aprecieră dumatiale, frunzulită. (*Lui Pavel*) Ți-aș

spune, dar bătrânul tău să nu știe; că vreau să-l fierb. Și-apoi nici n'am trecut pe la uraganul meu. (*S'au îndepărtat prin fund, în timp ce pe scările din planul întâi, urcă directorul care trece spre Petru Arjoca.*)

ARJOCA: No, tovarășu prim-director; apoi dumneata nu mai dormi? Poftim de ocupă loc. (*Refuză țigarea pe care i-a întins-o acesta*) Mulțumesc, că toată ziua numai sulf și gaze fumez. Ați vrut să-mi spuneți ceva?

DIRECTORUL: Da. Am primit un telefon. Au fost înconjuțați și prinși, toată banda.

ARJOCA: Știu pentru ce-ai venit. S'a găsit printre ei și trupul copilului meu, Dominic. Știam; l'au împușcat în dimineața de astăzi, nu?

DIRECTORUL: Mi-au telefonat din Văliuc, dar camioanele trecuseră de mult. Ți-am cunoscut băiatul, când a luat cuvântul din partea U. T. M.-ului. Un drac fără pereche, care ar scăpa și din iad.

ARJOCA: (*Cu mâna pe inimă s'o oprească*) Nu. Nu trebuie să-mi dai curaj. Noi, eu mi-am luat rămas bun.

DIRECTORUL: Poate, dumneata tovarășe, să-ți fi luat rămas bun; dar vezi că dracul ăsta de băiat...

ADOLF: (*Intră în fugă*) Tu, Piter! Dumi! Vine. A scăpat și i-a dat în gât pe toți, cu ascunzătoarea lor. Stai, omule, și nu te pierde cu firea.

ARJOCA: Nu?!

DIRECTORUL: Da, tovarășe Arjoca. Stai locului că ți-l aduc aici.

ARJOCA: (*lui Adolf*) L-ai văzut tu, cu ochii tăi?... Nu știi, dar sunt tare ostenit. Oare așa ți-a fost și ție, atunci când ai dat peste Lois? Să mă ierți, Adolf, că ți-am amintit, dar țineam să-ți spun că-mi pare rău de cum l-am judecat în viață. (*Se ridică*) Dacă poți să mă ierți și să uiți.

ADOLF: (*Se ridică și el*) Nici eu, tatăl lui, nu l-am socotit altfel, și acuma el, Lois, e mort și n'are cum ști... Iar eu — vezi în sufletul meu...

ARJOCA: Sufletul? Un cuvânt. (*Privește la ace și-și umflă pieptul*) Hai, că mi-s gata să slobod. (*A trecut afară și bate într'un clopot de lângă ușă.*) Ia seama, fiecare la locul lui!

AARON: (*Urcă scările planului întâi*) Stai, Piter și nu deschide. Așteaptă, că vin în delegație forja și laminoarele — și fabrica veche. Uite și oțelarii noștri. (*Petre Arjoca mai sună odată clopotul.*)

PAVEL: Stai, tată. Ponoran și echipa lui au dat șarjă rapidă la cinci. Înțelegi ce înseamnă pentru noi oțelarii prima șarjă rapidă. Fiindcă n'a fost din întâmplare; metoda lui Matulineț din Dzerjinschi adaptată la cuptoarele noastre. Înseamnă că dăm planul cu 50 de zile mai devreme. Și această dintâi șarjă rapidă se potrivește ca și cum ar fi în cinstea dumitale și a furnalului pe care l-ai scăpat. Așteaptă-i că s'au pornit încoace, și mai vine cineva.

ARJOCA: Nu pot să aștept: ascultă fonta cum fierbe. Feri de pe canal! Hai, Ologu, rupe! Rupe! (*Se vede echipa de topitori care în efort ritmic destupă*

furnalul, în timp ce din fund intră Ponoran cu echipa lui, Florica, Pișto, Marica, muncitori din alte secții) Rupe! (O flacără puternică, ploaie de scântei și fontă, ca un șarpe roșu, alunecă pe tot jgheabul din planul din fund, ca să ridice altă ploaie de scântei și aburi, din căldarea în care curge. Din planul întâi, urcă directorul, Muntean, Dominic. Tatăl îl zărește pe Dominic și în pauza în care se îndreaptă unul spre celălalt, cade încet cortina.)

(Cortina)

OTEL ȘI PAINE

CAP. III

1

A picat la lucru cu mare întârziere. Avea ochii roșii, de nesomn, plânși, de necaz? Cine s'o știe? Inșă pe cât părea că-i sărise țâfna, pe cât era de posomorită, pe atâta de bine îi stătea. Frumoasă și atrgătoare era Irina. Poate că nu de aceeași părere era și meșterul. De cum a călcat pragul a și încolțit-o:

— S'a stricat ceasul! o luă dulce-acrișor Stănică. Era felul său de a se arăta stăpân, când da a înțelege că dumnealui e supărat într'un fel oarecare și cu un motiv destul de serios. Intindea pe masă o fâșie de olandă albastră; însemna cu creta și croia. Da, da, adaogă apoi repezit, mai piperat, este persoane care are ceas, să-l dai la gunoi! Mai bine l-ar pune în turla bisericii să arate doar când e toamnă și iarnă: fiindcă, nu ceasul, nici măcar noaptea și ziua n'o arată! Li șuerau vorbele la gură — parcă s'ar fi svârcolit niște năpârci micuțe, prinse într'un borcan.

— Nu s'a stricat ceasul. S'a stricat morișca proprietăresei! a răspuns Irina în așa fel, ca să-i taie meșterului pofta de a mai glumi cu răutate și subînțelesuri și s'a așezat la mașina de cusut. Înainte de a se apuca de lucru i-a mai aruncat lui Stănică o privire străpungătoare. El s'a astâmpărat. Inșă vecinul cismar, care dis-de-dimineată îi făcea vizită, a luat el locul meșterului, mai direct.

— Ce are fetița de mi-i așa botoasă?

— Năbădăi de primăvară! mormăi meșterul croitor. Era parcă mai pirpiriu, mai palid ca de obicei. Iși înalța ochii stinși de pe olanda albastră pe care o croiește, își linge buzele plesnite, subțiri, albicioase, clipește din ochi, scuipe peste cretă și iar se linge ca un motan, dă drumul foarfecii.

— Năbădăi? Ce vrei să spui cu asta? nu-l lasă Irina.

— Năbădăi? Nu știi ce-i aia? Este când soarele strănută în basma, dudue Irinel, dacă nu vi-i cu supărare matale.

— M'ai lămurit buștean! răspunde ea mai înțepată.

Vecinul meșter ciubotar repetă: « Soarele strănută în basma » și râde. Ii place grozav, se vede. Râde și se bucură ca prostul.

Supărarea Irinei nu era totuși neastâmpăr provocat de nestabilitatea atmosferei de primăvară. Era furioasă cu motiv. Muncind din rășputeri din zori până noaptea, abea ajungea, în lunile din urmă, să-și amăgească doar foamea — și aceea nu în toate zilele — iar de pus o cârpuliță pe ea nu mai ajungea să pună.

— Ce vrea proprietăreasa de i s'a stricat morișca? întreabă Stănică, lipsit cu totul de adevărată curiozitate.

— Dracu' s'o ia, dacă mai știi ce vrea și ce nu vrea! Că nu-s buni banii de pe chiria de luna asta. Ce i-am dat: ba că era o hârtie de o sută de mii ruptă, ba că alta era pătată... Dracu' s'o scarpine și s'o pieptine de baborniță otrăvită!

Irina nu mărturisea adevărul. Sau pomenea doar de umbra ce o arunca adevărul adevărat, așa cum se petrecuse. Nu era vorba de bani. De dimineață a coborât în curte, blonda, oxigenata proprietăreasă; târguia mărfuri. S'a abătut și pe la Irina, în odaie. — Ce minunat corp de înnotătoare ai! Și ce ochi? Ah! Așa ochi trebuie să fi avut Maria Magdalena!..., zicea.

Nu mai contenea cu laudele. Atunci își băgă capul pe fereastra odăitei de subsol și soțul proprietăresei. Iși căuta sau nu nevasta, dracu-l puse să arunce fetei o ochiadă încărcată de ispite, ceeace avu darul, nu s'o irite, ci pur și simplu s'o înnebunească pe soția lui. Fulgerător, accesul ei de gelozie schimbă vorbele dulci în fiere și otravă; chiriașă nu mai știu cum să se apere de atâtea înțepături veninoase, de atâtea ocări, iar soțul fu și el petrecut până sus pe scări, cu muștrările cele mai pițigăiate.

Irina mai avea și altă amărăciune. Ii secase voia bună. Nu se mai lua la întrecere cu fetele, ca pe timpuri, care dintre ele va da gata mai mulți băieți. Mândră fusese că numai ea, din toate prietenele, avea ghirlanda cea mai bogată de cavaleri ce o curtau, gata să-și împlânte cuțitul în inimă de dragul ei: Fane bărbierul care avea părul de un roș stins, dorit de multe femei, și zicea că vrea să se facă marinar — ei îi dădea târcoale și-i făgăduia că dacă-i dă o fotografie are să caute pe cel mai mare meșter și are să și-o tatueze pe piept, în stânga, la inimă. Mitică, cel cu cicatricea dela plesnitura de șis pe obrazul drept, o amenința: — Irinel, dacă te prind că te duci la cinema cu Fane, te alegi și tu și dânsul cu monoclu vânăt sub ochi! Iar Radu, cavalerul dela chibrite și Nelu, strungarul dela Arsenal, se luau la întrecere pentru dânsa, puștoaică, orfană, ce abia împlinise 16 ani. Până la urmă ea s'a amoretat de un strungar, anume Mihai Viziteu, care lucra într'un atelier de fierărie, unde se făceau piese de avioane. O iubea și pe dânsa Mihai? Ea credea c'o iubește și dânsul, fiindcă o ducea la cinema, la restaurant, și cheltuia ultimul lui ban, numai și numai să-i facă ei plăcere. Când își aduce aminte de Mihai, o săgeată o mare durere la inimă.

Și n'are cui spune. Cu fetele nu prea se mai vede. Iar meșterul, atât ar aștepta ca să-și bată joc de ea, să treacă, cu fierul de călcat încins peste pielea ei.

O răbufnire de jale: simte c'o podidesc lacrimile; e gata să isbucnească în hohote, dar scrâșnește din dinți, înghite și se stăpânește. Acum două săptămâni i-a scris Mihai: — « Pe-aici e foarte bine. Sunt între băieți mulți și ne simțim ca frații. Muncim greu, dar trăim bine. Te salut cu dor și ca semn că te iubesc eu mai jos mă iscălesc, cum dorești Irina tu, pe Mihai Viziteu ». De când n'a mai primit veste dela Mihai o înneacă uritul. Este atât de puternic și molipsitor uritul ei, că până și nesimțitul oase-moarte, care-i domnu' Stănică și vecinul său cizmarul se pornesc pe un lung și nesfârșit căscat, de fac cărcei la falcă. E o plictiseală ce trage la somn și de n'ar face ochii mici domnu' Stănică pentru a o urmări dacă lucrează cu priință sau nu, ar fi adormit și dânsul cu lucrul în mână. După valul de plictiseală răbufnește din adâncuri mânia, — o hulă de mânie. Impotriva cui se mânie din senin Irina? Meșterul ăsta cu dulceața lui desgustătoare, cu privirea lui de fătarnic otrăvit, cu toate că vrea să pară numai bunăvoință, apoi iscusința lui de a fi pe placul tuturor nebunelor (care au ce mânca și le arde de lux) și pe deasupra păcătoșia asta de atelier și casa blestemată și strada! A trecut o săptămână, au trecut două de când n'a mai primit nicio știre dela Mihai? Era vorba să se cunune cu dânsul, așa zicea și dânsul când l-a petrecut la gară: Numai să strângă la uzină câteva parale și avea să-și iee casă dincolo pe pod, la Cotroceni. El avea de gând să intre la uzina electrică. Dar cam apucat, cum era Mihai Viziteu, cum îi roteau ochii în cap, cum clocotea inima într'însul și astâmpăr nu avea și avea meșteșug bun în mână. Nu sta mult într'un loc. Deaceea îl și iubea Irina. Știe foarte bine: Mihai a plecat fiindcă plesnea de foame și că s'a dus la furnale — ceva grozav ce nu se vede la București, ca să nu se căciulească și să nu se plece față de nimeni. Ceeace îi plăcea în deosebi Irinei, era felul lui Mihai de a înfrunta viața, de a nu se da bătut. Atâta încredere avea într'însul, tocmai fiindcă era omul să nu-i stupească nimeni în ciorbă. Acum e furioasă și împotriva lui, că nu i-a mai scris. Bani de marcă de o scrisoare o mai fi având. Ea nu știa să ascundă. Când clocotește în inima ei ceva, apoi ochii de un albastru cald se întunecă, cărlionții aurii, sburliți, se târăsc ca șopârlele pe fruntea ei boltită. Și nu se mulțumea să clocotească în sineși. Irina isbucnea și oricine ar fi fost, își găsea nașul cu dânsa. Meșterul îi deprinsese năravul și nu o tachina decât când vedea că s'a înșeninat și s'a liniștit. Și totuși, astăzi, avea de gând să-i facă perdaf pentru întârziere. O pornise subțire, dulce cu ceasul și avea de gând s'o urzice, s'o înțepe, să-i împlante niște ghimpi otrăvitori, ca să-l ție minte toată viața. După ce venise târziu la lucru, mai și bombăne și blestemă tocmai strada pe care el a ales-o ca să-și deschidă atelier de mode și să-și croiască viitor? El știa că strada n'are nicio vină, dacă cine știe ce necazuri se înverșunau împotriva ei. Orice. Dar să înjure ca un surugiu strada pe care se găsește atelierul lui? După firmele uriașe dela stradă, ca pentru o uzină

de mari proporții, s'ar fi zis poate că atelierul de mode al lui Stănică Măgăruș, are zeci și sute de lucrătoare și lucrători și c'ar confecționa stofe mari de îmbrăcăminte pentru export. Adevărul este că era doar o chichineată, despărțită în două printr'un paravan. Firmele trebuiau să atragă clientele până 'n atelier. Odată trecute pragul, știa Stănică în ce fel să încante ca să rămână ofițerele, negustorele și celelalte. La toate le spunea:

— Pentru o persoană cu piept frumos ca al d-voastră e mai bine să fie bluzată rochia! Pentru o persoană atât de delicată, nițeluș mai largă foaia, nu strică!

De sigur că-l părăseau cele mai sgârcite și mai gâlcevitoare, care-i cereau să le dea înapoi ce le-a rămas dela croit, însă destule rămâneau.

Chichineata de « Modes-Robes-Manteaux » a lui Stănică Măgăruș, despărțită în două, era igrasioasă. Intr'o parte se desbrăcau clientele (care după paravan îi turnau: — Proastă sunt că mi-am dat de lucru la un neisprăvit ca dumneata!) iar în cealaltă era mașina de cusut, masa de croit și manechinul.

Irina nu blestema cu glas tare în dimineața aceea, numai strada, atelierul, ci mai ales locuința dela subsol, aproape de atelier. Iarna duduia subsolul din pricina caloriferului — vara picura lung, înnebunitor, fără întrerupere, apa din robinetul înadins lăsat deschis. Coborai pe scări și te isbea valul de căldură, apoi se înălța răcoros, reavăn, un val de duhoare dulceagă, pătrunzătoare, de putreziciune. Lumina, când pătrundea acolo, pe ferestruicile cu gratii, părea a prinde un fel de mucegai. De când s'a mutat Irina, își dădu seama, că, dacă dela etaj la etaj viața deasupra ei curge ca o apă lină, în subsol este ca o apă stătută de canal, ce se sbate și se lovește înnebunitor de leneș de pietre. Cei care locuiau sus, se uitau de sus la dânsa. Iar vecinii de cameră? De asemeni se uitau de sus. De ce? Alături locuște, de pildă, o arnăută, femeie de o anumită vârstă. E neagră și se laudă că nu-i arnăută, ci schipetariță. Pentru întâiași dată a auzit Irina de asta. Asta vrea să spuie că negricioasa ar fi de neam de vultur! Inșă nu seamănă de loc cu o vulturică, după părerea Irinei, ci mai mult seamănă cu un fel de cioară. Totuși, femeia asta tare înaltă, uscată, coroiată, cu ochii stinși și vocea tânguioasă, tremurătoare, asemănătoare nu cu behăitul, ci cu ecoul behăitului de capră, e de o mândrie nemaipomenită. Cu cât râd de ea mai mult vecinele — adică Sultana care se iubește cu un muzicant, și Paraschiva, văduva bețivă care crește câini — cu atât se mândrește mai mult arnăuta neagră și se laudă că nu știu care, de cântă cu armonica, îi tot spune și cântă: — Fetițo, mută-te la mine! Un dentist îi face curte. Un inginer o pofteste să se mărite cu un ales al inimei, despre care n'ar putea vorbi decât cu persoane adevărate, nu cu vecinele, de pe același palier de subsol, care nu sunt și nu pot fi persoane...

Când o aude pe Irina, care nu-și ține limba în buzunar — îi aruncă în față: — Ai gărgăuni, cucoană, care te lauzi cu tată vultur, și nu există inginer,

nu există ales al inimii, și că nu ești decât o momâie, de pus ca sperietoare în lanurile de cânepă...

Arnăuta neagră o blestemă, o face obraznică și în cele din urmă se răcorește plângând. Dar Irinei nici nu-i pesă, fiindcă nu poate suferi ca oamenii să se facă ridicoli.

Dumineca, sau atunci când iese la plimbare, se ia după dânsa câte un băiat și îi spune că e frumoasă, că ochii ei sunt ca piatra de inel și părul auriu ca floarea de tei. Dar când o mai și întreabă unde locuiește, sau dacă-i permite s'o conducă acasă, ea cată să se descotorosească de acest fel de curtezan, oricât ar fi de măgulită. Fiindcă n'are cum să se laude cu o stradă ce n'are nimic deosebit. Sau, dacă are ceva deosebit, apoi numai de laudă nu este.

— Pe ce stradă locuiți, duduie? întreabă îndrăznețul

— Nu e stradă, unde locuiesc! răspunde de obicei, și-și fac o părere curioasă despre dânsa băieții.

După părerea ei, strada ce pornește de pe plai, se întinde oablă, până urcă pe nesimțite panta, se așterne desfășurată ca un covor pe colina unde mai de mult fusese o pădurice-parc, aceea, da, stradă! Toată copilăria Irinei se leagă de acea stradă, care este aproape un oraș plin de tumult. Ce n'are acea stradă, căreia-i poartă dorul? Ateliere de galvanizare și tâmplării, biserică și cârciumă, spălătorie chimică și librărie, tutungerie și cizmărie, galanterie, băcănie și modistă, ateliere de croitorie și bodegi, dentist și moașă, brutărie și fabrică de tricotaje, doctor de boli de piele și interne și câte și mai câte! Bătrânii își aduc aminte, că pe aci se întindeau — cât vezi cu ochii — maidane și mlaștini. Ei povestesc cum de pe puzderiile de uliți — ascunse între pomete sau zăvoaie, de pe amândouă malurile râului — porneau, în zilele de sărbătoare, la iarbă verde familiile, tăiau șesul mlaștinos, îmbălărit și păzit de sălcii pletoase, și mergeau și mergeau până poposeau tocmai la ulmii uriași din parc. Și acolo ține-te pe zaiafet și pe cântec! Pe înserat se întorceau acasă, înfășurați parcă în șaluri de miros de iarbă, de aer bun, păstrând ceva din mirosul ierbii strivite. Cei mai puțin vârstnici își aduc deasemenea aminte de cea mai uriașă grădină de vară din câte s'au pomenit la București, pe vremea când grădina cu mititei și fripturi era o instituție de mare importanță. Acolo cântau fanfarele, acolo petreceau familiile germane: la cren-virști și bere. Cât s'a uitat Irina, pe când era fetiță, peste gard, ca să vadă cum alții petrec, iar ea jinduia bucuria pe care n'o va atinge niciodată. Mama avea închiriată o odăiță în casa cu înfățișare de han turcesc. Katineni — cum îi ziceau vecinele mamei, era disprețuită: era doar boanghină și bucătăreasă. Nu negustoreasă, ca vecinele care vindeau alune americane prăjite pe la cârciumile din piață sau din Gura Oborului!

Această stradă fusese ținta tuturor bombardamentelor. Dintr'o frântură a ei, între două răspântii, nu rămăsese nici urmă de moloz. Dar ea se păstrase, în cele mai grele zile, stradă. Ar fi fost mai bine pentru Irina dacă ar fi locuit pe această stradă? Ar mai fi trăit maică-sa? De când a rămas

orfană, cată mereu să se agațe de ceva cu care — ea crede — să se poată mândri, de fapt ceva în care să-și găsească punctul ei de reazăm. Asta o face să se ție mai mândră, din care pricină prostănacul de Stănică, în zilele când îi arde de glumă, îi fredonează: — «Cè te ții așa măreată? Parcă nu știu cine ești? Mă-ta se văpsea ca o paiată, iar tat'tău conte de «habenix» la Văcărești». Când a fost să-și scoată carnetul dela Biroul Populației, a fost o zi deosebit de grea pentru ea. S'a simțit redusă la ceva fără importanță, când se simți nevoită a mărturisi că-i orfană, din mamă! moartă, din tată necunoscut, de profesie — ucenică de croitorie. . . Măcar cu strada pe care locuiește ar fi dorit să se laude, ca să aibe și un singur motiv de mândrie la viața ei! Dar nimic, nimic. Strada asta, la colțul căreia veghează atelierul de croitorie de damă, cu firme uriașe și cu patronul mititeluț, acru ca agurida, pare mai mult un fel de gang al celei lungi. Parcă-i vine să asemenea strada cu cineva care stă pe marginea scaunului, adică nu îndrăznește să se așeze bine, de frică să nu vie altul să-l scoale. Nici stradă, nici curte, nici gang. Iar de purtat, poartă nume de floare, de altminteri ca toate ulicioarele dosite în acest cartier care au primit câte un nume de floare : Crăițelor, Ghiocelului, Gura-Leului, Nufărului. . . Toate aceste străduțe, de o modestie ce se aseamănă cu oameni palizi, cu voci stinse, lipsiți de putere, de îndrăzneală. Iar casele de pe străduță, le vede Irina parcă s'au dat după colț, să stea la pândă, asemeni mătușilor bătrâne uitându-se cum trec înmormântările. Disprețul ei pentru stradă pornește de acolo că Irina și-a băgat în cap că pe ea o disprețesc toți, nu din alte priviri, ci fiindcă locuiește în pustietatea asta. Adevărul este că pe strada asta ca un fel de gang, s'au construit vile în câte două etaje, locuite de avocați, medici și militari. De unde începe străduța-gang și până unde se întinde? Incepe dela atelierul de croitorie de damă? Nu. Dela atelierul de cizmărie ținut de zaplanul care se îmbată în fiecare seară și având vise urite se deșteaptă pe la miezul nopții, deschide ferestrele și urlă cu vocea lugubră: — Ajutor, săriți! Hoții! și strigă și urlă și sbiară până deșteaptă din somn toată strada. Zăplanul îi face ochi dulci Irinei. — Domnișoară, eu meseriaș, mata meseriaș, am face pereche bună!

Tocmai în dimineața asta, când ea nu mai știa cum să-și înghită amarul, își găsi bețivanul care umblă cu nasul în vânt după femeie, ca un zăvod, să-i facă aluzie:

— Este un pețitor care trimite cereri de căsătorie lu' ăla de comandă dracii. . . Trimite-o lui, iar pe mine lasă-mă în pace. . .

— Așa de gingașe, duduie Irina și așa de răutăcioasă? De ce nu-mi dați voie matale să vă iubesc?

— Iubește-l pe cel cu bodega, iubește-l pe domnu' Stănică, pe. . .

— Așa-i soarta horoscopului vieții mele, duduie Irina, să nu-i fiu pe plac cui mi-i drag. . . se tânguie bețivul.

Alături la farmacie, a deschis farmacistul mititeluț, cu chelia ce pare o gulie, mustăcioara ca pământul de lână prins sub nas. Vorbește din vârful

buzelor cu o femeiușcă blondă, aceea cu ochii albaștri, nespus de curată, care citește mereu câte o carte și sugere bomboane, aceea care face mișcări de păpușă și mănuește borcânașele și sticlulele, parcă ar trage-o cineva de sfori. Așa femeie ar vrea să fie Irina: să stai pe scaun, să ronțai bomboane bune și să citești! Dar asta foarte rar. Nu i-ar plăcea, de fapt, viața asta în fiecare zi; îi trage câte o înjurătură trântoriței care și-a lipit târțița de scaun... Lângă farmacie, gangul cu poarta de fier unde s casele jupuite de tencuială cu zidurile rămase bortilite dela bombe — ca și peste drum movilele de moloz rămase de pe urma unui bloc prăbușit, sburdă copiii.

Ce viață duc oamenii de pe stradă! Parcă se ascunde unul de celălalt. Deși își zâmbesc și se întreabă de sănătate. Până și în timpul bombardamentelor, fiecare și-a păzit doar propria sa piele. Cu ochii ei l-a văzut pe avocatul brun, trufaș, respectat, acela cu ochii de cadână visătoare, cum fugea mâncând pământul, purtând o valiză plină cu bani și bijuterii și nici n'o aștepta pe nevastă-sa. Se grăbea, cât mi-ți era de namilă, să cuprindă al mai bun loc în pivnița depoului de vinuri, să-și cucerească loc cât mai ferit, și, după calculele ce făcea, mai sigur că nu va fi lovit nici de bombe, nici de suflu. Atunci, când părea că vuetul sirenei îi mătură pe cei surprinși pe uliță — ca pe niște hârtiuțe mototolite — și îi strânge pe fărâș ca să-i arunce în pivniță, ca și astăzi, când nu vorbesc între dânsii decât despre ce crapă, n'au nimic comun unul cu altul. La fereastra fiecărui etaj apare un cap de gospodină. Se tocmește cu olteanul care are cobilița plină de lobodă, urzici, ceapă verde, ridichi de lună...

Domnul Stănică arată mai mult ca oricând ca un paing uscat. Cum stă aplecat peste masă, însemnând cu cretă și tăind cu foarfeca, parcă ar alerga după o muscă. Vorbește cu cizmarul care, văzând că la Irina n'are succes, de dorul căpșunelor se mulțumește și cu frunza veștedă a meșterului!

— La prânz, face Stănică — nu c'o fi adevărat, cât ca să-i facă ei inimă rea — avem mămliguță din porumb ciocantin, borș de verdețuri, dres cu ou, urzici bătute cu usturoi. Că e bune pentru sânge. Avem și vreo câteva coștițe de miel la grătar. Puține, dar bune.

Când zice «avem», se înțelege că-i numai pentru dânsul: n'are nevastă, n'are copii, n'are soră, n'are mamă.

Irenche înghite în sec. Dracul să-l ia pe Măgărușul ăsta: pare că a fost asvârlit, când era copil, în baltă și l-au supt lipitorile, de a rămas de atunci gălbejit, uscat, străveziu și rău.

Se uită pe fereastră ca să nu-l mai vadă pe curtezanul buhăit de beție și pe celălalt, pipiriu și bocciu. Se uită ca să uite de foamea ce își înfige cângile în inima ei, să nu fie atentă la felul cum înadins vorbesc ticăloșii de mâncare. Căpcăunul vrea să-i facă inima rea. Ca să-i uite, se uită, și iar se uită. Irenche n'are înaintea ochilor decât ruine năpădite de buruiană sălbatecă, cu frunza albicioasă, prăfuită, țâșnind dintre pietre și movilele de cărămizi și moloz. Ridică privirea mai sus. Cerul — cerul albastru încremenit. Pri-

veliștea dezolată a uliței o obosește. Nesfârșită-i oboseala, plictiseala ce plutește peste capul ei. Mizeria îi destramă tinerețea, îi face amară, grea, până și singurătatea. Irenche se pomenește îngânând un cântec unguresc. Melodia începe ca o doină, se schimbă deodată dintr'un fel de strigăt răstit, stingându-se în note prelungite, amenințătoare.

Cizmarul face către meșterul Stănică:

— Are voce, privighetoarea de pe Crăițelor, nea Stănică. Și are și ochi frumoși. Tat'său o fi fost porumbel și maică-sa privighetoare!

— Pe dracu! își îngăduie să șuere cu răutate Stănică. A fost boangheniță toată ziua și era spălătoreasă. Și tat' său o fi fost vizitiu. (Asta e o aluzie la Mihai Viziteu, ale cărui cărți poștale el le-a cetit).

Irina se face că n'aude. Mașina de cusut dârdăie sub piciorul ei: vocile lui Stănică și a zăplanului de cizmar se aud îndepărtate, stinse. Și deodată Irina face:

— Ah! la furnale — acolo trai!

— Ce este? strânge ochii a mirare Stănică. Celălalt se uită de asemenea prost.

— La furnale trai — zic! Acolo simți că faci ceva cu viața ta.

— Și acilea? întrebă jicnit, oprind foarfecele. Acilea e meserie de bijutier. Asta e croitoria de dame: cercelul de aur și gulerașul eșit din mâna lui Stănică.

Ea a dat din nou drumul mașinei de cusut. Pe el, observația Irinei l-a scos din pepeni. Bombăne, deși ea poate a și uitat ce a spus. În ochii lui șterși pâlpâie o flacăre de furie și de gelozie.

— Iți sucești gâtul să te uiți la ce nu trebuie. La furnale?! Auzi, trai la furnale? Asta nu se ezistă. Asta-i o vorbă. Și dacă se lucrează acolo, apoi cin' se duce? Ai de-i trimite la ocnă. Că e lucru sub pământ...

— Sub pământ? râde Irina. N'am văzut eu la cinema cum vin furnalele? Un coș mare, mai mare decât cel dela spălătoria chimică, rezervoare și conducte...

— Ai văzut? Da! Ai văzut! o îngână Stănică.

Cizmarul cată să întoarcă vorba:

— Irena cu părul de aur și ochi de cer.

Eu mă închin cu onoare și mâna v'o cer...

— Mai așteaptă! îi răspunde ea.

Apoi Irenche dă drumul vorbelor unui cântec și cântă cu toată hotărîrea. A auzit cântecul dela maică-sa. Il cânta Katineni când rămânea pe acasă ca să spele albiturile ei și ale fetei și nu lucra pentru stăpân. Pentru Irenche cântecul păstrează mirosul curat de leșie, de rufă albită, dată cu albăstreală și călcată de fier cu mangal:

« Podvadă, bir și jug, sudalmă, —

pentru și dela popa cel tuns, cu lăciu în cap, ca de șezut,
pentru groful spân ca 'n palmă.

*Mărirea dumilor lor gândesc:
că, odată și odată le poate sfârși domnia
jos pe pământ?
Da! domnule părinte și domnule boer
Zadarnic ne încătușați pe noi argați.
Dar sub pământ, stăpâni luminați,
Vi se stinge țafna și mărirea și puterea.
Însă până atunci ce rău-i să fii răului slugă!...*

— Nu știu de ce cânti atâtea banalități! se burzuluiește Stănică. Numai frumos nu-i cântecul tău.

— Da' de ce-i cu banalități? oprește cântecul Irina și întreabă.

— Atâta ungurește știm și noi... Ai zis de vorba aceea proastă, pe care șezi... Astea's cântecele ce le învățați când te duce la seratele dela UFAR și acolo la Uniunea Populară Maghiară?

— Ce știi dumneata ce ne învață la UFAR și la Uniunea Populară Maghiară. Acolo nu ne învață să păcălim pe nime. — Ăsta-i cântec vechi, domnu' Stănică. L-o auzit mama dela tata mare al ei...

— Cântecu' nu-i ca vinul; să fie mai bun cu cât îmbătrânește. Cântecul se usucă ca frunza...

Nu-i place cântecul ei cu înjurături pentru boieri. Și lui Stănică nu-i plac nici muncitorii care învață la universitatea «Ștefan Gheorghiu» a Partidului Comunist, dela capătul celălalt al străzii, îl sâcăie ei în fiecare seară când izbucnește ca vuetul mării «Internaționala». Dar Irenche îi ascultă pe studenții muncitori cu mare bucurie. Când trece prin fața universității, se uită unii băieți după ea, iar ea se simte măgulită tare.

E minunat a avea 19 ani!

De n'ar fi foamea, necazul, amarul să nu-ți vestejească obrazul și ochii să nu-i aburească alte lacrimi decât ale dragostei, Irenche plânge de supărare că o amenință proprietăreasa s'o scoată din odaia din beci, că-i înfometată, că... că...

Stănică-i dă mereu a înțelege că i-ar plăcea ca ea să-l iubească, deoarece are mari merite. Întâi, că-i meșter elev al unei case mari, cum se laudă dânsul, apoi e iscusit, cu toată lumea e bine; toate cucoanele, ofițerele, doctorele, negustorele din cartier, sunt clientele lui. Se mai laudă apoi mereu că s'a înscris la Penepe. Așa i-au zis că-i bine Enache băcanul și Costăchescu bărbierul, care pe vremuri, când se făceau alegeri, cumpărau amândoi voturi pentru liberali și național-țărăniști. Și tocmai când el o cârâie că nu-i fin cântecul ei, trec pragul atelierului lui Stănică bărbierul și băcanul:

— Nu vroiai? La generalu' care s'a făcut portar după armistițiul vroiai să te duci? Și cine-mi era generalu'? Criminal de război! Vezi ce bine ți-am făcut că te-am tras cu noi și te-ai băgat la Penepe? Toate au să se ducă. Nici Peneleul lui Tătărăscu nu ține; n'are bază de recunoaștere. Și acolo iar vroiai

să te duci; ziceai că te atrage. Numai cu Penepeul ți-ai plătit prima la cea mai bună asigurare. Te lasă statul pe locul unde te-ai găsit. Zice: Țasta-i băiatul meu, să nu te atingi de el, că te ia dracu'! Și când o fi la adică, nea Stănică, te facem noi mare, îți dă nițică pensie și Crucea Serviciului Credincios și se aude că are să-ți trimeată și copiii la băi...

— Păi eu n'am copii! face Stănică...

— Te împrumută, nene. Te împrumută: c'ășa-i Penepeul. Or mai fi copii de cei flămânzi!

— Și ce ne mai cere acu Penepeul? întreabă Stănică.

— Ce cere?! Nu cere nimica. Da' îi rușine că nici pe la ședințe la circumscripție nu dai. Cum o să te mai știe că nu ești d'ăilalt, când la față nu te arăți și să faci bine să mai aduci și pe alții...

— Bine! mormăie Stănică. Am să vin și la ședințe, dacă se cere așa!...

— Au să treacă diseară Costăchescu să te ia! face băcanul.

Amândoi părăsesc atelierul — aruncând o privire plină de subînțeles Irinei.

Vrea să fie iubit de ea și frizerul — care e gelos pe cel dela muzica militară, care e în vorbă cu Sultana, jupâneasa dela farmacistă, vecina ei de cameră la subsol — dar ea se gândește iară și iară și numai și numai la băiatul ei care a plecat să-și caute de lucru la furnal, la Mihai Viziteu!

O pizmuesc cunoscuții meșterului că e fată și că are nouăsprezece ani. Dar ce să faci cu anii când javre o pândesc să-i fure, așa cum derbedeii pândesc să fure caisele ce zâmbesc ca portocalele mici sub verdele frunzelor! Și caisele? De când cu foamea, numai la mâncare se gândesc toți. Ei vorbesc de sărmăluțe în foi de viță, de borș cu carne de miel, de rață pe varză, de plăchie de crap, de șalău prăjit, de icre, de castraveți verzi, de gutui, de piersici — de toate aromele, de toate gusturile, de toate bunătățile. Au plecat băcanul și frizerul. De ce au venit? De ce s'au dus? Irina se uită la cer. Fâșia albastră, prinsă în pervazul geamului, e adâncă, străvezie. Cerul face să-i bată inima cu putere.

— La ce te gândești? se răstește Stănică.

A surprins-o că se «boldește la stele», nu la mașina de cusut.

— Mă gândesc... Că gândul, nu costă bani, domnu' Stănică.

— Nu costă? Nu te costă pe tine. Dar pe mine mă costă. O lucrătoare care nu doarme noaptea iar ziua își face somnul, pe socoteala mea, costă scump. Cât stai la mașina de cusut, dormi și zici că te gândești. 'Parcă femeile pot gândi? Că d'aia natura sau Dumnezeu i-a dat sâni femeii, ca să nu se mai gândească: să dea lapte pruncului. D'aia!...

Irinei îi vine să-i strige că-i un măgar. Dar cerul îi răscolește o nesfârșită melancolie, un dor de ducă nemărginit. Ca să nu mai audă muștrarea lui Stănică — pare că și dânsul, ca și proprietăreasa, ar căuta ceartă cu lumânarea — dă repede lucrul la mașina de cusut. Mașina huruie, madipolonul foșnește, Stănică nu se lasă — mișcă neconținut din buze cât huruie mașina. Se aude mai distinct vocea cizmarului:

— Zău, duduie Irinel, dă-mi și mie o pupică, să știu și eu c'am fost fericit la viața mea!

Irina îl îngheață cu privirea. În locul ei răspunde Stănică, urzicat de gelozie:

— Să te pupe?... Nu te vezi bre, că ești ca șobolanul care a picat în cutia de praf!...

— Lasă, lasă, nene Stănică, că nu ți-o fur...

Se apropie de ea. Îndrăznește: își trece ușor un deget peste puful fin de pe gâtul ei.

— Ai un gât frumos!

— Să-ți rămâie pofta în gât, jupâne! răspunde ea cu o voce groasă, băiețească. Se uită apoi pe geam, potrivește pânza sub ac, cu mâna învârtă din când în când roata și pedalează la mașină. O rochiță ca o spumă iese de sub acul mașinei. Trece tramvaiul încărcat. Ușa tramvaiului deschisă. Elevi și soldați pe scară. În fața spălătoriei chimice s'a oprit o autocamionetă. Un băiat descarcă baloturi de americană. Un domn în haine gri îl supraveghează. Fumează cu poftă. Colonelul de vis-a-vis, înalt, subțirel, cu părul sur (ce bărbat distins! le aude Irina pe cucoane) se pregătea să intre pe poartă. Nevastă-sa îi face semn să se întoarcă. El se îndreaptă spre băcănie. Toți se pregătesc de prânz. Irina n'are pentru ce se pregăti. În lunile din urmă, multe fete din cele pe care le cunoaște au dat dracului atelierele de modă, ținute de absolvenți de profesional, de mici meșteri, și au intrat în fabrici. Au acolo cantină și economat și salar. Din fudulie, ea n'a intrat la o țesătorie unde găsisse loc, și cu socoteala, ce o mângâie în gând, de a se duce după Mihai. Iar la domnu' Stănică n'are nimic decât înfometare și propuneri în doi peri. Sultana i-a bătut dis-de-dimineață în ușă, înainte de a da ochi cu proprietărea și i-a strigat:

— Nu-ți mai fierb ciorba de făsui. Nu mai dă voie cucoana.

Din pricina foametei, cei de pe acest sfârâiac de stradă nu se gândesc numai la mâncare, ci sunt și foarte, foarte înrăiți.

A pornit să sufle un vânt ce părea să ridice în aer acoperișurile. Vânt năzdrăvan de primăvară: fără răutatea și cruzimea celui de iarnă. Cât e de plăpând și călduț, ridică nori de colb și nisip, fâșii de jurnal, umple văzduhul de scame. Niște trecători își duc mâinile la ochi, la urechi. Vânturile astea de primăvară răscolesc dorul cumplit de ducă ce dospește într-o fată cu un meșteșug ce o țintuiește locului.

Cizmarul zice către Stănică:

— A luat-o iepurele la deal... că la vale vine de-a-berbeleacul.

Stănică nu înțelege ce vrea să spună și nu-i răspunde, cizmarul adaogă:

— Nene Stănică, ești se cheamă la Penepe și ai trecere: fă-mi rost și mie de câteva kile de crupon și de câteva fusuri de șevrou negru ce se dă la economat, și nu-ți trebuie o lună să-ți mai lucreze duduia la mașină.

— Nu mai fac afaceri cu tine. Rândul trecut m'ai pus să dau din buzunarul meu. Ești chiulanguiu. Caută alți fraeri!

Niciodată n'o răscolește furia mai tare pe Irina, decât când îl aude pe meșterul ei lăudându-se cât de iscusit e în a păcăli pe alții cu care face afaceri, a le «duce cu muia» pe papițele cliente! Cum se mai păcăleau, cum se mințeau, cum se înjurau și pe urmă se duceau să se cinstească! Pentru mărșevia lor de bani câte nu erau în stare să facă și să se prefacă!

— Nene Stănică, îmi pare rău că zici vorbă de asta despre mine. Nu câștigăram amândoi la putinica de brânză pe care o adusei acu' o lună, când fusei cu procesu' la Constanța? Alea două sticle de ulei cine ți le dădu? Zahăr, cine ți-a adus toată iarna? Da' vinu' dela Odobești, acela se uită?

Irenche coase mereu la mașină; să nu-i mai audă cum se tocimesc și se ciondănesc. Ușa s'a deschis. Sultana: vecina de subsol. Ce dracu mai vrea? O încearcă gelozia din când în când împotriva Irinei, când i se pare că muzicantul se uită mai stăruitor la ea.

— Irino, vino repede acasă. Au spart hoții ușa la tine, ți-au răvășit toate lucrurile, ți-a luat rochița à bordo...

Colac peste pupăză! Irina lasă lucrul, se repede acasă.

Meșterul Stănică și vecinul cizmar au rămas cu gura căscată. Doar după ce s'a îndepărtat fata, îi trage o înjurătură zdravănă.

— Ai văzut, nene, ce muiere!

De dimineața, până la ceasul prânzului și pe înserate vin mulți să stea la taifas în atelierul lui Stănică. Uneori trebuie să le facă vânt, atunci când vin cliente la probă: să nu se jeneze cucoanele că se desbracă până la combinezon!

— Ce-i stație de tramvai, atelierul meu de mode? întreabă Stănică pe cel care întârzie.

Se deprinseseră în timpul războiului toți din cartier să se adune la câte un cunoscut unde să stea la taifas: despre ce s'a spus la radio, despre ce scrie în gazete, despre ce este și ce nu este adevărat. Era înainte un ceasornicar la care poposeau. Meșterul, cu lupa la ochi era cufundat la mesuța lui de lucru, iar vecinii — ca fostul negustor dela Roșiorii de Vede, ca fostul căpitan de vapor, un avocat bătrân și fără clientelă, un fost colector de loterie, se adunau și ceteau gazetele și se certau. O bombă a spulberat mica dugheniță a ceasornicarului. Atunci se mutară în atelierul lui Stănică. Unii din bătrâni au mai murit, alții, negăsind ospitalitatea de altădată dela ceasornicar, l-au părăsit rând pe rând pe meșterul croitor. Incepură să vină alții. Însă nu de dragul meșterului croitor, ci de ochii Irinei. La ceasul prânzului, înainte de a se duce la masă, trecuse ca de obicei pe la Stănică:

— Ți-a plecat calfa la masă, nene Stănică?

— Ai dracului, numai după boanghenițe vă țineți?

Irina s'a întors curând cu ochii plânși. Stănică a întâmpinat-o mai dușmănos ca dimineața.

— Apoi așa n'are să meargă...

— Cum adică? îl întrebă ea, privindu-l țință, cu ochii ei frumoși, limpezi, în care era înneacă o nemărginită tristețe.

— Pleci când vrei, vii când îți place, și cât stai lângă mașină nu ți-i capul la lucru... Ba cânti, ba te uiți la cer, ba mai știi eu ce...

Irina îl măsoară cu o privire din creștet până 'n tălpi. E ascuțită, dar și încărcată de durere și obidă privirea.

Stănică se fâstăcește:

— Ce te uiți așa? Parcă nu m'ai cunoaște!

— De cunoscut, te cunosc foarte bine, Domnu' Stănică și ți-aș spune ceva: dar tac...

Se apucă iar de lucru. Deapănă ață pe șpul. Pune ulei la roată.

Deodată meșterul sare ca fript:

— Mi-ai pătat rochița! se răstește și prinde să urle. N'ai să te plătești nici dacă te-ar vinde măcelarul la kilogram.

Irina îl străpunge cu privirea, ochii îi scapără scânteii, pe ovalul ei se așterne o expresie de amărăciune, de mânie, de indignare.

Și odată se ridică.

El face doi pași înapoi.

— M'am oprit să-ți spun înainte, nemernicule, dar acum nu mă mai oprește nimic: semeni cu o ploșniță.

Stănică încremenește.

— Te dau dracului cu lucrul tău cu tot. Da, da — continuă Irina, ești o ploșniță flămândă și otrăvită. M'am săturat să te tot argățesc...

— Stai fetițo, nu te supăra! o îmbunează el mios. Unde fugi? Crezi c'ai să găsești aiurea altceva. Nu umblă nicăieri câinii cu colaci în coadă. Că nu-i făină de risipit în anii de secetă.

— Mă duc să scap de voi toți. Oi găsi de lucru la furnal. Croitoria de dame e meserie pentru păianjeni, pentru ploșnițe uscate ca tine, nu pentru mine.

Stănică încerca să îngăime ceva: uitând că e meșter, că trebuie să fie demn. Dar Irina și plecase, trântindu-i ușa în nas...

2

Nu era mai neobișnuită ca de obicei forfoteala pe sală de așteptare a organizației Capitalei. Din zorii zilei, până târziu, după miezul nopții, nu mai conținea acel du-te vino de echipe, sosind dela lucru sau plecând la muncă: apoi motoarele camioanelor și turismelor din curte, în permanență sub presiune și atmosferă de freamăt, de încordare și optimism.

Membrii, chemați fie la ședințe speciale, fie la cadre, se reped de-a-dreptul la biroul unde au treabă; șovăie numai cei care's pentru întâiaș dată veniți. Activiști pleacă pe teren, îmbiind să se grăbească pe acei ce întârzie opriți de câte un tovarăș; unul cu scurteică cenușie, plin de răbdare, citește afișele și lozincele din perete, apoi se uită atent la cele două muncitoare ce-și potrivesc

tulpanele, uitându-se și ele în geam, ca în oglindă, apoi ies în curte să aștepte acolo.

De undeva se răspândește un miros fierbinte, bun, de ulei încălzit în tigaie. După felul cum miroase și le gădilă nările, simt cu toții că-i untdelemn de sămânță de dovleac, untdelemn galben ca chilimbarul, iar după sfârâit — care nu are acel sunet de purceluș ce gugiță, așa cum se întâmplă cu peștele ud și rece, asvârlit la prăjit în tigaie, ci un sfârâit subțirel, ca de vânt ce încrețește suprafața iazului, toți cei de pe sala de așteptare ghicesc că în tigaia cu untdelemn cineva aruncă linguri de aluat ușor cumu-i puful.

— Ce mai miros! Prăjește gogoși! Parcă le văd! Rumene, înfoiate, presărate cu zahăr, umplute cu dulceață de vișine...

— Taci, măi tovarășe, că-mi vine rău de poftă. N'am pus nimic în gură de dimineață...

Foametea răscolește alt rând de foame, chinuitor de ascuțită. Tuturor le lasă gura apă când se vorbește despre mâncare: dar mai ales când simt acea aromă fierbinte, amintitoare de felurite feluri de a-ți fi foame și a pofți câte ceva.

— Unde or fi prăjind gogoși așa de dimineață?

— Altunde decât la cofetărie, un' să prăjească? Că doar nu s'or așeza de pe acum la masă boierii!

— Ce aș mai lua și eu vreo două, măi tovarășe! Una aș mânca-o, a doua aș duce-o copilului acasă. Da' nu-s bani... Sunt milioane, da! Dar bani nu-s.

S'au întrerupt singuri, i-au întrerupt alții, au tăcut cei ce vorbeau despre mirosul gogoșilor. Din cei ce se perindau la organizația Capitalei, cu sutele și miile, în acele zile de primăvară schimbăcioasă, de adâncă frământare, puțini aveau răgaz de a se lăsa furați de dorul mâncării sau ca să uite de necazuri personale, să se legene în dulcea visare a belșugului, provocate de aroma sfârâitoare a untdelemnului. Munca, în permanentă cadență de pas alergător, înlătura orice oprire asupra lipsei, necazului, prescurtata amărăciune personală, atunci când ea izbucnea totuși. Abea visaseră o seamă la dulcea plăcere de a se sătura cu gogoși și, după câteva secunde, păreau că au și uitat și, în locul exclamațiilor de poftă, a plescăiturii și înghițiturii în sec, vorbeau de munca lor politică.

— Și așa: au dat brânză și pânză cuvânt de ordine! păru a se răsti la un necunoscut nevăzut un tovarăș, care totuși mai mișca din nări ca un iepure, pentru a se bucura parcă mai tare și pe ascuns de mirosul gogoșilor.

— La întrunirile sindicale — adaoase altul — au ajuns să ceară și făină pentru rântaș. Așa li s'a dat dispoziția, ca să se creadă că masa se mișcă din propria ei inițiativă și să însemne că huliganii n'au dat cuvânt de ordine. Tâlharii! au și ei tactica lor; să nu fie descoperiți.

— Brânză și pânză, hai? Ii pipăim noi la rânză! Învârti pumnul un muncitor scofălcit la obraz și ochii lui fulgerau de mânie.

— Acum ori niciodată; vor să dea lovitura până nu ies verdețurile, ca să aibă muncitorii măcar o buruiană cu ce-și astâmpăra foamea.

— Lasă frate, că de bine de rău, noi muncitorii avem mălaiul dela economat.

— Acum ori niciodată? Da' cine se lasă? Se ciocnesc de noi toți. Nici nu găsesc pretutindeni fleți să-i păcălească, să le scoată castanele din foc.

— Nici cozi de topor. Fără milă, scoatem din uzine lepădăturile și trădătorii.

Zbârnăitul telefoanelor din birouri, clopotul tramvaielor ce lunecau prin fața clădirii, tăcânitul mașinilor de scris, voci de femei, de bărbați, fum, întrebări peste întrebări, se întretăiau, se împleteau, se încălceau.

— Încă n'ai ieșit pe teren, tovarășe Tomescu?

— Nu, frate. Imi trimise vorbă tovarășul Chiriță să trec p'acilea de dimineață, să mi se dea itinerarul: dacă mă duc la filatură sau la oglinzi. Aseară, în ședință, se hotărîse că se schimbă și instructorii.

— Tovarăși, care a fost Dumineca trecută la Chiajna cu resortul țărănesc dela tăbăcărie? Întrebă o tovarășă care ieși dintr'un birou.

— Este cineva dela tăbăcărie? repetară după ea mai mulți.

— Geaba te împingi, tovarășe. Nu intră nimeni cât ține ședința! fu oprit un mititel grăsuț, care încerca să forțeze o ușă.

— Am ceva urgent, personal pentru tovarășul Niculescu. Trebuie să intru! zicea mititeluțul continuând să se împingă.

— Ii spui când iese din ședință.

— Nu mai aplica mecanic dispozițiile, tovarășe. Ce să-i spui când o ieși din ședință? E vorba de o grevă; și trebuie să-i aduc la cunoștință îndată, dacă vrei să știi...

— Eu nu vreau să știu nimica. Că n'am nevoie să știu. Eu sunt pus să nu las pe nimeni să intre. Dacă e vorba însă de grevă, te repezi la Confederație și de acolo ceri ajutor. Iei tramvaiul 14!...

— Ție îți arde de glumă, tovarășe, și pe mine arde pielea! Lasă-mă să intru, nu mă mai trimite pe la alte adrese.

Cineva ieși dintr'un birou, lăsând ușa întredeschisă; se văzu cum telefonista cu o mână ținea receptorul, iar cu cealaltă nota, repetând cu glas tare:

— Așa, da. Sigur că aud. Se aude chiar foarte bine. Nu. Nu e nimeni pe fir. Sunt tovarășii din birou care vorbesc așa tare. Da, ascult și iau notă: Anton Crivăț, Costică Irimia, Ilie Misică — noi îi zicem p'acilea Capbun — Natalia Crăciun. — Care? Nu textilista? Aia de au încuiat-o huliganii la 8 Noemvrie într'o pivniță și ea le-a scăpat printr'o fereastră, pe unde numai o pisică s'ar fi putut strecura? Bine. Bine. Natalia care a lucrat la sectorul II Negru. Am înțeles. Pe urmă? Scriu, tovarășă, notez ceea ce îmi dictezi matală. Grigore Mitoc. Dumitru Matei, se prezintă până la cel mai târziu orele 12 la C.C. Unde? la Organizatoric! Foarte bine. Însă tovarășii sunt pe teren. Nu se știe dacă până la 12 îi găsim. Din pământ, din iarbă verde să-i scoatem, e ușor de zis... Bine, tovarășă, o fi foarte important și chiar foarte urgent,

dar mai mult decât să transmit mai departe, nu pot face. S'ar putea ca până la 12 să nu descoperim unde sunt...

Telefonista transmise comunicarea secretariatului.

— Da, tovarășe secretar! Până în prânz trebuie să fie la Ceceu! — Am înțeles: trimit «Opelu» după ei, ca până într'un ceas să treacă întâi pe la organizația Capitalei.

Cei chemați erau muncitori ceferiști cu ucenicia făcută la Grivița. Din producție au fost scoși în toamna lui 44 când au intrat în munca politică. În toamna și iarna cât a mai durat războiul, până la cucerirea Berlinului de Armata Sovietică și capitularea fără condiții a Germaniei fasciste, pentru ei n'a mai existat odihnă: luptând au învățat cum se luptă, organizând, cum se organizează.

Țara era colindată în lung și în lat, răscolită, lămurită asupra înțele-sului adevărat al catastrofei la care fusese împinsă și târîtă de dictatura militară fascistă. Cei din echipă participaseră la campania de exproprieri. Țăranii fără pământ intraseră cu plugurile peste moșiile boierești, în zilele întunecate ale toamnei, când la demonstrațiile din București, văzduhul vuia de glasul muncitorilor strigând: «Vrem pământ pentru țărani!» Echipa lor străbătuse Bărăganul, Dobrogea și Oltenia ca și diferite județe de deal din Muntenia, în campania de mobilizare a satelor, la luptă pentru lichidarea rămășițelor feudale. La multe conace găsiseră ascunse mitraliere sau puști automate; pe la multe moșii au fost întâmpinați cu salve nutrite de arme. Și nu într'un singur loc au fost în primele rânduri, fie la răsturnarea prefecților-colonei activi sau rezerviști, cocoțați în fruntea județelor, pentru a menține o situație tulbură, până la momentul când se va putea restaura dictatura bancherilor și moșierilor, fie la instalarea unor primari noi. Ei puseseră mâna și pe armă, când a fost nevoie ca dușmanii să fie alungați și să se instaleze prefecți sau primari devotați poporului. Fuseseră apoi foarte activi în mobilizările de masse până la 6 Martie 1945. În zilele când generalul Rădescu — «automatul voluntar» al agenției imperialismului anglo-american — încercase a provoca un război civil, acești muncitori n'au cunoscut îndoială, n'au cunoscut șovăială, n'au părăsit o săptămână întreagă sediul, așteptând cu hotărîre orice formă va lua lupta. Apoi la ciocnirile surde, ca și la luptele deschise din vară ca și cele din toamna lui 1945 — când forțele reacțiunii se concentraseră în jurul regelui, — mereu au fost în rândurile dintâi. Inșă pe cât erau și ei de trecuți prin ciur și dărmon, pe cât erau gata să primească orice sarcină, când fură, pe neașteptate, culeși de mașina trimisă după ei și chemați la organizația Capitalei — când mai aflară că trebuie să se prezinte la Comitetul Central, simțiră cu un soi de răcoare ce se prinde ca bruma pe inimă. Parcă li era teamă c'au comis cine știe ce greșală de care nu-și aduc aminte, sau nu și-au dat măcar seama că ar fi greșală.

— Nu știi pentru ce ne-au chemat, tovarășă? o întrebau pe telefonistă.

— Cine era la telefon?

Telefonista nu-i putea desluși:

— Nu mi-a spus pentruce sunteți chemați, însă știu că la 12 trebuie să fiți la Organizatoric.

Un tovarăș îl bătu pe umăr pe Anton Crivăț, cel de părea tare neliniștit.

— Dacă vă cheamă la Ceceu și încă la organizatoric, apoi v'ați prăjit: ați făcut o încurcătură!

Toți făceau zâmbre de curiozitate.

Grigore Mitoc, cel mai ascuțit la minte, dădu o idee:

— Măi tovarăși, e adevărat că nu știm pentruce suntem chemați. Dar putem încerca să presupunem. Să ne uităm la gazetă, după ce scrie ne putem orienta și bănuim cam pentruce treabă suntem chemați.

Matei Dumitru despături gazeta. Ceilalți se uitau peste umărul său. El își opri întâi și întâi privirea asupra unei telegrame. Anton Crivăț silabisi:

«Conducerea și tehnicienii împreună cu reprezentanții Sindicatului salariaților și Frontul Unic Muncitoresc din Uzinele de Fier Hunedoara vă urează — cu ocazia zilei de 1 Mai — realizarea programului Domniei Voastre în redresarea economică și buneii stări a Patriei noastre și a celor ce muncesc. Vă asigurăm cu această ocazie de tot devotamentul, puterea de muncă și capacitatea noastră care vor fi puse în slujba întregului popor ».

— Asta nu ne privește pe noi! Ce avem noi cu uzinele Hunedoara? sări Mistică. Nu se transferă elementele din Capitală, în provincie; e nevoie de oameni mulți și aici. Clocotesc fabricile. Nu știu cine și-a băgat codița la fabricile de bere. .

— Cine și-a băgat codița? Parcă n'ai ști. . .

— Dă-i mai departe, făcu Mitoc; știe ce știe tovarășul Capbun. Aici ce scrie?

De astădată se auzi vocea feminină, simpatică, a Natalei Crăciun.

— «Datorită materiilor prime sosite până acum din U.R.S.S., industria grea începe a lucra intens. A sosit fontă albă, cocs, feromangan, ferosiliciu, electrozi. . .

— D'aci furia lor, fraților! întrerupe Mitoc. Ochii lui mici se strânsă tare, să nu-i scape sensul informației. De obicei sarcastic, vibra în glasul-i o emoție ce nu și-o putea stinge, când cetă pentru a doua oară și sfârși: Ce ne-am face fraților, fără ajutorul venit din U.R.S.S.?!

— Ce ne-am face? sări Crivăț. Ce te mai întrebi, tovarășe Grigore? Ce a fost în Februarie 33, când au pus mitralierele să ne secere la Grivița, acum, nici cu tunurile, nici cu bomba lor atomică nu s'ar răcori; nu ne-ar executa numai pe noi: nici copiii noștri din leagăn nu i-ar mai cruța. . .

— Stai, măi tovarășe, se arătă surprins Dumitru Matei, da' de când e gazeta asta?

Misică se uită la dată:

— Veche! E dăn Marte. Mă miram eu de angajamente luate de 1 Mai, în Iunie!...

— Rătăcii gazeta de astăzi. Am rămas cu cea veche în buzunar pe care am luat-o azi dimineată: că-mi trebuia pentru prelucrarea dela fabrica de tuburi.

Anton Crivăț scoase mândru gazeta din acea dimineată.

— Stați, fraților, am găsit. Dacă n'o fi asta, îmi dau capul...

— Dai ce nu face trebuință nimănui! îl șfichui Grigore Mitoc.

— De ce, mă tovarășe? întrebă cu naivitate Anton Crivăț, care se credea deosebit de iscusit și că nu s'a găsit încă omul care să-l bage în cofă pe dânsul.

— Păi dai ceva ce n'ai?... îl lămuri fără a zâmbi Mitoc.

— Faci pe deșteptul! Odată și odată are să ți se înfunde.

— «In ziua de 31 Mai, ceti Crivăț, — s'au întrunit Birourile Politice ale P.C.R. și P.S.D. în cadrul F.U.M. — A fost examinată situația politică internă și externă. Desbaterile au decurs și s'au încheiat într'o completă unitate de vederi, reafirmându-se hotărîrea neclintită de a se continua politica de redresare economică și consolidare a regimului democratic.»

— Ce legătură are asta cu noi? își puse ca pentru sine întrebarea Dumitru Matei.

— Avem să fim trimiși undeva, glumi iar Mitoc, să întărim munca de jos, să alungăm din târlă niște lupi în piele de miel d'ăl adus 'cu aeroplanu' dă frații dela ambasadă...

Dând peste un titlu, Costică Irimia, ceti:

«Un important comunicat al Ministerului de Interne»

— «Ministerul Afacerilor Interne face cunoscut că organele Siguranței Statului au arestat anumite persoane care prin activitatea lor au călcat legile țării, organizând acțiuni de turburare a ordinii publice și anume: instigare la dezordine, ațâțare la ură de rasă și au creat organizații cu caracter subversiv, pregătind și comițând acte de teroare și sabotaj. După terminarea cercetărilor, cei vinovați vor fi înaintați instanțelor judecătorești.»

— Asta-i! hotărî Crivăț.

— Cum asta? îl liniști Misică. Noi nu suntem organe ale Ministerului de Interne, Ca membri de Partid ne privește și pe noi. Numai că nu cred să fim trimiși pentru asta.

De dumirit nu se putură dumiri — asupra sarcinei ce-i așteaptă, nici măcar citind gazeta.

La rându-i nici, tovarășul secretar nu-i putu lămuri, zicea că nici el nu știe mai mult decât telefonista. Cu toate că, după felul cum zâmbea, se putea bănui că știe mult mai mult decât spune.

S'au suit în autocamion. Era unul din acele vehicule grele care, de ar fi avut grai, multe ar fi spus despre drumurile, despre luptele muncitorilor activiști de Partid din lunile de după armistițiu; de ar fi avut grai, ar fi putut vorbi despre ura lor clocotitoare împotriva boierilor și capitaliștilor, despre abnegația și devotamentul lor. Tot ce nu-și găsisese ieșire în anii de adolescență și tinereță, irupea acum, în zilele de descătușare și libertate, în fapte îndrăznețe și inițiative revoluționare.

Pe la douăsprezece fără cinci erau la poarta C.C. Au sărit din camion și au intrat în ghereta gărzii ca să fie anunțați c'au sosit. Erau așteptați și au fost lăsați să intre pe poartă în grup. S'au oprit lângă scară, sub arbuști, și au rupt câte o crenguță de liliac înflorit. Apoi, în numai câteva clipe, le veni inima la loc: se aflau în prezența tovarășului Andrei.

Pe trupul său uriaș — impresionând prin forță — tovarășul Andrei purta un cap, mare, luminat, cu trăsături de copil. Un cap cu fruntea lată, înaltă, un obraz în care un detaliu nu seamănă cu celălalt. De pildă: năsul cărnat, gura mică, buzele groase, erau așa cum le au și unii copii, dar ochii fulgerau, când de severitate, când de nevinovată bucurie de elev. Era gura aceea cărnosă sau ochii calzi, adesea șagalnici, părând a se juca d'a v'ăți ascunsele — în care pâlpâiau mici flăcări jucăușe, ochii ceia ce râdeau aburiți de duioșie, ce-i dădeau aerul de nevinovăție, de timiditate plină de grație, figurei simpatice a lui Andrei? Așa ar fi zis: Om tânăr, deosebit de bun, blajin și îngăduitor. Totuși, numai după o clipă, aceiași ochi, buni, șagalnici, scoteau fulgere de mânie. Vocea hotărâtă (subliniată și de gestul autoritar al pumnului strâns, mișcat ca o vâslă) desmințea expresia de blajinătate a figurii. Totuși, nici vocea nu era în contradicție cu figura, nici blândețea cu cealaltă expresie, tot a lui, de asprime, de mânie clocotitoare. Tovarășul Andrei era un temperament ce deruta pe cei ce nu-l cunoșteau; acum se arăta atât de delicat și stângaci, ca numai după o clipă să se arate hotărât și dâr în plină încordare de luptă. Tovarășul Andrei era în permanență luptător: nimic nu lăsa nefolositor din ce putea sluji Partidului: măcar și iscusința de-a deruta pe dușmani o folosea, dacă era nevoie. Însă niciodată nimeni, nici măcar cel mai mârșav dușman, nu l-ar fi bănuir de interes personal în tot ce făcea: atât de integru, de modest, de devotat poporului era.

El îi aștepta pe tovarăși în picioare, în dosul biroului, parcă stânjenit. Dădu mâna cu fiecare, zâmbi. Apoi obrazul său își reluă expresia de gravitate. Tovarășii dela Capitală se simțiră măguliți când strânseră mâna lui fierbinte, mâna lui mare. Cu coada ochiului, căutau să prindă pe figura lui înțelesul chemării lor. Însă ochii lui deveniseră reci, gura se strânse, zâmbetul se șterse: îmbia doar la îndeplinirea sarcinei. Nu-i pofti să șadă. Dealtminteri, nu s'ar fi putut: nu exista decât un singur scaun în birou.

— Tovarăși, — intră el deadreptul în materie, — noi ne cunoaștem. Am lucrat împreună, în lunile de după August patruzeci și patru. În acele luni când eram puțini și eram agitari, organizatori, îndrumători și executori

în același timp. Ne-am cunoscut destul de bine în muncă. Știu cât am putut face, dar știm că trebuie să facem din ce în ce mai bine și mai mult. Ne-am dat osteneala să fim demni de marea cinste de a fi membri de Partid. V'am chemat acum ca să vă anunț, din împuternicirea Comitetului Central că, începând de astăzi: nu mai răspundeți față de Organizația de Partid a Capitalei, ci, primiți o sarcină nouă, o sarcină de mare cinste: o mare încercare de a arăta că sunteți activiști comuniști conștienți de sarcina dată de Partid. Ați fost aleși pentru o muncă de o calitate, cerând deosebit devotament, abnegație pentru clasa muncitoare și pentru Partid. Chiar astăzi după amiază veți pleca în provincie: Sunteți trimiși, tovarăși, în sectorul industriei grele. Știm cu toții că în raportul politic al C.C. al Conferinței Naționale a P.C.R. din Octomvrie 45, s'a arătat prețul ce-l pune Partidul nostru pe dezvoltarea industriei grele. Voi ați fost de față, atunci când tovarășul Gheorghiu-Dej ne-a ținut raportul. Vă aduceți aminte, am prelucrat doar, atunci, împreună raportul, în clădirea liceului de pe Pache. Au trecut însă aproape doi ani. Am ținut pe dușmani sub supraveghere, am limitat mereu zonele lui de influență, am biruit foarte mari și multe greutăți. Însă în sectorul industriei grele — cât au lăsat-o să se desvolte stăpânii monopolurilor oțelului și fontei — este, s'o spunem deschis, o situație destul de grea. Nu se simte acolo destul că Partidul nostru este motorul transformator. Nu s'a imprimat vieții de acolo linia nouă de dezvoltare. Își fac de cap huliganii, și sburdă ca Vodă în lobodă. Se frânează avântul muncitorilor, scade producția, sabotajul organizat se împletește cu delăsarea și neglijența ticăloasă. Totdeauna industria grea de stat a trebuit să suporte concurența industriei grele particulare, au împins-o mereu, înapoi. Asta a fost politica lipitorilor, trusturilor. S'a urmărit numai să câștige trusturile fontei și oțelului. Apoi s'a mai întâmplat ceva: în ultimele luni social-democrația de dreapta, — care nu are nici o legătură cu clasa muncitoare, și care de fapt camuflează reacțiunea ce nu îndrăznește să-și spună numele adevărat, — social-democrația de dreapta ce cată să ascundă sub pulpana ei, așa zis democratică, pe dușmanii clasei muncitoare, trădători și criminali, mă rog pe toți acei care vor să ne dea înapoi, a luat conducerea sabotajului organizat.

Aveți deci ca sarcină de cinste: de a conduce pe teren, într'un punct de o deosebită importanță, o luptă de ale cărei rezultate depinde să ne câștigăm sau să ne pierdem independența noastră națională. Va fi greu. Voi trebuie să apărați acolo, cât se poate de dârz, onoarea clasei muncitoare, să țineți sus steagul Partidului, să duceți lupta de apărare a independenței Patriei. Poate că unii vor cădea în luptă. Însă lucrurile trebuie neapărat schimbate acolo. Instrucțiuni amănunțite veți primi la fața locului, după ce veți fi intrat în producție și vă veți fi familiarizat cu oamenii de acolo.

Ascultându-l pe Andrei, îi străbătură fiori. Simțeau că-i un moment ai-doma cu cele din zilele lui Februarie 1945, când clocotea revolta, iar dușmanul de clasă se dedase la provocății prin uzini, comisese unele asasinat,

vrând să împingă nu la simple ciocniri, ci la război civil. Atunci cei din echipă au pornit spre Otopeni și au păzit o noapte întreagă, dormind în șanț, postul de radio; — atunci, au luat parte, în coloana ce a ieșit pe bariera Vergului, la înăbușirea unui început de răzvrătire, când bandiții încercaseră a pune mâna pe un punct strategic industrial de mare însemnătate și de unde să asedieze întreaga Capitală.

Cu tot felul său de a fi simplu, aproape de inima fiecăruia, tovarășul Andrei avea un fel al său particular de a răscoli în bameni, — doar cu câteva cuvinte, — sentimente de o putere năprasnică, de erau gata ascultătorii, după un discurs al lui, să se avânte în acțiunile cele mai îndrăznețe, să înfrunte orice primejdie, să moară dacă e nevoie și să fie fericiți că au prilejul de a-și da viața pentru cauza clasei muncitoare.

Ciudată tăcere, după ce sfârși tovarășul Andrei! Parcă lipsea ceva. El spusese tot ce avea de spus. Cu toate că nu pomenise nici localitatea unde erau trimiși, nici asupra greutăților nu stăruise. Ei se uitară unul la altul, neștiind ce ar trebui să facă.

— Dacă-mi dați cuvântul, tovarășe Andrei, rupse tăcerea, Ilie Mistică, aș spune și eu câteva cuvinte.

Ochii lui nevinovați și mirați, păreau parcă speriați, vocea-i era tremurătoare, fruntea îngândurată, iar trăsăturile feței alungite de obicei ca și cum ar fi curs și ar fi avut tendința de a îngheța la bărbie, erau mai alungite.

— Nu ești numai Capbun, cum te-am poreclit noi în zilele când ne luptam cu Rădescu, glumi tovarășul Andrei, ești un minunat tovarăș bun.

— Tovarăși, zise Mistică, eu am fost și sunt lăcătuș. Asta-i meseria ce am învățat. Carte știu puțină. Nivel politic nu am cine știe ce ridicat. Am ajuns până acolo, până unde m'a ajutat, în aniiăștia din urmă, Partidul să ajung. Dacă nu știu cine știe ce, un lucru însă știu: să nu trec niciodată pe lângă dușmanul clasei muncitoare fără a-l vedea, dar mai ales să nu iau cu ușurință o sarcină dată de Partid. De aceea, îmi iau angajamentul să nu dau înapoi în fața niciunei primejdii. Noi, tovarăși, vom ști să ducem lupta pe orice teren, să sdrobim pe dușman. Dacă e nevoie de viața mea, o dau. Cât erau de căliți simțiră o puternică emoție cutremurându-i când îl ascultară pe Capbun al lor.

Au luat apoi, rând pe rând, cuvântul: Anton Crivăț, clipind din ochi, vâslind cu palma în văzduh, atunci când îi lipsea cuvântul — ca să spună că își dă seama de încrederea ce i se acordă și are să caute să nu înșele așteptările Partidului; Costică Irimia, tânărul electrician, legănându-se, făcând mișcări, parcă ar fi dat o scândură la rindea. Natalița Crăciun, micuță, grăsuță, emoționată că abia fu în stare să îngâne câteva vorbe, iar Dumitru Matei, cu vocea de bas profund, își scutură capul sur și puternic și vorbe îndelung; după care Grigore Mitoc, ai cărui ochi de un verde greu păreau învăluiți de ceață, spuse:

— Sigur, că-mi iau și eu angajamentul, ca și tovarășii mei, de a îndeplini sarcina cu întregul meu devotament pentru Partid, pentru clasa muncitoare

și întregul popor muncitor. Dacă se poate însă, l-aș ruga pe tovarășul Andrei să ne arate mai concret, mai așa, ca să înțelegem și noi mai bine, mai muncitorește, unde suntem trimiși, ce sarcini stau înaintea noastră, mai bine zis în ce constă sarcina noastră și să ne și dea oarecare îndrumări pentru ca să ne fie mai ușor a ne orienta în locuri pe care nu le cunoaștem, pe unde n'am fost niciodată.

Tovarășul Andrei își așinti privirile asupra fiecărui în parte și cetind consimțământul tuturor, îi făcu pe plac lui Mitoc:

— Nu cred că-i nevoie să intrăm mai mult în amănunte. Atâta vă pot spune: veți intra în producție ca să vă legați de oameni și să se lege și ei de voi. Cu conducerea organizației de Partid a uzinei nu veți lua legătură până nu veți primi dispoziție. Este acolo secretar un tovarăș bun, Toma Poiană, însă un tovarăș care respectă, ca să zic așa, prea mult formele. Voi, va trebui să cam călcați multe forme, devenite piedici pentru mersul lucrurilor. Ceeace vă pot spune este că va trebui să antrenați miile de muncitori în procesul de producție, ca să se isprăvească odată pentru totdeauna multe, ce se petrec acolo; va trebui să antrenați pe muncitori și să desvoltați în ei conștiința luptei. Pe linie administrativă lucrează tovarășul Pavel Ilie, directorul uzinei, pe linie de Partid voi trebuie să antrenați masa: producția devine acolo o problemă de conștiință politică. Fără a stârni în muncitorimea din industria grea entuziasm ca să pornească avântat în muncă, nu va putea fi vorba de sporirea producției. Andrei încheie:

— La două vă așteaptă la Capitală, mașina!

Au ieșit din biroul tovarășului Andrei tăcuți, îngândurați.

În poartă, s'au despărțit. Fiecare s'a dus să-și pregătească familia, care prin Grand, care prin cartierul Vatra Luminoasă, care tocmai la Bellu. Unii au fost nevoiți să biruie împotrivrile nevestei, s'o liniștească că nu-l așteaptă greutăți și că în două luni are să se întoarcă la vatră.

La orele două, s'au înapoiat la Organizația Capitalei. Secretarul îi primi pentru a le ura spor în noua lor muncă. Cele câteva minute se transformară în ședință, fiecare simțindu-se dator să-și facă bilanțul activității.

— Măi tovarăși, munca voastră începe întâi și întâi conspirativ, — intrați în producție ca orice muncitor venit să se angajeze, faceți legătura cu oamenii, de voi depinde să găsiți drumul cel mai bun, pentru a da o mână de ajutor directorului uzinei, tovarășul Pavel Ilie, care conduce lupta pentru producție în siderurgia de stat, ce trebuie să treacă în frunte, să întreacă industria particulară.

Cu asta s'a sfârșit.

S'au dus la economat. Au primit câte trei pâini, câte-o jumătate kilogram de brânză și marmeladă; trecură și pe la casierie, semnând ca salariul să se dea familiilor.

Autocamionul era pus sub presiune pe bulevard, în fața sediului.

Cu câtă nerăbdare nu așteptaseră și ei ca atâția, desprimăvărarea aceasta! N'a fost prea crâncenă iarna ce a trecut. N'au fost viscole cu înzăpeziri de drumuri, cu opriri de trenuri, viscole să încurce circulația zile și săptămâni, n'au căzut troene să îngroape casele, nici geruri să crape pietrele, să paralizaze aripa păsării, n'au fost. Fiindcă nu se găsea carne, ulei, iar pâinea puțină se dădea numai de câteva ori pe săptămână, și lipsa de căldură fusese mai adânc simțită ca altădată, iarna apăsase greu, mai greu ca niciodată. Muncitorii, țărani săraci, funcționarii, ieșeau din iarnă ca din hrubă de întuneric. Mai cu seamă femeile și copiii, supti, gălbejiți, cu obraze ca de alamă, iar vitele erau costelive.

Zilele de primăvară, cu lumina lor moale, cu adierea mângâietoare a vântului, primeniseră văzduhul. Era vântul dulce, era speranța ce ștersese încruntarea, supărarea? Fețele nu mai erau pecetluite de necazuri și posomorite. Infloreau zâmbete și nu rânjete. Se uitau oamenii cu milă, ba chiar și cu înduioșare la dulăii, rătăcitori pe străzi în căutarea de ciolane; se uitau nu ca înainte, ca la niște concurenți ce se reped să înfulece boțul de mămăligă răpit unei guri de om, nici ca la niște făpturi ce trebuie ocrotite. Nu mai aruncau priviri furișe înapoi, priviri de fiară hăituită și hămesită, ferindu-se de răsuflarea înveninată a foametei ce o urmărește. Nu mai spânzura temerea că o și mai mare nenorocire vine... Nu era nici belșug, nici măcar îndeustulare. Dar timpul nu-l mai simțea nimeni ca pe o carceră de fier fără ferestruică, în care a fost închis. Aveau ziua de mâine înainte, așa cum până 'n primăvară nici nu mai îndrăzniseră măcar a o dori. Fiecare ceas de viitor era de aci înainte nădejde. O lumină de mulțumire pâlpâia în pupile. În minte sălta gândul că, peste foarte puțină vreme, pe fiecare îl așteaptă pâinea cea mare, rumenă, sățioasă, dătătoare de putere. Atmosfera era plină de bunăvoință; pământul îmbibat de umezeală, frunza copacilor de un verde gras, iarba de un verde plăpând, copilăresc, buruieni țâșneau voinice dintre pietre, hrănite de seva bogată suptă din adâncul brazdei grase. Pe cer pluteau norișorii cenușii, risipiți; se adunau la miazănoapte, la Apus. Nu mai sufla vântul acela hapsân, buclucos, pus pe răutate, ce spârgea mereu norii, alungându-i, neîngăduindu-le să se transforme în ploaie. Se știa: în țară au căzut ploi calde de vară, a tunat și a fulgerat, apele râurilor spumegă în matcă, ogoarele râd udate de apa bună, dătătoare de putere. Era o mângâiere belșugul de apă din primăvara blândă, plină de făgăduinți.

Echipa se instalează în camion. Cel mai bun loc i l-au dat Natalei. Dat fiind că era singura tovarășe. Adia un vânticel plăcut ce se legăna ca în hamac pe sârmele de tramvai, în coroana copacilor de pe bulevard. Mașina pornise. Însă, în loc să se îndrepte spre șosea, o coti către podul Elefteriei și opri la pompa de benzină. Șoferul se aprovizionează ca pentru drum lung. Pe malul gârlei pășteau doi cai cu picioarele dinainte împiedicate. Mai departe sburdau două capre păzite de o fetiță desculță. Pe gazonul învecinat cu terenul de fotbal, un cioban intrase cu turma. Oile pășteau cu lăcomie iarba fragedă, grasă,

de un verde crud și se auzea ronțaitul între dinți, ca un țipăt. Ca nu cumva să fie tras la răspundere de paznic, dacă ar fi fost prins, cicbanul răcnea, prefăcându-se că alt gând n'are decât să scoată oile pe șosea, dar că părdalnicele de animale dând de bine, nu-l mai ascultă. Vântul răscolea mircasma acrișoară a pământului și cea dulce, crudă, plină de sevă, a firului de iarbă păscut.

— Minunată primăvară! zise Mistică, uitându-se reată împrejur la întinderea de verdeață. Respiră adânc și lăsă adierea vântului să-i mângâie obrazul.

Cei din autccamion știau că nu-s singura echipă trimisă în țară pentru a opri oarecari întorsături primejdioase, sau a le împiedeca să se desvolte. Speranța că belșugul vine iar, era pentru masele largi atât de dătătoare de forță, că până și foamei îi făceau credit. Se învedera din ce în ce mai tare tendința de a munci mai mult și mai bine, dar și sabotajul era mai organizat. Căci, pentru moșieri și fabricanți, pentru îmbogățirii bursei negre, pentru ofițerii deblocați, tocmai această speranță a norodului creștea ca cea mai cumplită dintre amenințări. Dacă situația se îmbunătățește, dacă muncitorii vin iar în fabrică sătui, ei, vameșii foametei, vor fi înlăturați cu desăvârșire. Se cramponau cu desnădejde să se mențină: răspândeau șvonuri, semănau zavistie, se înverșunau să-i împiedice pe oameni dela lucru.

— Măi fraților, vorbea ca pentru sine Anton Crivăț, acum ori niciodată, înainte de a se fi revărsat belșugul, am înțeles din ce ne făcu aluzie tovarășul Andrei, vor ei să întoarcă lucrurile, la ce a fost înainte de războiu. Lupta nu se duce la întâmplare. E atârțată, condusă, canalizată. Nu vedeți: muncitorii înapoiati, copleșiți de nevoi și necazuri, grăbiți, nerăbdători, sunt sgândăriți, dirijați să dea vina pe syndicate. Nevoia lor este speculată. Li se arată că dacă vor cere libertate comerțului, patronul va putea avea grije de salariați...

Și, în timp ce mașina se alimenta cu benzină, vorbeau despre strategia și tactica dușmanului.

Dumitru Matei zise:

— «Marii industriași speculează cu sălbăticie cotele libere. Ce fac cu banii? Bancherii, conduc o cursă valutară vertiginoasă și se îmbogățesc săltând peste prăpăstii, domnii negustori nu ies la iveală ca și cum n'ar avea nici o vină. Nici conducătorii cei mari ai provocărilor, cei de peste graniță, nu se arată. Profitorii împing pe muncitori să le scoată castanele din foc. Incercarea lor disperată este să rupă masele de syndicate, să scoată democrația din pozițiile cucerite, să dea lovitura de stat, pentru a sugruma apoi cu toată ușurința mișcarea de eliberare a clasei muncitoare și să instaureze, așa cum a fost, dictatura. Operația trebuia grabnic făcută. Atât timp cât mai pot, dacă nu asigură, cel puțin promite că numai ei sunt în stare să asigure hrana oamenilor. Sunt conștienți bandiții că aceste luni sunt luni hotărâtoare: ori rămâne muncitorimea stăpână pe poziții, și, întărindu-se, pornește la construirea socialismului, ori bancherii, moșierii și speculanții de toată mâna răstoarnă situația, împing înapoi muncitorimea, retrag tot ce au fost nevoiți să acorde și pornesc să guverneze după bunul lor plac. Acum au experiență: sunt gata să radă de pe

suprafața pământului toată industria cu muncitori cu tot, ca să nu mai aibă de a face cu proletariatul care le încurcă toate socotelile.

Aveau aceste mișcări despre care vorbea Dumitru Matei vreo legătură cu întâlnirea miniștrilor de externe ai celor patru mari puteri, înainte de conferința dela Moscova — și apoi conferința dela Paris, unde avea să se închege planul Marshall?

Pentru conducerea mișcării muncitorești din diferite centre industriale — acolo mai cu seamă, unde, în trecut funcționaseră syndicate galbene, înființate de patronat, ocrotite de poliție, acolo unde se împlântaseră, fuseseră crescute și încurajate formații fasciste — dificultățile sporeau. Și sporeau pe măsura ce se trecea de punctul culminant al lipsurilor alimentare și se iveau verdețurile pe piață. Cu desnădejde și furie erau sgândărite nemulțumirile. Se dădea asaltul pentru a câștiga de partea celor ce voiau să răpună democrația, masse cât mai înapoiate, cât mai compacte, capabile să fie împinse la acțiuni anarhice. Aveau uneori de ce se lega. Utilajul uzinelor se degrada. Mașinile rămâneau neîngrijite. Li era oamenilor lehamite de lucru, dar mi-te de curățenie.

— Dacă nu spăl mâța, nu spăl dulăul din curte, de ce aș curăța mașina? N'au decât să tocmească băeți pentru asta!

Muncitorii cu tragere de inimă pentru sculele de pe urma cărora își scoteau pâinea, alarmau direcțiile că s'a stricat mașina, atrăgeau luarea aminte că-i nevoie de reparație: de ascultat, nu erau ascultați. În unele locuri, lucrul era încetinit ba și întrerupt pentru că nu mai exista materie primă. Dar în gări, vagoane pline cu materii prime pentru felurite industrii erau gata pe linii moarte, dar nu erau expediate. Când ajungeau să fie expediate, se încurcau frachtele și nu ajungeau la destinație. Fonta era dirijată la filatură, baloturile de bumbac ajungeau în regiunea petroliferă, lingouri de oțel soseau la cine știe ce fabrică de conserve de pește. Prea se greșea mult, prea nu se descoperea cine greșeste, ca să nu fi fost calculate greșelile. Uneori erau pornite cercetări. Inșă, până să fie transportate materiile prime acolo unde se cuvenea, trecea o săptămână, două, se produceau cine știe ce alte încurcături, cu tragerea lor la răspundere. Economatele pustii, pustiite. Zadarnic erau trimiși oameni cu autocamioanele să descopere surse noi de aprovizionare: rezervele păreau epuizate. Colac peste pupăză, inflația se revărsa ca puhoaiile ce târîe la vale gospodării, așezările omenești. Salariul se făcea nevăzut, înainte de a fi stat bine în palma muncitorului, ca să-l pipăie, să-l simtă, și să-l folosească. Lipsea într-o zi pâinea, se declara grevă. Lipsea carnea, era asaltată direcția, amenințată cu sechestrarea. De unde ieșeau atâția instigatori buni de gură, cum izbuteau să-i scoată din apatie pe cei nepăsători? Se întâmpla în genere ca mișcările să fie pornite nu unde exploatarea era cruntă, ci tocmai acolo unde nu încăpea îndoială că direcția are grije, își dă osteneala să ușureze traiul muncitorilor. Cine atâta la grevă? Cine răscolea nemulțumiri și amărăciuni? Până să fie identificat și izolat un instigator, până să se clarifice cum și cine l-a pus

să instige, se făcea nevăzut și apărea altul, îl înlocuia apoi altul, încă altul, iar agitația nu se mai potolea.

Orice lipsă era speculată fără scrupul. Era clar: dușmanul își căuta aliații, punctele de sprijin, numai printre muncitori, de preferință printre cozile de topor ale patronilor și printre acele masse necalificate, care în cele mai multe cazuri nici nu-și dădeau seama pe ce pantă sunt târite. Pornea agitația împotriva patronilor, dar până la urmă era dirijată împotriva sindicatelor.

Nu era o ciocnire deschisă, generalizată, ci un număr infinit de mici și mici ciocniri, având ca sens de a încerca forța ici, dincolo, în cât mai multe puncte, în căutarea punctelor de slabă rezistență, pentru a menține atmosfera încordată. Tocmai de aceea trebuia dusă lupta: spargerea demonstrațiilor diversioniste, atac deschis de demascare neșovăitoare, necruțătoare, a celor care stau în umbră dând ordine detașamentelor de șoc mărunte sau de oarecari proporții să pătrundă în curtea uzinelor și să facă bătae.

Despre astea pomenea Dumitru Matei. Știa prea bine asta toți cei opt din autocamion. Situația uzinei unde erau trimiși, n'o cunoșteau. Inșă siguri erau că vor trebui să-l înfrunte pe dușman indiferent dacă va fi ascuns, fățarnic, sau va sări ca tigrul hămesit să-i sfășie.

Anton Crivăț care se gândea, nu la planul general al dușmanului, pe care-l descifra Dumitru Matei ci cum are să fie și ce o să fie, pe loc zise:

— La urma urmei trebuie să meargă treaba!...

— Iți faci curaj? zise Mitoc.

— Ei!... voi parcă să alunge un gând întunecat Crivăț. Am trecut și noi prin mai greu. Direcția, a noastră: e tovarășul Pavel Ilie acolo...

— Stai, stai, tovarășe Crivăț, îl întrerupse iar Mitoc. O fi al nostru directorul, dar uzina cu utilajul ei care trebuie păstrat, cu massa de muncitori care trebuie ridicată la un nou nivel de conștiință, încă nu-i în mâna noastră. Că dacă ar fi nu ne-am mai duce și noi să dăm o mână de ajutor. Bun tovarășul Pavel Ilie. Inșă până la director te sfășie cățeei, pe care el nu i-a schimbat. Ei dețin câte o părticică de direcție. Până să ajungă la tovarășul Pavel Ilie...

— Da, sunt niște bandiți! încuviință cu vocea-i tremurătoare blajinul Misiță. Nu știi niciodată ce ascunde când e binevoitor. Atunci te fură din ochi. Zic! bine, bine, și-ți împlântă cuțitul pe la spate, ți-l răsuțește bine. Inșă cu noi n'are să le meargă.

Crivăț rămase optimist.

— Pe linie administrativă se face totul. Nu i-o fi ținând poate în mână pe toți tovarășul Pavel Ilie, dar îl are pe fiecare la mână. Până la urmă le bate din picior și trebuie să facă. Cu sindicatul? Ei da, aici are să fie lupta. Trebuie cucerită conducerea, dusă o muncă ca să antrenăm în producție toată massa sindicală. După cât am înțeles din ce spuse tovarășul secretar, au instituit acolo o Comisie Locală Sindicală care n'are nici în clin nici în măneci cu uzina. Să avem în mână cureaua de transmisie. La organizația de Partid, om vedea și acolo ce-i de făcut. Fiecare om din celulă va trebui activizat:

nu se poate mări producția, fără să fie lămurit fiecare că nu numai în folosul său personal trebuie mărită producția.

— Trasăm sarcini de pe acum, de aici dela pompa de benzină! îl sfichiui ironic Grigore Mitoc.

— Sigur, răspunse tăios Crivăț, avem să trasăm și sarcini. Ce, ne ducem să nimerim ca orbul Brăila? Îi fi matală mai deștept ca mine, da' nu mă pui în cofă: noi suntem comuniști și ne facem dinainte socoteala ce avem de făcut. Tovarășii au să-și ia angajamente și au să le țină. Nu înțeleg de ce ți se pare că asta-i de glumă.

— Stai, stai, nu sări peste un etaj, Antoane! N'ai auzit bine pe care poartă intrăm în fabrică! îl opri ca să-i dea mai mult vânt și Dumitru Matei. El urmărise până atunci cu toată liniștea să vadă cât timp lasă ciobanul turma să pască gazonul, urmărise caprele sărind peste rampă, spre desnădejdea micii păstorite, urmărise tramvaiele ce opreau în stație, pe florăreasa cu coșul care coborîse jos peste rampă până la pod și uda florile cu apă măloasă de Dâmbovița. Dumitru Matei era cel mai trupeș dintre toți: bărbat cu părul sur și tenul rumen, ochii de un albastru metalic, pal্পăitul de foc și un zâmbet bun înțelegător la colțul gurii. Vocea lui bărbătească era gravă.

— Cum n'am auzit, tovarășe? sări Crivăț.

— Ai auzit, îl sfichiui iar ironic Mitoc, dar n'ai înțeles cum vine chestia: noi, așa cum îți spusei dimineața, suntem trimiși să întărim munca de jos și tu faci planuri de stat major.

— Cel mult în două luni ne-am făcut stagiul! îi răspunse tăios Crivăț, cel mult în două luni ne întoarcem acasă victorioși.

— Două luni, doi ani, cât o fi treaba de grea! apăsă, muștrător parcă, Dumitru Matei.

— Dar ce ai vrut să zici adineaori, tovarășe, că n'am auzit bine, pe care poartă intrăm noi în fabrică?...

— Păi da... S'a hotărât: am venit să căutăm de lucru, ne angajăm în fabrică ca muncitori, fiecare la altă secție, după specialitate. Câtva timp nici nu ne cunoaștem. Iar munca politică, conspirativă, cum o duceau tovarășii din ilegalitate înainte de 23 August și bineînțeles, fără legătură directă cu organizația de Partid.

Costică Irimia, cel mai tânăr din echipă, își scoase șapca din cap, ca cel ce se află în încurcătură, dar de mândrie nu arată.

— Are să fie cam greu, tovarăși. Poate chiar foarte greu... Of, tovarășă Natalița și tu nu zici nimic?

Natalița îi aruncă un zâmbet și un răspuns glumeț:

— N'are să fie mai greu decât greu.

— Ba nu! se amestecă Dumitru Matei — are să fie mai bine decât greu.

Discuția se întrerupse. Autocamionul porni.

Niciunul din echipă nu mai fusese vreodată în orașul în care camionul avea să se oprească, pentru a-i lăsa într'un punct, de unde fiecare să se descurce

singur, cât o fi de dibaci. Întâlneau pe autostradă camioane, transportând butoaie de ulei, de brânză, baloturi de pânzeturi. Cei din celălalt vehicul scoteau adesea un strigăt nearticulat ce părea a fi salut, răspundeau cei din echipă iar vântul le prindea glasul, înecându-i ecoul în undele-i repezi. Apoi, șuerând, vântul mai smulgea câte unui pasager șapca din cap, o rostogolea pe autostradă, ca mâța când se joacă cu ghemul, iar omul fugea după șapcă și o prindea tocmai unde se agăța între buruieni. Aerul bun, calduț, lunecarea repezită a autocamionului, le stârnea buna dispoziție. Natalița Crăciun porni să îngâne un cântec. Era o melodie cuceritoare. Cine o asculta nu putea rămâne nepăsător: o cânta. Deaceea și ceilalți uitară de grijile ce le avea fiecare, întonară cu toții imnul partizanilor (fiindcă imnul partizanilor era ceea ce cântase Natalița). Autocamionul lăsa în urmă mereu alte sate, semănând cu niște orașele bine gospodărite; cei de pe șosea se uitau lung în urma mașinii în care atâția bărbați în toată firea, — cu părul cărunt unii — și o femeie cântau cu putere și cu mândrie să-și spargă piepturile, parcă ar fi fost copilandrii în vacanță. Nu spusese nimeni nimic, dar toți credeau că orașul lor de oprire va avea clădiri monumentale, bulevarde largi, străzi asfaltate; fiecare și-l închipuia după cum fusese sau nu umblat, ca să-l compare în imaginație cu ceva ce mai văzuse. Când însă autocamionul ajunse la destinație, pătrunzând pe bariere, înaintea ochilor prinseră a se perinda bordeie, căsuțe de bârne ca de țară, căsuțe de acoperișuri de șindrilă, apoi case tipice de mahala, cu ogrăzi prea întinse, fără copaci, fără răzoare de flori, ogrăzi năpădite de buruieni — apoi ulițe strâmte, străzi desfundate, gâtuite, cu toții încearcă o mare desamăgire. Parcă altceva li se făgăduise și altceva li se da. Nici măcar măreția unei cetăți de pe un vârf de stâncă sură, a cărei costișe era adumbrită de pădurice, nu le spulberă desamăgirea.

Anton Crivăț exprimă sentimentul tuturor.

— Mă, parcă ne aduse să ne urce pe o stâncă neagră într'un vechiu castel, la Cetatea Neamțului!

Mașina opri în centrul orașului. Echipa coborî. Cea mai mare parte dintre ei rămaseră în oraș să-și caute gazde pentru o ședere de câteva zile. Numai Anton Crivăț și cu Dumitru Matei își luară rămas bun dela ceilalți și luându-și partea lor de provizii se îndreptară spre gară. Erau cei dintâi care plecau să se angajeze în uzină.

Sosiră în orașel când se 'nserase deabinelea. Era prea târziu ca să se mai prezinte la fabrică pentru angajare. Au pornit deci să colinde ulițele fără nici o țintă.

— Nu cred, spuse Anton, că-i sănătos să ne plimbăm așa amândoi, să ne vadă lumea. Că s'a dus dracului conspirația!

— Nu-ți mai închipui, tovarășe Antoane, că cei de aici numai grija noastră o poartă! Numai să ne descopere. N'ai văzut că de un ceas de când colindăm străzile, nici dracu nu s'a uitat la noi. Măine dimineața, da! Cum ajungem în poarta fabricii, cum nici nu ne cunoaștem.

— Atunci să ne căutăm gazdă! spuse Crivăț.

— Ce să ne căutăm gazdă! Avem, la tata Zane. La dânsul vom fi găzduiți.

Rupți dintr'o priveliște ce participă la freamătul oamenilor — cum era strada bucureșteană — și pomenindu-se în priveliștea care, dimpotrivă, stătea deoparte și privea perfect nepăsătoare la oameni, orașelul le păru ciudat de indiferent. Mai ales lui Anton Crivăț, obișnuit să lege evenimentele, priveliștea, de umoarea sa personală, centrul acesta al siderurgiei nu-i făcu impresia sgu-duitoare așteptată. Orașelul pornea coborînd de pe înălțimea panoramei majestoase a dealurilor, plămădite din minereu de fier, oprindu-se tocmai în câmpia oablă, pe întinsul căreia se răsucea șarpele gros al șoselei naționale, iar lateral se sbăteau șerpii subțirateci ai șinelor de cale ferată și, ca niște gustere, diferite cărării sau drumuri laterale. Sus de tot, acolo unde suiseră amândoi, supraviețuise bătrâna așezare medievală, când se întemeiasă orașelul, ulicioare răsucite, desfundate căsuțe, pierdute în mijlocul unor vaste ogrăzi, grupate toate să rotească în jurul unei biserițe cu turle ascuțite și cu clopotnițe ca un turn de cetate — cu acoperișul țuguat, parcă ar fi cerut să fie apărate, parcă s'ar fi pus sub protecție.

— Unde ne mai aruncă și viața, tovarășe Matei? întrebă melancolic Anton Crivăț.

— Nu ne-a aruncat deloc, măi tovarășe Antoane; ne-au dus picioarele noastre! răspunse Dumitru Matei.

— Știu asta. Dar nu știu ce căutăm pe aici!? Vreau să întreb!

— Il căutăm pe bătrânul Zane. D'aia ne plimbăm.

— Vasăzică aici se opri bătrânul Zane? Așa departe de uzină o fi locuind?

— Știu eu? După cum mi-au fost descrise locul și casa, cred să fie tocmai la vale, acolo unde cotește pâraul...

— Ei, bătrânul Zane!... dădu drumul unei șivoiu de amintiri Anton Crivăț... Măi tovarășe, parcă era astăzi... Ninsese strașnic... toată ziua de Duminică. Atunci m'am înnoit cu paltonul bleumarin. Și în Marțea aceea...

— Care Marțe? Ai un fel de a vorbi ca să nu te priceapă ăl căruia îi vorbești.

— Care Marțea, tovarășe Matei? Parcă matale n'ai ști câte Marțe sunt într'o săptămână? Una. Apoi pentru noi cei dela Grivița, o Marțe a fost. Marțea de Februarie când ne-am închis în ateliere și ne-am pus în grevă... Greva care n'o să se uite niciodată, cât o fi pământul. Mama zicea când mă dusei la lucru: — Pune, Toni, paltonul! Ucenic la cazangerie, băiat de cînșpe ani, ce eram la vârsta aceea, îmi plăcea să fiu fercheș, mă bărbieream odată la cînșpe zile și mă tundeam odată la săptămână, dădeam cu colonie în cap și cumpăram o țigare cu carton ca s'o aprind când m'o vedea cineva. Mă frate, și când au început să tragă mitralierele — de unde să știu că are să fie grevă? — m'am lungit la pământ. Cu paltonul nou-nouț am făcut baie în băltoacă de zăpadă topită, acolo unde mă prinsese salva ca să zac. Eu nu eram în curent cu lupta. Târându-mă pe burtă pe sub vagoane, m'am strecurat până la linie.

Acolo ce să vezi? Nimica. Dar de auzit? Taca! Taca! Taca! Băteau soldații cu tălpile bocancilor în dușumea, ascunși acolo, să intervină când a trebui.

— Iți cam place să te lauzi, frate Antoane!

— Ce să mă laud, tovarășe? Spun eu că m'am luptat! Am fost acolo.

— Nu e puțin lucru să-ți fi făcut ucenicia la Grivița când a pornit lupta. Și zi așa, erai la cazangerie, la Grivița, la 33?

— Acolo. Dela bătrânul Zanea am prins eu meseria... El mă știe. Zice că nu-și amintește de mine decât din 36...

Lumina serii de Mai, de un cenușiu deschis, era străbătută de reflexele roșii ale soarelui apune. Cerul fumea spre Răsărit. Locomotivele fluerau. Coborîră dealul, până la piața din centru ce le păru ciudat străjuită ca de două monumente de catedrala cu colonade, greoaie, în flancul drept, iar în mijlocul pieții o cruce de piatră — din care țâșnea apă.

— Tu vezi cum au clădit orașelul? întrebă Dumitru Matei. Să lunece mereu la vale... Ca unul care-i amenințat să se înece, se sbate să se prindă de răchiți și să se urce sus... Pe aici o luăm, mâine când ne ducem la uzină.

Coborînd mereu la vale, după cursul apei, către colonia de locuințe muncitorești, Crivăț făcu o observație — mai mult ca să spuie și el ceva:

— Mă gândii și eu tovarășe Matei, cum aranjară ăștia lucrurile?

— Ei, ce descoperiși?

— Le făcură cu plan, bandiții, tovarășe Matei! Și ce plan? Uite bine și matale. Toate străzile curg la vale și se întâlnesc în piață. Pe partea asta pe unde trecurăm, numai locuințe, magazine, birouri. Toate în jurul pieții. Acilea s'au strâns la un loc toți vameșii care iau câte o piele de pe muncitorii din uzină: cârciumarul, avocatul, spițerul, mărghitantul și băcanul. În câmpie, acolo, s'au adunat muncitorii.

— Se poate; se poate să ai dreptate... Mi se pare că am ajuns, asta-i casa lui tata Zane.

Cu adevărat ajunseră. Cum era de așteptat, bătrânul Zane îi primi cu bunăvoie și figura lui ursuză se luminea de zâmbet bun și larg.

— Bine că ați venit. Mă cam cuprinsese nerăbdarea. La timp ați picat. Incepuseră să-și facă de cap huliganii. Pe directoru' l-au înconjurat, au vrut să-l strivească. În fruntea instigatorilor era un membru din comitetul sindicatului, om de încredere de-al inginerului Zmău, un fătarnic de-ți îngheață Dunărea. Acuma s'a repezit la București. Cine știe ce mai coace!

Abia îi trecuseră pragul casei și îi și puse în curent cu tot ce se petrece în uzină. Apoi îi ospătă cu ce avea, împărțind cu dâșii mămăliguța lui cu pește sărat, dres cu mujdei, iar ei aduseră în tovarășie proviziile primite dela economat.

Numai când a fost să le arate unde să se odihnească, atunci observă și bătrânul Zane că bunăvoința lui nu ajungea: nu prea avea loc unde să-i culce. Criza de locuințe părea să fi atins culmea de când, dinainte de războiu și în timpul războiului s'au adunat « ca să lucreze » în uzină, toți acei care vâna o

scutire de concentrare sau de mobilizare, iar după războiu au rămas, fiindcă n'au vrut să piardă salariul cu care erau înscriși pe statele de plată.

— Asta-i casă de burlac bătrân — de pensionist vădov. Unde dracu să vă culc, fraților?

Modest, tăcut, lipsit de pretenții își dovedi și de astădată ingeniozitatea practică: lui Anton îi făcu culcuș într'un pătuț de copil, special coborât din pod, iar Dumitru Matei, bărbat sdravăn, fu nevoit să se închircească cu genunchii la gură și să doarmă pe o canapeluță cu arcurile sparte.

Când sună sirena intrarea schimbului întâi, Dumitru Matei și Anton Crivăț erau în poarta uzinei, în rând cu cei veniți să se angajeze în diferitele munci din uzină.

PETRE DRAGOȘ

ION LASCAN S'A PUS PE GÂNDURI

Vântul gonia vâjâind prin ulița strâmtă și întunecoasă. Era un vânt rece, furios. Se izbea cu sgomot de geamurile caselor scunde și risipea fumul din coșuri. Moș Cotârcă trase șapca mai adânc în frunte și-și ridică, sgribulit, gulerul paltonului. Cu pași largi, din când în când iuțiți de suflarea puternică din spate, el căuta să ocolească băltoacele acoperite cu pojghițe subțiri, pârâitoare. Mormăia încet în mers, ocărînd fără încetare vremea asta păcătoasă.

În fața lui mergea cineva. Moș Cotârcă nu luă în seamă silueta scundă, spătoasă și nici bocănitul de ghetе potcovite, ce răsuna la vreo douăzeci de pași. Doar când acela ajunse în capătul străzii, sub cercul de lumină gălbuie al felinarului, abia atunci îl recunoscu.

— Stai bă, băiete! îl strigă Moș Cotârcă, cu vocea sa răgușită.

Strungarul se întoarse. De sub șapca trasă până peste sprâncenele stufoase, doi ochi mici și pătrunzători îl măsurau pe bătrân. Capul, căruia fâlcile late îi dădeau o înfățișare colțuroasă, era îndesat în adăpostul gulerului.

— Afurisită vreme, constată bătrânul, netezindu-și mustața mare, bătoasă ca o mătură de tătarcă. — De unde vii?

— Dela uzină.

— Așa târziu? Ați avut ședință? Moș Cotârcă își mișcă cu greu fâlcile înghețate de vântul năprasnic.

— Nu, răspunse celălalt printre dinți.

O bucată de vreme nu se auzea decât vuietul vântului și sunetele înfundate ale pașilor. — Sgârцит la vorbă mai e și ăsta, gândi bătrânul. Dar nu zise nimic. Merseră în tăcere. De departe, din ușa unei cârciumi se strecura pe stradă scâncetul slab al unui taraf. Cotârcă zise: — Hai băiete, să tragem o dușcă!

Strungarul adulmecă duhoarea aburoasă ce ieșea din gura bătrânului. — Las'o naibii, Moș Cotârcă. Ai și băut!

— Ei, ce! O țuiculiță? Haide, nu te mai codi, trăsni-te-ar trăsnetul!

— Las'o dracului, Moș Cotârcă. Ce ți-o arde de crâșma asta împutită? Mai bine ai veni la club, ca oamenii, zău că da...

Vântul șuiera puternic. Ajunseră în fața cârciumii. Bătrânul urcă cele două scări și puse mâna pe clanță. — Haide, măgarule, vii ori ba? Haide mă, că eu plătesc! Dar văzând că strungarul dă din umeri și-și vede de drum, mormăi ceva despre mucoși și intră. Câteva frânturi de melodie și un nouraș alb de aburi se revărsară pe stradă.

Împreună cu Moș Cotârcă intră în sală și o răsuflare înghețată a vântului. Ea mișcă puțin pâcla deasă și înecăcioasă a fumului de țigară, cu care becul murdar din mijlocul tavanului se încăiera ca luna unei nopți de toamnă cu neguri de nouri sdrențuiți. Odaia duhnea, îmbăcsită. Invăluți în rotocoalele aburii, oamenii ședea tolăniți la mesele cândva vopsite, privind țintă cu căutăturile lor tulburi, în fundul paharelor.

— Vino încoa, Ilie! strigă cumnatul dintr'un colț al odăii. Cotârcă își croi drum printre mesele udate cu vin și se așează la «masa maiștrilor.» O denumiseră așa, pentru că toți trei, care stăteau seară de seară la ea, erau meșteri. El, Cotârcă, era meșterul lăcătușeriei din uzină, cumnatul său lucra la tâmplărie, iar al treilea, un om mărunț cu privirea chioară, conduce o secție a filaturii de bumbac.

Cârciumarul aduse o sticlută cu rachiu gălbui. Bătrânul se descheie la palton, scoase șapca din cap și netezindu-și încă odată mustățile negre, ridică sticluta și o goli dintr'odată. Apoi oftă și făcu semn să i se aducă o a doua. O bău și pe aceasta, dar mai încet, câte o înghițitură, uitându-se între timp la buzele ude și lăfăite ale cumnatului.

— Ce necaz ai? întrebă acesta, cu ochii zgâiți la fața posomorită a lui Cotârcă. El însă nu-i răspunse. La ce naiba? O să treacă necazurile, așa cum au venit. Cele întâmplare azi dimineața tot nu erau de urechile lui cumnatu-său...

A patra sticlută îl învioră. — Il știi pe Lăscan? i se adresă sprijinindu-se cu coatele de masă.

— Lăscan? Dela strungărie?

— Da. A fost ucenic la mine, trăsni-l-ar trăsnetul să-l trăsnească! Vr'un an de zile a lucrat la lăcătușerie... prin treizeci și... șapte, dacă nu greșesc.

— Și ce-i cu el? Limba cumnatului se învârtea anevoie.

— Ciudat băiat, tare ciudat. Il întâlnesc aici în stradă. Zic: haide mă, bea cu noi. El: nu. Și te pomenești că-mi și face morală, tocmai ca baba mea, acasă. Să nu beau, ci-că, să vin la club, să...

Cumnatul pufni într'un hohot de râs, atât de zgomotos, încât toată cârciuma se întoarse spre el. Moș Cotârcă începu să râdă și el, tot mai tare, tot mai zgomotos, sughițând. Cel mărunț, cu privirea chioară, râdea cu gura deschisă, fără sunet, nici el nu știa de ce. Ceilalți din cârciumă îi priveau și zâmbeau cu zâmbetul blajin și prostesc al oamenilor beți.

— Câți ani are broscoiul ăsta, Lăscan? scoase în sfârșit cumnatul potolindu-se.

— Vreo douăzeci și șapte.

— Dar tu, Ilie?

— La vară oi împlini cincizeci și opt!

Cumnatul hohoti din nou: — Tu de două ori cât el și rabzi să-ți faci morală! Ce nu i-ai plesnit una peste bot?

Cotărcă se înveseli subit. — Lasă-l naibii! E un catâr. Ce să te necăjești cu de-ăștia? Toți sunt țâcnii la cap, încă de atunci... Înainte vreme te pizmuia, de aveai gologani să te cherchelești. Acum te ia cu morala! Parcă cine știe ce păcat ar fi un deț sau doi... Darăștia de azi sânt țâcnii. Lăscan ăsta, s'a însurat acu trei ani. Sau patru, știu eu?

— O fi trei, zise chiorul, clipind somnoros. — Nevastă-sa lucrează la mine, la ringuri.

— Au și un copil, continuă Cotărcă, sughițând. — Băiat frumușel. L-am văzut. Dar crezi că Lăscan își ține acasă muierea? Da de unde! Să vezi: trec odată pe la ei, seara, ca și acu. Și, hâc! stau și mă uit, de-mi sar ochii. Lăscan și ea, amândoi la covată și spală rufe! Zic: Ce faci, mă? Dar el, hâc! — Moș Cotărcă sughiță tot mai tare — parcă ar fi în toată firea. Parcă nici n'ar fi țâcnit. Nici n'a roșit. Dumneai la ședință până seara, hâc! Și apoi amândoi la covată. Să mai zică careva, că nu-s țâcnii!

— S'o vezi pe ea la lucru, interveni din nou cel mărunț. — Opt părți din ring deodată! Le ia altă pita dela gură. Au și zis muierile că multă vreme n'au s'o mai rabde.

— Și ce fetișcană! Moș Cotărcă plescăi din limbă. — O frumusețe de fetișcană. Niște obrăjiori, hâc! ce aș mai face cu ea, de aș fi ca țâcnitul ăsta...

Vocea lui se înecă în sughițuri. Bătu cu sticluta goală în masă. — Mai dă una, burtosule! îi strigă apoi cârciumarului.

— Șase, răspunse acesta plictisit, așezând sticluta plină pe masă. Chiorul dormea cu capul pe mâini. Pâcla de fum se îngroșa, se încolăcea în rotocoale tot mai opace. Vorba se rărea. Ici-colo se auzeau sforăituri înăbușite. Taraful bocea obosit, jalnic.

Mai băură una și încă una. Ochii cumnatului luceau sticloși, pironiți într'unul și același loc al peretelui aburit. Cotul cu care se sprijinea de masă, aluneca tot mai aproape de Cotărcă, încât duhoarea rancedă a respirației lor se amestecă. Cotărcă mai mormăi: — Țâcnit, ca țâcnit. Dar pe deasupra mai e și îmbufnat, ca o... Capul îi căzu pe masă, într'o băltoacă de rachiu. Sticluta se rostogoli și se sparse pe jos. În toropeala lor nu auziră scârțâitul sonor al ușii. Intrară două femei, învelite în năframe groase. Un val de aer rece răscoli și întortochie rotocoalele de fum. Unii își ridicară capul, se uitară plictisiți la cele două femei și-și plecară din nou privirile în pahare. Cu pleoapele strânse, cu frunțile bătând valuri, cele două femei scrutau fețele șterse

de fum, trăsăturile înmuiate, tâmpe. Apoi se apropiară de masa maiștrilor. Își priveau bărbații tolăniți pe masă și pe fețele lor sbârcite, bătrânești, apărură cute amare, pline de îngrijorare.

— Haide, zise cea mai tânără și-l apucă pe cumnat de braț. Cealaltă îi îndesă lui Cotârcă șapca în cap. Acesta își ridică capul, se șterse la nas și înjură. Tăcuți, morocănoși, toți patru ieșiră din cârciumă. Câteva priviri sticloase îi petrecură, până ce ușa se închise scârțâind, în urma lor.

2

— Nu, răspunse Ion adineaori, când bătrânul îl întrebă dacă a avut vreodată ședință până la ora asta târzie. Așa era. Nu fusese nicio ședință în seara aceasta. Atâta doar, că el stătuse de vorbă la club cu Bărăgia și cu Filipescu. S'au sfătuit asupra întâmplării de azi dimineață și n'au observat că se făcuse târziu. Acum însă, întrebarea bătrânului despre ședință îi aminti ședința aceea frământată din săptămâna trecută. Amuți. Strada întunecoasă, băltoacele, vuietul vântului și gulerul suflecat al lui Cotârcă dispărură. În locul lor apărură o sală albă, cu geamuri mari pe care stropii de ploaie se prelingeau ca niște lacrimi, sala albă, plină de oameni, de vorbe precipitate, de scârțâit de scaune.

Fusese o ședință, ca oricare alta. Doar că oamenii erau mai obosiți ca de obicei, din cauza curentului electric care se întrerupsese în timpul lucrului, silindu-i să facă multe operațiuni cu mâna. La început se păru că oboseala e mai puternică decât problemele puse la ordinea de zi. Responsabilii de grup își citeau cu voce moale, monotonă, rapoartele. În sală plutea o tăcere somnoroasă. Printre vorbele raporturilor se auzea lipăitul stropilor de ploaie pe geam. Unii moțâiau, cu bărbia rezemată în pumn. Ion asculta rapoartele, fără să le pătrundă și privea geamul brăzdat de picăturile mărunte. Filipescu, șeful său de echipă, ședea alături, plecându-și capul mare și roșu spre cel care vorbea. Bărăgia, secretarul scund și spătos, ședea la mijlocul mesei, urmărind rapoartele cu o față împietrită, în care numai ochii negri, strălucitori se mișcau.

— Tovarăși, cine se înscrie la discuții? întrebă el cu vocea sa groasă după ce rapoartele se sfârșiră.

Nu se înscrise nimeni. Oamenii cercetau cu priviri obosite fața secretarului, masa, podeaua dintre picioare. S'a ajuns repede la ultimul punct al ordinei de zi. Dar când Bărăgia anunță: «Trecem la chestiuni interne» — în sală se desfășură ceva, ce semăna a desmorțire primăvărată. Ca un furnicar, în jurul căruia țelina înțepenită de ger începe să se înmoaie sub primele adieri calde, așa începu să se miște sala. Scaunele scârțâiră. Fețele obosite se umplură de viață. Capetele se ridicară și în ochi apărură lucirea atenției.

Cel dintâi vorbi un frezor blond și îndesat. Povesti cum Ana, femeia de serviciu din strungărie îi mărturisise aseară cu fața plânsă, că vrea să învețe strungitul. Dar de câte ori s'a pus să iscodească și ea cum lucrează strungarii, maistrul Pațachia o alungă, înjurând-o.

— Nu-i adevărat! Minte, mama ei! se auzi din fundul sălii vocea pițigăiată a meșterului. Toți se întoarseră spre omulețul mărunț și oacheș. Obrazul lui Pațachia svâcnea.

— Tovarășe Pațachia, n'ai cerut cuvântul. Să păstrăm disciplina, că suntem oameni, nu? tună Bărăgia și-și înfipse căutătura în chipul negricios al meșterului. Acesta îl fulgeră din ochi și se așeză cu buzele strânse. În jurul cazului Anei se iscă o discuție scurtă, dar aprigă. Hotărîră s'o ajute. Organizația o va propune pentru școala de calificare, pentru ca în timpul cel mai scurt să devină strungar. Apoi condamnară atitudinea lui Pațachia.

Urmă la cuvânt Filipescu, șeful de echipă al lui Ion. Era cel mai vârstnic dintre strungari. Iși netezi cu cotul degetului mustața cărunță și scurt tăiată. — După cum știți, tovarăși, echipa mea e în întrecere cu a lui Bărăgia. Eu aici... vreau să spun... că treaba nu merge tocmai bine. Eu nu știu cum lucrează echipa lui Bărăgia, dar a mea știu că lucrează — ca să zic așa — cam prost.

Fața lui Bărăgia părea ca dăltuită din piatră. Doar ochii îi trădau băgarea de seamă cu care urmărea vorbele bătrânul strungar.

— Noi lucrăm — ca să zic așa — planificat, continuă Filipescu. — Spunem că vom face cutare și cutare. Și atunci vine tovarășul inginer sau tovarășul Pațachia și ne încarcă cu altele. Ci-că, mai faceți și asta, că-i urgent, și asta, că-i tare urgent, și asta, că-i și mai urgent... — Filipescu se opri din vorbă, se întoarse și-l privi puțin încurcat pe inginer. Apoi continuă, netezindu-și din nou mustața cărunță, atât de scurt tăiată, încât n'aveai ce să netezești pe ea. — Asta-i, tovarăși. Eu unul n'am inimă să-i spun tovarășului inginer, că nu fac, când el îmi spune că treaba e urgentă. Le mai dau și băieților, mai dau și eu zor, cât pot, dar tot n'o scot la capăt. Eu, să mă credeți, aș face nu o normă, ci zece, ca să zic așa. Dar așa nu merge. Și dacă-i așa, eu mă las de întrecere. Mie, rușine nu-mi trebuie. Să nu se supere, tovarășul Bărăgia. Să spună și el cum crede. Filipescu se așeză repede. Scaunul trosni sub trupul său mare și greu.

Inginerul ceru cuvântul. — Tovarășul Filipescu are dreptate. Munca nu e organizată cum trebuie. Undeva e un băț în roată. Mi se pare că pe la biroul de proiecte și repartiții.

Ion ascultă cuvintele tânărului inginer, apoi se uită la fața lată, îngândurată a secretarului. Bărăgia notă ceva cu un creion ciuntit. Ridică apoi ochii și cuprinse cu privirea sa grea, pătrunzătoare, zecile de fețe din jurul mesei, tot atât de îndârjite și de serioase ca și a lui. Atenția care îi strălucea în ochi, în timp ce asculta pe cei care mai vorbeau, îi încordă pe toți. Oamenii îi priveau fața aspră, mâinile împreunate deasupra ciotului de creion și-și

frământau mințile. După ce ascultă fiecare părere, Bărăgia slobozi creionul din pumn, svârli o privire spre geamurile bârzdate de șiroaie străvezii și zise: — Am făcut o prostie, tovarăși. Echipa mea are același necaz ca și echipa lui Filipescu. Dar pentrucă n'am lucrat împreună, bolșevicește, eu credeam că la ei merg toate strună. Și n'am zis nimic. Am vrut să mă descurc singur, fără el. Mi-e silă să mă duc la Filipescu, să-i spun că la mine sunt greutăți. Tuși răgușit. — Am greșit amândoi. Amândoi trebuie să fim criticați în ziarul de perete. Să învețe toți, să nu mai facă așa.

Ploaia bătea tot mai tare în geamuri. Oamenii îl ascultau pe Bărăgia. — Greșeala mea e și mai mare, că eu sunt secretar aici. Dar acum nu-i vremea de văicăreli. Trebuie să scoatem bățul din roată. Impreună cu organizația de Partid, cu tovarășii dela direcțiune și cu tovarășul inginer, trebuie să ne apucăm chiar mâine de treaba asta. Planul nu ni l-am făcut pentru ca alții să-l împiedece. Dacă-i lipsă de organizare la mijloc, o s'o punem la punct. Dacă-i sabotaj, știm noi ce-i de făcut cu sabotorii. Tăcu. Niciun scaun nu scârțâi. — Cred că nu-i decât proastă organizare. Și încă ceva. Noi lucrăm după cum vor mașinile. În loc să punem mașinile să lucreze cum vrem noi, cu turație socialistă! Tovarășul Filipescu zice că-i dă zor. Dar numai cu «dă-i zor» n'o să ajungem prea departe. Eu cred că ar trebui să ne cam batem capul. Dacă am găsi metode cu care să facem mașina să «dea mai zor», atunci ne-am face viața mai ușoară. Mormăitul lui de urs se îngroșă și mai mult. — Să ne batem capul, tovarăși, să căutăm metode noi de lucru! Că doar avem fiecare un cap și o minte, ce naiba! Și să ne întrecem, stând la sfat, nu la pândă! Tuși din nou, înnăbușit. — În ce mă privește, eu am să-i dau lui Filipescu tot ajutorul. Vru să mai spună ceva, dar tusea îl înneacă.

Sala albă, geamurile ude, oamenii, Bărăgia, nu mai erau. Din nou strada înmuiată în beznă, bălțacele, vântul. Ion pășea tăcut alături de Moș Cotârcă. În mintea lui se învălmășeau acum, parcă mai puternice ca atunci, vorbele lui Bărăgia. Ele se contopeau cu gândurile deslănțuite de întâmplarea de azi dimineață. Da, trebuie găsită o metodă nouă de filetare. Trebuie. Trebuie. Trebuie neapărat și cât mai repede. Dar cum s'o găsești?

Sări peste o băltoacă mai mare, neînghețată, zburlită de vânt, și-i ajută și lui Moș Cotârcă s'o ocolească. Din spre cârciuma lui Niculescu se apropiau, plâpânde, sunetele tarafului. — Cum s'o găsești? se întrebă Ion. Cele două cuvinte îi stăruiau cu încăpățănare în minte. Metoda nouă. Metoda nouă de filetare a piulițelor pe care Moș Cotârcă nu mai vrea să le fileteze. Deodată cuvintele deveniră reci, de nepătruns. Gândurile lui Ion de geaba le mai dădeau târcoale. Incepu să-l doară capul.

După ce ușa cârciumii se închise în urma bătrânului, Ion își continuă drumul spre casă. O fi acasă Doina și copilul? Mai e o săptămână până la ziua lui Fănică. Ce să-i cumpere? Zâmbi. Și pe nesimțite cele două cuvinte de adineori prinseră a trăi, ca ființa aceea mică pe care mama n'o cunoaște încă, dar o simte, umplându-i trupul, viața, gândurile.

Necazul pe care cumnatul lui Moș Cotârcă îl observase pe fața bătrânului, se trăgea dela întâmplarea de azi dimineață. Lucrul se petrecuse la lăcătușerie. În atelier, pilele mari răgeau răgușite, ronțâind carnea de metal a pieselor prinse în menghini. Prin pătrățelele prăfuite ale ferestrelor câteva raze palide cădeau pe mesele de lucru, late și negre. La una din menghini stătea Mihăiță, lăcătușul subțirel, cu mânecile salopetei lucioase ca plumbul. Plecat deasupra piuliței pe care o fileta, ochii săi căprui urmăreau drumul tarodului ce se înfigea ca un șurub, tăind brazde în piuliță. Lucrul mergea greu. Necăjit, Mihăiță învârtea tarodul și din când în când privirea i se cățara pe geamurile luminate de soare. Când tarodul trecu prin gaura piuliței, el o scoase mașinal dintre fălcile meghinei și puse alta în loc. Apoi muie tarodul în ulei și începu să fileteze piulița nouă.

Moș Cotârcă stătea în fața dulapului cu scule și căuta ceva. Bombănitul său morocănos se înneca în huruitul cadențat al pilelor, ferestraiilor mecanice, al mașinilor de găurit. — Iar s'a pilit, se gândi Andruț, care lucra la colțul mesei, nu departe de el. Intr'adevăr, Moș Cotârcă își simțea capul greu, încețoșat. Aseară șezuse singur la masa maiștrilor, căci cumnatul și chiorul au fost amândoi de serviciu, și băuse astfel mai mult ca de obicei. — La naiba, unde am pus ferăstrăul ăla? În sfârșit îl găsi și se îndepărtă dela dulap. Trecu pe lângă Mihăiță, dar auzind scrâșnetul pițigăit al tarodului, se opri. — Pune ulei, pui de drac! se răsti încruntat la băiat.

— Am pus, răspunse acesta, puțin speriat.

— Pune mai mult, trăsni-te-ar trăsnetul să te trăsnească! Am furat noi tarozii, de nu-ți pasă de ei? Se apropie de cutia cu piulițele gata filetate. Scoase una și o examinează cu atenție. Apoi scoase încă una. Sbârciturile adânci ce porneau dela aripile nasului până mai jos de colțurile gurii, începură să salte. Mihăiță știa că aceasta e semn de furtună. Se trase mai încolo, fără să-și ia ochii dela bătrân.

— Dumnezeuii tăi, șuieră Cotârcă printre dinți. — Ce treabă e asta? Ia te uită spurcăciune, ce ai făcut! Trase piulița pe șurubul de probă și o ținu înspre lumină, aproape de nasul băiatului. Un ochiu neexperimentat nici nu zărea că piulița stătea puținel strâmb pe șurub. — Ce ai făcut, bă, ce ai făcut? țipă bătrânul cu fața aprinsă de mânie. — Tu nu știi că piulițele astea sunt pentru manivelele de calorifer din vagoane? Ce o să zică lumea, când o să vadă strâmbăturile astea pe manivele? Ha? Cercetă altă piuliță. — Uite, că și marginile sunt pleoștite! Trăsnete-ar trăsnetul să te... Svârli piulița în cutie și cu pumnii încheștați, cu mustața mare și bătoasă tremurând de mânie, dădu să plece de lângă Mihăiță. Tocmai atunci sosi un ucenic purtând în brațe o cutie mare, mânjită cu ulei.

— Ce-i cu asta? sbieră bătrânul, de răsună toată lăcătușeria.

— Dela strungăria mare, spuse ucenicul, palid de spaimă. Așeză cutia pe masă. — Piulițe. Patru sute. Dom' maistru Pațachia vă trimite vorbă să le filetați repede, că-s urgente.

— Șterge-o! urlă Moș Cotârcă și era cât pe aci să-l pocnească pe ucenic. Dar acesta sări sprinten și ieși busna prin ușă.

Oamenii se uitau și zâmbeau. Moș Cotârcă se așeză, tunând și fulgerând, la măsuța lui de lângă dulapul cu scule. — Al naibii! Așa nu se mai putea. Zece piulițe pe oră, fileturi strâmbe, margini turtite. Asta nu e muncă, e porcărie! De câte ori n'a încercat el să facă ceva. A pus apărători de plumb pe menghină, ca să nu turtească piulița. Dar atunci s'a învărtit și n'o puteai fileta. Altădată a dat tarozii speciali, ca lucrul să meargă mai repede. Dar graba a stricat treaba și tarozii s'au rupt. Nu, hotărît: așa nu mai putea să meargă. Ori facem treabă, ori ne lăsăm păgubași! Moș Cotârcă începu să mestece cu năduf sfârcul mustății între dinți. Ar trebui să găsească el o ieșire din pacostea asta, ar trebui, firește. Dar capul îi era greu și tulbure. Iar gândurile i se încolăceau fără țintă, ca funigiei primelor zile de toamnă. Se uită în spre mesele de lucru și întâlnește privirea zâmbitoare a lui Andruț. El era secretarul organizației de Partid dela lăcătușerie. Era un băiat tânăr, bălaiu, cu ochii vioi, de culoarea oțelului călit. — Să mă sfătuiesc cu el? îi trecu prin gând bătrânului. Dar i se păru că zâmbetul din ochii lui Andruț e batjocoritor și alungă gândul de a-i cere sfat. — Nu! Puștiul ăsta de Andruț să nu-și închipue că el, Ilie Cotârcă, care de patruzeci și patru ani calcă podeaua acestui atelier, nu e în stare să ia o hotărîre. N'are ce să se sfătuiască. Parcă Andruț e mai breaz ca el?

Iși alungă gândurile, așa cum alungi funigiei de toamnă când vor să ți se lipească de obraz. Simți din nou greutatea aceea buimacă, care i se așezase deasupra ochilor încă de azi noapte, după țuiculiță. — La urma urmii, filetatul piulițelor nici nu e treaba lăcătușeriei. Înainte vreme, când ele se făceau din alamă, strungăria le fileta. De ce acum la bătrânețe să-și bată el capul? Cine le-a strungit, acela să le și fileteze! Să-și bată ei capul...

Se sculă obosit, ieși din atelier și se duse cu pașii săi greoi la birou.

Andruț se apropie de Mihăiță. — Ce-i necazul, Mihăiță?

— Tot aia, zise băiatul, amărît. — Filetul e strâmb, marginile-s pleoștite. Eu ce să fac?

Andruț luă câteva piulițe în mână și le cercetă. — Cam așa-i, Mihăiță. Dar nu te necăji. Stăm noi seara mai târziu și ne-om gândi ce să facem. Se uită, zâmbind, în ochii lui Mihăiță. — Nu-i betesug fără leac pe lumea asta. Numai că unele leacuri mai trebuie să le cauți, să le găsești. Mihăiță zâmbi și el, cam trist, uitându-se în urma lui Andruț care ieși din atelier, luând-o spre secția montaj. Apoi strânse o piuliță nouă în menghină și reîncepu să fileteze.

Moș Cotârcă reintră peste un sfert de oră. Pe fața lui se lăbărta o mulțumire domoală. Se duse drept la Mihăiță și-l bătu părintește pe umăr.

— Lasă filetatul, Mihăiță. Nu e treaba noastră. Curăță-mi tarozii și du piulițele astea înapoi la strungărie. Caută-l pe Pațachia și dă-i-le. Ei le-au strungit, ei să le fileteze. Spune că așa zice direcțiunea.

Totuși, în ziua aceea, Moș Cotârcă nu mai încetă să mârâie, necăjit.

4

Străinul care traversează curtea pietruită a uzinei și intră în hala imensă a mașinilor, nu-și mai aude glasul. Pădurea de curele vuinde, sfârâiala sonoră a strungurilor, horcăitul rabotezelor ce jupoaie fierul, ropotul frezelor, al burghiilor și polizoarelor cuprinde ca o furtună văzduhul halei mătăhăloase. Mașinile sunt așezate în rânduri lungi. În primul șir, între două geamuri mari, stă strungul lui Lăscan. La dreapta lui, chiar în fața ferestrei, e mașina lui Filipescu. Oamenii aplecați deasupra mașinilor lor nu aud nimic din toată furtuna asta, ce umple hala. Ei trăiesc într'însa. Oricât de slab să fie pocnetul pe care l-ar scoate strungul lui Filipescu, Lăscan îl aude. Aude și scârțâitul ușii de fier a strungăriei, când cineva o deschide sau o închide. Aude vocca pițigăiată a maistrului, glumele groase ale rabotorilor, cântecele înecate în vuiet ale oamenilor de lângă polizoare.

Stătea, plecat peste strung, fără să bage în seamă razele palide care îi spălau fața din spre geamul din stânga. Vârful cuțitului jumulea bara argintie, prinsă în strung. Ion urmărea cu plăcere drumul cuțitului. Ori de câte ori avea de lucru cu acest oțel moale, strălucitor, el simțea aceeași plăcere ca școlarul, care deschide un caiet nou, bine mirositor și înscrie primele rânduri pe foaia foșnitoare. Pațachia, meșterul mic și negricios, se uita adesea nedumerit la zâmbetul ciudat al strungarului. De ce o fi zâmbind? se gândea uneori. Nu ghicea motivul acestui zâmbet. — E un prost, conchidea de obicei. — Lucrează bine, dar e un prostănac. Stă la mașină și rânjește. Și se strâmba, cu un aer de superioritate. Ion nu prea știa de ce, dar se împăca greu cu acest om. Pațachia vorbea cu un glas îngâmfat și avea mereu ceva disprețuitor în ochi. Acestea îl stinghereau pe Ion, îi atingeau mândria. Nu suferea când meșterul își ridica glasul, când cuvintele sale deveneau poruncitoare. I se părea că aceasta stirbește din propria sa demnitate.

— Unde-i meșterul? — auzi acum în spate. Intrebarea o puse Mihăiță, lăcătușul subțirel, unui strungar din dosul lui Ion. Lăscan se întoarse și recunoscu în mâinile lui Mihăiță cutia mare, mânjită cu ulei. Era cutia cu piulițele strungite de el.

— Nu știu, răspunse strungarul întreat, ștergându-și nasul în umărul salopetei. — A ieșit.

Mihăiță stătu nehotărât, apoi se apropie de Filipescu. — Tovarășe Filipescu, dumneata ești șef de echipă, nu?

— Da, cam așa. Și ce vrei? Bătrânul se uită încruntat la băiatul care îl stingherise. Pe nasul său gros, ochelarii coșcoviți, ticluiți cu sârmă, amenințau mereu să alunece.

— Iacă, am adus înapoi piulițele astea. Voi le-ați strungit, voi să le și filetați. Așa a zis Moș Cotârcă. Așeză cutia pe jos, lângă strung și trase cu coada ochiului spre Filipescu. Acesta opri mașina.

— Ce-ai zis? Sprâncenele cărunte se înălțară tot mai sus peste ochelarii ovali, în timp ce Mihăiță îi povestea cum s'a înfuriat Moș Cotârcă și cum a hotărît să trimită înapoi piulițele strungite. Ion ascultă și el, fără să întreprună lucrul.

— Dar Andruț știe? Întrebă Filipescu cu glas amenințător.

— Nu. Dar Moș Cotârcă a vorbit cu inginerul. Când s'a întors dela direcțiune, tovarășul Andruț nu mai era. S'a dus la montaj.

Fulgerând după ochelari, Filipescu îl dădu la o parte pe Mihăiță și alergă spre ușă. Trupul său mare și greu se scutura în fugă. Cei doi se uitară în urma lui. Apoi Ion întrebă încet: — Tu ce zici, Mihăiță!

— Eu ce să zic? Nu zic nimic.

— De ce, mă? Ion îl privi cu ochii subțiați. — Tu nu ești om cu cap?

— Ba da, încuviință băiatul fâstăcit, roșind. — Dar nu știu ce să zic. Asta-i treaba ălor mai mari ca mine.

— Nu-i așa, zise Ion, ștergând vârful strălucitor al cuțitului și potrivindu-l în suport. — Tu trebuia să nu-l lași pe Moș Cotârcă să facă asta. Trebuia să fugi, să-l cauți pe Andruț și...

În ușă reapăru Filipescu, însoțit de meșter. Vocea sa grasă tuna ca glasul rabotezei celei mari. — Păi cine a mai auzit una ca asta? Tovarășe Pațachia eu zic să nu te lași! Dacă Cotârcă nu-i în toate mințile, apoi să se care la balamuc. N'am eu destulă treabă? Să ne mai apucăm și de piulițele lui? Știi bine că Bărăgia ne-a luat-o înainte. Să mă ia dracu, dacă nu m'oiu lăsa de întrecere!...

— Hai, Filipescule, las'o mai moale. Uite, chiar acum mă duc la Moș Cotârcă, să văd ce l-a apucat. Trecură lângă Ion și Pațachia se chinci alături de cutia cu piulițele. Se uită la ele, apoi se ridică și declară cu glas tare: — Am să rezolv eu. Trec și la direcțiune, dacă e nevoie.

Ion se uită după figura scundă a meșterului care ieși repede, cu un aer important. Dar din dreapta răsună vocea lui Filipescu și el întoarse capul.

— Tu ce zici, Ioane, de porcăria asta? Filipescu nu conțeni să mormăie nici după ce își pornise din nou mașina. Fierbea. Fără să aștepte răspunsul lui Ion — căci îi cunoștea sgârcenia în vorbe — continuă: — Mă, tu să știi că am pierdut întrecerea cu Bărăgia dacă ne rămân drăciile astea pe cap. Arată cu o mișcare a capului spre cutia de lângă mașină. — Eu mă și las atunci de întrecere. Mie, rușinea asta nu-mi trebuie.

Ion îl ascultă îngândurat și privi cărlionții de oțel învinețiți, ce se desprindeau din vârful cuțitului, prăvălindu-se fumegând în farfuria strungului. Intr'un

târziu zise, fără să se uite la celălalt: — Repede te dai bătut, nea Filipescule, n'am ce zice... Și pe noi nici nu ne întrebi dacă vrem să ne dăm bătuți, sau ba. Parcă ai fi singur în echipă...

Filipescu continua să bodogănească, cu mâinile pe manivele, cu ochii ațintiți asupra lucrului, ca și cum n'ar fi auzit vorbele lui Ion. Dar fața i se aprinse și mai tare. Razele de soare pătrundeau acum prin fereastra din dreapta, luminându-i chipul roșu. Pe nasul gros, sub șeaua subțire a ochelarilor, străluceau câteva brobonițe de sudoare.

Pațachia se întoarse pe nevăzute. Se opri lângă Filipescu. Chipul său negricios era turburat și în josul pomeților îi flutura un zâmbet încurcat. Se scărpină cu un deget la ceafă, sub șapca de păslă și zise cu glas scăzut: — Apoi... Cotărcă are dreptate. Filetatul e treaba noastră. Acum câțiva ani, când piu-lițele se făceau din alamă, tot strungăria le fileta. Am vorbit și cu inginerul-șef. N'avem încotro!

Filipescu îl privi drept în creștet pe omulețul care se tot uita în jos. — Și dumneata ce ai zis, tovarășe Pațachia??

— Ce să fi zis? N'am niciun interes să mă pun cu ei. Eu sunt maistru, iar el e inginer-șef.

Peste capul meșterului, Filipescu îi aruncă o privire lui Lăscan. — Vorbește ca pe vremuri, se gândiră amândoi. Dar niciunul nu spuse nimic. Abia stăpânindu-și supărarea, Filipescu întrebă într'un târziu: — Și cum vrei s'o facem, tovarășe Pațachia? Cine și când să se apuce de filetatul ăsta?

— N'ai nicio grijă. Am să mă gândesc eu, zise Pațachia, apăsând pe ultimul cuvânt. — Mă duc chiar acum la mine în birou să mă gândesc și să fac niște schițe. Poate am să inventez o metodă nouă de filetare.

Amândoi se uitară îndelung după Pațachia, care se îndepărtă cu pași puțin legănați. Apoi amuțiră. Fruntea înaltă, roșie, a bătrânului bătea valuri. Și pe fruntea lui Ion, deasupra sprâncenelor stufoase, apărură două cute. Două cute groase, adânci.

— Zece piulițe pe oră, mormăi Filipescu, mai mult pentru sine. — Mai mult nici nu poți face. Cu asta o să ne omorîm vremea, întrecerea?...

Pe fruntea lui Ion se înmulțiră cutele și cu ele gândurile. În timp ce cuțitul sfășia fără milă cărlionții albastrii, fierbinți, el se gândi. Fața lui, luminată de o fâșie îngustă de soare, era mai frumoasă acum. Sub ochi, mușchii feței îi jucau.

Când, speriată de urletul sirenei, furtuna mașinilor se stinse și curelele încremeniră într'un somn încordat, Filipescu strigă în spre raboteza mare: — Ascultă, Bărăgia!

— Ce-i, Filipescule? întrebă acesta, ridicându-și capul.

— Haide, că avem ceva de vorbit! Apoi se întoarse spre Lăscan. — Vino și tu, Ioane! Să stăm nițeluș la sfat, așa cum se cuvine, în clipe grele.

Ieșiră împreună, traversând curtea pietruită a uzinei. — Să intrăm la club, propuse Bărăgia. Intrară.

5

Fluieratul vântului se îngroșă. Nimeni nu mai era pe stradă. Cufundat în gânduri, Ion împinse poarta mare a casei și trecu, sărind de pe o piatră pe alta, prin curtea plină de noroiu. Geamul bucătăriei strălucea negru, tăcut. Încă nu erau acasă. Ion intră în bucătărioara rece, aprinse lumina și-și agăță paltonul în cuiu. Apoi luă cheia cămării și se duse să spargă lemne. Când se întoarse cu lemnele în braț, Doina dereteca deacum în jurul mesei, iar din cameră o sbughi micuțul, drept între genunchii lui. — Ticule, ticule! țipă, agățându-se cu mânuțele sale mititele de pantalonii lui Ion. Ii cuprinse genunchii, i se cățără pe picior, până ce acesta lăsa lemnele din mâini și-l ridică sus, deasupra capului. — Ehei, banditule! murmură și vârî capul său creț sub bărbia copilului. Il gâdili, îl svârli în sus, îl prinse și-l învârti deasupra capului, încât casa se umplu, dintr'odată, cu chiotele și râsetele lor. Eliberat în sfârșit din mâinile tatălui său, micuțul începu să alerge în jurul mesei spălăcite, izbindu-se ba de picioarele mamei, ba de ale lui Ion.

— Ce-i pe la tine? întrebă Doina după ce îl sărută și se apucă să facă foc. De obicei Ion răspundea la această întrebare: — Ce să fie? Nu-i nimic. Pentru ca apoi, din vorbă în vorbă, să-i povestească despre toate cele întâmplate la uzină în ziua aceea. Răspunse și acum la fel. Dar apoi, în loc să-i povestească Doinei despre ale lui, întrebă doar: — Unde ai pus cartofii?

Se așezară amândoi alături de pâriiul vesel al focului și începură — ea sprintenă, el îngândurat, — să curețe cartofii. — Auzi, povesti Doina, viu cu copilul dela cămin și nimeresc să mă așez în tramvai tocmai lângă nevasta negustorului. Știi, ăl care a avut magazinul mare pe șosea. Imi face ochi dulci, mă întreabă de tine, de mine... L-a întrebat și pe Fănică: — Ce faci, puiule? El se uită urît la mutra ei pudrată și începe să cânte: «sfârșiți odată cu trecutul negru!...» A auzit-o la cămin. Vai, Ioane, să fi văzut ce a râs lumea în tramvai! A făcut și ea o strămbătură, a râs, dar parcă ar fi înghițit oțet...

Ion privi zâmbind cosițele brune ale Doinei, care tremurau de râs în jurul gâtului ei. Zâmbi distrat cojind cartofii cu gândul aiurea.

— Tu îl știi pe meșterul dela noi, vorbi Doina, punând apă pentru cartofi. — Chiorul ăla, mărunțel. E prieten cu Cotărcă al tău... Tu nu ascuți, Ioane?

— Ba da! Ion își ridică capul, ca prins la hoție.

— Ei, în sfârșit l-au dat afară. Ți-am mai spus eu, că e bețivan, rău de tot. Acum s'a mai aflat că a și furat. Scotea bumbac din fabrică în fiecare seară, ascuns în pantaloni. Se zice că ne-a păgubit cu optzeci de mii de lei...

Ion aruncă în cratiță cartoful curățat și luă altul din coș. Il coji neatent, tăind împreună cu coaja pământie, un strat gros din albeața zemoasă. Din când în când un cartof curățat îi aluneca din mână și se murdărea pe podea. Ion îl ridica și-l puneă, fără să-și dea seama, între cei curățați.

— Ionică, ce ai? îl întrebă deodată Doina, neluându-și ochii dela cartoful pe care îl cojea. Vocea ei caldă, liniștită se părea că-l mângâie pe păr, ca pe un copil mâhnit. Privind cartofii săi, prost curățați și degetele lucioase de suc lipicios, Ion răspunse încet: — Mă gândesc.

— La ce?

— La o treabă încurcată. Trebuie să găsesc o metodă.

— Ce metodă, Ioane?

— Uite, am niște piulițe de filetat. La strung asta se face încet și prost. Iar eu vreau să le filetez repede și bine.

— Și cum vrei să faci?

— Trebuie să găsesc un alt fel de filetare.

— Tu să găsești?

— Da, eu.

— Tu? Dar inginerii și maiștrii pentru ce dumnezeu stau acolo?

— Nu-i așa, Doină.

— Cum nu-i așa? Doina se înflăcăra. — Ba chiar așa e. Așa e.

— Dă-mi pace, Doină.

— Dar ce, nu-i destul că lucrezi de dimineață și până seara? Să-ți mai bați capul și acasă?... Cu «metoda» aia să-și bată capul inginerii, maiștrii, Pațachia, că de aia sunt plătiți! Pe tine să mi te lase în pace!

Pe plită începu să fiarbă apa. Vasul zumzuia, ca hârtia aceea de mătase, trasă pe un pieptene, în care copiii suflă cu buzele țuguiate. Era un pârâit lin, pe care doar șuieratul vântului de dincolo după geamuri îl îngroșa din vreme în vreme. Ion asculta acest pârâit și se gândi cu ironie: — Maiștrii să-și bată capul? Poate acclo, la tejgheaua lui Niculescu? Dar nu scoase nicio vorbă despre Mcș Cctârcă. La ce bun? La urma urmii, i-a fost meșter timp de un an și a învățat multe dela bătrânul cu mustățile mari...

— Nu ești dreptă, Doină. Vorbești, ca pe vremuri, când uzina era încă a lor. Rosti apăsător aceste cuvinte și tăcu, ștergându-și degetele într'un câlț.

— Pentru ci nu mi-aș bate capul. Dar dacă...

— Fănică! țipă Doina, sărind spre copil, care începuse să tragă fața de masă cu tacâmuri, cu tot. Copilul scoase un strigăt, sglobiu și desamăgit în același timp, și o sbughi în cameră. Doina spală cartofii și-i aruncă în vasul cu apă clocotitoare. Puse câteva lemne pe foc, apoi rămase ciucită în fața ușitei deschise. Roșeața flăcărilor îi pălpăia pe fața netedă și frumoasă. — Sunt o proastă, Ioane, zise ea tocmai în clipa, când strungarul vru să mai spună ceva. — Aseară, la fabrică, am cerut și eu să mi se facă un dispozitiv de semnalizare la ringuri. Și uite că acasă vorbesc ca o... Doina privi țintă flăcările.

Ce vrea să zică asta? Ion se miră de vorbele ei. Gândurile Doinei nu obișnuiau să se primenească așa, la iuțeală. Era o fire cumpănită, cu judecată adâncă, pătrunzătoare. Să-l fi înțeles atât de repede? Ion își privi soția. Doina se ridică, și închise ușița cuptorului. Pe plită, cartofii fierbeau murmurând.

Tăie pâine, goli dintr'o hârtie de ziar jumările pe farfurie și vărsă apa de pe cartofi.

Totți trei se așezară la masă. — Ticule, când ne jucăm de-a automobilul? întrebă micuțul, agitând lingura. Mâncară tăcuți, uitându-se doar la copil, care se folosi de tăcere și nu mai contenea să întrebe, să râdă. Ochii Doinei erau triști. Ion nu mai zise nimic. Nu găsea ce să spună, căci simțea că Doina nu e supărată pe el, ci pe propria ei slăbiciune. Acest lucru îl umplu cu un fel de siguranță senină, plină de sine. Slăbiciunea Doinei îi desmierdă mândria, orgoliul bărbătesc. Ce fel de slăbiciune era, Ion nu putea s'o știe și nici nu ținea s'o afle chiar acum. Gândurile îl purtau din nou spre filetarea piulițelor. În timp ce Doina strânse masa, el scoase din buzunar o bucată de fier rotundă și strălucitoare, găurită în mijloc. Era o piuliță din cele strungite de el. O învârti multă vreme între degete, cu capul aplecat asupra ei. — Cum să te filetez, mă, ca să nu pierdem întrecerea din cauza ta? Cum să te prind în strung, fără să aluneci, fără să te turtești? Ești încăpățânată, piulița dracului! Dar eu am să te înmoi. Am să găsesc eu metoda nouă. Chiar eu am s'o găsesc, eu, Ion Lăscan și nimeni altul! Se simți tare, plin de forță. Poate slăbiciunea Doinei îl făcu să se simtă așa. El nu-și dădu seama. Se cufundă în gânduri. Nu observă că micuțul fusese culcat, că Doina termină cu vesela și se așeză și ea la masă cu niște ciorapi de cârpit. Învârti fără încetare bucățița rotundă de fier, privindu-i suprafețele lucioase și marginea ascuțită. Peste bucătărioara mică și prietenoasă cu pereții albi, cu podelele și măsuța de o mie de ori frecate, cu clopoștii albaștri pictați pe abajur și cu cuptorul sur și posac, înghesuit în colț, se lăsă tăcerea. Din când în când privirea Doinei îmbrățișa fruntea încrețită și părul negru, des, al bărbatului. Pe afară vântul mugea prelung, tânguitor.

6

În ziua aceea, Moș Cotârcă nu mai încetă să mârâie. Dincolo de ceața tulbure a gândurilor, în adâncuri, în fundul sufletului îl apăsă ceva. Era un amestec de nemulțumire, de ciudă și regret: sentimentul de totdeauna al omului repezit, căruia, pe urmă, îi pare rău de porniri nu prea bine cugetate. Acest sentiment îl stăpânea mai cu seamă după masă, când Andruț — « puștiul », cum îl numea Moș Cotârcă — află despre piulițele retrimise strungăriei. — N'ar fi trebuit să faci asta, Moș Cotârcă, îi spuse Andruț foarte liniștit, dar atât de apăsător, încât bătrânul amuți.

Era ceva curios, neobișnuit în firea lui Andruț. La înfățișare părea un băiat vesel, sburdalnic, cu părul mai totdeauna ciufulit. Ochii săi cenușii râdeau. Nimeni nu-i dădea mai mult de douăzeci de ani și cei care nu-l cunoșteau în deaproape, nici nu-l luau în seamă. Dar îndată ce vorbea s'ar fi zis că avea mai bine de treizeci de ani și oamenii simțeau că ceea ce spune el,

are greutate. Adevărul era că Andruț nu împlinise încă douăzeci și patru, dar era un om copt de mizeria copilăriei și a uceniciei. Ura lașitatea, slugărnicia și dela eliberare încoace se umplu cu energie. Lăcătușii îl iubeau, pentru că era mai breaz ca ei, mai deștept și mai curajos ca ei și pentru că totuși rămase al lor. Era singurul om din atelier, în fața căruia și Moș Cotârcă simțea, în ciudat, un fel de respect bine ascuns. Il denumise pe Andruț « puștiul », tocmai ca să contrabalanseze acest sentiment neplăcut. Câteodată însă, ca și astăzi, el însuși ajungea în postura de puștiu, față de Andruț.

Când seara Andruț se îndrepta spre poarta uzinei, îl văzu acolo pe Mihăiță, așteptând. Stătea în lumina alămie a lămpii dela ieșire și se uita la oamenii ce se împrăștiu pe stradă. Surâse, când îl zări pe Andruț. — Ai zis că vrei să stăm de vorbă!

— Da, confirmă Andruț, luându-l de braț. — Am zis să căutăm un leac pentru beteșugul nostru. Numai că beteșugul nostru ne-a părăsit și s'a cuibărit la alții.

— Așa a vrut Moș Cotârcă, răsă Mihăiță. Andruț însă deveni serios. — Asta nu înseamnă să nu ne gândim și noi, să găsim leacul. Cei dela strungărie sunt tovarăși de-ai noștri, tot ca și cei din lăcătușerie, ca tine sau ca mine. Dacă avem obraz, trebuie să-i ajutăm. Mai cu seamă pentru că, în cheștiunea asta, lăcătușeria e cu musca pe căciulă.

— Eu m'am gândit mult de tot! se grăbi Mihăiță. — Dar nu se poate să filetăm altfel piulițele. Oricum m'am gândit, tot nu merge. Dacă o strângi, se turtește. Dacă n'o strângi alunecă.

— Asta înseamnă că trebuie să găsim ceva, să născocim ceva care să strângă piulița atât de tare cât este nevoie ca să nu alunece, dar nu atât de tare ca să se turtească.

— Și crezi că se poate așa ceva?

— Trebuie să se poată! De aceea suntem oameni. Muncitorii sovietici au făcut multe lucruri despre care se zicea că nu se poate. Poate au ei și o metodă mai bună de filetare. Am să mă uit prin bibliotecă, poate găsesc ceva despre asta.

Străzile tăceau, măturate de poalele vântului. Tăcea și Mihăiță. Sta lângă Andruț, cu gândul la lucruri care nu se pot face și totuși se pot. Se gândi la ele toată seara și toată noaptea, în pat, se întrebă cam întristat: oare o să ajungă și el vreodată atât de deștept ca Andruț, ca tovarășii, ca muncitorii ruși?

Pe afară vântul tot mai mugea. Scutura geamurile cu încăpățănare, izbind de ele bătaile unui clopot îndepărtat. Era târziu. Doina sfârși cârpitul ultimului ciorap și ridică ochii. Ion tot mai ședea nemișcat, cu fruntea proptită într'un pumn și ochii săi mici, umbriți de streășina groasă a sprâncenelor

priveau piulița din fața lui. Mușchii fălcilor late, aproape pătrate, jucau neconținut sub pielea obrazului. Doina îl privi îndelung. Așa nu-l văzuse de când se cunoșteau. Ii păru nouă, coaptă și nespuns de frumoasă această față lată și masivă, luminată de intensitatea cu care se gândea. Puse ciorapul peste ceilalți pe masă, și se sculă. Trecu la el, îi mângâie tâmpla cu un gest involuntar și brăzdă cu degetele părul des, scăldat în lumina lămpiței de deasupra lor. Dar Ion rămase nemișcat. Prin inima Doinei se strecură o senzație stranie, aproape dureroasă. — Nici nu mă simte. E cu gândul aiurea. O clipă mai stătu smirnă lângă el, apoi strânse ciorapii și întrebă: — Ioane, nu vii să te culci?

— Da! răspunse el, trezit parcă dintr'o toropeală. Dar nu se ridică de lângă masă. Nu, schița lui Pațachia nu era bună. Pațachia își închipuisese un cilindru tăiat în două, care să fie introdus în strung și să strângă piulița atât de tare, încât să nu se poată răsuci. Filetarea să se facă orizontal. Idee strâmbă. Inseamnă că fiecare piuliță trebuie minuțios potrivită, centrată. Ce pierdere de timp! Și tot n'ai siguranța că filetul iese drept. Nu, schița lui Pațachia nu-i bună de nimic. Să te iei după ea înseamnă tot să nu faci mai mult de zece, douăsprezece piulițe pe oră. Asta se chiamă producție? Cu asta nu faci nici o zecime de plan! Dacă ar fi să ne luăm după Pațachia, am ajunge tocmai de Paștele cailor la socialism...

Inciudat, Ion începu să învârtă piulița între degete. Câte moduri de a fileta drăcia asta și niciunul nu se potrivește! De ar avea el mai multă școală, nu patru clase primare... Pentru o clipă îl cuprinsese o moleșeală obosită. Dar își aminti cuvintele Doinei, cum că asta e treaba inginerilor, a maiștrilor. Se îndârji. Ce, el n'ar putea să găsească un soi mai bun de filetare, ca Pațachia? Ba, poate. O să arate el că poate. O să arate că e bun și pentru altceva, nu numai la mânuirea strungului. O să le arate el tuturor că Lăscan are un cap și o minte, așa cum a zis Bărgăia. O să le arate.

Se sculă, căscând. Pleoapele i se îngreuiaseră. — Am să le arăt eu, mormăi.

— Ce-ai zis? îl întrebă ea încet din odaie.

Ion stinse lampa în bucătărie, se desbracă și se culcă lângă Doina. Ea îl cuprinsese cu brațele, îl strânse de trupul ei. Buzele ei calde, uscate îi atinseră obrazul. Apoi se îndepărtară deodată.

— Tare te-ai mai înfundat în gânduri, Ioane... , șopti ea, cu capul întors. Pieptul i se ridică și cobora neliniștit.

Era ceva ciudat, ceva străin în șoapta asta. Ion o privi cu nedumerire în întunec. Ea tăcea. Strălucirea ochilor ei licărea, ca o noapte de vară în apa liniștită a unei bălți.

— Ionică, te gândești și la mine? șopti apoi. — Toată seara ai stat și n'ai scos nici o... Șoapta ei se înneacă.

Abia acum i se limpezi lui Ion. O pricepu dintr'odată. Și se miră. Doina? Niciodată n'o văzuse așa, niciodată n'o auzise spunând asemenea lucruri.

Se ridică brusc într'un cot și aplecat asupra ei, o mângâie pe față cu palma sa grea. Simți ceva ud pe obraji ei. Dar asta ce o mai fi? Se turbură. Doina nu obișnuia să plângă. Plânsese doar o singură dată, — atunci...

— Doinuță, ce te-a apucat? Vocea lui era caldă, puțin răgușită. Doina își lipi fața de mâna lui.

— Dar la cine mă gândesc eu? urmă el, mai repede. — Tu nu pricepi. Tu n'ai face ca mine, când e vorba să faci ceva nou, să dai mai mult, să... să faci lucru bun, viață mai bună? Vorba îi deveni abruptă, bârzavă. — E viața noastră! Și a lui Fănică! Tu, n'ai face tot ca mine? Zi, Doino! Doar tu singură ai spus-o!...

Doina îl strânse cu putere. Obrajii ei erau fierbinți. — Pricep Ioane, pricep... Dar vezi, e seară și tu vii acasă și stai... și stăm amândoi ca muți...

— Dar ți-am spus că...

— Pricep, Ioane. Pricep cu capul. Dar cu inima...

Peste puțin răsuflarea ei se scurtă și mâna îi alunecă de pe umărul bărbatului. Ion se tot întrebă. — Ce o mai fi și asta? Din nou îl podidiră gândurile. Plecapele nu și le mai simțea grele, ca adineaori. Propriile sale cuvinte pe care i le spusese Doinei, îi mânau gândul iar spre piulițe. Afurisită piuliță. Cine a născocit-o? Tocmai semirtundă, de nu e chip s'o prinzi, fără să se plecștească. Al dracului! Căută să-și amintească unde a văzut vreodată o piuliță semirtundă. Nu izbuti. Totuși, undeva la străfundurile memoriei, sub straturi groase de ani și uitare, zăcea ceva. Nu știa ce, dar simțea că acolo e ceva. Iși încreți fruntea, se încordă. Cândva, de mult, cineva tăiașe filet în... În ce? Da, cineva tăiașe filet. Erau parcă niște... bile... sau în orice caz, ceva rotund. Da, erau bile. Hctărit, bile. Dar unde, cine?

Ion își lăsă capul pe pernă și se apucă să răscalească straturile suprapuse ale amintirilor. De sub sprâncenele încruntate privi țință în întunec, la bila mică, care îi apăruse în gând. Un tarod era înfipt într'însa și o fileta, învârtindu-se încet. Da, dar unde? Și cine învârtea tarodul? Cine, cine?

Multă vreme nu văzu în întunerecul odăii decât bila mică, mereu bila mică. Apoi însă își dădu seama, că tarodul înfipt în ea, stătea vertical. — Va să zică... Iși strânse toate mințile, se gândi, se gândi, tot mai înfrigorat. Tarodul se învârtea. Se învârtea vertical. Bila era prinsă de masă. Ce fel de masă? Și cu ce era prinsă?

Pe tavanul întunecat al odăii, apăru deodată, luminos și clar, tot tabloul. Tarodul era prins într'o mașină de găurit, peste care se apleca cu ochii săi pe atunci încă vicleni și vioi, Moș Cotârcă. Bila era fixată pe masa mașinii cu un fel de furcă. Era la lăcătușerie. Ion își făcea primul an de ucenicie, în care încă nu reușise să-și înfăptuiască visul: strungăria. Tăia cu o foarfecă niște sârme la una din mesele mari și înnegrite încă de atunci și de acolo trase cu ochiul spre Moș Cotârcă, care fileta cu măiestrie bilele capricioase...

Ion se ridică în capul oaselor, atât de brusc, încât patul trosni. Doina bolborosi ceva în somn, dar nu se trezi. În cameră era liniște, pe semne că

și vântul s'a potolit. În această liniște întunecată, în care nici răsuflarea Doinei nici a copilului nu se auzeau, Ion simți cum ceva ușor și minunat, ceva care te face să râzi sau s'o sbughești la fugă, îi umflă coșul pieptului. Ii venea să chiuie de bucurie, ca acum zece ani, când a vârit în sân cartea de calfă strungar. Ii venea s'o trezească pe Doina, să-i spună că va găsi, da, chiar el va găsi metoda cea nouă de filetare! Se uită la femeia care dormea întinsă alături de el și vru s'o scuture, s'o îmbrățișeze, să-i spună despre bila lui Moș Cotârcă, despre mii de piulițe, despre viața cea nouă, pe care el și ceilalți cu miile lor de brațe și gânduri o vor zămisli...

Dar se stăpâni. Ce e nevoie de atâta vorbărie? Cu vorbe nu faci socialism. Și apoi Doina nici nu trebuie să afle că gândul noiei filetări e luat după metoda lui Moș Cotârcă. Să creadă că el, soțul ei, a născocit-o, că în mintea lui a înclăt! Să se uite la el cu ochii strălucitori de mândrie...

Se întinse la loc și începu să se gândească alene, ordonat. Da, tarodul trebuie prins în mașina de găurit. Cu viteză mică. Iar piulița... piulița va trebui s'o fixeze nu cu furca aceea, cu care Moș Cotârcă filetase pe vremea ui, ci cu ceva mai bun, mai solid, mai...

Piulița se afundă încet într'o ceață sură. Adormi.

8

Nourii atârnavă ca niște sdrențe umede și cenușii deasupra uzinei. Era o dimineață rece, mcherită. Ploua mărunț, ca prin sită și până și lumina ce pătrundea prin pătrățelele ferestrelor era cenușie. Hala de mașini mai tăcea. Ciucit în fața strungului său, Filipescu repara ceva la cutia de viteză. — Haide bagă-te suricar! îndemnă pana unei roți dințate, lovind-o cu ciocanul. — Uite, acuși e șapte și Bărăgia iar o să ne întreacă! Era atât de cufundat în lucru și în gândurile sale, încât nici nu-l zărise pe Lăscan. Il auzi doar, când acesta descuie dulăpiorul strungului, ca să scoată cuțitele.

— Ai sosit? îl strigă Filipescu fără să-l privească.

— Am sosit, zâmbi Ion. Filipescu îi aruncă o privire mirată deasupra ochelarilor mărunți. Era ceva schimbat la Lăscan. Fruntea, obrazii, gura aveau expresia aceea puțin mohorâtă de totdeauna. Dar sub tufele dese ale sprâncenelor străluceau veseli și luminoși ochii săi de obicei întunecați. Iar în glas îi răsună ceva ce semăna a bucurie.

— Te-ai gândit? Filipescu îl privi iscoditor, amintindu-și de promisiunea de ascară a lui Lăscan, că se va gândi.

— M'am gândit, zise Ion scurt și se încruntă. Întrebarea bătrânului strungar îl irită. Ce-i pasă lui Filipescu? Are bătrânul destule treburi de ale lui. E drept că le-a făgăduit aseară lui Bărăgia și lui Filipescu că are să se gândească, dar nu era vorba ca azi dimineață bătrânul să-l și descoasă! Să-și vadă toți de treabă. El, Lăscan, o să aibă grijă de piulițe.

— Ei și? Ai găsit ceva? continuă să se intereseze Filipescu.

Ion nu răspunse.

Sosi și Pațachia, cu pașii săi legănați, potrivindu-și basca pe cap. — Lăscan, tu ai să faci azi piulițe, îi spuse lui Ion, arătându-i pe jos câteva bare de fier. Trase cu ochiul către Filipescu, să vadă ce va spune și adăogă: — Montatorii ne cer de urgență încă cinci sute de piulițe.

— Dar nici brezoanele nu le-a terminat, mormăi Filipescu intrigat de comanda nouă care îi strica socotelile. Lăscan însă se bucură. Foarte bine. Cu cât sunt mai multe piulițe de filetat, cu atât va fi mai apreciată noua sa metodă.

— Dar cum? De brezoanele astea nu mai au nevoie? întrebă din nou Filipescu, neputându-se împăca cu acest gând.

— Probabil că-s mai urgente piulițele, răspunse Pațachia și dădu din umeri.

Ion slăbi capul strungului, scoase dintr'însul bara strălucitoare de oțel pe care o lucrase ieri și puse în locul ei una din barele de pe jos. Apoi se adresă încet lui Pațachia: — Tovarășe Pațachia, schița matale nu e bună. Am să fac eu alta. Și nu-și putu stăpâni un surâs.

Fața meșterului roși atât de tare, încât Filipescu, care trăsesese cu urechea, uită acum de sine și se întoarse cu o curiozitate bătrânească, neascunsă, spre Pațachia. Acesta îl fulgeră pe Lăscan din ochi și murmură doar: — Bine, fă! Eu și așa plec mâine în concediu. Se îndepărtă repede.

— Ce i-ai zis? strigă Filipescu, clipind din ochi pentru a-și ascunde un zâmbet ce rătăcea printre firele mustății cărunte.

— Că nu-i bună schița lui și că am să fac eu alta.

Sirena șuieră. Motoarele porniră cu un suspin prelung, întrebător. Ion potrivea cuțitele și se apucă de strungit. Piulițele erau o treabă ușoară, care nu prea cerea atenție. Burghiul găurea, cuțitul din față rotunjea, cel din spate tăia. Trei mișcări, mereu aceleași. Una, două, trei... Norma era de șaizeci pe oră. Dar Ion hotărî să termine toate cele cinci sute de piulițe până la masă. Sau cel mai târziu până la ora două. Una, două, trei... Burghiul scrâșnea, țiuia, cuțitele șuierau. Se păru că Filipescu întrebă ceva, dar Ion nu-și întoarse capul. N'avea chef de vorbă. Executa mecanic cele trei mișcări și se cufundă din nou în valul gândurilor de astă noapte. Una, două, trei... Furca cu care Moș Cotârcă prinsese atunci bilele, nu făcea decât jumătate lucru. Cotârcă trebuia să țină bila și cu mâna, ca să nu se învârtă. Dar piulița asta n'o poți ține cu mâna, fără ca să-ți jupoi pielea de pe degete cu marginea ei ascuțită. Atunci ce e de făcut? Două cute adânci brăzdară fruntea lui Ion. Trebuie găsit ceva, care să înlocuiască mâna omului. O mână de oțel, care să țină piulița nemișcată. Care să fie mult mai bună ca furca lui Moș Cotârcă. Care să nu lase piulița să se învârtă, în timp ce tarodul sapă filet în gaura ei. Care să semene cu furca lui Moș Cotârcă, așa cum tractorul seamănă cu plugul cu boi...

Ora două trecuse deabinelea. Era aproape trei, când Ion termină de strungit cele cinci sute piulițe. Se uită necăjit la ceas. Al dracului. Și-a lăsat gândurile în voia lor. Dacă ar fi fost mai atent la lucru, termina mai repede. Fără să-și strângă sculele, ca și cum ar ieși doar pentru o clipă, alergă spre « magazie ». Așa era denumit un colț îndepărtat al curții, în care zăcea un uriaș morman de fier vechiu. Drânceanu, secretarul organizației de Partid a uzinei, spusese chiar în zilele trecute că această « rușine » trebuie desființată. Ion văzu acum câțiva oameni în jurul « magaziei », cărând fiarele vechi spre turnătorie. În lapovița rece, care tot mai picura, Ion scormoni multă vreme printre piesele sparte, sârme ruginite și cabluri rupte, toate acoperite cu un strat de murdărie, umed și lipicios. În sfârșit găsi ceva asemănător cu ceea ce căuta. Fusese probabil un cârlig enorm, care s'a spart. Nu-i rămăsese decât partea superioară: un bloc lunguiet și ros de rugină. Ud și dârdâind de frig, Ion cără bucata de fier la lăcătușerie. Moș Cotărcă îl întâmpină cu o căutătură nedumerită, posacă.

— Ce-i cu asta?

— Ai vreun ferăstrău liber, Moș Cotărcă? Ion se uită spre ferăstraiele mecanice. Două lucrau, horcăind cadentat. Al treilea stătea nemișcat.

— La ora asta vii? Păi acușa-i patru, tună bătrânul, uitându-se spre ferăstrăul care stătea.

— Nu-i nimic, Moș Cotărcă. Dacă n'oiu termina până la patru, tai eu restul cu mâna. Am ferăstrău de mână, dincolo. Arată cu capul spre hala de mașini.

— Dar ce-i drăcia asta? se sgâi bătrânul la bucata de fier din care nu se vedea decât murdărie și rugină. Intre timp Ion se strădui să-l așeze cât mai bine între fălcile mașinii. — Ai să-mi dai gata trei firize cu rugina asta, mormăi Cotărcă. Dar ce dumnezeu faci tu cu asta?

— Ceva pentru mine, răspunse Ion, uitându-se la o parte. În colțul gurii îi apărură iarăși acel zâmbet ascuns. Puse mașina în mișcare. Ferăstrăul se vâri scrâșnind în rugină și începu să taie fierul.

— Al dracului mai ești, bodogăni Moș Cotărcă, răsucindu-și mustățile negre. — Ce n'ai venit aseară să bem o țuică, măgarule? Te temi de nevestă, ha? Că te miroase și-ți trage una cu mătura?! Nu-i nimic! S'a mai întâmplat și cu alții!... Dar voi, puștilor, voi vă credeți mai cumiți, ca ai bătrâni, trăsni-v'ar trăsnetul să vă...

Bătrânul se îndepărtă, tot suduind. Ion îl petrecu cu privirea și zâmbi. Zâmbi și Andruț, care auzise toată convorbirea.

— E bun bătrânul, ca pâinea caldă, zise el, scoțând ceva dintre fălcile menghinei. — Numai că are și el ale lui. L-au stricat, mama lor, cu băutura...

— Are și el ale lui, râse Ion. — Dar care n'are? Apăsă ușor cu mâna pe rama ferăstrului, ca să taie mai repede.

— Ce tai acolo? se uită Andruț.

Ion roși până peste urechi. Lui Andruț nu se putea să nu-i spună. Dar ce să-i spună? Se simți ca un copil, căruia i s'a descoperit o faptă ștregărească. — Ceva... pentru mine, îngână.

— Adică cum? întrebă Andruț, uitându-se mirat în ochii lui.

Ion îi ocoli privirea. De ce se bagă? E treaba lui? N'am eu voie să viu încoace, să-mi tai o bucată de fier? Doar nu trebuie să-i dau socoteală fiecăruia... Și zise hotărît: — O treabă particulară.

Andruț îl privi cu ochi mari: — Cum particulară, măi Lăscane? Aici se mai fac treburi particulare?

Ion tăcu, încurcat. Ciuda încăpățânată de adineaori i se topise. Se simți ca opărit.

— Eu cred că nu-i o treabă particulară, tovarășe Lăscan. Vocea lui Andruț era liniștită, dar severă. Era vocea care ieri îl amuțise pe Moș Cotârcă. — După câte am aflat, vrei să faci un dispozitiv de filetare. Mi se pare că ai și început să-l lucrezi. Andruț se uită la bucata de fier prinsă în mașină, dar în aceeași clipă Ion se așează cu o mișcare instinctivă în fața ei, ca Andruț să n'o mai vadă. Acesta zâmbi. — De ce te ferești, omule? Asta nu-i o treabă particulară! E treaba uzinei întregi. Uite, Mihăiță și cu mine am vrea să-ți dăm o mână de ajutor...

Fruntea lui Ion se năduși. Andruț rostise foarte încet aceste cuvinte, dar lui i se păru că toți cei din jur ascultă și se uită la el cu bătaie de joc. — Nu-i nevoie! zise înclădat și se întoarse, apăsând din nou pe rama ferăstrăului.

Ochii lui Andruț, de culoarea oțelului călit, se întunecară. Se întoarse și el cu fața spre menghină și-și văzu de treabă.

La ora patru, când sună sirena, Moș Cotârcă se apropie de ferăstrăul lui Ion. — Gata? întrebă, aplecându-se peste blocul prins între fâlci. Ion își mușcă necăjit buzele. Mai avea de tăiat cam cât un deget.

— Ți-am spus, măgarule, că n'o s'o gați până la patru, îi impută bătrânul. — Lasă! se răsti apoi sbierând la ucenicul care vru să oprească motorul. — Ți-am spus eu să oprești? Trăsnite-ar...

Pe fața încruntată a strungarului apără un zâmbet recunoscător.

Filipescu se fripse la limbă. — Hii, ciorbă afurisită! Scăpă lingura în farfurie și sorbi aerul, cu buzele țuguite. Răsete sgomotoase se învălmășiră cu melodia valsului care umplea cantina. — Halal de bucătăreasă, mormăi bătrânul strungar, clipind de după ochelari. — Ba mâncare sărată, ba ciorbă ca focul... Te pomenești că s'a îndrăgostit la cincizeci de ani! Suflă atât de tare în lingură, încât ciorba se împrăștie. Pufni un hohot de râs.

— Ce te răzi, mă? îl săgetă pe băiatul de lângă el, care nu-și putu stăpâni râsul. — Tu parcă știi să gătești mai bine? Femeia mea — dar să

nu cumva să-i spui că ți-am spus — gătea și mai al dracului. Asta, când era tânără, ca să zic așa. Odată mi-a făcut niște plăcinte. Mă uit la ele: sunt cam tari. Mușc dintr'una și... nu-mi vine să înghit. O întreb: mă soție, din ce făină e... plăcinta asta, ca să-i zic așa?...

Andruț mânca și se uita zâmbind la Filipescu, care nici el nu mai știa a câta oară povestea despre plăcintele făcute din ipsos. Totuși când termină, băiatul de lângă el se înneacă de râs și râdeau și ceilalți din jur. Doar Lăscan își sorbea ciorba cu fruntea încrêțită, îngândurat.

— Și apoi ce ai făcut cu nevasta? Ai bătut-o pentru plăcinte? întrebă un mecanic cu gura plină.

— S'o bat? ridică Filipescu din sprâncene. — Nu, ăsta nu-i lucru cinstit. Am luat plăcintele, le-am spart mărunt și am tencuit cu ele niște găuri din perete. Asta am făcut.

Oamenii îl priveau zâmbind. Andruț termină masa, se apropie de Filipescu și-i spuse încet: — Te aștept pe sală, nea Filipescule. Avem ceva de vorbit. Și ieși.

Cerul era alburii. — O să ningă, zise Filipescu, ștergându-și cu batista colțurile gurii. Se plimbară în curte, dealungul zidului.

— Știi despre chestia cu piulițele, așa-i? începu Andruț.

— Eu să nu știu? Nu m'a încurcat dracul de Cotărcă? se oțări bătrânul.

— Toată pacostea mie mi-a căzut pe cap. O să și pierd întrecerea cu Bărăgia.

— Dar e vorba ca Lăscan să facă un dispozitiv pentru filetare.

— E vorba? Eu — ca să zic așa — nu știu nimic. Atâta știu, că el a zis c'o să-și bată capul. Și că o să facă ceva schiță.

— A făcut schița?

— Nu știu. N'a zis nimic. Poate că s'o fi gândind.

— Eu cred, nea Filipescule, că el a și început să lucreze un dispozitiv.

— Să lucreze? Când? Unde? Eu nu știu nimic! Fața roșie a bătrânului se întoarse mirată spre Andruț. Se opriră.

— Tocmai asta e. Dumneata nu știi nimic. Strungăria nu știe nimic. Și Lăscan își lucrează dispozitivul, parcă ar fi un lucru particular. Mi se pare chiar că vrea să-l lucreze în taină.

Filipescu amuți de mirare. Își potrivi ochelarii, își netezi mustața și iar își potrivi ochelarii. Nu înțelese. Lucrează? În taină? Lăscan? — Nu se poate, zise în sfârșit. — Eu îl cunosc pe Lăscan. Nu face el lucrări de astea.

— Nici mie nu mi-a venit să cred, nea Filipescu. Dar am văzut cu ochii mei! Și îi povesti bătrânului întâmplarea dela lăcătușerie.

— Dar de ce? se revoltă Filipescu. — Până acum n'a făcut niciodată așa ceva? Ce dracu i-a intrat în cap.

Andruț zâmbi. — Dar nici inovații n'a făcut până acum! Nu uita. Drept să-ți spun, nici eu nu înțeleg de ce se ascunde. Cine știe ce gânduri o fi având...

Bătrânul strungar se aprinse. — Ei dacă vrea să facă singur, să facă! Il privește. Numai cu piulețele alea să facă ceva, că de nu....

Pe fața lui Andruț apărură trăsăturile acelea severe. — Nu-i așa, tovarășe. Dacă am zice cu toții așa, ar fi vai și amar de capul nostru. Il privește, zici? Cum adică: pe dumneata ca șef de echipă nu te privește? Nu te privește când o să iasă piulețele astea din fabrică: cu o zi mai de vreme sau mai târziu? Pe mine și pe ceilalți nu ne privește? Nu-ți dai seama, Nea Filipescule, că piulețele astea sunt și ele pâine, pâine multă și mai albă?

— Bine, bine, moimăi Filipescu, clipind repede. — Dar eu n'am zis că nu mă...

— Da, n'ai zis că nu te privește. N'ai zis. Știu că nu ți-e tot una când o să termine Lăscan piulețele. Dar ce crezi mata, când o să le termine mai de grabă: dacă o să-și lucreze inovația de unul singur? Sau dacă ne-am pune cu toții să-i ajutăm?

— Aha! făcu Filipescu, frecându-se la frunte. — Unde-s doi, puterea crește... Pricep, pricep.

— Asta e. Ochii lui Andruț se luminau din nou. — Trebuie să-l ajutăm pe Lăscan. Nu numai pentru ca dispozitivul să reușească mai bine și nu numai ca el și ceilalți să învețe ce se chiamă munca colectivă. Dar și pentru ca să-i fie mai ușor. În urma urmii, Lăscan e un tovarăș bun. Om dintr'o bucată. Dracu știe ce i s'a băgat în cap...

Filipescu tot se mai gândea la cuvintele de adineaori ale lăcătușului. Breaz băiat, al dracului, breaz... De unde scot ăștia atâta judecată? Eu pe vremea mea furam găini, trăgeam la țintă la bălci și seara mă mai îmbătam nițel la Niculescu... S'a schimbat lumea, oamenii... Și întrebă nehotărît: — Apoi... cum să facem?

Sirena mugi îndelung. Reîncepea lucrul. Se îndreptară spre atelier. Andruț spuse: — Eu zic să vorbim întâi cu Bărăgia. Ne-om sfătui și om vedea ce ne facem. Apoi alergă spre lăcătușerie.

Filipescu o luă spre hala de mașini, cufundat în gânduri.

Ion nu observă aproape nimic din tot ceea ce se întâmpla în jurul său. Era mult prea preocupat de propriile sale gânduri care roiau în jurul dispozitivului. Nu zări nici cutele mărunte de tristețe pe fața Doinei, nici privilegiile iscoditoare ale unor tovarăși din uzină. Întâmplarea cu Andruț îl indispușe o bucată de vreme, pe urmă însă uită și de aceasta. Acasă zâmbea distrat și vorbea foarte puțin. I se păru că dacă i-ar povesti Doinei despre dispozitiv, acesta ar înceta să mai fie în întregime al lui. Era un gând chinuitor. Nu se poate. Dispozitivul trebuie să rămână al lui, numai al lui. Ca, după ce-l va fi terminat, lumea să știe că el, singur și numai el l-a făcut.

Și dispozitivul creștea. După ce ferăstrăul lui Moș Cotârcă tăiașe partea trebuincioasă, Ion avea în mână un bloc de fier, mare cam cât una din acele pietre galbene, cu care sunt tivite trotuarele la oraș. Il curăță de rugină și-i netezi cu o pilă toate suprafețele. Ca răsplată, blocul de fier strălucea atât de curat și de neted, încât era o plăcere să pui mâna pe el. A doua zi, după ce sirena șuierase sfârșitul lucrului, Ion așeză blocul pe masa unei mașini de găurit și-l găuri cu un burghiu mare. Apoi căută un strung liber, își strungi un cilindru de oțel și-l potrivea în gaura blocului. Așa. Pe acest cilindru va așeza piulița. O va strânge cu un capac de oțel, fixat cu niște arcuri. De unde să ia arcurile? Cine o să mi le sudeze? O să vedem. Deocamdată să strungese capacul.

Era pe terminate cu strungitul, când cineva îl strigă:

— Hei, Lăscane, ce faci tu acolo?

Era Bărăgia. Lucra și el ceva la o raboteză. Când îl văzu, Lăscan simți cum i se urcă sângele în obraz. La naiba! S'a isprăvit. Dispozitivul nu mai e al lui. Bărăgia o să vină, o să se uite... Uff, drăcie. Nu, n'o să-l lase să vadă. E secret. E secretul lui, în care nici Bărăgia n'are de ce să-și vâre nasul. Nu, nici în ruptul capului nu voia să lase ca cineva să arunce ochii pe dispozitiv. Pentru ce? Oamenii cei mai mulți, sunt lacomi, invidioși. Cine știe? Chiar și printre tovarăși se găsesc poate astfel de oameni. Insuși tovarășul Drâncănu spuseră, odată, că nu s'a isprăvit încă cu rămășițele putrede în purtarea oamenilor. Dece să dea din mână dispozitivul? Dece să se folosească alții de strădania lui, de isprava minții lui? Cu acest dispozitiv o să se poată fileta nu numai zece, dar poate și douăzeci, treizeci sau chiar și mai multe piulițe pe oră... De ce gloria să fie a altuia? De ce el să rămână în umbră, ca atâția ani de zile, până acum?

Dar nu știa ce să-i răspundă lui Bărăgia și nu răspunse nimic.

— Hei, Lăscane, nu mă auzi? Hai frate, vino încoace nițel!

Cu fruntea brăzdată de cute, Ion se apropie de rabotor, fără să-l privească. — Iacă, lucrez ceva pentru mine, mormăi cu ochii la cheia mare ce zăcea pe marginea rabotezei.

Dar mormăitul de urs al lui Bărăgia nu-i dădu pace. — Pentru piulițele alea?

— Ahâm, murmură Ion deadreptul morocănos și dădu să plece.

— Stai, mă! Nu vrei să-mi spui și mie?

— Lasă. Ți-oiu spune când o fi gata.

— Hai, Lăscane! Ce, ești copil? Faci secret din meserie? Ca pe vremea patronilor? Ce mai e și asta?

Copilul, când șterpelește zahăr sau nuci din cămara întunecoasă și pe nesimțite e surprins de maică-sa, roșește de obicei. El simte o ciudă pentru că a fost speriat și descoperit și câteodată izbucnește chiar în plâns. Mai cu seamă când i se mai trage și o morală. Ion nu mai era copil — avea douăzeci și șapte de ani! — dar răspunsul său la cuvintele secretarului era deadreptul

copilăresc. Câtăva vreme stătu lângă raboteză cu fața aprinsă și fruntea îmbrobonită de sudoare, cu buzele strânse și cu ochii în pământ. Apoi spaima de adineaori se prefăcu în ciudă. Ion izbucni, sbierând aproape: — Dă-mi pace, Bărăgia! Se îndepărtă, șuierând mânios printre dinți. — Eu îl fac, al meu e. Adună în grabă părțile dispozitivului și ieși din hala de mașini.

Bărăgia se uită în urma lui cu fruntea încrețită. Apoi clătină din cap cu un surâs abia vizibil pe trăsăturile sale cioplite ca din piatră. — Ia te uită — i s'a urcat la cap... invenția. Dar... nu-i nimic. O să-și dea el seama, mai curând sau mai târziu. O să-l ajutăm. Zâmbetul abia vizibil fu șters de o umbră care îi alunecă pe față. — Dacă i s'a urcat meteahna asta la cap nu e numai el de vină. Eu ce sunt? Cărpă? N'ar fi trebuit să las lucrurile să ajungă până aici. Andruș are dreptate. Dacă Lăscan e beteag, trebuie să intrăm în el, chiar dacă o să-l doară un pic. Se vindecă! Se face om!

Un acces de tusă hârâitoare îl scutură din tot trupul.

— O să mă vâre în pat, doctorii, afurisiții. N'am să pot lucra. Să mă duc, să vorbesc cu Filipescu.

Opri raboteza, scoase dintr'însa niște șine lucrate și-și șterse, cu gulerul cămășii, gâtul înădușit. — Am febră, fir-ar al dracului...

II

Raboteza lui Bărăgia stătea încremenită, părăsită. Din când în când Filipescu își întorcea capul, aruncându-i câte o privire tristă. Le povestea oamenilor cum Bărăgia, căruia i se plânsese că o șină a unui strung din echipa lui se defectase, a muncit două seri după lucru și le-a făcut o șină nouă. Și acum, tocmai acum, când șina era montată și munca echipei mergea fără cusur, Bărăgia lipsea. Febra l-a doborât.

— Auzit-ai una ca asta, Lăscane? se adresă lui Ion, iscodindu-l cu băgare de seamă deasupra ochelarilor coșcoviți. — El, Bărăgia, cu care eu-s în întrecere! Al naibii!... Eu m'aș fi bucurat să știu că echipa lui Bărăgia își pierde vremea cu reparații. Și el!... Să mă bată norocul, așa om ca el, așa inimă eu n'am mai văzut. Zău, Lăscan, de n'ar fi vorba de producție, eu aș lucra mai încet și mai prost, ca el să câștige întrecerea. Ce om, măi, Bărăgia ăsta, ce om!...

Oamenii tăcură și rămaseră pe gânduri. Și Ion căzu pe gânduri. Se posomorî tot mai mult. Il rodea necazul din cauza verbelor sale necugetate. Bărăgia îi vorbise ca un om, iar el l-a repezit. Nu trebuia. Nu. Dar ce să fi făcut? Să-i fi arătat dispozitivul?

— A mai venit o comandă de trei sute piulițe, zise Filipescu. — Se vede că facem multe vagcane ncui. Dar când naiba o să isprăvim noi piulițele astea? Avem deacum vreo mie și două sute de filetat...

— Nicio grijă, vru să spună Lăscan, dar se răzgândi și nu spuse nimic. Se gândi la dispozitivul său, cu care o să poată fileta cel puțin treizeci de

piulițe pe oră. Partea superioară era terminată și nu mai rămase de făcut decât șurubul, care s'o fixeze în cărămida de fier. Diseară totul va fi gata. Și dacă o să fie prilej, ca nimeni să nu-l vadă, o să și facă prima probă. La gândul probei simți nerăbdarea, sbătându-i-se în piept.

— Auzi, Lăscane! Filipescu își opri strungul și se apropie de el. — Zi mă, suntem noi ortaci vechi, ca să zic așa, sau ba?

Intrebarea era neașteptată și curioasă. Ion zâmbi. — Suntem! zise privind-l pe bătrân. Acesta avea ceva stăruitor în ochi.

— Apoi dacă suntem, spune-mi tu mie, ți-am făcut eu vreodată un rău? M'am ascuns eu vreodată de tine? Nu ți-am dat ajutor când mi-ai cerut, sau chiar fără să-mi ceri?

Ion se întuneacă din nou la față. Așteptă încordat, simțind ceva în vorbele celuiilalt.

— Mă, Lăscane. De ce te ascunzi după deget? Tu crezi că eu nu văd? De ce te ascunzi de mine?

— Se bagă și el, gândi Ion cu silă. — Vrea și el o bucățică din dispozitivul meu.

— Tu crezi, mă băiatule, că lumea nu știe că faci... aia? Crezi că eu nu te văd cum te pleci peste piesele alea, cum le acoperi cu mâna, când trece cineva? Păi te știu toți că te ascunzi de ei...

Paharul se umplu. Lui Ion îi sări țandăra. — Ei și dacă mă ascund? Ce vă privește? E treaba mea sau a voastră? Eu îl fac sau voi?

Fața lui Filipescu se făcu stacojie. — Ce ne privește? Așa vorbești tu, Lăscan?

— Da! Ce vă privește? De ce vă băgați? Vreți să-mi furați dispozitivul, ha? Asta vreți! Vă mănâncă pizma!

— Tu ai nebunit, omule! Cine vrea să te fure? Dar ce, aicia-s lupi? Sau oameni? Ia te uită la el!... Noi vrem să-l ajutăm, omenește — ca să zic așa — și el ne face hoți. Tu vorbești mai rău ca Pațachia!

— Pe mine să nu mă ajutați! N'am nevoie de asta. Am făcut singur ce am făcut! De geaba m'ați pândit!

— Așa vorbești, Lăscan? Păi tu te calci singur pe gură! Nici o lună nu-i de când mi-ai făcut lecție să lucrăm mai laolaltă. Și acum te-ai pus să îndrugi de astea? Frumos om, n'am ce zice... Cu de ăștia să te pui să clădești socialismul? Cu de ăștia, care lucrează numai pentru ei?

Ion simți parcă o lovitură. — Nu-i adevărat! Eu nu lucrez numai pentru mine. Dacă eu fac dispozitivul ăsta, toți o să aibă folos.

— Atunci de ce-l ascunzi? Te temi că n'au să te premieze ori că n'au să te scrie la gazetă? Asta ți-e meteahna?

Filipescu nici nu-și dădu seama, cât de precis nimerise. Ion își înfipse cu încăpățănare ochii în podea și nu mai zise nimic.

— Eu și cu Andruș și Bărăgia și noi toți ăștia de aici am crezut că tu ne ești tovarăș, mormăi Filipescu mai potolit și se uită la oamenii care se adu-

naseră în jur. — Noi nu ne-am gândit că tu ne crezi hoți sau lupi sau dumnezeu mai știe, ce. Nu știam că te gândești tocmai-tocmai ca un capitalist împruțit. Că ai să lucrezi ca o cârțiță. Nu știam. Noi te-am știut om cinstit și tovarăș, că doar tot dintre noi ești și tot necazuri și bucurii de ale noastre ai și tot partidul ăsta, al nostru, te-a crescut mare. Apoi noi credeam că tu ai atâta scaun la cap, ca să vezi că nici dracu nu te pândește, dar că vrem să te ajutăm să iasă mai bine drăcia aia. Ca să isprăvim mai degrabă cu piulițele. Să ne facem mai ușoară munca. Și să ne pregătim și cu asta o viață mai bogată și mai bucuroasă. De asta vrem să te ajutăm, sucitule...

Lăscan privea podeaua și asculta. Cuvintele erau atât de firești, atât de cunoscute și adevărate, încât îl pălmuiau. Se simțea desbrăcat, legat de mâini și de picioare. Ar fi fost bine să crape podeaua și el să se scufunde fără urmă. De ce tac toți? Poate ar trebui să le spună el ceva. Ce să spună? Nu spuse nimic.

Lucră până seara, fără să scoată o vorbă. Ieși din uzină, fără să se uite la nimeni. Pe stradă era liniște. Bura. Ocolind gropile și băltoacele în drumul său spre casă, Ion se simțea de parcă i-ar bura în suflet, de parcă în fundul sufletului i s'au deschis gropi, asemănătoare celor de aici de pe ulița întunecoasă și tăcută. De ce a trebuit să lucreze în taină? Cine l-a pus să se ascundă de ceilalți? Și-a insultat tovarășii. I-a împruțat cu noroiu. De ce? Sunt ei oare într'adevăr lacomi? Il pizmuesc oare într'adevăr? Sunt ei lupi, le trebuie gloria lui? — Aiureli, mormăi nedumerit. — Cum am ajuns la ideile astea? Celălalt gând îi dădu însă din nou târcoale. Tu, Lăscan, tu ai făcut dispozitivul. Tu să lucrezi cu el. Ție să-ți aparțină. Ai să faci mult peste normă și oamenii au să se uite la tine ca la unul mai mare. Și ai să câștigi mult... Pentru o clipă acest gând îl învioră din nou. O să aducă mulți bani acasă și Doina o să-l privească așa cum nu l-a privit niciodată! O să le spună fetelor dela filatură: știți voi, cât câștigă bărbatul meu, inovatorul? Mai mult decât un inginer...

Dar după ce trecu de cârciuma lui Niculescu, prin ușa căreia se strecura zângănit de pahare și înjurături, îl cuprinse iarăși amărăciunea. Ce rost au toate astea, dacă tovarășii se uită la el ca la un străin? El, străin? Da. « Gândești ca un capitalist împruțit... » De ce s'a gândit așa? De ce a lucrat de unul singur? Ca la gazetă să se scrie numai despre el? Ca să-i pună și fotografia, așa cum le-a pus la alții? Dar ce să mai caute fotografia lui în gazetă, când Filipescu și Bărăgia și toți ceilalți o să arate cu degetul la ea: uite, mutra cârțiței...

Nu zări că în locul lapoviței reci începură să cadă fulgi. Nu mai ocolea băltoacele. Pășea încet, cu capul plecat, fără să vadă unde calcă. Fulgii mărunți și reci i se prelingeau pe ceafă și pe gât. Ce să facă? Să vorbească cu Bărăgia? Iși aduse aminte de discuția cu Bărăgia și oftă. Bărăgia n'ar fi făcut așa ceva. De ce n'ar fi făcut? Bărăgia nu-i tot ca el? Bărăgia nu vrea să ajungă în gazetă? El n'are nevastă, copii la care să se laude? Ba, are. În locul uliței negre, Ion văzu acum trei obrăjori palizi, trei gurițe trandafirii, trei perechi de ochi

strălucitori. Fetițele lui Bărăgia. N'o duc prea bine. Femeia e bolnavă și pe deasupra mai sunt și bătrânii. Multe guri. Și Bărăgia tot nu se plânge. — E de două ori mai bine ca înainte, zice. — Și o să mai fie de zece ori mai bine! Bărăgia nu se plânge. Nu-l auzi vorbind despre sine. Și uite ce a făcut! Numai ca să-i ajute pe ei, echipa adversă. Ca să le facă mai mare pofta de lucru, de întrecere. Ca să crească producția... Nu, Bărăgia n'ar fi ascuns dispozitivul de ochii celorlalți. El nu s'ar fi gândit numai la el. S'ar fi sfătuit cu toții. Pentru că Bărăgia se încrede în oameni, în tovarăși. Dar ce, el nu se încrede în ei? — Ba da, își răspunse îndată. — Dar atunci de ce am tănuțit dispozitivul? De ce l-am ținut numai pentru mine? Nu găsi răspuns.

Impinse ostenit poarta mare și intră în casă cu pași grei, abătut.

12

Cu lacrimi între gene, dar adânc liniștită de vorbele și vocea caldă a lui Ion, Doina adormise adânc în seara aceea. A doua zi dimineața era și somnoroasă și sglobie, ca totdeauna. Căska și râdea, îl îmbrăca pe Fănică, vorbea despre fabrică și despre visul de astănoapte, deschise geamul să vadă dacă nu vine lăptăreasa și-i spuse lui Fănică în fața tatei — căci astfel avea mai multă greutate — să se poarte frumos la cămin. Dar gelozia cuibărită într'un colț al inimii ei, nu dispăru de acolo. Rămase înfiptă, ca o așchie. Și în zilele care urmară se înfipse și mai adânc. O durea în timp ce căuta rupturile la ringuri, o durea în timpul ședinței cu grupa sindicală, o durea pe când vorbea cu fetele, cu inginerul, cu tovarășii. O durea când se ducea să-l ia pe Fănică dela cămin și în timp ce se plimba cu el în ulițele proaspăt înzăpezite. Fănică îi vorbea neconținut, o întreba, povestea despre jocurile noi, sărea în mijlocul grămezilor de zăpadă și ea îl asculta cu un zâmbet distrat pe buze, cu gândul la Ion. Fără să fi avut vreo ședință, Ion venea tot mai târziu acasă și nu spunea nimic. Ea nu-l întreba. În cursul unei seri, Doina se hotărea de zece ori să-l întrebe și se răzgândeă tot de atâtea ori. Adormea greu, ascultându-i multă vreme respirația scurtă, liniștită. De ce s'a închis? De ce nu-mi spune ce face? De ce întârzie? Unde umblă? Acest gând la el era neplăcut, dureros. Ba ca un junghiu fin, ascuțit, în inimă, ba ca o bâzâială supărătoare în tot trupul. Gelozie? Nu, nu era gelozie în înțelesul ei obișnuit. Nici prin gând nu-i trecea Doinei că s'ar putea să fie o altă femeie la mijloc. Nu se îndoia de cinstea lui. Dacă era așa ceva, el i-ar fi spus fără ocol. Excitația neplăcută, geloasă, era pentru că Ion întârzia, pentru că nu spunea de ce întârzia și pentru că considera cu totul firești aceste întârzieri. Era, pentru că în acele zile fața lui era transfigurată, înfrumusețată de puterea gândului care îl lumina și de care Doina nu știa aproape nimic, pentru că ochii, obrazii și gura lui străluceau de o bucurie încă nevăzută, atunci când scotea câteva vorbe sgârcite despre un dispozitiv al său, cu care ci-că o să le arate tovarășilor cine e el.

Dacă în aceste zile cineva ar fi întrebat-o pe Doina: — Ai înnebunit? ești geloasă pe o bucată de fier? ea ar fi izbucnit într'un râs sgomotos, înlăcrimat poate. Și n'ar fi știut ce să răspundă. Dar nimeni nu avea de ce să-i pună o astfel de întrebare. Căci Doina simțea că slăbiciunea ei nu e decât slăbiciune și n'o arăta nimănui. Nici lui Ion. Dereteca în aceste zile mai mult ca de obicei. Freca, cârpea, citea. Când Ion venea acasă, pe fața ei juca surâsul cald, sănătos, din totdeauna. Măruntele riduri ale tristeții în jurul gurii, Ion nu le zărea.

Focul pâraia. Doina așeză cartea la loc și se apropie de geam, privind fulgii care în apropierea ferestrei păreau cenușii-albăstirii. Mai încolo nu se vedeau. Ii înghițea negreala serii. Doina își lipi fruntea de geamul rece. Obosise de atâta așteptare încordată. Nu mai putea să facă nimic: nici să citească, nici să coase. Junghiul acela fin, ascuțit, o împungea la fiecare sgomot, la fiecare scârțâit al porții.

Ion intră, fără ca ea să-i fi auzit pașii. Se scutură de zăpadă, își agăță paltonul în cuiu și se așeză. Părea obosit și indispus. Două sbârcituri amare îi înconjurau buzele strânse. Tăcea.

Doina puse mâncarea la încălzit și-l întrebă, fără să-l privească: — Ce-i pe la tine?

— Nu-i nimic, răsună răspunsul obișnuit. Glasul lui era stins. — Fănică unde-i?

— L-am culcat, zise Doina. — A trecut doar ora nouă!

El nu răspunse. Cercetă dungile albastre ale feței de masă și se gândi la vorbele lui Filipescu. Oare așa e? Oare el e un al doilea Pațachia? — Cine dracu m'a pus să lucrez în taină? se întrebă.

Din cameră se auzi un chiot și Fănică, ca un glonț, îi sbură între genunchi.

— Fănică! strigă Doina, surprinsă. — Dragule! Tu nu dormi?

— L-am așteptat pe ... începu copilul, dar Ion se răsti atât de tare la el, încât micuțul amuți. Apoi începu să urle:

— Nu plânge, dragul mamei, îl alintă Doina, strângându-l la piept. — Nu ești tu de vină, nu, nu, nu! Tata e supărat. Se uită la Ion, spunându-i parcă: — Noi îl așteptăm pe tata, iar el e supărat. Ei bine, n'o să-l mai așteptăm. Și-l duse pe Fănică la culcare.

Ion nu înțelese nimic din privirea Doinei. Nici nu voia să înțeleagă. Ii era silă de toate. Mâncă, fără să mai scoată o vorbă, apoi se culcă și-și vâri capul în pernă.

Bărăgia deschise ochii. I s'a părut că aude sirena. Se și făcuse patru? Se întoarse pe cealaltă parte și trase pătura peste umeri. Prin geam pătrundea lumina cenușie a după-mesei. Oare ce-o fi pe la uzină? Filipescu nu fusese

aici și asta însemna că Ion tot nu s'a lăsat convins. Se va lăsa oare? Bărăgia oftă și căută cu obrazul un loc mai răcoros pe pernă. Fruntea, ochii, obrații îi ardeau. Cât mai are de gând să se țină bronșita asta afurisită? Se întoarse pe spate și-și scoase de sub pătură mâinile fierbinți. Tare încăpățânat mai e și Lăscan asta. Nu e rău să te încăpățânezi când e vorba să aperi o cauză dreaptă. Chiar așa trebuie. Dacă ai dreptate, să te ții cu dinții de ea. Dar să te încăpățânezi într'o greșală? Asta e atitudine nepartinică. Și Lăscan nu vede, nu vede asta! Pentrucă l-a amețit, se vede, gândul că o să reușească filetarea rapidă. Ei, nu-i nimic. Filipescu și ceilalți au să-i deschidă ochii. . . Oare? Bărăgia se întoarse din nou spre perete. Privi țintă liniuțele cafenii zugrăvite pe varul alb. — Va veni oare Filipescu diseară? A izbutit să-l convingă pe Lăscan?

Ușa camerei se deschise încet. Bărăgia se întoarse. În ușă stătea Măriuța, fetița cea mică.

— Măriuță! Ce cauți tu aici? Nu ți-a spus mama să nu intri? Hai, închide repede ușa.

— Nu vreau, zise fetița, bosumflându-se.

O lumină de zâmbet trecu peste fața lui Bărăgia. — Ia te uită, e încăpățânată și asta! O privi cu căldură. — Măriuțo, tu știi că eu-s bolnav. Dacă ai să stai aici, te îmbolnăvești și tu.

— Nu-i nimic, replică Măriuța, apropiindu-se. — Ce faci, tăticu?

— Mă gândesc.

— La ce te gândești?

— La un tovarăș.

— De ce te gândești?

— Uite așa.

— Cum așa?

— Dar tu de ce vrei să știi toate?

— Uite așa.

Bărăgia râse și se ridică într'un cot. Măriuța râse și ea.

— Ei, să-ți spun, se hotărî Bărăgia. — M'am gândit la un tovarăș care a făcut un lucru bun.

— Ce lucru?

— Stai să-ți spun. Munca a mers încet. El s'a gândit și a făcut un. . . cum să-ți spun? . . . a făcut ceva cu care munca o să meargă mai repede. .

— De ce a făcut?

Bărăgia se gândi. Măriuța îl privea atentă. — Pentrucă-și iubește țara.

— De ce?

— Pentrucă e tovarăș. Tovarășii își iubesc țara. Dacă munca nu merge bine, ei se gândesc și fac ceva ca să meargă bine. Atunci țara se face bogată și toți oamenii o duc mai bine. Și. . .

— Tăticu, și tu îți iubești țara?

— Păi sigur că da! Fiecare om cinstit, care muncește. . .

Cineva bătu la ușa de intrare. Bărăgia tresări. E Filipescu! — Ia fugi, vezi cine bate! Și după aceea să nu te mai văd aici, la mine! strigă în urma fetei care dădu busna la ușă. — A plecat maică-sa de acasă și ea își face de cap, mormăi, întinzându-se la loc.

Era doctorul. Văzând expresia desamăgită a rabotorului, îl întrebă: — Te simți prost, tovarășe Bărăgia?

— Nu, nu! răspunse el speriat. — Mă simt mai bine.

— Ia să vedem temperatura, zise doctorul, punându-i termometrul.

— N'am eu febră, se apără Bărăgia. — Să știți că n'am.

— Acuși o să vedem. Doctorul se așează pe marginea patului și-i luă pulsul. Bărăgia îi observă fața trasă, obosită.

— Munciți mult, tovarășe doctor?

— Mult, zise medicul. — Dar încă nu atâta, cât munciți voi. Și-i scoase termometrul. — Treizeci și opt și cinci.

— Asta nu e mult, așa-i? încercă Bărăgia. Fața îi lucea de sudoare.

— Ba e cam mult, zâmbi medicul. — Aș vrea să te internez la spital, tovarășe.

— Dar de ce, tovarășe doctor? Pe mâine, poimâine sunt sănătos!

— La spital am putea să te tratăm mai bine. Acolo avem tot ce trebuie și te putem vindeca mai...

— Acolo n'ar putea să vină Filipescu, se gândi Bărăgia. — Și nici eu n'aș putea să plec, dacă e nevoie. Se uită în ochii medicului. — Nu pot, tovarășe doctor. La noi în uzină se petrec lucruri mari. Nu pot. Inchise ochii. Oare de ce nu vine Filipescu? N'a izbutit să-l convingă? Fața lui Bărăgia încremeni, ca cioplită din piatră. Se citea pe ea o îndârjire de neclintit. Doctorul stătută pe gânduri. Cunoștea asemenea expresii. — Bine, tovarășe Bărăgia. Rămâi acasă. O să facem tot posibilul ca să te punem repede pe picioare. Uite, îți mai scriu niște tablete. De trei ori pe zi. Și să mai faci inhalații, cât mai multe.

Bărăgia îl privi, ca pe un prieten. Il urmări cu privirea până ce ușa camerei se închise în urma lui. Apoi oftă. Ce-i cu Filipescu? N'a făcut nici o treabă? Nu se poate.

Măruța își vârî capul în ușă. — Tăticu, ești sănătos?

— Incă nu, draga tatii. Dar în curând. Își întoarse capul spre ea. — Inchiide ușa, Măriuțo.

— Să spui la tovarășu ăla... la care te-ai gândit... să facă ceva și pentru tine, ca să te faci mai repede sănătos... Vru să adoage încă ceva, dar văzându-l pe tata, ridicându-se în coate cu fruntea încrețită, închise ușa în grabă.

Bărăgia surăse și ațipi.

Motoarele porniră. Lăcătușeria se umplu de sbârnăitul mașinilor de găurit. Incepură să horcăie și fereștrăiele. Oamenii se apucară de treabă, unii frecându-și încă somnul din ochi. Andruț prinse o piesă de aramă în men-

ghină și începu s'o șlefuiască. Degetele sale scurte atingeau din când în când suprafața metalului, să vadă cât de netedă e. Nu se uita nicăieri, nici la fulgii mari și deși ce cădeau, ca o nesfârșită cortină străvezie dincolo de geamuri, nici la praful de aramă strălucitor ce se așternuse în jurul menghinei. Zări totuși, când ușa se deschise, pe Filipescu intrând ca un vârtej. Ușa rămase întredeschisă în urma lui.

— Hoo, Filipescule, n'ai ușă? îi strigă cineva. — Intră iarna și ne îngheață!

Filipescu nu auzi. Andruț văzu că ține ceva în mână, că se oprește căutând pe cineva cu privirea. Apoi îl zări pe Andruț și alergă deadreptul la el.

— Uite! găfai cu răsuflarea întretăiată. — Uite, aici! Ce zici, ha? Așeză dispozitivul pe masă și-l privi triumfător. Fața lui mare și roșie râdea toată.

Andruț se aplecă asupra blocului de fier cu cilindrul strălucitor înfipt în mijloc. — Asta e? întrebă încet, mai mult pentru sine. Inima îi tresăltă de bucurie. — Va să zică i-a venit mintea la loc? Bravo, Nea Filipescu. Ai făcut o treabă...

— Ce treabă, ce treabă? murmură Filipescu fără să-și ia ochii dela blocul masiv. — Parcă era nevoie de cine știe ce? Mi-l cunosc eu pe Lăscan al meu. Nu este el uscătură. I-a venit și lui o idee cam strâmbă, ca să zic așa. Dar cui nu-i vine vreo idee strâmbă în viață? Așa-i omul. Mai greu a fost că băiatul e și încăpățânat. De aia a durat două zile.

— Dar cum de ți l-a dat până la urmă? Ce i-ai spus?

— Ieri nu i-am mai zis nimic. Nimic. Nici el n'a zis nimic. Dar eu știam că arde focul în el. Doar eu i-am dat foc alaltăieri! Am așteptat numai, să i se ardă încăpățânarea. Și uite că acuma dimineța, tot fără să scoată o vorbă, mi l-a dat.

— Dar de ce i l-ai luat? Trebuia să vîi cu Lăscan, ca să...

— Parcă eu nu i-am zis să vină? Dar n'a vrut. E amărît rău.

— E amărît? De ce?

— Apoi... se cam înțelege că-i amărît. Vezi și dumneata, omul a călcat strâmb și acum își cam dă el seama unde ar mai fi călcat dacă îl lăsam noi... Ce să-i faci? Așa-i.

Andruț cercetă cu grijă dispozitivul. Apoi strigă: — Mihăiță! Dolea! Vasile! Haideți încoace, fraților! Moș Cotârcă! Vîno și dumneata! Haide. Mitică! Ștefan, vîno și tu! Veniți încoace, băieți!

Oamenii se strânseră în jurul lui. — Ce vrea puștiul? mormăi Moș Cotârcă, răsucindu-și mustățile. — Imi ia oamenii dela treabă. Dar veni și el, repede. Se strânseră toți. Moș Cotârcă îl fulgeră pe unul dintre ucenici: — Ce te înghesui, mă? Dar îi făcu loc lângă el.

Andruț spuse simplu: — Ăsta e dispozitivul lui Lăscan. Aici, pe cilindru se așează piulița. Știți, alea pe care Moș Cotârcă le-a trimis înapoi la strungărie.

Fruntea bătrânului se încreți toată.— Aici mi se pare că se strânge arcul, continuă Andruș. — Da, uite așa se închide capacul. Capacul e găurit, ca să treacă tarodul prin el. Asta-i tot.

— Dar de ce l-a făcut cu arcuri? întrebă Mihăiță, neluându-și ochii dela dispozitiv. — Nu era mai bine să înșurubeze capacul.

— Ce te amesteci? sări Filipescu. Simțea că dispozitivul e și al lui și că trebuie să-l apere.

— Dar de ce? interveni Andruș. — I-am chemat pe tovarăși tocmai să discutăm dispozitivul. Noi așa suntem obișnuiți. Uite am și eu ceva. Ieri am găsit într-o carte ceva care seamănă cu asta. E metoda unui comsomolist din Leningrad. Acolo e vorba despre tăierea rapidă. Eu cred că cilindrul ăsta e prea înalt, ca să suporte o turație mai mare. O să vibreze și o să spargă tarodul. Dacă ar fi mai mic, cred că s'ar putea fileta mai repede pe el. Dar trebuie să mai citesc odată ce scrie în cartea aceea.

— Aici, sus, cilindrul ar trebui scobit, zise un lăcătuș mai în vârstă.

— Ca să nu pierzi vremea cu potrivitul piuliței.

— Dar Lăscan unde-i? întrebă Moș Cotârcă. [Oamenii amuțiră. Andruș își ridică ochii și se uită la Filipescu. Filipescu se uită la Moș Cotârcă. Acesta privea împrejur. — Unde-i inventatorul?

— Nicușor, fugi până la strungărie, se adresă Andruș unui ucenic.

— Caută-l pe tovarășul Lăscan și spune-i să vină încoace. Spune-i că-l roagă toată lăcătușeria.

Ucenicul plecă. Oamenii începură din nou să cerceteze dispozitivul, îl trecură din mână în mână, îl măsurară. Unii se reîntoarseră la locurile lor. Alții stăteau pe gânduri, cu ochii la dispozitiv. Apoi din nou se îndepărtară unii, discutând. Un lăcătuș mărunț și scofălcit spuse: — Mare lucru! Și un copil poate să facă o jucărie ca asta... Altul îl privi chiorș: — Așa, mă? Atunci de ce n'ai făcut și tu așa ceva? Iar altul mormăi: — Țsta ne ia pâinea dela gură. O să ne taie prețurile.

Ion intră încet, cu capul puțin plecat. Toți se uitară la el. Fața lată, fălcoasă, părea nedormită de multe zile. Pielea era trasă și mai întunecată sub ochi. Și ochii erau întunecoși. Buzele strânse. Tot chipul avea o expresie neplăcută de mohoreală.

— A venit inventatorul! strigă Moș Cotârcă în gura mare. — A venit! Să ne trăiască! Vocea sa se ridică desupra huruielii mașinilor: Oamenii răseră. Dar fața lui Ion se crispă. — Își bat joc de mine, se gândi. — N'ar fi trebuit să viu încoace. Stătu o clipă pe gânduri. Să se întoarcă? Dar Andruș îl și luă de braț. — Lăscan, tu ai făcut probă cu dispozitivul?

— Da, răspunse el fără chef și se uită la poalele hainei de lucru a celuilalt.

— Cât faci pe oră?

— Vreo patruzeci. Oamenii se adunară în jurul lor și Ion simți că zeci de ochi îl privesc.

— Patruzeci? exclamă Andruș. — Asta înseamnă mai bine de trei sute pe zi! Ați auzit, tovarăși? Trei sute pe zi! O să facem de patru ori atâtea ca până acum!

« O să facem », se înfiudă Ion, ascultând. « O să facem ». Eu am lucrat, eu am făcut dispozitivul și el, ci-că « o să facem ». Un val de sânge îi năvăli în tâmpă.

— De ce ești supărat, Ioane? întrebă Moș Cotărcă, care nu știa nimic despre frământările acestuia. — Te-a călcat careva pe bătătură?

Filipescu își dădu seama că întrebarea era nepotrivită. Dar nu mai avu timp să intervină. Cu pumnii strânși, Ion făcu un pas spre Moș Cotărcă, îl privi săgeată și zise aproape șuierând printre dinți: — Mi-ați luat dispozitivul. Mi l-ați furat! Dispozitivul meu! Al meu! Al meu!

Văzându-i pumnii strânși, buzele îndârjite și ochii ce scăpărau de mânie, Andruș vru să sară să-l împiedece. Dar Ion rămase nemișcat și doar obrazii îi svâcneau. Atunci Andruș se întoarse încet, luă de pe masă dispozitivul și i-l întinse. — Ia-l, tovarășe Lăscan, zise apăsător. — Ia-l, că-i al tău.

Se făcu tăcere. O tăcere încordată și lungă. Nimeni nu se mișcă. Nimeni nu scoase un sunet. Toți priveau mâinile întinse ale lui Andruș și fața lui Ion. Cu o căutătură buimacă, ca trezit din somn, acesta se uită la Andruș ca și cum l-ar fi văzut întâia oară. Buzele i se întredeschiseră. În ochi nu mai erau văpăile mâniei. Pumnii strânși se descleștară și spânzurau încremeniți, fără vlagă. Toată înfățișarea i se schimbă. În câteva clipe mohoreala mâniașă de adineaori se transformă în mirare. Stătea, se uita la Andruș, la mâinile care îi întindeau dispozitivul și deodată îl cuprinse din nou acea amărăciune copleșitoare. Era amărăciunea recunoașterii, viziunea clară și puternic luminată a propriei sale slăbiciuni pe care nici de data asta nu reușise s'o înfrunte. Simțea cum mâinile întinse ale lui Andruș îi sfarmă îndărătnicia, mânia. Și nu se opuse.

— Nu, rosti într'un târziu, atât de încet încât abia se auzea. — Nu vreau. Nu l-am făcut pentru ... mine.

Oamenii răsuflară ușurați. Filipescu își potrive ochelarii și încercă să zâmbească, dar nu putu, atât era de emoționat. Mihăiță îl privea pe Lăscan cu ochi lărgiți. Andruș așeză dispozitivul pe masă. Privirea i se lumină puțin, dar chipul rămase grav. — Gândește-te, Lăscane. Dispozitivul e al tău. Nu se atinge nimeni de el. Dar tu, tu ai vorbit aici ca un dușman. Ca și cum noi ți-am fi ție dușmani. Gândește-te bine, dacă-i așa sau ba.

Lăscan răsuflă adânc. Vorbele lui Andruș îi reclădeau parcă încrederea și curajul, prăbușite adineaori. Acești oameni, dușmani? Se uită la ei. Se uită rând pe rând în ochii negri, albaștri, căprui și cenușii. Nu zări nici dispreț, nici dușmănie. În schimb, ochii îl iscodeau cercetători, pătrunzători. Vor să afle adevărul. Sunt tovarăși. Trebuie să le spun. Și zise, cu vorba aceea abruptă și bârzavă, cu care îi vorbise Doinei într'o noapte. — Nu e vorba despre asta. Eu vă știu pe toți. Și voi mă știți. E vorba că... eu am vrut... da, eu am vrut

să fac singur dispozitivul. Adică, încă ceva. Am vrut ca toți să știe. Da. Am vrut să știe că eu singur l-am făcut. Imi ziceam că așa-i mai bine. Ca să mă vadă. Da, așa era.

Oamenii stăteau, ascultau și simțeau că Lăscan spune adevărul. Nu prea înțelegeau de unde i s'au năzărit asemenea ideii, dar îl credeau. Se înmuieră și trășăturile lui Andruș. — Nimic nu faci singur, Lăscane. Uite, aici, la noi. Toate le facem laolaltă. Impreună facem vagoanele și mașinile și piulițele. Și case. Și pâine. Și cărți. Impreună zidim viața asta nouă. Că așa ne-a deprins Partidul. Să luptăm laolaltă. De-aia ne și zicem tovarăși. Și e bine așa, pentru că asta ne face tari, tari de tot.

— Ai să vezi, că o să iasă mai bine dispozitivul dacă o să înșurubăm capacul, zise deodată Mihăiță.

— Da, se poate. Andruș se uită îngândurat la Mihăiță, apoi i se adresează din nou lui Lăscan. — Vezi, înainte de ai venit, noi ne-am sfătuit — așa în doi peri — asupra dispozitivului. Și numai cu două, trei modificări care s'au spus aici, o să-l putem scoate și mai bun. Asta se cheamă muncă colectivă. Asta se cheamă muncă socialistă.

O umbră de neliniște se așează pe fața lui Ion. Modificări? Pentru ce? Ce să mai modifice la el, când de-acum se pot face patruzeci pe oră?

Mihăiță scoase capacul. Dădu arcurile la o parte și-i arătă: — Uite așa, tovarășe. La ce bun să te mai încurci cu astea? Vezi: trebuie să așezi capacul, să potrivești arcurile și să le tragi în jos. Trei mișcări. Te și obosești la degete. Dar dacă am băga filet aici... vezi? O singură mișcare. Și nici nu-i pericol că se rupe arcurile.

Mihăiță își ridică ochii la el, să vadă ce spune. Ion zâmbea, cât îi era fața de lată. Aproape râzând de bucurie ascultă apoi părerea lui Andruș, cum că cilindrul ar trebui scurtat. I se păru că a scăpat de ceva greu și înnăbușitor, ceva ce semăna cu sentimentul unei așchii scoasă de sub piele.

Filipescu îl privi îndelung dintr-o parte. — Ei, asta s'a lecuit, își zise. — Ia să-mi văd eu de treabă! Eu, aici, șef fără echipă, ai mei, acolo, echipă fără șef! Ia să mă car!

Viscoalea. De departe, în sineala înserării, căsuța cu cărămidă roșie dela poarta uzinei, cu cele două ferestruici pătrate, părea o arătare de om cu ochii stinși și cu o căciulă albă pe cap. Ninge fără încetare de câteva zile. Vântul alunga și învârtea fulgii de zăpadă, ridica pulbere sclipitoare de pe crengi și acoperișuri. Inzăpezită, o femeie se opri la poarta uzinei. Mătură cu degetele zăpada așezată pe părul ei brun, ieșit puțin de sub basma și-și frecă obraji aprinși de vânt.

— Ce dorești? întrebă o voce din dosul ferestruicilor. În căsuță se făcu lumină. Portarul ridică puțin unul din geamuri.

— Ion Lăscan e pe aici? întrebă femeia apropiindu-se de geam.

— Lăscan? Care Lăscan? Ăl dela strungărie?

— Da, da, el! Mai e aici? Ochii femeii se pironiră asupra ceasornicului dinlăuntru. Șovăi. Era deacum ora cinci.

— Da, e aici, zise portarul, întinzându-se comod în scaun. — Dar ce ai dumneata cu el? Vocea lui era plictisită. Se părea că stă cu ea 'de vorbă așa, ca să mai treacă vremea și că n'are de gând s'o lase să intre.

— Am ceva de vorbit cu el, stărui ea. Dacă e aici, cheamă-l, te rog. Sunt nevasta lui.

— Nevasta lui? Portarul ridică mai sus ferestruica. — Legitimația, te rog.

Răsfoind cărticica albăstrie, înfățișarea omului se schimbă. Ridică repede, până sus, geamul ferestruicii, se aplecă afară și arată spre curtea uzinei. — Vezi clădirea aia? Acolo, unde e lumină? Du-te repede, acolo se vorbește despre el!

O clipă Doina îl privi nedumerită. Apoi, fără a-i mulțumi, se îndreptă într'acolo. Se vorbește despre el? Ce o mai fi și asta? Iși iuți pasul. Sângele îi svâcnea fierbinte în obraji, răscolit de neliniști ciudate, contradictorii. Venise încoace, la uzină, mânată de îndoieli chinuitoare. Voia să vadă cu ochii ei ce face Ion aici în fiecare seară. În ultimele zile, el venise tot mai târziu acasă și vorbea tot mai puțin, era din ce în ce mai morocănos. Dar de alaltăieri părea mai vesel. În două rânduri a și încercat să-i spună Doinei despre pozitiv, despre ceva greșeli pe care le comisese, dar de fiecare dată se răzgândise și nu mai continuase să povestească. — Ai să afli, îi făgăduia. — Am să-ți povestesc eu altădată. Doina însă nu l-a mai întrebat. În ultimele două zile s'a culcat fără să-l aștepte și a adormit. Nu voia să mai audă nimic. O rodea îndoiala. Și acum, acum îndoiala asta s'a ciocnit de vorbele portarului. « Se vorbește despre el ». Dar ce s'o fi vorbind despre el?

Doina deschise o ușă, prin crăpăturile căreia se strecura lumină pe zăpada curții. Intâi nu văzu decât o mulțime de oameni stând în picioare sau șezând pe mese mari. Oamenii se aplecau, cu gâturile întinse, spre ceva ce Doina nu putea să vadă. Era liniște în atelier. Nimeni nu vorbea. La scârțâitul ușii cei din fund își întoarseră capetele și o măsurară pe Doina din cap până în picioare. Apoi cineva șopti ceva și, pe nesimțite, Doina fu strecurată mai în față. Acum vedea totul.

Mulțimea adunată în hala lăcătușeriei era strânsă în jurul a doi oameni. Amândoi lucrau. Unul la colțul mătăhăloasei mese de lucru, celălalt la o mașină de găurit care sbârânaia nu departe de colțul mesei. Cel dela masă era Mihăiță. Stătea, roșu și transpirat, lângă menghina sa negricioasă și învârtea găfâind manivela unui tarod. Șezând pe un scăunel, cu spatele către Doina, Ion conducea încet și sigur rcata mașinii de găurit. Un tarod lung, udat mereu de lichidul lăptos ce curgea dintr'o țevă de cauciuc, se înșuruba repede în capacul găurit al dispozitivului, sub care se pitula, nemișcată, piulița. Alături stătea un fotograf, clipind mereu din ochi. Doi gazetari cu gulele deschiate scriau repede pe carnete, șoptindu-și din când în când ceva.

Amândoi păreau agitați. Intre Ion și Mihăiță stătea un inginer tânăr, cu ochelari în ramă groasă, neagră, privind ba la unul, ba la altul. De pe mesele de lucru, de pe mașini, de pe pervazurile ferestrelor înnegrite, zeci și zeci de ochi urmăreau cu încordare crescândă munca celor doi. Erau cel puțin o sută de oameni. Se uitau ba la mâinile și chipul rumenit al lui Mihăiță, ba la dispozitivul lui Ion și la fața încremenită a strungarului. — Șase, șopti cineva răgușit, urmărind cum Ion termină a șase piuliță, în timp ce Mihăiță se chinuia să prindă piulița drept între fălcile menghinei și s'o fileteze.

Inginerul cu ochelarii groși se uită acum la ceasul pe care îl ținea în mână. — Gata! strigă deodată, atât de tare încât toată lumea tresări. Mihăiță tocmai isprăvi de filetat o piuliță. Desfăcu menghina și aruncă piulița, oftând, în cutia de lângă menghină. Ion își opri și el mașina. Puse mâna pe tarod, să vadă dacă s'a încălzit. Apoi se uită la inginer și așteptă. Acesta numără întâi piulițele lui Mihăiță și le controlează filetul. Apoi se plecă deasupra cutioarei lui Ion și făcu și acolo același lucru. Ion scoase între timp tarodul și începu să-l curețe cu câlț.

— Cinci! exclamă inginerul, arătând spre menghina lui Mihăiță. — Cinci bucăți cu un rebut. Deci zece pe oră, cu două rebuturi. Marginile sunt turtite. Și arată oamenilor o piuliță, ținând-o în lumina puternică a lămpii.

— Treizeci și două, se întoarse apoi spre dispozitivul din mașina de găurit. — Niciun rebut. Nicio sgârâietură! Deci șizeci și patru piulițe pe oră, fără niciun re... Ultimele cuvinte se înneacă în ropotul asurzitor al palmelor pocnite una într'alta. Ropotul se îngroșă, tuna, bubuia ca o furtună deslănțuită pe neașteptate. Căci pe neașteptate își dădură seama oamenii, că dispozitivul lui Lăscan nu e glumă. — Bravo, Lăscane! urla cineva din fund. — Trăiască inventatorul! se auzi dintr'altă parte. — Hei, Lăscane asta ai făcut-o bine! — Cum de ai făcut asta, mă? — Al dracului mai ești! Și din nou ropotul, care părea că nu mai ia sfârșit.

Cu câlțul uleios, Ion tot freca încă tarodul, pe care nu mai era deacum nimic de curățat. Ropotul de aplauze îl zăpăci, îl făcu să se simtă cum nu s'a simțit niciodată până atunci. Se simțea stingherit, încolțit parcă și acest lucru îl fâstăci. Dar dinăuntru îl umfla ceva ce semăna cu bucuria mamei căreia i se dă în brațe copilul ei nou născut. Simțea iarăși dorința aceea de a chiu, nerăbdarea aceea veselă, ca în noaptea în care îi venise gândul dispozitivului. Doar că acum era mult mai puternică. Se ridică brusc de pe scăunel și vru să se vâre în mulțime, refugiindu-se parcă de ropot. Dar oamenii nu-l lăsară. — Stai acolo, inventatorul! Vrem să te vedem! strigară câțiva din fund. — Stai acolo, ce te ascunzi? strigă și Filipescu, care stătea în față și bătea din palme de-i topăiau ochelarii coșcoviți pe nas. Buzele bătrânului tremurau de emoție. Capul său, roșu ca racul, se învârtea neconștient. Se întorcea ba spre Ion, ba spre Băragia, ba spre cei dimprejur, ca și cum ar fi vrut să le spună: — Vedeți, măi? E unul din echipa mea!

— Tovarăși! Mormăitul de urs a lui Bărăgia risipi ca o mână nevăzută, vacarmul. Doina se uită în jur. Nici nu-și dădu bine seama de unde vine vocea. asta adâncă în stare să stingă într'o clipită gălăgia. Doar când vocea răsună din nou, ea descoperi în mulțime figura îndesată și trăsăturile dăltuite în piatră ale lui Bărăgia. Și nu-și mai putu lua ochii dela el.

— Tovarăși, o jumătate de oră am stat noi aici și am văzut două metode de lucru. Una veche, alta nouă. Una introdusă de capitaliști, alta introdusă de noi, muncitorii. Una cu care file tezi zece piulițe pe oră și două ies strâmb, alta cu care faci șaizeci și patru pe oră și niciuna nu iese prost.

Din nou se deslănțui ropotul. Bărăgia se întoarse încruntat. Apoi, nemulțumit că a fost întrerupt, continuă ridicându-și glasul deasupra gălăgiei.

— E frumos să aplauzi. Dar mai frumos e să găsești metode noi de lucru. Eu zic: să nu-l aplaudăm numai. Ci să facem ca el. Ce a făcut Lăscan? Mare lucru? Da și nu. Da, pentru că a mărit producția piulițelor filetate cu șase sute patruzeci la sută. Și a dat un exemplu bun. Asta e mare lucru. Dar pe Lăscan asta nu l-a costat cine știe ce eforturi. S'a gândit nițel și a făcut un dispozitiv simplu ca bună ziua. Tovarășii ingineri au socotit că acest dispozitiv simplu aduce uzinei noastre un folos anual de ...

Ion abia acum o zări. Se uită, uimit, la ochii strălucitori ai Doinei. Doina îl privea pe Bărăgia. Ion se întrebă: Ce caută ea aici? Dar nu era loc pentru alte gânduri în capul lui. În urechi îi tunau prea limpezi vorbele pătrunzătoare ale lui Bărăgia.

— Dar nici astea, tovarăși, nu s'au făcut fără greșeli. Primul a greșit Moș Cotârcă. Ce a făcut Moș Cotârcă. A avut de filetat piulițele. Dar într'o zi metoda veche cu fileturile strâmbe, cu marginile turtite, nu i-a mai plăcut. Pentru că Moș Cotârcă e bun la meserie. Însă, cum știți, Moș Cotârcă nici cu băutura nu-i dușman.

Fețele încordate se destinseră într'un zâmbet. Dar nimeni nu răs.

— Ce să-i faci — continuă Bărăgia cu fălcile sale de piatră. — Așa ne-au învățat capitaliștii. Să bem, în loc să ne gândim. Ca să ne stoarcă mai lesne. Și așa s'a întâmplat că Moș Cotârcă nu s'a gândit deloc. N'a discutat o vorbă cu nimeni, ci s'a descotorosit pur și simplu de sarcina filetării piulițelor. Nu era just. Moș Cotârcă putea tot atât de bine să găsească o nouă metodă de lucru, dacă se gândea puțin.

Toate capetele se întoarseră spre Moș Cotârcă, care ședea pe masa de lucru între două meghini și-și răsucea, agitat, mustățile bătoase. Pete roșii ardeau pe obraji săi.

— Și să vă mai spun ceva pe deasupra, tovarăși. Peste fața lui Bărăgia alunecă un zâmbet. — Lăscan mi-a spus că ideea dispozitivului i-a venit într'o noapte. I-a venit, pentru că și-a amintit că l-a văzut odată, filetând niște bile rotunde... chiar pe Moș Cotârcă al nostru!

Oamenii râseră și bătură din palme. Moș Cotârcă își răsucea tot mai repede, mustața și până la urmă băgă sfârcul între dinți. Murmura ceva neînțeles și nu privea nicăieri.

— Dar n'a greșit numai Mos Cotârcă. A greșit și Lăscan. A greșit pentru că și-a ținut gândurile în secret, pentru că voia să lucreze dispozitivul pe ascuns fără să-și împărtășească ideea și altor tovarăși. El a uitat că nu mai suntem pe vremea patronilor, când o inovație de a noastră ar fi umplut doar buzunarele lor.

Ion știa deacum toate acestea. Obrăzii, urechile îi ardeau ca jăratecul. Uită de sine, uită de disciplină și nu se putu stăpâni. — Așa-i, tovarăși! strigă, privindu-l pe Bărăgia cu un surâs fâstăcit. — Am făcut o prostie. Una mare de tot. M'am gândit numai la mine, am vrut să par mai grozav decât voi. M'am purtat ca o domnișoară. Acuma, când mă gândesc la zilele astea, îmi dau seama. Era o greșeală. Bine că m'a trezit Filipescu și Andruș la timp. Am să le și spun mulțam. Ion se opri, dându-și seama abia acum cum că l-a întrerupt pe Bărăgia. Se uită la el, întrebător. Dar Bărăgia stătea și-l asculta, ca toți ceilalți. Atunci mai adăogă, încet: — Așa că... am învățat din greșeala asta. Am învățat.

Oamenii îl priveau serioși, cu prietenie. Ochii Doinei se împăienjeniră dintr'odată.

Bărăgia relua cuvântul. — Da, eu știu că Lăscan o să învețe din greșeala lui. Nu de aceea am spus-o. Am spus-o ca și noi să învățăm din greșeala lui. Dacă Lăscan și-ar fi împărtășit ideea cu alții, lucrurile ar fi ieșit mai bine. Lăscan zice că a făcut o prostie. Eu cred că el încă nu e lămurit. E mai mult decât o prostie. Mult mai mult. E o lipsă de încredere față de tovarășii lui de lucru, — asta e! De unde vine lipsa asta de încredere? Lăscan va trebui s'o vadă mai în adâncime și să vină să ne spună. Pe fața secretarului nu mai rămăsese nici o urmă din zâmbetul de mai 'nainte. Părea trist, îngrijorat. — Va trebui să arătăm tuturor cele ce s'au petrecut, ca toți să vadă unde duce lipsa încrederii în tovarăși. Nu e vorba de orice fel de încredere. Nu vorbesc despre cea oarbă, prostească. Asta e cu totul altceva. Ne trebuie o încredere sănătoasă, care nu-i lipsită nici de vigilență! Încredere bolșevică, cum s'ar zice. Dacă ar fi avut-o, atunci Lăscan poate nu cu patru sute patruzeci — în ochii lui Bărăgia apăru din nou văpaia zâmbetului — ar fi trecut norma, dar cu cinci sute, șase sute sau chiar...

Oamenii îl priviră întrebători. Se așternu o tăcere a nedumeririi: Cum? Patru sute patruzeci? Mai înainte era vorba de șase sute patruzeci!... Bărăgia tăcea. Se vedea pe fața lui, puțin plecată în jos, că ar mai avea ceva de spus, dar nu vrea. Atunci un glas puternic, ca de clopot, spintecă tăcerea. Fețele se întoarseră către un om înalt, lat și cu păr bălai. Era Drânceanu, secretarul organizației de Partid a uzinei. Stătea lângă ușă, pe semne că nu intrase de mult.

— Văd că lui Bărăgia nu-i place să vorbească despre sine, atunci când a făcut un lucru bun. Am să vă spun eu, tovarăși. Uite cum a fost. Să nu vă

mirați. Dispozitivul, așa cum l-a gândit și l-a făcut Lăscan, într'adevăr nu dădea mai mult de patruzeci și patru piulițe la oră.

Ochii vioi ai secretarului alunecară peste privirile încă nedumerite și se aținti asupra lui Bărăgia.

Dar s'a întâmplat ca tovarășul Andruț să observe într'o zi că Lăscan ascunde dispozitivul. A vorbit cu tovarășul Filipescu și s'au sfătuit amândoi ce să facă. Pentrucă ei țin la Lăscan și au încredere în el. Au văzut că nu e bine ce face și s'au gândit să-l ajute. Deaceea s'au dus la tovarășul Bărăgia și s'au sfătuit și cu el. Căci cine altul ar putea să-l ajute mai bine pe Lăscan, decât secretarul organizației lui?

Toată sala era întoarsă deacum spre ușa de intrare, de care se proptea Drânceanu, vorbind.

— Intr'o seară, după lucru, când Lăscan își lucra în mare taină dispozitivul, tovarășul Bărăgia l-a văzut și el. Asta s'a întâmplat cu o zi după ce Andruț și Filipescu se sfătuiseră cu el. L-a întrebat pe Lăscan ce face, ce lucrează. Dar tovarășul Lăscan a tăcut ca hoțul prins în exercitarea meseriei. Bărăgia l-a înțeles. A înțeles că Lăscan umbla pe căi greșite și a înțeles că dacă îl va lăsa să-și vadă de calea asta, el se va înfunda în dracu știe ce mocirlă. Și a hotărît să nu-l lase. Căci Bărăgia iubește oamenii și răspunde pentru ei.

Cu fălcile strânse, cu ochii în pământ, Bărăgia părea supărat foc. Răpele frunții sale erau adânci și negre în lumina becului de deasupra.

— Dar Bărăgia s'a îmbolnăvit. Și sarcina de a-l ajuta pe Lăscan i-a trecut-o tovarășului Filipescu. Așa-i, tovarășe Filipescu?

Ion privi fața mare și bună a bătrânului strungar, stacojie de emoție. Stacojeala asta era domolită doar de bruma barbei nerase, cărunte. La întrebarea lui Drânceanu, Filipescu nu răspunse decât dând din cap.

— Și tovarășul Filipescu s'a pus pe treabă, continuă Drânceanu. — Nu de geaba e șeful de echipă al lui Lăscan. A început să-i vorbească, întâi cu binișorul. Și nu s'a lăsat până ce nu l-a convins pe Lăscan, să-i arate dispozitivul. A durat cam mult. Lăscan e tare la căpățână, chiar și când nu are dreptate. De aceea sunt și eu de acord să-l afișăm pe gazeta de perete. Dar până la urmă i-a arătat lui Filipescu. Acesta i-a spus lui Andruț de dispozitiv. Andruț era deacum frământat de toată istoria asta, căci se simțea vinovat pentru Moș Cotârcă. Deaceea a căutat prin cărți sovietice. Acolo de obicei nu se caută de geaba. Andruț a găsit și el ce-i trebuia și i-a spus lui Filipescu. — S'ar putea face și mai bine. Așa-i, tovarășe Andruț?

— Așa-i! — strigă Andruț, surâzând din toată fața. Ochii îi erau luminoși și străluceau de bucurie.

— Când a aflat de asta, Lăscan s'a supărat foc... Mai ales pentrucă Andruț s'a sfătuit și cu alți tovarăși în privința dispozitivului. Lăscan și-a zis: « Mi se fură inovația ». Așa-i tovarășe Lăscan?

— Așa-i, zise Lăscan, cu fața dogorită toată.

— Filipescu, Andruț și ceilalți i-au dovedit însă repede, nu cu vorbe, ci cu fapte, că nu vor să-i fure nimic. Dimpotrivă, Lăscan s'a convins că ei vor să lucreze cu el, ca adevărați tovarăși. Lăscan a înțeles, în cele din urmă. Așa s'a întâmplat că împreună, cu toții, ajutându-se unul pe altul, au făcut din dispozitivul lui Lăscan un dispozitiv mai bun decât ar fi putut să facă el singur. E dispozitivul pe care îl vedeți aici, care de azi înainte ne va da șaizeci și patru de piulițe bune la oră. Și pentrucă totuși tovarășul Lăscan e «inventatorul» — toți dinții lui Drânceanu apărură în zâmbetul său larg — eu zic, tovarăși, să-l propunem pentru premiere.

Drânceanu mai adăogă ceva despre evidențierea celorlalți, dar vorbele abia se mai auzeau. Mulțimea de oameni fu apucată de un iureș, cum nu văzuseră bătrânele ziduri ale lăcătușeriei. Bucuria unor oameni, care de generații n'au cunoscut bucuria, țâșnește cu asemenea prilejuri ca un izvor fierbinte care de secole murmură în pieptul pământului, dar abia acum și-a croit drum spre ieșire. Podeaua atelierului tremura. Mesele scârțâiau. Geamurile vibrau și de pe perete se desprindeau bucățele albicioase de vâruială. Clocotea, clocotea bucuria.

Ion simți deodată că-i fuge pământul de sub picioare. Fură ridicăți și ceilalți. Andruț, Filipescu, Bărăgia și Drânceanu râdeau și strigau deasupra capetelor și strigătele lor vesele se tceau fără urmă în zarva atotcuprinzătoare. Cu ochii umezi, Doina îl privea pe Ion, care se mai bălăbănea pe sus, surâzând puțin încurcat. Un val de nemaisimțită dragoste și fericire o ridică și pe ea. Simți că se ridică, se ridică tot mai sus, mult deasupra îndoielilor ei mărunte și rușinoase, simți că se înalță împreună cu bucuria acestor oameni atât de dragi și atât de puternici...

Lumea începu s'o ia spre ușă. Fotograful își închise aparatul. Cei doi ziariști îl înhățară pe Filipescu și pe Bărăgia. Discutând, glumind, zâmbind, bătându-se pe umeri, oamenii năvăliră în curtea albă de zăpadă. Tot mai viscoale. Moș Cotârcă ieși printre ultimii, împreună cu Andruț. Bătrânul nu reuși să scoată nici o vorbă. Doar din când în când îi trăgea lui Andruț un ghiont între coaste.

Cineva stinse lumina și încuie ușa. Lăcătușeria se cufundă într'o beznă tăcută.

Abia la poartă reuși Doina să ajungă în apropierea lui Ion. Se luură de braț și întovărășiți de vreo duzină de oameni o apucară în spre casă. La fiecare colț câte unul, doi, își luură rămas bun. În cele din urmă rămaseră singuri. Doina își lipi capul de umărul lat al lui Ion. Merseră așa o bucată de vreme, răscolind zăpada pufoasă. De undeva din urma lor mai răsbătea glasul lui Drânceanu, care îi spunea cuiva: — Așa-s oamenii noștri. De aceea mergem mereu înainte... Apoi se făcu liniște. Nu se mai auzea decât vântul, care învărtea fulgii.

— Ionică! zise Doina cu glas înnăbușit, ca și cum ar fi vrut să îndese în acest cuvânt toată plinătatea sufletului ei.

— Am greșit, Doină. Și față de tine.

— Știu, Ionică. Dar și eu am greșit. Și nu te-am ajutat. Că... nu pricepeam.

— Acum pricepi? Așa-i că pricepi?

Ea îi strânse brațul. Ion zâmbi.

— Numai cu capul?

— Nu, răspunse ea hotărât. Și zâmbi zăpezii din fața lor. — Și cu inima.

După un colț întunecat se sărutară.

— Măine-i ziua lui Fănică, se gândi Ion cu voce tare. — Ce-i luăm? Doina zâmbi. — Am văzut la magazin o broască, din acelea care sar când le întorci cu cheia. Era și o rață, tot așa cu cheie, care umblă legănată, tocmai ca o rață!... Dar oricum, mai mare cadou decât i-ai făcut tu, tot nu-i putem da. Șaizeci și patru de piulițe... O bucățiță din viața lui, cea fericită...

Merseră tot mai repede, îmbrățișați.

Tot mormăind sub mustățile umezite de fulgi, Moș Cotârcă pășea pe același drum, spre casă. Pășea alene, fără grabă. Din vreme în vreme, scotea o mână din buzunarul paltonului, ștergea și răsucea ba o mustață ba alta. Mergea fără să se sinchisească de viscol, cu gândurile răscolite. Nu se auzea decât vuietul vântului și scârțâitul pingelelor ce se înfundau în zăpadă. Fulgii mărunți, svârliți în obraz, înțepau ca niște ace de ghiață. El însă nu le simțea.

Din spre cărciuma lui Niculescu se strecurară încet scâncetele tarafului și veneau din ce în ce mai aproape. Bătrânul păși mai rar și se opri în sfârșit în fața cărciumei. Dinăuntru răsunau vorbe abrupte și amestecate, clănțănit de pahare și înjurături. Taraful bocea jalnic și ascuțit, ca totdeauna. Moș Cotârcă măsură firma ce se bălăbănea scârțâind, în vânt, deasupra intrării. Privi ușa lipită cu hârtie și cele două scări înzăpezite. Stătu multă vreme în fața ușii, îngândurat. Apoi își răsuci încă odată mustața și scuipă ascuțit, printre dinți, drept în mijlocul primei scări. Și păși mai departe în zăpada proaspătă, care scrâșnea moale sub bocanci.

La colț vântul răscoli pulberea strălucitoare a zăpezii și-l presără cu ea. El nu băgă în seamă. — Puștii, mormăi în drum. — Trăsniile-ar trăsnetul să le trăsnească! Fac ei ce fac, dar până la urmă fac o lume... mai cinstită, al naibii... ca asta, veche...

Invelită în mantaua albă de puf, ulița era mai luminoasă și mai frumoasă ca altădată.

STRATUL CU ȚIȚEI

I

Oamenii forfoteau neastâmpărați în jurul sondei, privind uneori nerăbdători la meșterul Stinghe, și la mașina lui. De undeva, din fundul pământului, răbufneau bubuituri, pătrundeau până sus și ei le ascultau opriți în loc, nemișcați.

Vânt rece bătea dinspre munți, umflându-le halatele îngreunate de noroi scorojit, și ace ascuțite de frig li se înfigeau în piele. Invins, trecea pe lângă sondori și gonea fluierând dealungul dealului, până se pierdea în păduricea cu copăcei strâmbi, negri, despuiați de toamnă. Deasupra, nouri cenușii pluteau necontenit, sfâșiați de vârful ascuțit al turlei.

Geologul, Rupea scria ceva într'un carnet cu colțurile roase și coperte tari, de carton. Imbrăcat într'un palton gros, cu un fular mare, roșu, înfășurat în jurul gâtului, geologul purta șapcă bine căptușită, cu cozoroc lat sub care, strălucea o pereche de ochelari cu rame groase, negre. Dincolo de ei, doi ochi verzi, fără fund, jucau într'una cu sclipiri de batjocură. În clipa aceea, se opriră încremeniți deasupra filei carnetului și rar se ridicau pe deasupra și cercetau pe furiș pe meșterul Stinghe.

— Coboară la optsute cinci zeci și trei, porunci el deodată, sfârșindu-și însemnările. Obrajii smeazi, i se săltară o clipă, ridicându-i ochelarii, apoi se împietriră, rămânând reci, nepătrunși.

Bubuitul începu iar, mai îndepărtat și sondorii abea îl mai prindeau, răzbit anevoie din fundul puțului. Se adunară în preajma capului de erupție și unii se apucară să cerceteze ventilele.

— Nu pricep, ce'ntârzie atâta? întrebă unul înalt, spătos, cu o căciulă neagră în cap și o pipă groasă între dinți. Impușcăturile se fac de jumătate de ceas și țiteiul tot nu urcă...

— Măi, Mitrule, aș zice să cobori în puț, să poștești țiteiul din culcușul lui... Zău, ia...

Mitru Berindei râse și odată cu el râseră și ceilalți. Apoi tăcură, coborîndu-și privirile în pământ, scuturându-și trupurile bătute de frig. Tre săptămâni au îndurat vântul și ploaia, noroiul pipărat din sondă și osteneala

grea a forajului, muncind neîntrerupt la dibuirea stratului cu țiței, ce sălășluia undeva, în fundul pământului. Acum așteptau nerăbdători să-și vadă năzuința împlinită: țițeiul. Il așteptau ca pe-un prunc, gata să se nască, țâșnit din culcușurile sale subpământene și repezit pe țeava pipelineului, încolo, spre Ploești, spre țară...

Glasul geologului răsună scurt, uscat:

— Coboară la o mie cincizeci și doi... Șaisprezece gloanțe...

Stinghe porni aparatul de perforat, aplecat ca pe buza tranșeului. Apăsă pe declanșatorul electric și, jos, neauzite de nimeni, gloanțele porniră stol, trecură prin cămașa groasă a burlanului de oțel, prin învelișul de ciment și se opriră undeva în stratul tare al pământului.

Sondorii ciuliră urechile, Mitru vorbi iar, scoțându-și pipa din gură:

— Măi, numai să nu ne fie munca în zadar... Ce zici mă, Șonțule?

Șonț își aruncă țigara ce-i arsesse degetele și răsă larg:

— N'avea grijă... Acu țâșnește, sângele pământului...

Așteptau. Infuriat, Stinghe apăsă a cincea oară pe declanșator, și ochii săi aspri se ațintiră deodată în trupul scund al geologului. Întrebă inciudat pe geolog:

— Mai împușcăm odată?

— Încă de două ori...

Sondorii îi înconjurară neliniștiți, frământând noroiul cu picioarele. Berindei se apropie de geolog, și-și strecură privirile în carnetul acestuia.

— Ei, făcu el, te pomenești că-i la fel ca la celelalte două...

— Nu cred, mormăi geologul, făcând un semn nedeslușit cu carnetul. Iși dădu șapca pe ceafă și privi o clipă cerul. Urmă: carotajul a arătat limpede că am trecut prin straturi cu țiței... Se opri deodată, privind grăbit în jur, iscodindu-i.

— Și la celelalte, tot așa a arătat carotajul, nu se lăsă Berindei.

Geologul nu-i răspunse. Iși aminti că trebuia să-și însemneze noua adâncime a puștii și începu s'o facă grăbit, uitând de ceilalți, mișcându-și înfrigurat mâinile. Iși rezemase carnetul de genunchi și scria aplecat deasupra lui, acoperindu-l în întregime cu trupul. Când sfârși, se întoarse spre oameni și le porunci apăsă, scânteindu-i ochii:

— Vedeți-vă de treabă, hai... Ventilele sunt întoarse? Ia mai uitați-vă odată la ele...

Nemulțumiți, sondorii se risipiră. Aveau încredere în el. Il cunoșteau ca un geolog de ispravă și se laudau uneori cu dânsul. Dar felul lui de a fi câteodată, îi scotea din sărite. Șonț nu mai putu răbda și zise, mârâind:

— Iaca, am vrut și noi să vedem cum merge cu'mpușcatul. Că am lucrat al naibii la sonda asta... Cuvintele se opriră deodată, Șonț neîndrăznind să urmeze. Ceva îl rodea de multă vreme dar el socoti că nu-i vremea să-și dea drumul. Se depărtă de ceilalți și începu să-și răsucescă o țigară. Berindei se învârti un timp pe lângă el, apoi se duse să mai vadă odată ventilele.

De opt ori, Stinghe găurise peretele puțului, de fiecare dată cu câte șase-sprezece și douăzecișipatru de gloanțe. Geologul îi porunci din nou și meșterul mai apăsă odată pe declanșator. Sfârșind, părăsi aparatul și se uită încordat la cimenii de lângă capul de erupție. Și oamenii se uitară la ei, la geolog și Stinghe.

— Nu se simte nici gaz, măcar? întrebă înfuriat meșterul.

— Nimic! clătină mut din cap...

— Atunci, urmă cu greutate Stinghe, sonda e stearpă!... Muncă în zadar...

Incremeniți, neștiind ce să facă, sub cerul coborât aproape de pământ, sondorii își purtau privirile, dela unul la altul, întrebătoare, grele, ostenite. Geologul își sfârși cea din urmă însemnare, închise carnetul de bord, îl vâri în buzunar și se pregăti să plece. Ii șiruia sudoarea pe față și nici vântul ascuțit dela Miază-Noapte, nici frigul nu izbuteau să i-o svânte.

— Am dat-o naibii și cu asta, bombăni el, fără să-i privească. Iși smulse bocancii din lutul cleios și galben, își trase cozorocul șepcii mult deasupra ochelarilor și, făcând un semn scurt de salut, spre sondori, se depărtă, abea târându-și picioarele de osteneală...

*

Dealul în care fuseseră săpate trei sonde, în căutarea unui strat bogat în țitei, se găsea într-o parte a schelei Măluri, aproape de Văratele. Grădini întinse de pruni și meri îi acopereau coastele domoale, brăzdate de drumeaguri și cărări strâmte, întortochiate. Ploile din urmă, îi muiaseră pojghița gălbuie și cleioasă, prefăcând-o într'un aluat vâscos și împiedicând mersul. Geologul Rupea cobora, alunecând pe cărare și înjurând în gând lutul ce i se prindea greu de bocanci și-i sărea în picături mari pe palton, până sus, aproape de mijloc.

Vântul contenise și frigul se topea încet, risipindu-se.¹ Pământul muiat de ploi nu se sbicise bine și urca în aburi tremurători de ceață spre cerul mohorât, sprijinit în creasta dealului. Jos, la temelie, se întindea schela. Lumini jucăușe prinseră a străluci în amurgul cernut pe nesimțite, dându-i o înfățișare de oraș cufundat în ceață.

Rupea cobora mereu, plimbându-și uneori privirile peste vârfulile ascuțite ale sondelor, până hăt, dincolo de ele, cât îi îngăduia ceața și amurgul, topite într'o singură pastă cenușie, întunecată. Apoi se opri la o încrucișare de drumeaguri și vru să-și aprindă o țigară. Iși aminti că i se umeziseră chibriturile și nu mai luau foc. Vârî țigara la loc și, cotind pe o cărare lăturalnică, se abătu din drumul satului, înghițit de ceață.

Un timp, merse fără a-și ridica ochii din glodul cărării. Apoi se opri dinaintea unei porți de fier, împinse o portiță de pe margine și se strecură înăuntru. Un câine hămăi scurt, apoi se domoli repede și începu să se gudure. Rupea îl îmbrânci cu piciorul și intră în casă.

În fundul încăperii, luminată de un bec ascuns într'un abatjour prins în mijlocul tavanului, un cm fuma liniștit, aplecat de-asupra unui ziar. La intrarea lui Rupea cmul își ridică brusc capul și-și aținti ochii săi cenușii, tulburi, pe chipul musafirului. Recunoscându-l, zâmbi șters, lipsit de viață. Zise, fără veselie:

— Ai dat pela mine?

— Am dat, bombăni Rupea, așezându-se.

Omul cu ochii cenușii se ridică și deschise o ușă.

— Fă-i un ceai, zise el și, închizând la loc, se apropie de musafir. Urmă cu glasul hădărcit, uscat: Cum mai merg treburile, Constant? Se așază dinaintea lui și-și sgâi ochii la dânsul.

— Prost, făcu Constant Rupea, dând din mâini și săltându-și umerii.

— Azi parcă, ai făcut perforarea la 310... Ei, a ieșit țiteiul?

— Nimic, ca la celelalte două...

— Așa, murmură gazda și chipul i se însenină într'un zâmbet larg, vesel...

Geologul ședea gheboșat în fotoliu, îmbrăcat, gata de ducă. Își scosese doar fularul pe care și-l pusese pe genunchi; netezindu-l cu palma, vorbi:

— Așa curând, n'or vedea ei țiteiul, pământul se pare că-i sterp, cu toate presupunerile celor dela centrală... Își ridică deodată ochii și-l țintui cu ei bulbucăți pe celălalt, prin sticlele ochelarilor. Urmă: Aștept de patru zile banii, când îi văd?...

Nemulțumit, domnul Archibald McMonea, gazda, privi într'o parte. Apoi se repezi deodată la geolog:

— Mereu ești nerăbdător, crezi că-i atât de ușor pentru mine în împrejurările acestea?... Ce naiba faci cu atâția bani?

— Joc la curse, glumi acru Rupea.

I se aduse ceaiul, nu se atinse de el. Aburi cenușii urcară spre tavan, amestecându-se cu fumul verzui al țigării lui McMonea. Un timp, urmări tăcut rotocoalele, netezindu-și în neștire fularul. Apoi urmă surd, cu urme de amenințare în glas:

— S'ar putea să nu mai fie sterp pământul, ce zici McMonea? Ei mă plătesc destul de bine...

Domnul McMonea râse ascuțit, frământându-și mâinile sub masă. Apoi se ridică mut și începu să-și măscare salonul. Se opri dinaintea geologului, în câteva rânduri, neizbutind să deschidă gura. Însfârșit izbuti:

— Trebuie să ții seamă, că treburile astea n'au să meargă cât lumea...

— Fleacuri, făcu celălalt, vrând să se scoale. Nu mai cred în nimic... Vorbe goale... Toate trosnesc *dincolo*... I se aburiseră ochelarii, și-i scoase, se ridică în picioare și continuă, ștergându-i nervos, tremurându-i mâinile: Eu nu's decât un mercenar, McMoneo, un mercenar care cere să fie bine plătit... Idealuri, visuri, nu am. Deci, să nu încerci să mă hrănești cu bazaconiile tale... Plătești, sunt al tău. Nu, sunt al *lor*... Râse, făcând semne în aer cu ochelarii. Așa's eu, mă știi tu... Pentru mine, poveștile auzite dela

alții sau cele ascultate la diverse posturi de *dincolo*, sunt simple povești... Mie, bani să-mi iasă, asta-i! Se opri dinaintea lui Momonea și-i apucă un nasture al hainei. Zise, stropindu-l cu salivă, mistuit de o neașteptată teamă:

— Nu cumva, iar vrei să mă amâni?...

— Nu, nu te-amân... mormăi celălalt, întorcându-i spatele și îndepărându-se. Geologul se așeză la loc și începu să-și soarbă grăbit ceaiul.

Momonea cotrobăia într'un sertar, bombănind neconținut, neînțeles, încât Rupea nu-i putea prinde nicio vorbă. Sta gheboșat în fotoliu, sorbindu-și ceaiul, scoțându-și uneori ochelarii care se abureau repede și ștergându-și-i meticulos cu batista.

— Ești cam nervos astăzi, zise gazda, apropiindu-se.

— Sunt cinic, nu? râse celălalt, împingând ceașca deoparte. Vezi, urmă el, privindu-l de jos, peste ochelari, cu tine omul trebuie să fie cinic, altfel...

Momonea îi puse banii pe masă și se așeză. Geologul îi numără grijuliu, îi ascunse în buzunar și urmă:

— Am început să fiu cinic, Momoneo. Pe vremuri, am fost și salariatul tău, ți-amintești? Când aveai sondele tale... Mă plăteai mizerabil, iar când făceam gălăgie, spuneai imediat că's comunist... Ei, iaca, n'am fost, nici nu voi fi vreodată așa ceva... Se ridică iar în picioare și începu să umble în jurul mesei, vorbind mereu: Am crezut odată, mai de mult, că mă voi putea lega de ei, de *ăștia* de azi... dar mi s'a luat mai întâi mașina pe care o aveam în București. Nevastă-mea a muncit douăzeci de ani, ca farmacistă... Acum câțiva ani, și-a făcut și ea o farmacie, a scăpat de patroni. Totul cinstit, totul firesc... nu-i așa Momoneo?...

Archibald Momonea zâmbi șters, dând din cap. Geologul urmă:

— I-au luat farmacia, i-au luat și cele câteva cutii de medicamente, de acasă, tot... Cum să te mai legi de ei? Cum să mai muncești alături de ei? Vor să facă socialism! Mă rog, doresc și eu așa ceva... Pricepi, Momoneo? Poți să te strâmbi tu, ca de sare amară, dar o doresc și eu... Sigur! Dar nu în felul acesta... Mie îmi iei mașina, mă tratezi ca pe oricare muncitor, îmi iei farmacia agonisită din sudoarea nevestii și zici mereu că faci socialism...

— Atunci de ce-mi tot storci bani pentru stratul ăla? îl întrerupse mâniat deodată Momonea. Ai atâtea socoteli cu *ei*!

— Ca să umplu un gol, se răsti celălalt, râzând. Altfel, niciodată nu-l voi putea umplea cu salariul ăstora... Trebuie să știi că nevastă-mea nu-i învățată să stea la cozi, la pâine, la mălai... Nevastă-mea e prea firavă ca să poată trăi din cele douăzeci de mii, cât le primesc din schelă... Pricepi? E un gol care trebuie umplut... Imi ceri orice, ... dacă-mi plătești, ai toate, fără reticențe... Bani să iasă...!

*

Venise o echipă să demonteze mașinile dela 310 și ciocănitul oamenilor răsună până departe, în creasta pustie a dealului. Șonț ședea pe un burlan

și fuma, privindu-i cum deșurubează macaraua. Câțiva se urcaseră sus și trebăluiau în jurul geamblacului. Sondorii plecaseră, înserase. Il văzu doar pe Berindei, amestecat printre turlști, dându-le ajutor, cu puterea lui de urs. Șonț se ridică și vru să plece. Strivi țigara cu talpa bocancului și-l trase de-o parte pe Berindei.

— Ce-i? N'am vreme, mârâi el, scuturându-și statura uriașă.

— Hai spre casă, îl îndemnă Șonț.

— Mai stai un pic, ce naiba. Nu vezi că-i nevoie aicea?...

Șonț zâmbi și-l apucă de braț.

— Mă, Mitrule, lasă asta, hai pela Ariton.

— Ce să căutăm la dânsul?

— Hai, îi vedea ce căutăm.

Berindei se înduplecă. Porniră împreună, pisând noroiul cărării, spre sat. Tăceau. Se întunecase și luminile dela sonde străluceau acum mai vioi, mai pline de viață. Intr'un timp, Șonț rupse liniștea ce-i învăluisese:

— Mă, Mitrule, cum dracu n'a țâșnit țiteiul? E a treia sondă pe dealul ăsta, că se întâmplă la fel...

Berindei nu răspunse îndată. Iși plecase capul în pământ și-și arcuise spinarea lungă și lată ca un trunchiu de stejar, mergând greoi și izbînd glodul cu bocancii. Apoi vorbi ca pentru dânsul:

— S'a petrecut ceva necurat... Nu se poate altfel. Te pomenești c'o fi apucat-o sapa anapoda, și-a trecut p'alătura cu stratul... Mai știi, ce s'o fi întâmplat?...

— Oare, numai sapa? întrebă Șonț și glasul îi răsună aspru, îndărjit.

— Ce te frămânți? i-o reteză Berindei, izbînd cu piciorul într'o piatră din cale. O privește, direcția. Să lămurească ea lucrurile. Mie îmi pare rău numai de muncă. Am muncit noi, de ne-a luat naiba, și-am crezut c'o ieși ceva. Și când colo... nimica!... Ția dela Văratele au să rîdă de noi într'o zi... Și ziua aia nu-i departe Șonțule!... Asta-i a treia sondă forată de po-mană...

Umblau grăbiți, coborînd mereu. Șonț nu-i răspunse. Uneori sfredelea întunericul cu ochii săi mici, vioi, neastâmpărați și bombănea cuvinte neînțelese de Berindei.

— Ce tot spui că nu te înțelege nici naiba?... Zi odată tare.

Șonț rîse silit:

— Ia, vorbeam cu mine...

— Și ce-ți spuneai?

— Că trebuie oricum, să-i întrecem pe ăia dela Văratele...

Se opri deodată în loc și urmă cu glasul hotărît:

— Mă Berindei, sub picioarele noastre e țitei berechet. Trebuie scos numai, și atunci, să vezi cisternele și conductele; duduind pline, dela Măluri...

— Să-l scoți, îl îngână Berindei obosit. Da nu vezi? Trei sonde și nimic. Sări deodată, zbierînd aproape: Măi Șonțule, măi, cum naiba nu ne-a dat

prin cap: ții minte? Când s'a sfârșit forajul și se tuba puțul, venea noroi din pământ, cu stărlici de țiței, mă!

— Păi eu ce zic? se înfurie Șonț, pornind mai departe. Da, tu ești greu de cap, Mitrule...

— Hai pela Ariton, vorbi cu veselie Berindei. Să vedem ce spune el, că-i de făcut...

Coborișul se sfârși. Cei doi intrară în sat. Sondorii treceau pe lângă ei, venind osteniți dela schimb, mormăind în treacăt binețe.

În dreptul sediului se opriră. Prin geamul luminat, îl văzură pe Ariton, vorbind cu cineva întors cu spatele spre uliță. Rămaseră să aștepte ieșirea streinului. Șonț fuma sugând pățimaș țigara și gândind la cele întâmplate în timpul zilei. Se rezemase de parâma podețului și-și cufundase o mână în buzunarul rece, de ghiață, al halatului. Uitase de frig, de odihnă. Frigul îl înțepa, chinându-i trupul. Nu-l lua în seamă. Pe dinainte-i treceau șiruri întregi de sonde, pe toată coasta Vizantei. Și el o vedea împădurită cu turle, înalte, sprintene, spintecând cerul mohořit de iarnă. Șonț își făgădui să nu-și găsească astămpăr, până nu va vedea cu ochii treaba asta. Dacă i-ar spune lui Berindei visul care-l frământă, de bună seamă, ăsta ar râde de el.

Streinul care stătuse cu spatele la fereastră, se ridicase și cei doi din uliță îi văzură chipul: era Dincă, din echipa lor de foraj. Mirați, îl așteptară să iasă. Apoi îl întrebară nerăbdători, cu ce treburi pe la sediu. Dincă răsese tainic și dădu să plece. Berindei îl apucă de umăr și-l ținuu în loc. Zise șoptit:

— Dacă-i vorba de strat, hai înapoi. Vorbim toți trei cu Ariton... Să vedem ce-i de făcut...

Dincă nu răspunse. Îi privi bănuitor. Scoțându-și umărul din menghinea lui Berindei, își șterse din nou bocancii, pășind înăuntru. După el, Șonț și Berindei...

*

Directorul schelei Măluri asculta cu mâinile încheștate pe birou, cu umerii ridicați mult în sus. Dinaintea lui, vorbea întunecat geologul Rupea. Chipul i se brobonise de sudoare, dar nu-și scosese paltonul. Nici fularul nu și-l desfăcuse, doar șapca și-o aninase într'un cui, lângă ușă. Ședea așa și povestea cele întâmplate la sonda 310.

— ...Sunt foarte deprimat de eșecul ăsta, spunea el, clipind des, în dosul ochelarilor. Tovarășe director, eu ajung la concluzia că într'adevăr dealul Vizantei nu are nici un strat cu țiței și presupunerile centralei sunt într'adevăr simple presupuneri...

Ion Acasandrei, directorul, se încruntă. Măinile i se strânseseră deodată, nălbindu-i-se degetele. Zise:

— Nu se poate! Între Măluri și Văratele e țiței. Cum naiba să nu fie, când e un pământ încă nescormonit, și-i între două schele care au fost și sunt destul de productive! Pământul e mănos, tovarășe Rupea...

— Atunci, cum îți explici că n'am găsit nimic cu trei sonde săpate, adânc în pământ?

Directorul chibzui o clipă, apoi zise:

— S'o fi întâmplat ceva neprevăzut și noi n'am băgat de seamă.

— Nu cred, se grăbi geologul. Ochii i se repeziră deodată pe chipul directorului, apoi coborîră pe birou și se opriră o clipă pe mâinile strânse ghem, frământându-se cu neastâmpăr. Simți căldura înăbușindu-l și-și descheie paltonul. Un nasture se împotrivea să iasă, și mâinile geologului tremurau nervoase, scoțându-l cu deasila. Se liniști și urmă, zâmbind:

— Sarcina mea e să mai caut... Dacă vom izbuti, va fi bine, dacă nu... dădu din umeri înălțându-și ochii peste ochelari: nu va fi vina noastră...

— Da a cui? întrebă brusc directorul, neslăbindu-l din ochi.

Geologul își coborî privirile, murmură:

— Dumneata, tovarășe director, știi bine cât mă sbat să împlinim Planul. E a treia sondă cu care dăm greș... Ce să fac?... E limpede că nici eu, nici dumneata nu suntem de vină, că nu găsim țitei... Tăcu, jucându-se cu un capăt al fularului. Neauzindu-l pe director, adăugă: evident, e secătuit pământul...

— Nu-i adevărat! se sbârli directorul, apoi se domoli repede, stăpânindu-se.

Cineva bătu în ușă și ei își întoarseră capetele într'acolo. Furtuna se trânse, se risipi. În prag, răsări Ariton, și geologul oftă ușurat, ridicându-se și începând să-și încheie paltonul. Dinaintea noului venit, se înclină, zâmbind, strângându-i mâna. Întrebă cu căldură:

— Ce mai faceți, tovarășe secretar? Muncă, muncă?

— Muncă, bombăni scurt Ariton, îndreptându-se spre Director.

Geologul își luă șapca și se pregăti de plecare. Se apropie de birou, așteptând pe director. Acasandrei se ridicase, dar nu scotea o vorbă, privindu-l când pe Ariton, care se așezase pe un scaun, când pe Rupea, îmbondolit în paltonul lui gros, gata să plece. Își opri în sfârșit privirile la el și-i spuse, zâmbind silit:

— Tovarășe Rupea, mâine să stăm de vorbă iar, poate mai forăm o sondă în dealul Vizantei. Să văd ce mijloace am și-i dăm imediat drumul...

— De acord, răsări vesel geologul, strângându-i mâna. Eu sunt întotdeauna la datorie. Poate, adăogă el, continuând să zâmbească, de astă dată nu vom da greș...

Plecă. Ariton se ridică de pe scaun și începu să umble neastâmpărat, de colo, colo. Își vârîse mâinile în buzunarele scurtei lui de doc, ponosită și plină de țitei pe-alocuri și-și înfundase capul între umerii ascuțiți, repeziți în tavan. Directorul îl așteptă să se domolească, dar pierzându-și răbdarea, zise:

— Stai jos odată și vorbește-mi. N'am timp să mă uit la tine, cum îmi măsoari biroul. Am de făcut un raport despre sonda 310...

— Ai vorbit cu Centrala?, întrebă, oprit în loc, Ariton.

— Vorbit. Au fost foarte mirați când au auzit. Nu le venea a crede...

— Da ție-ți vine?, zâmbi secretarul, așezându-se dinaintea lui. Că mie nu-mi vine să cred, că dealul Vizantei e sterp...

— Ziceai c'ai vorbit odată cu geologul dela Văratele. Țla ce spune?

— Zicea că între Măluri și Văratele sunt straturi cu țiței foarte bogate. Și că schela noastră, de va începe să scormonească, întrece toată valea Prahovei.

— Așa mi-au spus și cei dela Centrală, acum două luni. Și când colo, ai văzut... încheie descurajat o clipă directorul.

Ariton zâmbi, amenințându-l cu privirile

— Dai înapoi? Ia vezi!... Nu prea-ți stă în fire... Tăcu, privind un timp dușumeaua, apoi, când își înălță capul, îl văzu pe director scriind de zor raportul. Oprește-te, zise Ariton. Vreau să-ți spun ceva...

— În legătură cu stratul? mormăi Acasandrei, cu ochii în raport.

— Da, cu stratul. Au venit la mine trei sondori care se îndoiesc c'a fost făcut bine forajul. Și lor le pare lucru necurat, pricepi? Vorbeau cu atâta foc de strat și de țiței, că m'am aprins, ascultându-i... Măi, Acasandrei, sondorii noștri sunt oameni noi, măi!

— Ce-au spus de foraj? întrebă directorul, retezându-i avântul.

— Că s'ar fi putut ca sapa să fi luat razna pe-alătura cu stratul. Și să nu-l fi nimerit.

— Asta o știam, murmură directorul. O știam dela inginerul de foraj... Eu m'am gândit la altceva, da nu îndrăznesc încă s'o spun... E ceva urît de tot, Aritoane...

Tăcură. Multă vreme se auzi doar scârțitul creionului directorului, repezit cu obidă pe hârtia raportului. Apoi, într'un târziu, Acasandrei își ridică brusc capul, își frecă ostenit ochii și zise:

— Până una alta, n'ar strica să mai vorbești cu geologul dela Văratele... Ai, ce zici?

— Mă duc chiar acum pe la dânsul... Ariton se ridică și ieși grăbit pe ușă.

*

Berindei se opri din drum. I se stinsese pipa. Zadarnic își cotrobăi buzunarele zăbunului, trecu și la acelea ale halatului pe care-l purta pe dedesubt, nu găsi nici urmă de chibrituri. Noaptea era neagră, albăstrie, ca țițeiul scos proaspăt din sondă. Un om venea din urmă, pufăind din țigară, cu jarul strălucind roșiatic, resfrânt larg pe chip. Inveselit, Berindei își pregăti pipa și se apropie de trecător.

— Hai noroc, Aritoane, îmi dai și mie un foc?

Secretarul îi întinse jarul țigării și Berindei începu să pufăie mulțumit, aprinzându-și pipa.

Porniră împreună. Berindei pășea larg, greoi. Ariton i-o lua mereu înainte, întrecându-l, uimindu-l cu repeziciunea cu care-l depășea. Nu se putu stăpâni și-l întrebă:

— Da, unde fugi așa, măi tovarășe?

— La Văratele...

— Aha... făcu Berindei. Nu mâncase nimic de dimineată, prins cu întâmplarea dela 310, și simțea leșin de foame. Iși strecură privirile spre omul de-alături, iscoditoare, cântărindu-l cu ele. Tăcea. O fi și el bântuit de gândul cu stratul, se întrebă Berindei, neîndrăznind să-i mai vorbească despre asta. Celălalt rupse tăcerea și întrebă:

— Ce te-apasă, Mitrule?

— Ia, întâmplarea aia cu 310. Mă tot gândesc fără răgaz la dânsa. Și mă întreb într'una: e, ori nu-i țiței în dealul Vizantei?...

— Păi, spuneai mai acu un ceas că ești încredințat că e... Il luă din scurt Ariton.

— Uite, câteodată am îndoieli. Da, tare aș vrea să fie... Știi, Aritoane, mă gândesc că se apropie capătul anului și noi încă n'am împlinit Planul... La alte schele, l-au întrecut de mult, da la noi, nu știu cum dracu s'a 'ntâmpat...

— Lasă, Berindei, că de-o fi să dibuim stratul ăsta din dealul Vizantei, îi întrecem pe toți, îl încurajă Ariton, gonind mereu înainte.

— De izbutim, zise cu glasul tulburat Berindei, îmi cumpăr o pipă nouă și nevesti-mi îi aduc o rochie dela Ploești! Când l-oi întâlni pe cumnatul meu care lucrează la Văratele, îi arăt eu, care's mai tari, noi mălurenii, ori ei...

Cotiră la stânga, lăsară în urmă ulița ce ducea spre sat și o luară peste câmp, spre deal. Pisau cu strășnicie noroiul, gâfâind, purtându-și anevoie trupurile, rebegite de frig, chinuite de foame.

— Cu pieptul, cum mai stai? întrebă într'un târziu Berindei.

— Prost, bombăni Ariton.

— Și nu spui, nu spui? Să te trimitem la aer, să te faci zdravăn...

— Nu-i vreme de-asta, măi Mitrule, nu-i vreme... Se opri brusc, îi prinse brațul și i-l strânse cu putere: Să nu cumva să sufli o vorbă despre asta, că ne certăm urît! Mai întâi, să văd o sondă, două, pusă în producție, ș'apoi pieptul!... Auzi, mă, omule? Gâfâind, Ariton ridică o mână spre schela de unde străluceau luminile sondelor și urmă grăbit: Dacă am da peste țiței, tu, mă Mitrule, știi ce 'nseamnă asta? Țițeiul e pâinea noastră, e aurul nostru... Cu cât scoatem mai mult țiței, cu atât e mai multă pâine, mă Mitrule!...

— Las'că știu eu, zise Berindei, făcând semne ciudate în aer cu luleaua. Parcă eu de ce mă sbat? De ce alerg? De ce nu-mi iau în seamă nevasta, care-i tot dă zor cu mâncarea și odihna?... Tăcu un timp, așteptând parcă un cuvânt dela Ariton, dar, neauzindu-l, adăogă: Da, să știi, Aritoane, treaba

aia cu pieptul nu-mi place. Toate-s bune la tine, da ascunzișul ăsta cu care umbli, nu merge, n'auzi? Nu merge...

Ariton tăcea. Gonea înainte, spintecând întunerecul, făcându-l pe Berindei, abea să-și târîie picioarele sale uriașe.

II

Mașina gălbuie, asemenea câmpului pârjolit de brumele toamnei, se opri pe neașteptate în mijlocul șoselei. Dinaintea ei, un omuleț îmbrăcat într'un halat mânjit cu ulei, încetă să mai dea din mâini și porni cu pași apăsați spre cei din mașină. Șoferul, necăjit, își scoase capul în burnița de-afară. Omulețul îi zâmbi prietenos și, întinzând mâna spre camionul său, înțepenit ceva mai încolo, zise:

— Mi-a stat motorul, tovarășe. Imi trebuesc două ceasuri, să-l pun în mișcare... Își petrecu mânăca halatului peste chipul șiruind de apă și, încercând să-l șteargă, se măzgăli mai rău. Arăta acum cenușiu de ulei și funingine, doar dinții îi străluceau albi, de copilandru sănătos și ochii, negri, vioi, îi ardeau aprinși, jucând în mii de scânteii. Arătă spre camion a doua oară, în timp ce-și strecura privirile iscoditoare înăuntru mașinii: Am un călător și nu știu ce să fac... Eu, abea peste două ore îs gata... Dumneata ce zici?

— Ei, repară-ți motorul și dă-i drumul!... răsé șoferul, trăgându-și îndărăt capul și dând să pornească.

— Stai, tovarășe, că nu arde Prahova, se încăpățână cel de jos.

— Ce să stau? Iaca, oi sta la fiecare semn al vostru, nu?

— Păi, și eu sunt dela « Muntenia »...

Șoferul se uită lung la băiețand-u, îl măsură cu băgare de seamă și, chitind spre camionul încremenit în mijlocul drumului, slobozi mâinile dela volan; își întoarse iar capul spre omulețul care aștepta un răspuns și zise:

— Dacă are ăla foaie de transport, să vie aici... Unde merge?...

— La Măluri, la schelă...

— Na, bine. Să poftească. Se întoarse pe jumătate spre călătorul său și zâmbi: O să aveți un tovarăș de drum, domnule inginer... De, ce să-i faci?... Ridică din umeri și se înturnă spre volan. Cel din spate răsé:

— Ei, asta, făcu el, svâcnind din cap. Mai stau și eu de vorbă cu cineva până la Măluri...

Un om scurt și îndesat, ca un butoiăș, înfășurat într'o manta cenușie, încălțat cu o pereche de bocanci greoi, deschise ușa mașinii și întrebă cu glas scurt, răgușit:

— Mergi la Măluri?

— Da, tovarășe...

— Bine, dă-i drumul. Urcă înăuntru, lângă inginer, se strânse într'un colț și-și cufundă capul între umeri. Cozorocul șepcii, lat, cenușiu, ca man-

taua, îi acoperi astfel partea de sus a feței, în așa fel încât, vecinul său îi putea vedea numai nasul gros și puternic, deasupra buzelor strânse cu tărie și bărbia ascuțită, repezită mult înainte.

Mașina pcrni sprinten pe lângă camionul înțepenit în loc, ropotind pe asfaltul umed al șoselei. Înainte, panglica neagră a drumului se aseamăna cu un șarpe strălucitor, lungit printre câmpurile veștede, muiate de bură. Cerul, de un cenușiu lăptos, se târa îngheboșat peste coamele abea zărite ale dealurilor; smocuri de copaci, despuiați și negri, punctau întinderile pustii, adormite sub cernerea neconținută a ploii.

— Te face să adormi, drumul ăsta, încercă să lege vorbă inginerul.

— Mda, făcu omul cu mantaua cenușie.

— Curând, o să ningă...

— Mda.

Descurajat, despături ziarul și se strădui să citească, dar nu izbuti. Il puse alături și scoase țigările. Ii întinse și vecinului. Acesta clătină din cap și privi pe fereastră. Ciudat om, își spuse inginerul, aprinzându-și țigara.

La o răscruce, mașina se opri. Șoferul se întoarse spre cei doi și-i privi cu veselie:

— Acu suntem la Măluri, zise el.

Cel cu cozorocul pe ochi, bombăni, privind pe fereastră:

— De ce ne-o fi oprit aici?

— Control la acte, îl lămurii șoferul.

— Aha... Se trase din nou în colțul său și nu mai scoase o vorbă. Ședea împietrit și nu i se auzea decât răsuflul regulat, de om sănătos. Ghemuit în fundul mașinii, se părea că-i mistuit de o puternică frământare lăuntrică, abea resfrântă în privirile reci, ascuțite, cu care cerceta întinderile din dreapta și în stânga drumului. Uneori, chipul lui aspru, dăltuit ca 'n piatră, se lumina ca la trecerea unui nor: Atunci, umbrele adânci din tăieturile din jurul gurii și de pe fruntea lată, des brăzdată, se topeau și chipul căpăta semne de gingășie. Asprimea se risipea ca prin farmec și apărea în locul ei blândețea. Clipele acestea erau scurte, aproape nebăgate în seamă. De aceea, inginerul de alături, un tânăr cu obraji catifelati, de femeie, renunță să lege vorbă cu tovarășul său de drum. Simțea, totuși, cum ceva neînțeles îl împingea cu putere spre dânsul și-l silea să-i vorbească din nou, mereu, până-l va face să se prindă la vorbă:

— Rămâneți la Măluri?

— Rămân.

— Și eu rămân acolo, spuse cu bucurie inginerul.

În sfârșit, gândi el, s'a spart ghița. Adăogă, întinzând mâna: Sunt inginerul Andrei Brebu, proaspăt numit la Măluri...

Străinul îi strânse mâna și-și întoarse fața spre dânsul, ceva mai înșeninată. Întrebă:

— La ce sunteți inginer?

— La foraj. Cunosc însă și destulă geologie...

— Asta e bine, tare bine, spuse celălalt și chipul îi deveni pe neașteptate prietenos, umbrele se risipiră. Pentru întâia oară zâmbi, adăogând: Ești tânăr, tovarășe. Tare tânăr și asta iar îi bine...

— Mă va îmbătrâni ea, schela, nici-o grijă...

Celălalt tăcu. Intr'un târziu zise:

— Mă cheamă Savu. De-i întâlni piedeci cumva, să mă cauți prin schelă. De-oi putea, ți-o dai o mână de ajutor...

Mașina coti pe un drumeag, părăsind șoseaua. De o parte și de alta, maluri înalte se ridicau priporoase și drumul urca printre ele subțire, înglodurat. Șuvoaie de apă se scurgeau pe mijloc, și motorul duduia, trăgând anevoie cutia greoaie a mașinii. Șoferul suduia cu năduf, răsucind în fel și chip volanul, apăsând adesea furios pe pedală. Apoi coasta se sfârși, malurile rămaseră în urmă, mașina alunecă iarăși pe drum neted și, în zarea cețoasă ce li se deschise dinainte, turlele negre ale sondelor răsăriră ca o pădure rară, încremenită sub pânza leșiatică a norilor. Șoferul răsuci capul spre cei doi, zâmbi înviorat și zise arătând cu mâna:

— Iaca și Mălurile!...

*

Clădirea în care se găsea sediul organizației de Partid din schelă, tupilată lângă un dud desfrunzit, avea două ferestre largi, spre uliță. Intre ele, o ușă cu obloane și trepte de piatră, iar deasupra ușii, o tăbliță scorojită de ploi. Savu își curăță cât putu bocancii încărcăți de lut gălbui și intră înăuntru. Un om înalt, deșirat, îi ieși înaintea și-l întreabă ce dorește. Savu își deschise mantaua și-și împinse în spre ceafă șapca. Zise zâmbind:

— Ia, am venit să văd ce mai faceți... Bine, sănătoși?

Omul cel lung, zâmbi și obrazii săi supti de osteneală și nesomn, se luminară. Il îmbie să stea pe-un scaun și se așeză și el în dosul unei mese. Iși sprijini brațele pe ea și-și aținti privirile pe străin. Savu nu-i luă în seamă căutăturile și-și colindă ochii dealungul pereților, privind gânditor tablourile și lozincile.

— Uite, tovarășe. Aș vrea mai întâi să știu cum pot vorbi cu secretarul...

— Eu sunt secretarul, zise omul de lângă masă. Mă cheamă Ariton...

— Bun, se bucură Savu, ridicându-se și strângându-i mâna. Apoi urmă: Numele meu, tovarășe, e Savu. Am venit în schela voastră trimis de Centrală și de Partid, să văd ce se întâmplă de ați dat greș cu trei sonde și n'ați izbutit să dibuiți țiteiul... Vorbea privindu-l țintă pe secretar, cufundându-și ochii într'ai lui, sfredelindu-l neconținut cu privirile.

Ariton îi arătă greutatea prin care trecea schela, avântul cu care lucrează oamenii și dorința lor de a împlini și a depăși Planul de Stat. După ce-i arătă toate acestea, veni la stratul cu țitei, din dealul Vizantei.

— Și voi credeți, îl întrerupse Savu, că nu există acest strat?

— Noi nu credem așa ceva, răspunse înțepat Ariton. Noi suntem încredințați că există. Când s'a terminat forajul, la două din sondele săpate, în deal, noroiul a ieșit cu stărlici de țiței. . . Apoi au fost și gaze, iar carotajele electrice arată limpede că există țiței. Prin urmare, tovarășe, noi suntem hotărâți să mai săpăm o sondă și să dibuim stratul.

— Și dacă dați greș? îl încercă Savu, iscodindu-l.

— Nu dăm! zise cu hotărâre Ariton.

— Directorul e de aceeași părere?

— Și el și sondorii, întări Ariton. Apoi urmă cu glasul scăzut: Ne sbatem să lămurim un lucru mărunț. Iată-l: Două din adâncimile poruncite de geolog meșterului care a făcut împușcarea, nu sunt trecute în caietul lui de bord. Nici în raportul pe care l-a dat directorului, nu sunt. . .

Savu ciuli urechile, tresărind. Întrebă grăbit:

— Cum ai aflat asta?

— Un sonzor de-al nostru, un bun tovarăș de Partid, a reținut două din adâncimi.

— Cum îl cheamă?

— Berindei. A venit în seara aceea, când au dat greș cu a treia sondă și a ținut să-mi spuie că-i încredințat că este țiței în deal. Atunci ne-a spus de adâncimi. Omul ăsta, adăogă Ariton, e unul dintre cei mai buni sondorii. În ziua aceea, luase parte la împușcarea sondei. . .

Un timp, Savu nu scoase o vorbă. Ochii săi cenușii, uneori tăioși, ascuțiți, colindară în voie încăperea, oprindu-se când pe-un perete, când pe-un scaun. Adânciturile care-i brăzdau obrajii și fruntea se umbriră și Ariton nu izbuti să citească nimic în chipul lui împietrit, aspru, nepătruns.

— Ce om e geologul vostru? întrebă deodată Savu.

— De ispravă. . . Ariton îl privi mirat apoi urmă: Se pricepe, tehnician bun. Uneori își întrece măsura în lucru. Stă de multe ori în ploaie, alături de sondorii și ia seama la noroiul ce iese din sondă, când îi gata forajul. Acu câteva zile, când s'a făcut împușcarea la 310, a stat nemâncat în vânt, până și-a isprăvit treaba. . .

— Sondorii cum îl văd? Ce zic de dânsul?

— Unii îl laudă. Alții, tac, când e vorba de dânsul. . .

Savu se sculă. Incepu să-și încheie mantaua.

— Am stat destul, zise el zâmbind, îndesându-și șapca. Timpul e scump, tovarășe Ariton. Iși vârî mâinile în buzunare și adăogă: Hai cu mine pe la director, pe-acasă.

Ieșiră. În uliță, burnița porni iar, umezindu-le obrajii. Savu tăcea, urmărind oamenii care treceau pe lângă ei, casele, vârfurile sondelor ce răsăreau semețe dincolo de ele.

Vorbeau de multă vreme, fiecare străduindu-se să aducă lumină în păienjișul în care se încâlciseră. Directorul schelei, crezu că a găsit în sfârșit ceea ce ei nu izbuteau să găsească. Zise:

— Iată ce zic eu: să mai săpăm o sondă. S'ar fi putut ca celelalte să nu fi nimerit stratul...

— Din trei sonde, una putea să-l nimerească, bombăni Savu.

Ariton îl privi ținând pe director și ochii lui, mari, negri, cereau parcă ceva, știut numai de ei doi. Directorul se prefăcu a nu înțelege. Clătină din cap, înfuriindu-l pe secretar și luând altă vorbă. Ariton nu se lasă:

— În seara aia, zise el abia stăpânindu-se, mi-ai spus că bănuiești un lucru urât și greu. De ce nu-l spui?

— Nu-i timpul încă. Dacă nu-i așa?...

— Ba e timpul, sări Savu. Centrala presupune un strat bogat în țiței și dă dispoziții să se foreze. Voi forțați trei sonde și niciuna nu are țiței. Carotajele arată limpede că este, noroiul aduce stărlici de țiței și oamenii simt gazele în nas, ieșind din puțuri, și dumneata îi dai cu sapa care trece pe alături!... Ce 'nseamnă toată povestea asta? La primăvară, urmă el dând din mâini, sute de tractoare vor ieși la arat. Astea o să înghită combustibil, nu glumă. De unde atât combustibil, dacă noi stăm și ne spunem: încă nu-i timpul!... Da' combinele noastre? Da' vapoarele, tovarăși, da' avioanele? Aici, la voi, stă toată puterea noastră, tovarăși! Ei, parcă nu v'ați da seama de toate câte le facem și de nevoia noastră de petrol!...

Ariton schimba priviri repezi și grăitoare cu directorul și-l îndemna cu ele, dându-i curaj. Apoi se ridică, asemenea lui Savu, gata să izbucnească.

— Potoliți-vă tovarăși, zâmbi Acasandrei, sculându-se și el în picioare. Apoi vorbi cu glasul greu, aspru: — În seara când mi-a povestit geologul ce s'a întâmplat la 310, mi-au trecut prin minte două mijloace de sabotaj...

— De sabotaj? întrebă încremenit Savu.

— Nu te mira, zâmbi Ariton. Tot ce se poate. La asta m'am gândit și eu... Spune, directore.

— În patruzeci și șapte, eram sondori la Urlați, urmă directorul. Pe atunci, schela era a unei societăți americane și cum noi ceream mereu petrol, se găseau mulți ingineri să ne saboteze. Ce crezi că a făcut unul? Se apucase să perforeze sondele, între straturile de țiței. Gloanțele găureau kassingul¹⁾ în dreptul straturilor sterpe după cum îi arăta carotajul electric și puteai să aștepti mult și bine tăsnirea țițeiului. Când l-am prins noi, afacerea asta a făcut mare zarvă atunci. Mai târziu, un alt geolog deranja aparatul de perforat și împușcarea se făcea mereu mai jos, sau mai sus, decât credeam noi cei dela gura puțului... La astea m'am gândit acum câteva seri, ascultându-l pe geolog... Și omul nostru s'ar putea să nu fie străin de ele...

¹⁾ Kassing=peretele de oțel și beton al puțului sondei.

— Știi, că m'am uitat în raportul geologului, îl întrerupse viori Ariton. Berindei mi-a spus că a prins cu urechea două adâncimi poruncite lui Stinghe, la împușcat. Astea două nu-s trecute în raport...

Directorul îl privi înmărmurit. Ii tremurără o clipă pleoapele și obrazii i se aprinseră, împurpurându-se de necaz.

— De ce nu mi-ai spus-o mai de mult?

— Abia azi am văzut asta.

— Timpul e scurt, bombăni Savu, sculându-se. Ce aveți de gând să faceți?

— Forăm altă sondă. Luăm măsuri să nu se mai întâmple cele ce s'au petrecut atunci, la Urlați. Pe geolog nu-l putem încă lua la rost, până n'avem dovezi la mână. Omul poate-i nevinovat și noi ne-apucăm să-i punem la îndoială buna credință.

— Măi, directore, clătină nemulțumit din cap Ariton. Nu poți știi niciodată ce-ți coace unul ca Rupea...

*

În timp ce scotea rufăria din valiză, Menopol, administratorul schelei îi vorbea într'una. Infapt dinaintea lui, sărea dela una la alta, cu ușurința unui avocat, trecându-i prin față pe toți oamenii schelei, toate defectele lor slăbiciunile și meritele. Așa ajunse la director:

— Ar fi el cum ar fi, dar, vedeți dumneavoastră, el fiind un om tare de jos, e moale. Apoi e risipit. Se apucă de una, o lasă baltă și începe alta... Fost simplu sondor, ce vreți? Înălță din umeri și clipi cu subînțeles din ochi.

Andrei Brebu, noul inginer de foraj la schela Măluri, zâmbi cu înțelegere. Iși golise valiza, își păturise lucrurile într'un dulap și-și îmbracă paltonul.

Făcând un pas spre fereastră, Monopol se întoarse și cuprinse cu privirile încăperea.

— Cred că vă place, întrebă el, arătând cu capul. Lumină aveți, baia e colo, încălzirea cu gazul dela sonde... Așa-i că nu v'ați așteptat la una ca asta?

O clipă, Andrei Brebu se uită la administrator cu neîncredere, dar, auzindu-l cum continuă să se lingusească, simți cum în locul prieteniei ce era gata să se cuibărească în el, pentru omul acesta, se strecură altceva. Ca să schimbe vorba, se prefăcu deodată că-și amintește de ceva și sări îngrijorat:

— Încă n'am stat de vorbă cu directorul. La prânz, când am venit, nu l-am găsit la birou...

Ieșiră în uliță. Aerul era tare, amestecat cu firișoare de țiței, venind din schelă. Insera. Cerul dănuia înnorat, ca înainte de prânz, ploaia se cernea mărunță și deasă. Priviră amândoi norii ce se călătoreau cenușii, greoi, înnăbușitori. Menopol se sgribuli în pelerină, și, arătând cerul, murmură:

— S'a pus pe ploi... îi strânse mâna și plecă pe ulița satului, depănând grăbit din picioare.

În drum spre director, Andrei Brebu merse un timp cu ochii în glodul uliței, frământat de gânduri. Trei oameni trecură pe lângă el și-l auzi pe unul:

— Măi nea Ifrime, dacă-i dăm bătaie tot așa la deparafinatul ăsta, isprăvim înaintea celor din Valea lui Dan...

— Numai să nu înceapă să parafineze la loc... adăogă grijuliu altul.

Andrei Brebu își iuți pașii, cu un ciudat simțământ de liniște, coborât pe nesimțite în el.

*

Luând-o pe după colțul cârciumii lui Dădun, Menopol se strecură printre sonderii care veneau dela schimb, înțesând ulița. Careva îl recunoscă totuși, se opri o clipă în loc, privi în urma lui și strigă la ceilalți:

— Iete-l pe administrator, mă... Un' s'o fi ducând așa repezit?

— Dă-l încolo, ce treabă ai cu Necuratul ăsta...

Dar Menopol nu-i auzea. Il stăpânea o bucurie atât de puternică încât abia îi dădea puțința să meargă. Îi fluturau poalele perlerinei ca niște aripi de pasăre fugărită și bocancii, proaspeți luați din magazia schelei, i se afundau adânc în noroiul drumului. Administratorul nu vedea nici noroiul, nu ocolea nici băltoacele cenușii, trecea deadreptul prin ele, stropindu-se și bălăcindu-se ca un om beat, fără socoteala drumului. După ce trecu de cimitir, apucă pe o cărare, care lua piepțiș dealul, și se opri la o poartă de fier, prinsă la capete în ziduri groase, ca de mănăstire. Luminile slabe ale amurgului, abia îi arătară portița lăturalnică pe care Menopol o deschise cu grijă, privind speriat în toate părțile. Se repezi înăuntru și se opri în mijlocul curții largi, cât un izlaz. Domnul Arhibald Momonea, proprietarul casei, ieși de undeva din fundul curții și veni spre dânsul.

— Bine că te văd, Menopol, zise el și glasul îi răsună scorojit și sec. Doream să mai stăm de vorbă.

Menopol își frecă mâinile înghețate, vorbind înfundat și privindu-l țință.

— L-am cazat pe inspectorul trimis de Centrală. S'a dat drept inginer de foraj la direcție... E un tinerel cumsecade de altfel.

Domnul Momonea tresări, ca scuturat de un fior rece. Chipul lui aspru, fără lumini, se încruntă și deveni mai întunecat. Buzele subțiri, vineții, se strânseră, alcătuiind o linie strâmbă la mijloc, cu capetele ascuțite. Un dulău veni lângă ei și se apucă să se gudure la picioarele stăpânului său. Acesta îi dădu o lovitură sdravănă cu vârful pantofului, câinele urlă furios și se depărtă. Dinții lui Momonea ieșiră gălbui la iveală și se înfipseră adânc în buza de jos. În urma lor, rămaseră pete roșii, violete, și cu ele umede încă, tremurând nervos, se apropie de Menopol, șoptind:

— Crezi că-l vei atrage?

— Nu știu, murmură îngândurat administratorul. S'ar putea... Hai în casă, vorbim noi despre asta...

Un om înalt, deșirat, stătuse tot timpul oprit în loc, dincolo de poarta de fier a curții. Se lipise atât de bine de zid, încât numai ochii îi străpungeau burnița ce se cernea topită în amurg și i se opreau pe cei doi din curte. Când îi văzu, intrând în casă, omul se desprinse de lângă zid și porni la vale, spre sat. Pășea larg, sgribulindu-se într-o scurtă de doc, prea scurtă să-i acopere picioarele lungi, subțiri cu care măsura cărarea.

Se opri lângă un prun și vru să-și aprindă țigara. Dar stropi mascați de ploaie, căzură din ramuri și-i umeziră foița țigării, risipindu-i tutunul. Inciudat, o aruncă și vru s'o ia spre schelă, când, pe cărarea care venea dintr'acolo, văzu apropiindu-se o mogâldeață scurtă, aproape rotundă. Omul îl recunoscu pe geologul Rupea și se lipi strâns de copac. Stătu așa, nemișcat, așteptând. Casa lui Arhibald Momonea se găsea ceva mai încolo, în coasta dealului. Geologul părăsi deodată cărarea și o luă grăbit în spre ea. Urca, târîndu-se ca o cochilie de melc, topindu-se în întunerecul vâscos ce se lăsa cu repezițiune. Omul de lângă copac nu se clinti. Frigul îl pătrundea umed, furnicându-i trupul, cutremurându-l. Stătea acolo, privind uneori cerul gata să se dărâme, schela cu luminile ei tremurătoare, satul strâns ghem în ploaie. Picături mari de apă se rostogoleau din ramurile prunului și-i cădeau reci pe ceafă, pe umeri, pătrundeau prin docul rărit al scurtei, prin flanelă, până la cămașă. Omul își sălta uneori umerii, ferindu-și-i parcă de ele și aștepta mereu, aștepta...

...Ședeau toți trei, vorbind cu glasurile scăzute, abea auzindu-se. Apoi, vorbi numai Menopol, ceilalți doi își aplecară capetele spre dânsul. În jurul lor, salonul, încremenit, cu mobilă veche, greoaie, părea că doarme. Firișoare de naftalină, pluteau nevăzute în aer, gâdilându-le uneori nările, făcându-l să strănute pe vorbitor și să-și întrerupă ciudata dare de seamă. În aceste răstimpuri, geologul își sălta ochelarii cu o mișcare nervoasă a nasului și boabe de sudoare i se prelingeau pe frunte și-i dispăreau dincolo de lentile, dealungul obrajilor. Doar Momonea sta cu chipul împietrit și aspru; ochii săi cenușii, turburi, scânteiau uneori, luminându-se. În clipele acelea, se părea că darea de seamă a administratorului avea și părți prielnice năzuințelor sale.

— Am încercat să-l descos, să văd care-i sunt țelurile anchetelor ce le va face... N'am izbutit. E ursuz și mut, ca o piatră, tinerelul ăsta. Nimic n'am izbutit să scot dela dânsul.

— Nici n'ai avut ce, îl întrerupse plictisit geologul. Ochii săi verzi străluciră batjocoritor în spatele lentilelor, scuipându-l nevăzut, cu ocară, pe administrator. Dumneata Menopol, urmă el târăgănat dându-și aere, ești așa, un fel de încurcă-lume... Jumătate din schelă a aflat că a venit un inspector și un inginer tânăr de foraj, iar dumneata îndrugi mereu că inginerul ăla tânăr, pe care l-ai cazat, îi chiar inspectorul centralei... Se întoarse spre Momonea și adăogă zâmbind, tăios, cu răutate: Te informează prost dumnealui. Bani aruncați de pomană... Apoi râse deabinelea, își scoase ochelarii și începu să-i șteargă cu un capăt al fularului...

Momonea se ridică ostenit și-și reîncepu umbletul. Trecu pe lângă ferestrele acoperite de storuri, pe lângă fotoliile grele, adormite, pe lângă vase mari cu ficuși, groși, vâscoși, pe lângă tablouri întunecate, cu picățele de muște pe ele. Lumina ardea, strălucind în policandre de multe carate, reflectându-se ciudat în chelia despuiată de păr, galbenă-cenușie. Și-o acoperi în neștire, se apropie de cei doi și întrebă, silindu-se să pară liniștit:

— În cazul acesta, ce propuneți domnilor?...

...Undeva, pe coastă, învelit în cojocul de smoală al nopții, omul cel deșirat aștepta mereu, silindu-se să învingă frigul cu care se războia, mistuit de gânduri.

...Își aminti într-o vreme de așteptările de pe front, lungi, chinuitoare, cu moartea pândind cruntă undeva, dinaintea tranșeelor. Ploua uneori, rece, mărunț, neconținut... Și el aștepta, pândind dușmanul, cu ochii neosteniți, colindând depărtările mohorâte, umede de ploaie.

Întunecase. Amintirile îl duseră într'un lagăr. Și omul își aduse aminte de o așteptare lungă: o noapte întreagă stătuse într'un șanț, așteptând prilejul să fugă. Și prilejul veni; sări din ascunzătoare și se așternu pe goană. Gloanțele au pornit atunci în urma lui. Unul l-a lovit în spate și s'a oprit undeva într'un plămân. Săptămâni întregi a așteptat apoi judecata. O aștepta fără bucurie. După ea, avea să urmeze moartea. Il chinuiau, fără să-l opereze, întrebându-l mereu. Și când să-l omoare, au fugit. Izbiți din toate părțile, s'au împrăștiat ca dihorii. El a uitat de plămâni, s'a dus pe front, pe urmele lor...

Tresări scurt și-și cufundă privirea în bezna nopții. Plescăit de pași se apropie de el și omul de sub prun se însenină. Așteptarea se terminase. Se deslipi de lângă copac și-i ieși înainte. Geologul se opri speriat, apoi râse sec, silit:

— Dumneata erai, tovarășe Ariton?

— Eu. Bună seara... Urită vreme...

— Urită, mormăi geologul, apoi adăogă: Și bezna asta...

Porniră alături, coborînd spre sat. Aerul umed era greu, înăbușitor. Glasul lui Ariton îl sparse deodată. Zise:

— Veneai din schelă, domnule Rupea?...

— Din schelă, da... Am căutat locul pentru noua sondă. Tăcu, gândindu-se la ceva, apoi urmă pe de parte, dibuind: — Am auzit că avem un inspector dela București... Așa-i?

— A venit unul, dar nu se prea pricepe, minți Ariton, zâmbind în întunec. Ai să-l vezi la ședința de producție...

— Parcă a venit și un inginer proaspăt, urmă geologul, voit nepăsător.

— Da, unul de foraj. Un tinerel fără experiență...

Geologul tăcu. Morfolea un capăt de țigară stins între buze și mergea cu capul plecat înainte, cu mâinile cufundate în buzunare, tropăind îngân-durat, noroiul.

Se despărțiră în sat, aproape de direcție. Geologul îi strânse mâna și Ariton o simți umedă, ca de șopârlă. Depărându-se, zâmbi iar, năpădit de o puternică bucurie...

III

Directorul schelei Măluri, își sprijinise jumătatea de sus a trupului de masă și privea cu luare aminte hârtiile ce i le așternuse dinainte geologul. Ceilalți tăceau, așteptând nemișcați. Berindei, într'un ungher al biroului, își răsucea în neștire pipa și mâinile lui mari ciolănoase, asudau mereu, încât trebuia să le șteargă din când în când de latul pantalonilor. Ochii i se ridicau uneori și făceau grăbiți înconjurul încăperii, apoi se opreau la Ariton, și rămăneau calzi și mândri, agățați de el. Berindei îl privea neconținut, suflând greoi și răsucindu-și între degete pipa.

Andrei Brebu îl asculta pe Savu, care-i povestea ceva pe șoptite, arătând adesea ceva cu mâinile în aer. Inginerul zâmbea, simțindu-se mărunț, neînsemnat lângă omul acesta, care-i vorbea cu atâta limpezime.

— Desenele astea arată straturi cu țiței, spuse în sfârșit directorul, înălțându-și capul. Geologul îl privi și, neînțelegând, ochii lui verzi fără fund, jucară o clipă în dosul ochelarilor. Jocul lor era însă lipsit de batjocura obișnuită, ei tremurară fugind în părți, speriați, încărcați de neliniște. Zise cu glas stăpânit:

— Da, arată... Pe neașteptate chipul i se luminează și urmă zâmbind: După ele, am forat doar cele trei sonde. Se întoarse spre Stinghe și vorbi ca pentru dânsul numai: Dumneata, tovarășe, ții minte: un strat n'am sărit cu pușca.

— Nu știu, bodogăni răgușit Stinghe, cu ochii ațintiți undeva în dușumea. Dumneata mi-ai spus adâncimile, eu am declanșat gloanțele... Pe carotaje nu m'am uitat. Alea erau în mâinile dumitale...

Nemulțumit, geologul se înturnă spre director. Urmă:

— Mă rog, carnetul meu de bord și raportul sunt pe masă.

Directorul nu-l auzi. Strigă la Stinghe:

— Altădată, tovarășe, să-ți notezi și dumneata adâncimile. Ridică foile carnetului de bord, le privi un timp, dus pe gânduri, apoi îl cântări o clipă cu ochii pe geolog. Zise: — Adâncimile sunt aceleași, nu-i un metru diferență. Trecu peste Rupea cu privirile și ajunse la Berindei. Omul se ridică înalt și murmură, luptându-se cu ceva care-i îngreuna peste măsură mintea:

— Am auzit niște numere atunci, la sondă. Le porunceam domnului Rupea, tovarășului Stinghe. Acu, nu știu de sunt cele adevărate. Erau optsute patruzeci de metri și nouă sutezece...

— Astea-s și în raport, se grăbi geologul.

— Nu sunt deloc! Unde le ai, domnule Rupea?

— Raportul e în fața dumitale...

Din nou, Acasandrei cercetă hârtiile, confruntă cifrele. Cele două numere spuse de Berindei, erau de negăsit. Nici în raport, nici în carnetul de bord. . . Mâna care ținea carnetul îi tremură o clipă, dar el izbuti să se stăpânească. Era ostenit, umblase toată ziua prin schelă dela o sondă la alta. Își simți trupul năpădit de furnicări fierbinți care-i goneau osteneala, întărindu-l. Un petec, mărunț încă, de lumină, juca strălucitor dinaintea sa. Văzu ca prin ceață înălțându-se turla după turla pe dealul Vizantei: în adâncul pământului era țitei! Și acest lucru i-l spunea petecul de lumină, aruncat pe hârtiile de pe masa lui de sondorul Berindei. . . Il privi în treacăt, apoi se uită la ceilalți. Oamenii așteptau nemișcați, neslăbindu-l din ochi. Il văzu pe Savu, făcându-i un semn întrebător din sprânceană și el, abea stăpânindu-se, zise:

— Așa e, domnule geolog, adâncimile auzite de Berindei sunt trecute în carnetul de bord. În raport însă nu există. . . Iar dacă le căutăm în carotajele electrice ale sondei, în desen, ele se potrivesc la două straturi sterpe, pe semne de apă sărată. . .

Geologul sări deodată în picioare, se apropie de masa directorului și apucă grăbit hârtiile. Chipul lui smead se învinețise, se dungase cu firisoare roșietice și gura i se strânse, gata să-i plesnească buzele. Izbucni gălăgios, cu o ploaie de vorbe, nefirească la dânsul:

— Da! De bună seamă, mi-o fi sărit dactilografa numerele. Avem dactilografe de pomină! Se uită toată ziua pe ferestrele biroului, când scriu asemenea acte de precizie. Da! Nu pricep altfel. Probabil am greșit și eu câteva cifre! Altfel nu se poate! Era frig, bătea un vânt groaznic, acolo în deal. Imi tremurau mâinile și înghețasem. Stinghe știe, eram amețiti de frig și de necaz. Perforasem atâta și nu țășnea țiteiul. Desigur! Desenul îmi juca dinaintea ochilor, și în loc să-i spun lui Stinghe adâncimea unui strat cu țitei, i-oi fi spus pesemne a unuia sterp! Tot ce se poate. Câte nu se întâmplă! . . . își bulbuca ochii dincolo de ochelari, și-i repezea pe deasupra lor, și-i repezea pe la fiecare, apoi și-i readucea crunți, înapoi, în hârtii. Trupul îi fremăta neastâmpărat, scurt și bondoc, ca o bilă de metal în vârful unei sârme și-și agita mâinile, aruncându-le în tavan, făcând semne ciudate cu ele în aer.

Se ridică Savu, veni lângă el și-i puse greoi mâna pe umăr. Geologul încremeni, privindu-l țintă.

— Domnule Rupea, spuse aspru, așezat, Savu. De lipsa unor cifre, nu va sta în loc schela. . . Să lăsăm vorbăria asta și scuzele. . . Vreau să te întreb ceva.

— Poftim, murmură domolit geologul.

— Ai găsit un loc bun pentru o nouă sondă?

— *De-acolo vin*, sări Rupea înveselit deodată, apăsând cuvintele. Am colindat tot dealul. L-am găsit și l-am însemnat cu un țaruș. . .

— Bun. Tovarășe director, mâine ar fi bine să montăm turla.

Geologul crezu de cuviință să dea un sfat. Se simțea ușurat, fericit. Zise grăbit:

— S'ar putea demonta turla dela 310 și întrebuița materialul la noua sondă.

— Nu! se auzi glasul scurt, hotărît, al lui Ariton. Turla aceea rămâne pe loc...

Geologul se așează frânt, obosit pe un scaun. Savu zâmbi, privindu-l pe furis, cu coada ochiului. Îi tremurau ochelarii pe coama nasului, sclipind ciudat în lumina becului. Două boabe de sudoare i se prelingeau pe obraji, dar geologul nu le ștergea. Sudoarea ajunsese în dreptul gurii și boabele cotiră brusc spre colțurile ei. Abia când simți gustul leșiatic, sărat, strecurându-i-se printre buze, Rupea își petrecu ostenit mâna peste față...

*

Andrei Brebu intrase la directorul schelei să anunțe c'a alcătuit trei echipe bune de sondori, pentru forarea sondei celei noi. Ion Acasandrei nu-și vedea capul de treburi.

— Ziceați că vom merge pe la noua sondă...

— La 501?... Să-ți spun drept, aveam o ședință la ora asta, dar o amân. N'a venit încă nimeni. Obişnuiesc să întârzie domnii ingineri, răsede el, dând amenințător din cap. Așa fac decizei; am de gând să iau măsuri mai aspre cu privire la întârzieri. Deocamdată să mergem la sonda dumitale și ne vom întoarce peste o oră... Mai aștepte și ei, să vadă cum e cu așteptatul... Se ridică dela birou și începu să se îmbrace. Când sfârși, se opri dinaintea lui Brebu și-i căută adânc în ochi. Întrebă: Așa-i că ești nerăbdător să începi forajul?

— După atâtea întâmplări, zâmbi Brebu. Aș vrea să dibuiesc eu stratul ăla, din dealul Vizantei...

Se urcară în mașină; erau gata să pornească, când se apropie de ei un om. Își desfăcuse fularul, își șterse nădușala de pe obraji. Întrebă:

— Pleci, director?

— Mă duc puțin cu dumnealui în schelă...

— Da ședința n'o mai ținem?

— Ba o ținem. Era vorba de ora patru și acum e aproape cinci... Așteaptă și dumneata, mă'ntorc în curând.

— Până atunci, mai lucrez la dosarele alea, e muncă multă, zău, se tângui geologul Rupea. Ochii îi străluciră batjocoritor, apoi se astâmpărară, deveniră întunecați și grei. Adăugă, privind roțile mașinii: — Știi, director, s'a dărâmat turla dela 501, dela noua sondă. Deacolo vin acuma.

Ion Acasandrei svâcni în mașină, fulgerându-l cu privirile. Se prinse de pervazul ferestrei și-l întrebă stăpânit:

— Zici că s'a dărâmat? Nu se poate!...

— De-acolo vin. D'aia am și întârziat. Doi și-au rupt picioarele, ceilalți n'au pățit nimic. Încearcă s'o ridice cu o metodă sovietică, să câștige timp... Adăogă cuvintele din urmă, zâmbind batjocoritor.

— Și-abia acum îmi spui, domnule geolog? răbufni directorul, sărind din mașină. Era sprinten și se mișca vioi. Se opri, abia stăpânindu-se să nu-l apuce de guler pe celălalt. Geologul se trase îndărăt, cu zâmbetul strâmb pe buze. Bâigui:

— Păi, credeam că știi...

— Totdeauna la fel: Păi credeam că știi. De unde să știi din birou?... Când ai perforat la cea de-a doua sondă și n'ai găsit nimic, abia a doua zi ai venit să-mi spui. O noapte întreagă au căutat oamenii un granic și n'au găsit. Granicul dela dumneata, dela sonda aia, stătea de pomană!... Păi așa crezi dumneata că trebuie să neargă lucrurile în schela asta?

Își aprinse tremurând o țigară și se vârî la loc, în mașină. — Ne duci la 501, vorbi el șoferului, neluându-i în seamă bâiguelile celui de-afară. Mașina porni, directorul își urmă furios vorba: — L'ai văzut? Țsta-i geologul nostru... Se întâmplă o nenorocire în schelă și stă și-ți trăncănește un ceas și abia la urmă-ți spune de ea... A fost cu trup și suflet alături de proprietarii americani. Acum lucrează cu noi... E priceput, dar... ai văzut cu cele trei sonde... Ce să-ți mai spun... După dânsul e sterp pământul!...

Se aplecă brusc la urechea lui Brebu și-i șopti: — Mi-e teamă, că de afacerea asta cu turla el nu-i străin...

Brebu se cutremură. Se uită la director și-i văzu chipul înăsprit.

— Avem nouă ingineri de foraj în schela noastră, urmă într'un târziu directorul. Șase sunt oameni dintr'o bucată. Oameni, tovarășe!... Poți avea încredere în ei, ca în tine. Vreo doi băjbăie. Le cam pare rău după cele ce ce s'au dus... Da's pe cale să ajungă alături de ceilalți... Incet, încet, se schimbă oamenii... Ei, da geologul ăsta, dela o vreme, cu toată școala lui, dă de bănuț... Nu-i ca ceilalți. Ția... Se frământă cu noi împreună, să crească producția, să fie țitei...

Tăcu o vreme, fumându-și îngândurat țigara. Brebu urmărea cu privirile drumul pe unde se târa fără grabă mașina. Casele mălurenilor se înșiruiau când mici, tupilate pe după garduri în paragină, când mari, arătoase. Unele erau adevărate vile, cu iederă vâscoasă și verde, oblăduind pereții, cu turnulețe strălucind umede în burnița ce reîncepuse. Pe marginea drumului, pe lângă garduri, oamenii treceau desculți, lipăind praful topit de ploaie, mișcându-se greoi, cu umerii încovoiați și capetele lăsate în piept sub zloata măruntă, cenușie, neconținută. Femeile purtau donițe cu apă, se poticneau grăbite și îl ocărau pe șofer că le stropea cu noroi. Grădini de pruni cu pomi strâmbi, se întindeau golașe, negre, sub cerul vânat și greu. Gâște și oi ciuguleau fire sărace de iarbă pe marginile șanțului și copilandri despuiați ședea pe la porți și se hlizeau dușmănoși, unii la alții.

Mașina coti pe un drumeag proaspăt tras în coasta dealului, așternut cu bolovani de râu, și începu să urce anevoie, tușind. Pe neașteptate, dinainte, se ivi turla neagră și sprintenă a unei sonde. Trecură de ea, mașina sforăi mai departe, urcând mereu coasta dealului. Obrajii directorului se înăspiră

iar. Ochii îi colindară valea presărată de turle și glasul îi răsună tremurat de emoție:

— Avem treizeci de sonde puse în plan, pentru producție... Am forat noi treizeci, da'n producție, anul ăsta n'am pus decât douăzeci și șapte. Trei sonde, sterpe!... Cu ochii ațintiți undeva în vale, urmă ca pentru sine: — Atâtea mașini noi ies din fabrici ș'astea cer benzină, nu glumă. Dacă nu împlinim Planul, ne punem singuri piedică în drumul nostru... Arată cu mâna în altă parte a văii, unde abea se ghicea o îngrămadire negricioasă de turle. — Colo's Văratele, spuse — schelă bunicică. Aia au pus luna asta, trei sonde în producție și luna trecută cinci. Cum se găsește acolo, și aici nu? Nu-mi găsesc astămpăr, tovarășe Brebu. Toți ne sbatem, căutăm, ne frământăm și tare îmi pare că unul singur, ne pune piedici și-și râde de noi... Nu știu geologie. Eu am fost sondor la Urlați; cunosc sondăritul, cu el am crescut... Dar dacă aș ști să caut în fundul pământului, aș dibui toate straturile cu țiței din lume și le-aș scoate la iveală...

Brebu simți ceva, ca o legătură nevăzută, cum prinde a se țese între el și cel de lângă dânsul. Vorbi ca pentru sine:

— Am să încerc să-ți dau o mână de ajutor...

— Ajutor ne trebuie, oftă directorul. — Toate schelele dimprejur pun sonde în producție, numai noi sugem dela un timp încoa, ceeace am descoperit mai demult... — Tovarășe, este pe-aici cineva care țese fire în jurul nostru. Are câțiva ticăloși pe care-i ține în mâini și-i folosește împotriva noastră!... La tot pasul răsar, te miri cum. Dă de urma răului, tot dăm noi într'o zi. Și om strivi năpârca, tovarășe; uite așa o vom strivi. Noi suntem sondori, cu noi nu se poate juca cineva, că-l sdrobim! Schela asta, tovarășe, trebuie să iasă a dintâi din toată Valea Prahovei!...

Ajunseră. Prăvălită pe-o rână, turla zăcea nemișcată, cu riglele și spraițurile rupte, prefăcute unele în așchii. Geamblacul, desprins ca o pălărie, se rostogolise de o parte și rămăsese acolo, nebagat deocamdată în seamă. În jurul sondei, forfotă cenușie, pestriță. O demontau oamenii, robotind în ploaie, chemându-se cu glasuri vesele, aprinse. Se mișcau vioi, neluând în seamă ploaia ce le umezise halatele petecite, rare. Unii își descălțaseră bocancii, se cocoțaseră pe laturile turlei și deslegau cu repeziciune rigle, aruncându-le jos, la picioarele altora, care le luau grăbiți și le stivuiă deoparte.

— Acuș, înălțăm alta, zâmbi voios meșterul turlist, apropiindu-se de director. Dar chipul lui osos, umezit de ploaie, păstra încă urmele necazului. Il trase pe Acasandrei deoparte și-i arătă câțiva sondori, strânși roată în jurul unui om. Directorul se îndreptă într'acolo.

În mijlocul lor, ședea un bărbat scurt, îndesat, cu mâinile peste măsură de lungi spânzurându-i moi dealungul trupului. Oamenii ședea în jurul lui, și-l priveau cu ură, suduindu-l înfundat, neslăbindu-l din ochi.

— Uite-l, tovarășe director... El e vinovat de nenorocire. Șuruburile au fost strânse de mântuială și s'a dărâmat turla. De bună seamă că i-a plătit

cineva pentru treaba asta, sfârși Berindei, mișcându-și neastâmpărat brațele goale, cu mânecile sumese până dincolo de coate. Iși aprinse pipa, o zbughi la turlă și-și continuă munca de care se apucase cu un ceas înainte, de bună voie.

*

... Menopol umbla grăbit, strângându-și pelerina pe lângă trupul bondoc, scurt, aproape oval. Dar vântul care prinsese a bate, aducând pale de burniță mărunță, îi umfla pelerina și-i răcorea, umezindu-i, chipul brobonit de sudoare. Urca și, neobișnuit cu drumurile grăbite spre creste, administratorul ostenea repede și abea izbutea să-și mai poarte butoiașul cu grăsimi, în asemenea cazuri...

Uneori se oprea răscolind valea cu privirile. Zâmbea atunci, răspunzând unor vorbe lăuntrice și pornea iar, brăzdând coasta, gâfâind și strângând de poalele pelerinii. Abea în salonul domnului Archibald Momonea putu să se așeze într'un fotoliu și să-și odihnească ostenitele picioare. Gazda fuma. Veșnicul rotocol de fum verzui, urca spre tavan, înfuriindu-l pe administrator. Tu stai aici, la căldură, gândea el, răsuflând repezit, iar eu... alerg încolo și înapoi pentru tine...

— Ei, făcu Momonea, văzându-l că și-a venit deabinelea în fire. Ce nou-tăți îmi mai spui?

— S'a dărâmat turla dela 501... Altele nu sunt.

— Așa, făcu mirat Momonea și chipul i se luminează de bucurie. Ca sugrumat de ceva, urmă, oprit dinaintea administratorului: Mi-ar face plăcere să bem un pahar de vermuth împreună.

În timp ce turna în pahare, se gândea la un singur lucru și-i tremura mâna, făcând să zăngăne sticlele: «...vasăzică s'a ținut de cuvânt...».

IV

O nouă turlă se înalță în două zile. Ploile conteniră, cerul se însenină și rămase așa, limpede, curat, multă vreme. Dealul Vizantei prinse a răsună de bubuiturile vioaie, sprintene, ale granicului dela 501. Uneori, Brebu rămânea până târziu, noaptea, pe lângă sonori, urmărind forajul. Urca adesea sus, la geamblac și privea de-acolo întreaga schelă, trăind din plin viața ce duduia sănătoasă, umplând valea, răscolind depărtările încremenite în începutul de iarnă. Aerul era rece; pluteau topite în el miresmele pământului reavăn, a lemnului de brad proaspăt al turlei și firișoare de țigeci, venind dela stațiunile de desbenzinare. Spre Miază-Noapte, dincolo de vârful sondelor, de coamele rotunde ale dealurilor, scliceau piscurile argintii ale muntilor încotoșmăniți în zăpadă, înconjurați de burnuzul zăpezilor, de-un alb luminos, strălucitor.

Zilele se scurgeau cu neînsemnate întâmplări din schelă. Acsinte, turlistul care sabotase încheerea turlei dintâi, izbutise să fugă dela securitatea schelei și i se pierduse urma. Ziceau unii că l'ar fi văzut într'o vreme pe la Ploești, alții, c'ar hoinări prin București, dar nimic nu era sigur.

Spălându-se de noroi, într'o noapte, Berindei se gândea tocmai la povestea lui Acsinte, când auzi un hodorogit brusc și se întoarse mirat să vadă ce se întâmplase. Granicul sondei 501, amuțise, doar meșterul se pornise pe suduit, de se cutremura turla. Undeva, aproape de sondă, într'o gospodărie întunecată, porni a cânta un cocoș; din alte părți îi răspunseră alții, vestind pițigăiat apropierea zorilor. Departe țipă prelung o locomotivă, coborând buestru din munți și o descărcătură de armă îi urmă dela marginea schelei. Apoi, liniștea coborî molatecă, nici meșterul nu mai suduia. Se strânseseră toți, coborâse și podarul și-l înconjurară pe cel dela granic, întrebându-l muți din ochi.

Pantea, meșterul, râse. Cu halatul learcă pe el, mânuî cu strășnicie frâna granicului. Berindei se apropie de dânsul și-i șopti îngrijorat la ureche:

— Nu vezi că-i defectă frâna?

Supărat, Pantea îi răspunse în doi peri:

— Las'c'o vād...

— Dece n'o dregi? E primejdie...

— Nu cumva ai să mă'nveți dumneata?... se răsti înfuriat la Berindei. Apoi se întoarse spre ceilalți, care-l priveau neliniștiți, și le strigă vesel:

— Circulați! Circulați!...

Și oamenii «circulară»... Intr'o vreme, își ridicară capetele, privind cerul schimbat într'o mare de smoală, atârând amenințator, nevăzut deasupra lor, gata să se spargă în puhoai. Și stropi reci, mascați, prinseră a ropoti tot mai puternici, scaldându-i. Sondorii zoreau înainte, uzi până la piele, bălăcindu-se în apa ce se scurgea șiroaie de pe dâșii, clipocind pe podeaua de stejar a sondei. În mijlocul lor, prăjina pătrată învârtea sfârâind și gemând sapa din fundul pământului, scormonind stratul de gaze, unde ajunsese...

Berindei își scutura uneori capul, ca un cal nărăvaș, sforăind înecat de șuvoaiele ploii, ce i se prelingeau râuri, râuri dealungul obrajilor. În răstimpuri, desfăcea o batistă mare, roșie, și cu ea umedă încerca să-și șteargă apăria ce-i îneca chipul și i se furișa poznașă în nări, odată cu răsufierea. Când isprăvea, arunca priviri repezite oamenilor și cu veșnicul lui zâmbet, luminându-i ochii, își îndemna tovarășii.

— Hai, băieți, hai!...

Ploaia contenise aproape, când Pantea, căscând și privind la cer, simți îngrozit cum i se smulge frâna din încheștarea mâinii și-i scapă buiacă, pocnind cu un șcmet spart și, în aceeași clipă, turla se cutremură năpraznic și ochii încremeniți ai lui Pantea văzură cum capul de injecție, de patru tone, cade scurt, cu un răbufnet greu, deasupra prăjinei patrâte, strâmbând-o ca pe o lumânare încălzită de soare. Oamenii abea avură vreme să se repeadă în lături; căzând împiedecați de furtunul negru, încolăcit pe jos, ca un șarpe, își simțiră deodată trupurile istovite de muncă: granicul amuțise... Pantea vorbi uscat, privind oamenii:

— S'a dus dracului prăjina și sapa s'o fi rupt... Se opri și începu să-i descoase cu privirile pe ceilalți. Ochii sondorilor îl țintuiră osteniți, apoi

fugiră spre podea. Meșterul urmă: E din cauza presiunii aburilor. Prea mare presiune... Lua-l-ar dracul pe fochistul ăla...

— Minți, răcni aproape Berindei, zvâcnind ca dintr'un arc în picioare, cu ochii sclipind năpraznic de mânie.

— Ai lucrat cu frâna defectă, d'aia s'a 'ntâmplat... răsări Șonț la spatele uriașului. Ceilalți sondori mormăiră și ei, înconjurându-l pe meșter.

În împrejurări grele, Berindei se înfură întâi, apoi se potolea repede și începea să judece așezat lucrurile. Iși strivi aproape între dinți pipa, stăpânindu-se. Porniră cu toții la telefonul sondei și meșterul, scuturat de frig și mânie începu să-l caute pe inginer. Brebu nu era de găsit nicăeri. Oamenii se priviră întrebători, năpădiți de cele mai năstrușnice gânduri. Atunci Șonț, propuse să i se telefoneze acasă. Telefonista răspunse că-i stricat telefonul și Brebu le scăpă printre degete. Berindei se gândi o clipă la timpul pe care-l vor pierde în zadar, până dimineața, stând neputincioși lângă sondă. Apoi se hotărî repede:

— Mă duc la el acasă...

— Acu, după miezul nopții? murmură ostenit cineva.

— Nu-i nimic.

Porni. După el se luă Șonț. Ploaia reîncepu printr'un ropot neașteptat și numai conteni până la ziuă. Un timp, cei doi, dărdăiră în halatele lor ude, apoi se încălziră; fugeau uneori, coborând dealul Vizantei, străbătând satul, câmpul, până la locuințele inginerilor. Se opriră o clipă dinaintea ferestrei lui Brebu și-l văzură înăuntru, scăldat în lumina becului, aplecat pe masă, scriind.

— E trei ceasul și tot mai lucrează, se minună Șonț, cu o bucurie ascunsă în glas.

— Ehe, făcu Berindei, dând din mâini. Țsta-i inginer de-al nostru, măi...

Intrară. Mirat, Brebu se ridică în picioare. Berindei îi povesti în câteva cuvinte și, atunci, îl văzură, strângându-și fălcile și pumnii, scuturându-și umerii, repezindu-se la palton și năpustindu-se la ușă. Nici nu-și dădu seama când au ieșit afară, după el.

Brebu zise, cu glasul încărcat de griji:

— Întâi, să-i telefonăm lui Pantea, să'nceapă imediat instrumentarea. Să scoată prăjinile afară. Noi, să căutăm un dorn și o nouă sapă. Forajul nu trebuie să'ntârzie!...

Berindei nu răspunse. Simțea nelămurit cum i se coboară un nód în gât, oprindu-i vorbele. De-ar fi cât mai mulți ca tine, gândea el, tropăind greoi alături de Brebu. Telefon nu găsiră. Necăjiți, se opriră în mijlocul drumului, neștiind ce să facă mai întâi. Apoi, găsi Șonț:

— Eu, ori Berindei, să dăm o fugă sus, în deal... La Pantea.

— De bună seamă, sări înveselit Brebu. Mergeți amândoi și spuneți-i să înceapă a scoate prăjinile. Eu mă duc la tulmen ¹⁾, să văd ce pot face acolo.

¹⁾ Tulmen = denumirea ce se dă în schelă magaziei de materiale.

Se despărțiră muți; inginerul străbătu în goană satul, stăpânit de un ciudat simțământ de neliniște: era vorba de prima lui sondă!... Forajul, început atât de spornic, se întrerupse. S'a rupt sapa! Afurisită sapă! o înjură el în gând, oprindu-se la ușa tulmenului.

Magazionerul bombăni nemulțumit, arătându-i o față boțită de somn și un cap ciufulit ca un ghem de arici.

— N'avem sape, *domnule* inginer. Incercați prin schelă, dați telefoane la sonde, eu n'am nicio sapă. Vru să-i închidă ușa, să-și continue somnul, dar Brebu nu se lăsă. Ceru un dorn.

— Nici dorn n'avem... Noapte bună.

Ploaia răpăia furios în acoperișul de tablă al magaziei și-i înghețau oasele. Descurajat se depărtă, abea târându-se prin apăraia uliței. Umblă așa un ceas, până simți că i s'a udat și cămașa. Țepi ascuțiți îi năpădiră trupul, scuturându-l. Brebu se opri la a cincea sondă:

— N'aveți cumva un dorn?

— Avem, cum să nu, tovarășe inginer. Meșterul vorbea cu voioșie cercețându-i mirat îmbrăcămintea.

— Da o sapă de 16 țoli?

— Și o sapă avem... Ne-au rămas aici de-acu trei luni, dela foraj... N'avurăm timp să le ducem la tulmen... De, ca oamenii, răsse stânjenit meșterul.

— N'avurăți timp, băigui ostenit Brebu. Ii privi pe rând și-i văzu muncind de zor, plini de țiței, uzi ca și dânsul și se stăpâni. Gândul îi sbură la sonda lui din deal și bucuria că ea va putea să-și recapete viața, îi goni din trup frigul, osteneala și amărăciunea celor auzite.

*

Zile scurte, uneori mohorâte, și nopți lungi, încremenite și reci se înșiră dealungul mersului neconținut al sapei. În cea de-a cincisprezecea dimineață, mecanicul opri granicul, geamătul și bubuitul acela asurzitor pieri deodată, așternându-se liniștea. În fundul pământului, poate în mijlocul stratului cu țiței, sapa își încetă scurmatul și Berindei începu să-și spele chipul plin de noroi și mâinile sale mari, noduroase. Apoi își aprinse pipa, se așeză lângă Șonț, îi făcu un semn mulțumit din cap lui Dincă și zise cu glasul lui bolovănos, greoi:

— Iat-o și pe a patra isprăvită!... Mă, Șonțule, dacă și cu asta pățim la fel, îl iau de gât pe geolog, până i-or sări ochii prin ochelari...

A doua zi, făcură carotajul electric și văzură cu bucurie straturi largi de țiței, cum le însemna automat acul electric. De față, era și Savu care se întorsese dintr'o călătorie scurtă, făcută pe la alte schele, Brebu, care nu-și găsea astâmpăr de bucurie, că-i reușise primul lui foraj, directorul, cu Ariton.

— Măine tubăm, tovarăși, spuse geologul, silindu-se să pară vesel.

— Ba chiar, azi, că-i scump timpul, se răsti directorul, privindu-l pieziș. Dela cearta lor, când se dărâmasse turla, nu-l mai putea privi cu îngăduința de dinainte vreme. Bănuelile sale nu se risipiseră, ele se adunau mereu, cu amănunte, uneori de nebăgat în seamă. Vorbise adesea cu Ariton și Savu și ajunseseră toți trei la o înțelegere: vor aștepta împușcatul celei de a patra sonde și vor vedea apoi ce-o să facă.

Timpul se târî încet, noaptea abia se scurse și se sfârși tubajul. Trei zile urmară grele, cu îndoeli și roiuri de gânduri, pentru întreaga schelă. Oamenii așteptau nerăbdători, să se perforzeze sonda, să țâșnească țiteiul.

Ariton fugea uneori, gâfâind, până în deal, și cerceta îndelung cimentul, kassing-ului, să vadă dacă s'a uscat, dacă-i umed încă. Întârzia lângă el, pipăindu-l pârîntește cu degetele, privind dealul Vizantei, gândind la viitoare sonde. Apoi, cobora în fugă în vale, cutreiera depozitele schelei, dela un tulmen la altul, căutând mereu cel mai bun aparat de împușcat. Il găsi în sfârșit și-l dădu geologului. A treia zi, în zori, trebuia să înceapă perforatul. Până atunci, Stinghe, negăsindu-și astâmpăr, sta ca pe ghimpi și aștepta.

În una din seri, toți trei se adunară la director acasă și vorbiră până târziu, hotărînd la urmă să nu se ducă niciunul la împușcarea sondei.

— Să-l lăsăm singur pe geolog, zise Savu și ceilalți doi îl priviră nemulțumiți, abea stăpânindu-și împotrivirea. Așa îl vom prinde, dacă o vrea și de astă dată să facă vreo ticăloșie.

— Crezi că Stinghe va fi destul de priceput să aibă ochii în patru? întrebă directorul, frământându-se pe scaun.

— Păi, nu va fi numai Stinghe acolo, zise Ariton.

— Așa-i, făcu vesel Acasandrei. Era să-l uităm pe Berindei.

— Șont și Berindei vor lucra cu Stinghe. Berindei ăsta e un om de ispravă, nimic n'o să-i scape...

— Eu aş zice, să fie măcar Brebu acolo, se încăpățână directorul.

— Nu-i nevoie. Geologul s'ar feri, n'ar îndrăzni să se apuce de nimic ce i-ar da de bănuît lui Brebu. Omul e în legături cu Momonea ăla...

Cei doi îi dădură dreptate și Savu se ridică să plece; după el ieși grăbit și Ariton.

Acasandrei stătu un timp, cântărind în fel și chip lucrurile. Fumă câteva țigări, uitând de somn, colindând dealul cu gândurile, învărtindu-se mereu în jurul sondei cele noi. Căscând, vru să stingă lumina și să se culce, când, cineva, începu să bată în ușă, la început mai rar, apoi din ce în ce mai des, grăbit, cu putere. Directorul își trase ceva pe umeri și se repezi să deschidă: Acsinte, turlistul fugar, se strecură înăuntru și se rezemă istovit de perete.

Directorul încremeni, uitând să închidă ușa. Frigul, umed de-afară, năvăli cenușiu în casă, înfiorându-l. Trase ușa, făcu câțiva pași pe dinaintea omului care sufla greoi, cu ochii rostogoliți în pământ și se opri dinaintea lui. Întrebă:

— De unde vii?

— Tovarășe Director, băigui celălalt, neîndrăznind să-și ridice ochii.
— Lasă-mă să mă așed pe un scaun. Apoi urmă, bolborosind anevoie: — Aia și-au rupt picioarele din pricina mea...

— Vezi bine că din pricina ta...

— Băusem în ziua aia, cam mult la Gogu Dădun. Făcuse cinste domnul geolog Rupea...

— Știu că obișnuște să-i tragă la măsca uneori, zâmbi fără voie directorul. Apoi chipul i se înăspri brusc, glasul îi răsună poruncitor, aspru:

— Spune mai departe!...

— Am băut cam mulțisor, fiindcă plătea domnul geolog... Eu n'aveam parale... Și cum vă spusei, domnul Rupea...

*

... Sprijinit de ușă, privea salonul domnului Momonea, îi venea greu să vorbească. Ședea acolo, în pelerina lui stropită de noroi, frângându-și în neștire degetele, ca o potaie ce-și așteaptă stăpânul. Și stăpânul veni. Administratorul își începu sleit murmurul. Urcase ca de obicei, purtându-și din greu, în goană, trupul rotofei spre casa lui Momonea și acum, glasul lui hârâit, înecat de necaz și grăsime, abea se înțelegea:

— Dragă Baldi, spunea el mișcându-se de pe un picior pe altul... Țăla Acsinte a venit...

— Da? făcu lung gazda aprinzându-și o țigară. Dimineța năvălea prin ferești mohorâtă, ștearsă, gonind lumina roșiatică a becurilor.

— A venit azi noapte și drept la director s'a dus... Menopol izbucni deodată în sbierete femeiești, ascuțite, nefirești la dânsul: n'ar fi nimic asta, nu-i nicio dovadă... Dar afurisitul ăla de Brebu a terminat forajul. Auzi? L-a terminat fără accidente...

* — Nu-i nimic, îl liniști Momonea, zâmbindu-i. Am avut și eu grijă... Stai jos, te rog... Bem un pahar, da? Il luă de braț și-l aduse la masă. Da, da, am avut grijă, spunea vesel Momonea. Mai joc o carte, geologul e ceva mai de ispravă ca alții, nu? Ce părere ai, dragă Menopol?... Chipul i se crâmpoți deodată și ochii îi străluciră cenușii, sălbatic. Stratul din dealul Vitzantei nu va fi al *lor*, fii sigur... urmă el fără să mai aștepte răspunsul administratorului.

Și, ciudat, răspunsul i-l dădu cu totul altceineva. Momonea niciodată nu s'ar fi gândit la asta...

*

Vestea străbătu cu repeziciune schela, ajunse până la cele mai îndepărtate sonde și o ascultau înmărmuriți sondorii, apăsați deodată de ceva mai greu ca o povară de pietre. Și sonda 501 e stearpă, murmurau oamenii, privindu-se

cu ochi grei, îngrijorați, clătînându-și capetele. Nu le venea a crede. Auziseră mai de mult, dela Sonț și Berindei, care umpluseră schela cu cele ce văzuseră la cea de a treia sondă, și fiecare om din schelă știa că dealul Vizantei adăpostește în străfundul său, un strat bogat cu țiței și abia așteptau să înceapă a fi dibuite noile izvoare.

În timpul acesta, un om lung, spătos, fugea aproape, alunecând pe cărarea dealului și apropiindu-se de sat. Vântul ce se stărnise de dimineată, îi umfla halatul albastru, larg, dându-i o înfățișare și mai uriașă de cum o avea. Omul se poticnea uneori, sărea gropile umplute cu apă și ghiață spartă, și gonea neconținut, mâncând pământul. Jos, la rădăcinile dealului, se opri să-și tragă sufletul, se rezemă de un copac și privi lung, spre creastă. Singuratecă, turla sondei 501 spinteca un nour leșiatic, ce trecea pe deasupra ei, împins de vânt. Trupul omului se scutură scurt și se așternu din nou pe goană. Casele sburară în urmă, femeile de pe uliță își întoarseră speriate capetele; el gonea mereu, neluându-le în seamă.

— Măi, Mitrule, ce te-a apucat mă, răsene ceva, încercând să-l oprească.

Berindei îl fulgeră cu privirile și trecu nălucă mai departe.

— A dat strechea în el, bombăni supărat bătrânul și-și văzu de drum.

În dreptul sediului, Berindei se opri iar și-și șterse cu mâneca halatului sudoarea ce-i năpădise fața.

... Așteptau patru oameni, tăcuți, apăsați de gânduri, privindu-se rar și pe furiș. Se adunaseră aici, în încăperea aceasta, cu pereții acoperiți de lozinci și tablouri, cu mesele pline de ziare și hârtii. Se simțeau aici, mai bine ca oriunde, între pereții aceștia, purtând peste varul lor gălbui, portretele lui Marx, Engels, Lenin și Stalin. Se simțeau tari, neînchipuit de tari, sub privirile acestora. Așteptau aici, privind chipul lui Stalin, toți patru, un sonzor simplu, care a luptat și i s'a dat postul de director să-l ducă pe umeri, un inginer tânăr căruia i s'a cerut să dea petrol țării, un comunist vechiu, un secretar de partid.

... Și Berindei năvăli peste ei, risipindu-le nerăbdarea, găfâind ca un cal și suflându-și sgomotos nasul. Când se potoli, își aprinse tremurând pipa, zâmbi larg, cu tot chipul, dădu din cap și se așeză pe un scaun.

— Ei, făcu el, lovind dușumeaua cu bocancul. Sonda 501 e stearpă și ea. Pic de țiței n'a urcat din pământ...

— Și ți-ai găsit să râzi? se înfurie directorul.

Berindei răsene nestingherit, urmând:

— Numai ce-l vedem pe domnul geolog că se înfurie și se uită lung la noi... Ce v'a apucat, ai? sbiară el la noi și-i tremură de necaz ochelarii. Noi, ce făceam? Cu câte un plumb în mână, ne însemnam adâncimile ce i le spunea lui Stinghe... Berindei povestea liniștit, trăgând din când în când din pipă și privindu-i pe rând, cu veselie: Dincă, om care se pricepe la aparate, ca un meșter, nu alta, tot din cinci în cinci minaturi, se uita cu Stinghe la aparatul de împușcat... Ei, cu toate astea, nici gând să pornească țițeiul...

Atunci, povesti tot mai rar, Berindei, întetindu-și pufăitul, — mi-a venit o *ideie* grozavă, tovarăși. Cu ea în cap, începui să mă învârt pe lângă lada cu cartușe...

— Așa, tresări Ariton și se sculă nerăbdător în picioare. Zi mai repede...

Berindei înadins, vorbea tot mai rar:

— Mă învârteam eu pe lângă cartușe, îl priveam pe furiș pe geolog și-l vedeam cum îi tremură ochelarii și barba. Măi, mi-am zis: ideea mea e bună... Mă aplecai pe neașteptate și ridicai un cartuș. Geologul tocmai îi spunea o adâncime lui Stinghe, când se opri deodată, înlemnit, și mă spintecă speriat cu privirile. Aha, mi-am zis, ești pe drumul ăl bun, Mitrule!... Incepui, tovarăși, să cântăresc în palmă cartușul și să mă joc cu el. Oamenii se uitau la mine și nu înțelegeau. Stinghe asemenea. Numai geologul se apropie de mine și-mi șuieră poruncitor la ureche: — Pune la loc cartușul, tovarășe! Nu-i treaba dumitale!...

Berindei tăcu brusc, plecându-și ochii. Murmură, abia auzit:

— Atunci, tovarăși, era gata să-mi pierd firea. Ghicisem toate. Tot adevărul cu lipsa țiteiului din dealul Vizantei. Imi venea să-l iau de gât, să-l izbesc odată de turla sondei, să-i sară creierii!...

— Rău ai făcut că te-ai oprit, răsă Savu, bătându-l părintește pe umeri. Ceilalți răsă scurt, apoi se domoliră. Berindei urmă zâmbind:

— M'am stăpânit, am desfăcut cartușul dinaintea oamenilor și am vărsat în palmă tot ce era într'însul. Și nu era tovarăși, decât două, trei boabe de *esplosiv*... Atunci m'am întors spre geolog și l-am prins ușurel de gulerul paltonului. Cărpă se făcuse în mâna mea și bătaia ca o muiere. — Cu asta vrei să găurești oțelul și betonul kassing-ului, meștere?, l-am întrebat eu. Dar n'avu cine să-mi răspundă. Geologul nostru își bulbucase ochii de broscoi, verzi și tulburi, curat de broscoi... N'am mai stat mult la vorbă, că n'aveam cu cine. Au sărit și ceilalți... Se opri din povestit, privindu-i vinovat, rugător. Șopti: — Am greșit, tovarăși...

— Ce-ai făcut? se sperie Ariton.

— I-am scăpat, numai așa, în glumă, o labă de-a mea, de i-au sărit ochelarii!...

— Cum de-ai făcut-o, Mitrule?, îl mustră Ariton, venind lângă el. Tu ești comunist, mă...

— Ce vrei, nu m'am putut stăpâni!

— Și pe urmă? întrebă răsând Savu.

— Pe urmă, l-am legat fedeleș și l-am trimis securității. Ce era să facem cu el?...

Se ridicară grăbiți, gata de plecare, de atac. Berindei nu sfârșise. Urmă:

— Aveam asupra noastră toată răspunderea. Eu conduceam. Am trimis pe doi după *esplosiv* la magazie, iar pe Stinghe l-am rugat să umple cartușele și să împuște din nou. Șont face pe geologul, se uită la adâncimi și i le spune lui Stinghe...

— Ei, și au făcut treabă? Țițeiul?...

— Nu știu. Toate cartușele erau golite. Trebuiau să le umple mai întâi și să înceapă dela capăt. Eu am fugit încoa, lăsând vorbă oamenilor, că, îndată ce țâșnește țițeiul să ridice un steag roșu, sus la geamblac. Steagul l-am luat dela școală, că dela Ariton n'am îndrăznit să-l cer... Acu, nu știu ce-or mai fi făcut ăia, pe deal. Să mergem într'acolo, să vedem...

Berindei pășea prin sat, în fruntea tuturor și ei, abia se țineau după dânsul. Noroiul gălbui, lipicios, le împiedeca mersul, făcându-i să alunece. Cei din capul lor, înalt, cu halatul umflat de vânt, gonea mereu, luând pieptiș dealul, cu ochii nedeslipiți dela vârful sondei. Urmăreau cu toții, răsuflând repezit, mișcarea oamenilor, sus la sondă, și așteptau, bântuiți de gânduri, fâlfâitul steagului.

Berindei se opri o clipă și se întoarse spre ei. Zise:

— Am trimis trei oameni, să vestească sondele din vale, cele ce am plă-nuit cu steagul... Acuși, toată schela o să răsuflă ușurată...

Ajunseră la jumătatea coastei și-și conteniră urcușul, osteniți, înnecați de sudoare. Iși descheiaseră vestmintele, desvelindu-și piepturile în bătaia vântului rece, ce se rostogolea împotriva-le. Berindei frământa înciudat noroiul, vrând s'o sbughească singur, în sus, spre sondă, să-i lase în urmă și să-i întâmpine la geamblac. Dar nu mai fu nevoie.

Pe dealul Vizantei creștea din pământ turla sondei 501. În vârful ei, se înălță deodată un steag, ca o flacăară, pe care vântul o desfășură în limpezimea văzduhului.

SCRISORI PENTRU STALIN *)

DIN CUGIR, DIN SCULĂRIE...

*Din Cugir, din sculărie
Eu strungar fruntaș Ilie,
Scriu epistolie,
Și mi-am zis așa:
Un cântec să scriu,
Luminos și viu,
Cu inima mea
In formă de carte,
Să meargă departe
Până la Kremlin;
Până la Stalin
Șaptezeci de ani.
De când s'a născut,
Luminos și viu
Popor a crescut.
Un cântec adânc și lin,
Cum e râul din furtună
Scriș în cinstea lui Stalin
Pentru fapta lui cea mare,
Pentru vorba lui cea bună.
Drag Tovarășe Stalin,
Vreau să-mi fie versul plin,*

*) Din nenumăratele scrisori în versuri trimise — cu ocazia celei de a 70-a aniversări — marelui Stalin, de către oamenii muncii din R.P.R., publicăm câteva în paginile noastre.

Articolul «Daruri și poeme pentru Stalin», care apare în acest număr la rubrica «Teorie și critică», analizează aceste versuri, ca expresie a marelui iubiri pe care poporul nostru o poartă genialului conducător al Uniunii Sovietice și al întregii omeniri muncitoare.

*Ca și gândul tău senin,
Vreau să-mi fie ochiul treaz,
Ca și brațul tău viteaz.
Munca mea să fie luptă
Fapta mea să fie cruntă,
Sabie și glonț de pușcă
Pentru câinii care mușcă.
Inima să-mi fie jar,
Ca și trunchiul de stejar
Luminos aprins în vatră,
Pentru câinii care latră,
Câini turbați, setoși de sânge,
Dușmani mamei care plânge
Și copilului ce suge.*

*Drag Tovarășe Iosif,
Eu am scris la catastif,
Cu creionul oțelit
Și cu gândul veselit.
Călimară-i inima,
Și cerneală lacrima,
Lacrima de bucurie
Pentru raza ta cea vie.
Eu am scris pe foi de piatră
Dorul doinelor din vatră
Și am scris pe foi de fag
Pentru'un suflet bun și drag,
Pentru fata mea iubită
Bună ca un miez de pită,
Caldă ca un strop de soare,
Mândră fată muncitoare.
Și am scris pe foi de tei
Cântec pentru frații mei
Frații mei, săraci, robiți,
De poveri înlănțuiți,
Pe la domni nesăbuiți,
Și chiaburii îmbogățiți.
Drag Tovarășe Stalin,
Eu ți-oi spune gândul plin:
Am un frate, e oier,
Sus la munte, lângă cer,
Pe cărări, printre copaci,
Cu oițele lui dragi*

*Prin poiene înflorite
Și pe stânci înzăpezite.
Are trei feciori fârtați,
Decât fagii mai înalți,
Toți cu fluere 'n șărpăre
Și cu pietre cu amnare,
De când vorba-ți a pătruns
Sus la munte, tot mai sus,
Vorba ta, lumina ta,
Ca fierul și ca piatra,
Frate-meu, fecior oier
Născut slugă la boier,
Frații mei voinici de frunte
Iubesc frunză, iubesc munte,
Liberi ei se fericesc
Și din fluere horesc,
Iară ție îți închină
Doină dulce și senină.*

*Și mai am un frate 'n șes
In pământul cel ales.
La poala pădurilor,
La umbra ierburilor,
In căldura verilor,
Sub biciul boierilor.
Tot așa el a robît
Până'n țară a venit
Din spre mândrul răsărit
Lumina de pe Kremlin,
Vorba ta și-a lui Lenin.
A venit oștirea ta
Să ne mântue țara,
A adus sare și pâine
Fentru azi și pentru mâine,
Că destul de greu fu eri,
Cu boieri și cu poveri.
De-atunci, frate-meu plugar
Nu mai zice vers amar.
Numai viers de veselie
Și pe deal și pe câmpie,
Voios mână'n luncă juncii
Ca bujorii îi cresc pruncii,
Ca luminile scânteii*

*Strălucesc ochii femeii
Și în ochii lor se-adună
Lacrimă de voie bună,
Iar în sufletul lor sună
La fața ogorului
Sunetul tractorului,
Sunetul tractoarelor
Pe buza răzoarelor.
Numai cânt de bucurie
Iți închină-acuma ție
Pentru vorba ta 'nțeleaptă,
Pentru fapta ta cea dreaptă,
Pentru mândrul tău Kremlin.*

*Drag Tovarășe Stalin,
Frații mei sunt mulți,
Peste văi și munți
Peste mări și țări,
Până'n depărtări.
Mulți din frații mei
Iși duc anii grei,
Ani de lupte grele,
Inchiși sub zăbrele
Contra celor mari,
Celor mari și tari.
Frații proletari
Se gândesc la tine,
Iubite Staline,
Frații mei cei mulți
Negri și desculți
Cu gânduri senine
Se gândesc la tine.
Gândurile tale,
Armatele tale,
Și faptele tale,
Vor lupta din greu
Contra celor mari
Latifundieri
Și-i vor libera
Pe toți frații mei
Din viața grea.
Țara mea te cântă,
Țara mea te cheamă.*

Popoarelor lumii
Nu le este teamă.
Comunismu-i viu
In inima lor,
Flacăra e'n vatra
Sovietelor.
Tu, Staline, ții
Flacăra aprinsă
Pentru ai tăi fii
Proletarii mii,
Armată ne 'ntinsă.
Iară eu Ilie
Dela sculărie
Vreau ca să sfârșesc
Și să mă opresc
La capătul rândului
Pe aripa gândului.
Vreau să sbor pân' la Kremlin,
Drag Tovarășe Stalin,
Să-ți aduc un vers senin.
Iată: cântecul meu drag
E și'n frunzele de fag,
Căci din fluer e născut
Și pe luncă e născut
Și pe drumul muntelui
Și în urma plugului,
Șuieratul strungului,
Cântul meu e-al frezelor
Și al rabotezelor,
Cântul meu, pe luncă-i lan
Și'n uzină-i mândrul plan,
Pe ogor e secere,
La uzină 'ntrecere.
Socialismul arde
In inima noastră
Ca și 'naltul soare 'n
Marea cea albastră.
Normele ca valuri
Se izbesc de stânci,
In urmă rămân
Vremi bătrâne, adânci.
Steagul tău e-al nostru
Și-l vom duce sus

*In spre comunism,
Dela răsărit
Până la apus.*

*Eu încheiu așa
In inima mea:
Șaptezeci de ani
Și 'ncă șaptezeci
Să trăești iubite,
Să trăești în veci.*

H. IVAN
muncitor, Cugl

FLACĂRA DELA KREMLIN

*Ni-i drumul luminat de farul
Ce s'a aprins în răsărit
Și străluci-va peste veacuri
Lumina-i fără de-asfințit.*

*In raza-i, oameni noi vor crește,
Constructori ai lumii de mâine,
In care bucuria vieții
Să fie caldă ca o pâine,*

*Din care toți mușca-vor lacomi,
Flămânzi de fape și dorinți,
Să crească viitorul țării,
In socialiste biruinți.*

*Mai sunt în jurul nostru fiare
Ce-adulmecă un nou război
Da-i vom zdrobi fără cruțare
Pentru triumful lumii noi.*

*O! cum ar vrea dușmanii păcii
Să n'audă despre Kremlin,
De Moscova, de Soviete,
Despre Tovarășul Stalin.*

*Dar unde-i muncă, e și Stalin,
Noi îl avem în gând și'n faptă,
El ne conduce spre victorii
Cu sfat și vorbă înțeleaptă.*

*Să ne trăești, scumpe prieten,
S'ajuti poporul muncitor
Să-și făurească viața nouă
Tu cel mai drag conducător.*

*În primăvara vieții noastre,
Lovind mai crâncen în dușmani,
Noi îți urăm, iubite Stalin,
Să ne trăești încă mulți ani!*

IORGU SIMA

muncitor, fabrica de confecții
• Gheorghe Gheorghiu-Dej •

IUBITE TOVARĂȘE STALIN

*Păsărică frumușică
Sboară tu cu sborul lin
Și să duci această carte
La Tovarășul Stalin.*

*Să bați cu ciocu'n fereastră,
De doarme, să se trezească,
Să-i dai cartea și să-i zici;
Să trăești ani fericiți.*

*Tu ești omul cel iubit
Ce vrea pace pe pământ,
Pace cerem, nu război,
Pacea este pentru noi.*

*Muncitori dela uzine
Cu toți-ți dorim tot bine,
Șaptezeci ani împliniți
Și 'ncă mulți ani să trăiți.*

MIHAIL GREAVU

portar, fabrica • Amylon • Sibiu

LUI STALIN

*Ca să pot să scriu mai bine
Mă sbat toată ziulica,
Eu, tovarăşe Staline
Sunt fetiţa Veronica.*

*Al meu suflet se gândeşte
Cum să-ţi scrie-un vers drept dar,
Mama mea din zori munceşte
Tatăl meu e-un proletar.*

*Eu dintre micuţe fete
In ăst an abia încep,
La ziarul de perete
Să scriu aşa cum mă pricep.*

*Şi ca probă, pe hârtie
Cum plăcerea mă îndeamnă,
La această poezie
Mă gândesc de astă toamnă.*

*Din această Românie
Ştiu că nu sunt singurica
Ce-ţi trimit o poezie.
Şi semnez eu, Veronica.*

VERONICA EMINESCU

elevă cl. II-a elementară-Timişoara.

PRIVINDU-ŢI AZI PORTRETUL

*Privindu-ţi azi portretul, mai mult ca orişicând,
Pe faţa ta văd, Stalin, un zâmbet fluturând,
Un zâmbet de adâncă şi caldă bunătate,
Asemenea lui Lenin, un zâmbet ca de frate.
Şi dacă până'n Kremlin sunt verste lungi de drum,
Nu te simţim departe, ci eşti cu noi acum...*

CORNELIA CIUCĂ

fabrica I.P.E.I.L.-Ojeşti

ÎȚI CÂNT ȚIE, STALIN

*Iți cânt ție, Stalin, slavă și iubire,
 Tu schimbi spre mai bine uriașa fire,
 Pentru tine, Stalin, mugurul înfloare,
 Omul se transformă, nedreptatea moare.
 Ne călește'n luptă mintea ta 'nțeleaptă
 In Partidul nostru pentru-o lume dreaptă.
 Tu ești azi în fruntea lumii muncitoare,
 Dornică de pace, dornică de soare.*

MIHAI MOGA

Atelierele Electroautomate I.C.S.

• Alimentara •

DE-AICI, DIN SCUMPA MEA ȚARĂ

*De aici, din scumpa mea țară
 Din Republica Română Populară,
 Iți trimit o caldă salutare
 Cu dragoste fără hotare.*

*Către Moscova, către Kremlin, către tine Stalin
 Noi, pionierii, înălțăm un imn,
 Un imn de dragoste, iubire, simpatie
 Ce zboară pe kilometri o mie,
 Mai repede ca fulgerul prin nori.*

*În acest imn sunt slove care
 Arată cu multă îndemânare,
 Că peste tot, la orișicare pas
 Numele tău merge fără popas.*

*Dorința mea de tânăr pionier
 Ar fi să mai vorbesc cu tine mult.
 Dar închei versurile prea curând
 Căci mai am multe de îndeplinit.*

NINA DISAGĂ

elevă școala elementară de fete Nr. 3

din București, cl. VII-a

Detașamentul de pionieri Nr. 26

Unitatea Nr. 8

ANIVERSARE

*De ziua ta, tovarăşe Stalin
Şi viaţa mea şi sufletu-mi ți'nchin
Şi îți trimit, de-aicea, de departe
Şi gând curat şi credincioasă carte.*

*La scris nu-s meşter priceput, vezi bine
Eu ştiu să scriu cu strungul, ori cu plugul
Şi ştiu prin munca mea s'aduc belşugul
In casa celor ce muncesc ca mine.*

*Dar azi, aş vrea să meşteresc cuvinte
Ca să-mi exprim cât mai vădit simţirea,
Să pot să scriu, cum spui unui părinte
Când vrei să-i dovedeşti prin scris, iubirea.*

*Să-ţi spun vreau cum în anii grei ce-au fost
Nu era zi să nu te chem pe nume,
Cum te-aşteptam şi eu şi'n întreaga lume,
Cum îți ştiam povestea pe de rost.*

*Şi cum în ceasuri grele de durere
Când ne robea minciuna şi trădarea,
Găseam numai în tine mângâierea,
Doar dela tine aşteptam salvarea.*

*Când blestemam, strigând în gura mare,
In faţa trândăviei şi-a minciunii
In glasul meu şi'n glasurile lumii
Mocnea durerea clasei proletare.*

*Mocnea mânia'n noi şi — cruntă — ura,
Când « domnii » ne băgau în închisori,
Ne închideau părinţi, copii, surori,
Aşa gândind c'or să ne-astupe gura.*

*Noi sufeream şi foame, jug şi chin
Dar se'ntărea credinţa'n noi, ca stânca,
Căci te-aşteptam, Tovarăşe Stalin,
Erou, să vii, să săvârşeşti porunca.*

*Și-așa a fost. In fața lumii întregi
Ai dus stindardul clasei proletare,
Ai biruit puhoarele barbare,
Ai doborât oștiri și prinți și regi.*

*Și dovedind 'n lupte eroismul,
Ai liberat popor după popor
Creat-ai omul nou și muncitor,
Ca să clădești în lume comunismul.*

*Azi oameni, liberați, nestăvilit,
Merg înainte spre o nouă lume,
Răsare soare-nou la Răsărit
Și la Apus, alt soare, vechi, apune.*

*De ziua ta, de-aicea de departe,
Eu viața mea și sufletu-mi ți'nchin
Și-acum termin de scris această carte:
Să ne trăiești, Tovarășe Stalin.*

CORNEL CONSTANTINESCU
Organizația Întreținerii C.F.R.

E SĂRBĂTOARE AZI LA NOI . . .

*N'am vorbă'n vers să 'nsăilez
Atâtea câte-aș vrea să-ți spun
Acum când viu și îți urez
Tovarășe iubit și bun.*

*E sărbătoare azi la noi:
Victoria în grafic sue
O urmărim cu ochi vioi:
In muncă delăsare nu e.*

*Cu toții astăzi strâns uniți
In dragostea ce ți-o purtăm
Ani mulți, ani buni și fericiți
Cu'n singur glas noi îți urăm.*

RODICA MARINESCU
din Ministerul Construcțiilor, direcția Drumuri și Ape

STALINE, TOVARĂȘ BUN...

*Staline, tovarăș bun,
Eu din inimă îți spun
Dorindu-ți multă sănătate,
Că 'n lume ne-ai adus dreptate,
Și ne-ai scos dela robie,
Dela boieri cu moșie.*

*Frunză verde iarbă lată,
Cum am fost și eu odată,
C'am fost la o boiereasă
Cu moșie și cu casă.
Apoi uită, ce să vezi,
I-am lucrat cinci ani întregi,
Când trebuia să-mi plătească
Mi-a dat drumul către casă.
Eu atuncea ce-am făcut?
Frunzuță verde de prun,
N'am putut să mă răzbun
Dar trei vorbe tot i-am spus.*

*Frunzuță verde de vie,
Să n'ai hasnă de moșie
Pe cum mi-ai plătit tu mie.
Să plesnească fierea'n tine
Că ți-ai bătut joc de mine!*

*Astăzi lumea s'a schimbat,
Stalin mult ne-a ajutat.
Foaie verde de bujor,
Eu trăiesc mai pe ușor.*

*Republica să'nflorească
Stalin mulți ani să trăiască.*

LUCREȚIA GHIȘA

țărancă muncitoare

responsabilă UFDR-Filea de Jos

DE-AȘI AVEA ARIPI SĂ SBOR...

*Frunzuliță de bujor,
De-aș avea aripi să sbor
Pe undele vântului,
În jurul pământului.*

*Firicel de maghiran
Să trec și peste ocean,
Pasăre din pom în pom
Să vestesc din om în om.*

*Glasuri la luptă să chem,
Asupriții să-i îndemn,
Să ajut în lupta mare
Toată clasa muncitoare.*

*Frunzuliță stânjenei
Fost-am și noi ca și ei,
Ani în șir, ani grei de-a-rând,
Popor trist, popor flămând.*

*Datorii curgeau în valuri,
Mormintele creșteau maluri,
Foamea ne rodea obrazii,
Jugul ne rodea grumajii.*

*Și iar verde viorea,
Ascultă la vestea mea,
Cum din țară obidită,
E-azi Republică 'nflorită.*

*Floare roșie de bujori,
Acolo'n orașul Gori
Răsări lumină, soare,
Pentru clasa muncitoare.*

GH. CROITORU

recuziter la Teatrul Național din București

DREPT STAI LA CÂRMĂ DE VEAC

*Iarnă-i afară, da'n piept
Simt primăveri înflorind.
Unde privirea-mi îndrept
Oamenii-ți cântă colind.*

*Doinele noastre străvechi
Pun pentru tine vestmânt.
Stihuri ce nu-și au perechi
Slava ți-o poartă în cânt.*

*Vesele marșuri străbat
China cu pas voimicesc.
Steag cu cinci stele-au brodat
Cei ce te sărbătoresc.*

*Sprintemul ceardaș maghiar,
Polca cea iute la joc,
Scaipără parc'un amnar
Parcă au glasul de foc.*

*Coruri colhoznice 'ntind
Țării Sovietelor strai.
Crește 'nspumatul colind:
— Frunte, ani mulți să ne stai.*

*Chiar și'n cețosul Apus
Colo - unde neguri mai sunt,
Toți truditarii au pus
Dragostea lor într'un cânt.*

*Dragostea n'o pot opri
Granițe 'nalte cât Alpii,
Căinii cu ochi sângerii.
Oamenii, negrii sau albi,*

*Galbenii, roșii, trăind
In deosebitele țări,
Cântă acelaș colind,
Vin cu aceleași urări.*

*E un colind minunat.
N'are parfumuri de mosc,
Nici nu-î în datini săpat
Oamenii însă-l cunosc.*

*Calde sunt vorbele lui,
Proaspete ca niște vești.
Iarăș și iarăș le spui:
— Ani îndelungi să trăești!*

*Roadelor de până-acum
Altele fie urmași.
Mergi pe mărețul tău drum,
Calcă noptateci vrăjmași.*

*Drept stai la cârmă de veac,
Biruator stai mereu.
— Asta-i urarea ce-ți fac
Între atâția, și eu.*

HERMAN JUSTER

elev L. b. 3

București

NOI SUNTEM PIONIERII LUI STALIN

*Ne-am adunat sub steagul roș de luptă
Și-am hotărît cu toții să muncim
Pentru-a cinsti cravata roșie ruptă
Din steagul brav al Marelui Stalin!*

*Noi suntem pionierii țării noastre
Și vrem prin munca noastră zi de zi,
Să ne'ndreptăm spre căi mai luminoase
Luptând pentru socialismul ce va fi.*

*Noi suntem fiii clasei muncitoare
Ce a pășit 'nainte cu avânt
Și a biruit! Răsare un nou Soare
Pentru acei ce-au suferit atât!*

*Trompeta se aude răsunând,
 Și-un marș pionieresc a izbucnit,
 Noi pionierii într'un singur gând
 Urmăm o pildă: cea din Răsărit.*

*Noi vom lupta mereu tot înainte
 Având ca far stea roșie de rubin,
 Ținând o singură lozincă minte:
 Să mergem dârzi pe calea lui Stalin!*

LIGIA ANTON

elevă cl. VIII-a A Lic. Fete 9.

DE PRETUTINDENI...

*Conducător al popoarelor,
 milioanelor
 de oameni ce bat cu ciocanele,
 și făuresc vagoanele,
 mașinile,
 tractoarele,
 și-al celor ce smulg belșugu /
 pământului,
 al celor ce scriu și cântă,
 despre o viață mai bună,
 mai nouă, în muncă,
 și nu mai vor să rabde biciul
 ce-l ține în mâna lui
 bancherul,
 vâtaful,
 moșierul.
 Invățător al miilor,
 al copiiiilor ce cresc
 să nu mai moară în războaie,
 să nu mai doarmă pe paie,
 să aibă, mâine,
 o bucată de pâine,
 nu biciul,
 nici viața de câine.
 De pretutindeni,*

*din munți,
din câmpii,
de pe dealuri, din stepe,
mii:*

*Băieți și fete,
îți trimitem urările noastre,
gânduri bune și limpezi,
ca zorile-albastre,
de ziua anilor tăi, tineri, chiar când sunt cărunți,
anii tăi ce i-ai dat
celor oropsiți
celor mulți.*

IONEL ȚICĂU

strungar, • Steagul Roșu • Brașov

TEORIE ȘI CRITICĂ

J. POPPER

DARURI ȘI POEME PENTRU STALIN

Ne-a fost hărăzit nouă, oamenilor acestui veac frământat de furtuni, să cunoaștem, ca niciodată, oameni neobișnuți, înfăptuiri, între toate, vrednice de mirare. Au crescut între zidurile crăpate ale vechii orânduiri, bălăriile mai înalte, mai otrăvitoare. Nici când n'au fost crima și fărâdelegea mai grele, mai întunecate ca acum: din birourile cu jilțuri moi și parchete lucitoare ale piraților capitalului, până în marile cimitire ale orașelor bombardate și ale crematoriilor electrice. Nici când mârșava trădare nu și-a zugrăvit mantia în culori mai galeșe, zâmbetul nu i-a fost mai fraged, dichisul cuvântului mai încărcat de pompă și prefăcută nobleță. Dar iată, împotriva întunericii, din rândul celor până mai eri umiliți și prinși în lanțuri, dintre cei cărora le fusese pe veci hărăzită de stăpâni nevoia și ignoranța, crește, nestăvilită, raza dreptății, păcii și frumuseții. Nu au cunoscut alte vremi, conducători de popoare mai luminați și mai dârzi decât cei pe care-i slăvim și-i urmărim astăzi. Temeliile unei lumi noi se ridică puternic. Și eroismul celor ce-o zidesc și o apără nu-și poate găsi măsură în cronici și istorii, în hrisoavele vechi în care au fost însemnate faptele legendare ale trecutului. Au adunat oamenii, mii de ani, cuvinte și imagini minunate, oglindind înțelesul vieții lor. Dar, cântecele care se țin astăzi pentru oamenii și faptele mărețe ale vremii noastre, par a avea un sunet și dulce și solemn, cuprinzător ca o mare și apropiat deopotrivă sufletului fiecăruia din noi, cum nu ne-a fost încă dat să cunoaștem. Se ridică spre înalt, adăogându-și viers nou cu fiecare luptă câștigată împotriva dușmanilor omenirii, cu fiecă normă depășită, cu fiecare plan îndeplinit înainte de termen, o epopee nemaivăzută, și în armonia ei se îmbină câte ceva din fapta fiecăruia din noi.

Ascultați cu luare aminte cum își toarce vremea noastră firul. În fiecare clipă se risipește în praf, ceva vechi și putred. În fiecare clipă, noul triumfător câștigă un cristal nou și minunat, din care se desfac alte și alte minunate, noi cristale.

Nu au trecut decât puține săptămâni când acest neîntrerupt marș al noutății a cunoscut un moment sărbătoresc, în care, parcă mai mult ca oricând, s'au răsfrânt isbânzile și speranțele noastre, și-au distilat esența cea mai prețioasă gândurile, sentimentele și eforturile noastre de fiecare zi.

Momentul acesta l-au purtat în suflet și l'au așteptat cu înfrigurare, mult timp, sute de milioane de oameni, pe toată întinderea lumii. În țara socialismului triumfător și în țările care construiesc astăzi socialismul, armatele muncii au pornit în întâmpinarea lui o vijelioasă ofensivă. Au săltat mai sus ca oricând graficele întrecerilor, chingile calendarului au plesnit și timpul a trebuit să-și recunoască înfrângerea într-o lume în care oamenii au învățat să-și cântărească munca și să și-o așeze chibzuit în planuri, dar în care, mai ales acum, bucuria de a munci i-a făcut nerăbdători, îmbiindu-i să tragă viitorul

mai aproape, și odată cu el și termenul de îndeplinire al planurilor de muncă. Dar și dincolo, acolo unde puteri întunecate se căznesc să înlănțue și să ucidă viitorul omenirii, sărbătoarea a făcut să crească și mai înalte flacărele luptei. Mai puternic a răsunat în manifestații și în greve, cuvântul: pace, ca un bici pe fața vracilor și descântătorilor războiului. Au așteptat-o cu mâna mai strânsă pe pușcă luptătorul pentru libertate din îndepărtatele țări coloniale, și agitatorul care în noaptea înghețată a celor două Americi, a înfruntat acum cu mai multă tărie prigoana, pentru a răspândi cuvântul drept al Partidului clasei muncitoare.

Fiecare din oamenii aceștia și-a dăruit, fără jumătăți de măsură, și fapta și gândul, unui țel, adăpostit în inima sa, dar pe care îl simte mult mai larg, cu atât mai vrednic de darul său neprecupețit, cu cât e mai cuprinzător; el însemnează fericire și pace pentru întreaga omenire muncitoare.

Fiecare din oamenii aceștia a învățat să dea un nume luptei acesteia de necuprins, el pronunță acest nume cu sfială și nesfârșită dragoste pentru că în el se întrupează înțelesul luptelor duse în trecut alături de milioane de alți tovarăși, al eforturilor sale prezente, al luminii celei mari care aduce viitorul tot mai aproape. Numele acesta scris cu litere uriașe peste o întreagă epocă a istoriei, este numele lui Stalin.

Pronunțând numele lui Stalin, au luptat și au învins ostașii măreței Armate Sovietice, cu el în gând au murit martirii clasei muncitoare în timpul teroarei fasciste. El sună astăzi ca un clopot în inima noastră a tuturor celor ce luptăm pentru pace și pentru o dreaptă orânduire în lume, chemându-ne cu sunet de oțel la luptă neînfricăță, sădind cu linele sale acorduri în noi speranța și bucuria. Pentru că el ne însoțește mereu în viața noastră, în lupta noastră, pentru că spre steaua cea nouă care ne călăuzește el, ne îndrumă, în fiecare faptă, în fiecare gând al nostru, se găsește ascuns ca o fărîmă de minereu prețios un dar către Stalin.

De aici caracterul cu totul neobișnuit și nou pe care l-a avut de curând sărbătorirea lui Stalin, de aici însă și legăturile adânci pe care le-a avut marele moment festiv, cu toate zilele obișnuite din care s'a împletit până în pragul lui, viața tuturor celor care luptă în armata păcii și a progresului. Un om a împlinit șaptezeci de ani. Dar în cuprinsul acestora, mai bine de jumătate de veac, el a luminat drumul spre biruință al clasei muncitoare, a înlăturat cu o mână sigură, condusă de un cuget măestru, toate obstacolele, pe toți dușmanii care au încercat să ne oprească. Pe acest om l'au sărbătorit sute de milioane de oameni, pentru că el este sufletul și gândul epocii noastre, pentru că el este făclia care ne duce mereu mai hotărâți spre viitor.

Din toate colțurile lumii au pornit daruri pentru Stalin. Trenuri întregi au străbătut continentul, grăbind spre Moscova, pentru ca la 21 Decembrie 1949, Stalin să poată vedea încăodată cât de mult îl iubesc oamenii muncii de pretutindeni. Și nu erau daruri, cât fructe alese dintr'o recoltă bogată și care se întorceau la grădinarul ce le-a sădit sămânța, pentru ca acesta să vadă și să se bucure că truda sa nu i-a fost în zadar. Intr'adevăr, fructe alese dintr'o recoltă bogată, căci în fiecare zi rodește învățătura lui Stalin în fapta oamenilor muncii, alături de fiecare izbândă a noastră, înflorește gingașă recunoștința pentru cel ce ne-a învățat să izbândim. Daruri pentru Stalin? Dar acestea nu am început noi la 21 Decembrie 1949 să i le aducem. Și nu la această dată am încetat să i le trimitem pe aripa gândului. Izvorul recunoștinței noastre față de Stalin nu poate seca.

Sărbătoare înseamnă podoabă, frumusețe. Nici când gândul oamenilor muncii din întreaga lume nu s'a investmântat într'un mai limpede și mai curat vâl de frumusețe ca acum. Am văzut o maramă de borangic trimisă lui Stalin de țărâncile dintr'o gospodărie colectivă ardeleană. Zăpezile veșnice de pe piscurile munților nu pot fi mai neîntinate. Nici spuma înflorită pe creasta valurilor mării mai vie și totodată mai ușoară. Era marama trimisă de țărâncile noastre lui Stalin, albă ca sufletul lor curat, ușoară ca dorul lor, vie ca dragostea pentru cel ce le-a arătat calea spre o viață nouă. Am văzut

turnate în fontă, de turnătorii noștri dela « Grivița Roșie », chipurile unui muncitor și al unei muncitoare. Dedesubt încrustată o dată, pe care nu o vom uita niciodată: Grivița 1933. Privirile celor doi, drepte; mușchii încordați se conturau sub vestminte; mâinile încheștate pe unelte. Sub metalul rece al medaliei se simțea clocotul arzător al unor inimi care bat mereu în iureșul luptei. Nimic nu le va putea face să amuțească. Muncitorii dela « Grivița Roșie » i-au trimis în dar lui Stalin inima lor de fontă topită, aceeași inimă din care la 1933, a curs sânge pentru cauza muncitorilor, pentru cauza dreaptă a lui Lenin și Stalin.

Sunt lucruri și gesturi care cuprind în ele atâtea firească și adevărată frumusețe, căt nici un artist nu va putea aduna vreodată în plâsmuirile sale. Niciodată nu va reuși o lucrare literară să exprime mai adânc jertfa țăranului comunist Lazăr Cernescu, ucis de bandiții aflați în slujba imperialismului, decât carnețelul în care acesta își însemna sarcinile sale de Partid și miezul cules din învățătura lui Stalin. Ce poem va putea cuprinde eroismul comunistului francez Jacques Decour, dragostea sa pentru Uniunea Sovietică și pentru Stalin, așa cum îl cuprinde copeica pe care acesta o avea la gât atunci când a fost executat de hitleriști? Mamele celor doi eroi și-au dăruit odată fiii pentru comunism. Ele și-au rupt pentru a doua oară, fără șovăială, cu dragoste și credință deplină, suflet din sufletul lor, când i-au trimis lui Stalin, ca dar pentru aniversarea sa, aceste amintiri scumpe dela cei dispăruți.

Cei mai buni poeți ai lumii și-au acordat arfa și au scos din ea cântece minunate. Erau cântecele cele mai frumoase dintre atâtea cântece, alese pentru cel care i-a învățat să dea un înțeles nou, cântecului lor. Minunată și plină de tâlc această armonie care a unit peste munți și oceane, cântăreți și popoare îndepărtate, deslușind încăodată legăturile de nedesfăcut care le unesc într-o singură luptă și credință.

În țara noastră, aniversarea lui Stalin a fost semnalul unei avântate întreceri între poeți. Astăzi, când cântărim rezultatele întrecerii, putem spune că ea a dus cu un pas înainte poezia noastră.

Slăvind-l pe Stalin, poeții din R. P. R. au învățat să cânte mai frumos, mai adevărat, să aducă în versurile lor imagini mai vii și adânci din realitate. Radu Boureanu, Maria Banuș, Beniuc, Jebeleanu, Dan Deșliu, Veronica Porumbacu, Al. Șahighian, și atâția alți poeți ai noștri, și-au dat toată măsura talentului lor în poemele închinete lui Stalin.

Elanul tineresc propriu versurilor lui Dan Deșliu ne cuprinde, mai fierbinte, în poemul său « *Reșița cântă slavă lui Stalin* » :

*Acum la sărbătorirea tuturor uzinilor dimineții,
Multele mâini ale mele, până eri celluite 'n peceți,
Foșnesc înțepit pentru slava anilor tăi șaptezeci,
Asemenea mulților muguri din codru svâcnind din cătușele ghieții
In flori înflorind spre cinstirea izvorului vieții.
Spre tine părinte și prieten și steag al noroadelor muncii
Pe care te laudă uuuul furnalelor și te gungură pruncii.*

În « *Scrisoarea pentru Tovarășul Stalin* », a Cellei Leoneanu-Brateș, ni se întipărește adânc în inimă, pentrucă și ea e nespuse de adevărată, și ea ne transmite, dând glas unei simple țărânci, dragostea poporului nostru pentru Stalin:

*Săteancă-s
Din satul culcat
Printre vii...
Și asta mi-e prima scrisoare
Ți-oiu scri-o citeț
Ca s'o poți desluși
Tu, STALIN, iubit de popoare.*

Dar iată, alături de această adunare a meșteșugarilor cuvântului, am putut vedea mii și zeci de mii de oameni simpli, muncitori, țărani, elevi, a căror îndeletnicire nu a fost niciodată asta, străduindu-se să-și potrivească altcum decât de obicei, vorbele, să le curețe de praful întrebuițării lor cotidiane, să le țese haină nouă, sărbătorească. În-tâmplare într'adevăr demnă de luare aminte!

Spuneau subtilii înțelepți, plătiți să gândească pentru indestulării lumii, că arta e un privilegiu sacerdotal de care numai prea puțini însemnați cu harul sfânt se pot apropia, pe care numai prea puțini o pot înțelege. Minciuni spuneau, pentru că acum nu un « har sfânt » ci un prea pământesc elan de luptă și muncă s'a abătut ca un vânt de primăvară peste lume. Și în urma lui au răsărit, nesfârșite pașiști de ghiocci, cuvintele frumoase, din inimile oamenilor simpli, cuvinte pe care vechea stăpânire și edictele vechilor înțelepți le-ar fi osândit pentru vecie, să nu iasă la lumină.

Parcă li văd: pe muncitorul strungar, pe țăran, pe elev apropiindu-se cu emoție de hârtie. Li vor scrie tovarășului Stalin. Cuvintele: « *Tovarășului Iosif Visarionovici Stalin — Moscova-Kremlin* » s'au așternut stângace pe plicuri. Măinile celor ce scriu se pricep mai bine să mânuiască strungul sau coarnele plugului. Mâna școlarului abia de curând a deprins să țină condeiul și să însemne literele. Dar nu aici e greutatea cea mare. O emoție nouă le strânge gâtleele, le paralizează brațul. Pe omul acesta, căruia se pregătesc să-i scrie, îl simt de mult, aproape în suflet. Și acum li-e aproape. Ar îndrăzni altfel să-i scrie?

Gândurile adunate atâta timp li se îmbulzesc toate spre făptura nevăzută dar apropiată, a învățătorului, a părintelui și prietenului; li simt zâmbetul plin de bunăvoință; li simt gata să asculte. Și totuși nu cutează să-i vorbească. Cred că niciodată nu s'au mâniaț ca acum acești oameni împotriva cuvintelor, împotriva acelor cuvinte pe care se obișnuiseră să le asvârle cu atâta ușurință, cu nepăsare. Poți să-i scrii lui Stalin așa cum ai spune « Bună ziua » sau « Primiți prin aceasta . . . » sau, « Dați-mi voie . . . », și așa mai departe?

Deodată vorbirea li se arată cenușie, bolovănoasă, miezul fiecărui cuvânt a devenit de plumb și cea mai puternică macara nu-l poate urca până la nivelul frazei, nu poate urni ideea încolțită în minte ca s'o aștearnă pe hârtie. Lui Stalin trebuie să-i scrii *altfel* decât în chip obișnuit, trebuie să-i vorbești *altfel* decât așa cum ești deprins: mai frumos, mai adevărat. Omul simte dintr'odată, ivindu-se în el o poruncă de neînlăturat. Trebuie să afle un ciur, prin care să cearnă numai acele cuvinte care cuprind în ele ceeace e mai adânc și mai adevărat, în adevărul cel nou clădit în suflet și în adevărul vieții celei noi ce se clădește în afară, numai raza cea mai curată din lumina ce-l călăuzește, din flacăra dragostei pentru Stalin. Și aceste cuvinte trebuiesc orânduie *altfel*, ele trebuiesc scoase din albia lor obișnuită, pentru ca șopotul lor să sune mai frumos, mai cristalin. Să cânte și ele cântec sărbătorec în această zi de sărbătoare.

Poate, odată, de mult, aripa adevărului a atins pentru prima oară fruntea celui care zgâria cu grapa sa primitivă pământul sau întindea arcul după vreo sălbătăciune prin păduri, l'a făcut să ridice privirea și să încerce să cuprindă în ea înțelesul vieții sale și a celorlalți oameni?

Poate în cadrul sărbătorilor care uneau întreaga colectivitate, el a încercat pentru prima oară să cearnă aurul cuvintelor și să-l dăruiască tovarășilor săi, poate celui mai bun și mai viteaz dintre aceștia? Ceeace mi se pare limpede este că în vremea noastră, când marea tovarășie a celor ce muncesc a pus umărul ca să mute întreaga orânduie a societății omenești pe o treaptă mai înaltă, asistăm la ceeace aș putea să numesc o nouă naștere a artei și a poeziei. Făurită de cei care muncesc, arta a purtat dela început semnele muncii, a oglindit năzuințele muncitorilor. Dar și ea, alături de toate roadele muncii, a fost răvniată și furată în parte de stăpâni, transformată într'o podoabă fără alt rost decât acel de a încânta pe stăpâni, de a minți pe cei stăpâniți și de a le potoli mânia.

Dacă dealungul veacurilor artiștii au putut culege frânturi de adevăr, de adevărată frumusețe, aceasta s'a făcut numai împotriva uscatelor canoane născocite de cei care doar porunceau și culegeau fructele strădaniei altora. Astăzi, arta se naște din nou în sânul mulțimilor muncitoare, eliberate sau pe cale să se elibereze. Firește, fructul se pârguește nemăsurat mai repede, culorile sale sunt cu mult mai frumoase, căci astăzi asupritorilor le fuge mereu mai repede, puterea din mâini, cei care învață pe muncitori să înțeleagă adevărul, să vadă și să exprime frumusețea, sunt tot mai mulți și mai plini de abnegație; cu toată prigoana, popoarele au adunat comori de frumusețe și acestea sunt astăzi înapoiate popoarelor. Iată de ce astăzi, când mulțimile văd cum zorii libertății lor, cresc, triumfătoare, când viața lor atâta timp înlănțuită li se desvăluie tot mai plină, mai demnă și grea de înțeles, ele simt nevoia să vorbească *altfel*, mai frumos, despre această viață și despre lupta ce o duc pentru a-și împlini viața. Iată de ce numele de poeți răsăriți dintre muncitori sau țărani, sunt tot mai numeroase în paginile revistelor noastre.

Iată de ce, atâția muncitori simpli, care nu au înșirat, cei mai mulți dintre ei, niciodată, stihuri pe hârtie, au simțit nevoia nu numai să-i scrie lui Stalin, dar și să-i scrie *altfel*, cu cuvinte mai alese și mai adâncite, astfel îmbinate, încât din ele să se iște un chip nou de a spune adevărul: poezia. Aniversarea lui Stalin le-a inspirat această dorință pentru că Stalin a fost acela care i-a călăuzit spre viața lor cea nouă, pentru că Stalin i-a învățat să gândească, să simtă, să muncească *altfel*, într'un chip nou. Și toate aceste realități noi, se cereau prin cuvinte noi exprimate.

Pentru că Stalin i-a învățat să învingă dificultățile, să pășească prin creație, mereu înainte, ei au reușit, unii mai puțin, alții surprinzător de mult, să învingă greutatea cuvintelor, să făurească din cuvinte imagini poetice, oglinzi ale realității. După atâtea generații de scriitori și poeți educați în spirit stalinist, iată, astăzi și sărbătoarea lui Stalin scoate la lumină, noi și numeroase filoaane de poezie.

Din toate colțurile țării noastre, din plăși îndepărtate și din uzine, din gospodării colective, birouri de instituție și școli, au pornit către Kremlin plicuri în care oamenii și-au adăpostit pâlpăirea cea mai adâncă a sufletului lor, vibrația cea mai ascunsă, gândul cel mai prețios. Unele poartă alături de cuvinte, podoabe naive, dar cu atât mai mișcătoare. O stea roșie prinsă în punctul unui I. Un Kremlin desenat stângaci cu creion roșu și albastru, deasupra căruia poate fi văzut un chip al lui Stalin, spre care își ridică brațele, zâmbind fericiți, câțiva pionieri de-ai noștri. O ghirlandă de flori care înconjoară pagina pentru a-și împleti capetele sus în jurul a două drapele îmbrățișate: unul sovietic și celălalt românesc. Numai un om cu sufletul uscat ar putea râde de stângăcia acestor linii, de unele versuri șchioape sau de unele cuvinte care fac roata versului să scârțâie. Pentru că dragostea și convingerea cu care au fost scrise aceste stângăcii trag în jurul lor un nimb, pe care nu-l va câștiga niciodată versul sonor și bine meșterit al cutărui poet fără inimă și credință.

Câte deosebiri între aceste scrisori venite din atâtea locuri ale țării, dela oameni atât de diferiți! Și totuși ele sunt legate într'o strânsă unitate. Ele ne permit să citim ca într'o carte în sufletul poporului nostru, ceea ce simte acesta pentru tovarășul Stalin, să deslușim în toate nuanțele ce însemnează Stalin pentru poporul nostru.

S. Capeleanu, dactilografă la Ministerul Construcțiilor, își începe astfel scrisoarea către Stalin:

*Ești atât de departe
Și totuși atât de aproape
În sufletul nostru ești.*

Iată, exprimată în cuvinte cât se poate de simple, dar poate tocmai din acest motiv atât de luminoase, însăși cauza, care a făcut să se nască în atâtea zeci de mii de oameni ai muncii din țara noastră dorința de a-i scrie lui Stalin. Stalin e departe, dar e aproape.

de sufletul fiecăruia din noi. Dragostea nesfârșită și grija sa pentru oamenii muncii • simțim cu toții și deaceia îi răspundem cu dragoste fierbinte, deaceia atâția dintre noi au simțit nevoia să-i scrie ca unui prieten apropiat, ca unui părinte. Deaceia, Bolboroiu Constantin, elev în anul II al școlii pedagogice din Craiova, îl vede atât de limpede pe marele dascăl al omenirii muncitoare, în orele sale de studii, deaceia el simte dorința să-și exprime dragostea pentru el, nu în cuvinte pompoase, ci simplu, firesc, ca unui prieten:

*Stalin... când rostesc cuvântul
Imi zboară departe gândul
Îl văd muncind zi și noapte,
Citind carte după carte.*

*Aș vrea să-l văd, să-l întâlnesc
Și la ureche să-i șoptesc
În vers sau în cuvânt
Că-mi este cel mai drag prieten pe pământ.*

Iar Bobescu Aurel, elev în școala elementară Nr. 10 din Craiova, îi scrie lui Stalin astfel:

*Tu ești iubit de toți copiii.
Tu ești prietenul drag și iubit.
Ție ți se cuvine darul mării,
Căci tu ne făurești un viitor fericit.*

Cuvintele micului elev sunt pline de înțeles. Stalin e iubit de copii ca un adevărat părinte, pentru că ei simt că, asemenea unui părinte, el are grije de viitorul lor. Dar oare numai ei simt acest lucru? Stalin deschide calea spre viitor întregii omeniri muncitoare. Deaceia, cu toții îi simțim vie, prezența ocrotitoare de părinte. A spus-o limpede tânărul Darie Magheru dela Iași, care vede peste tot ocrotirea părintească a lui Stalin, în bujorii copiilor, în viața cea nouă din R. P. R., în munca iubirii sale, în lupta pentru pace dusă de milioane de oameni sub conducerea lui Stalin:

*Laud pruncii erei staliniste
(soarele dă 'n muguri pe-a lor față)
laud munca asta ce ne 'nalță,
Laud vâlvătaiele de viață.*

*Cerul cald din ochii dragei mele —
străjuind la cinci războaie-odată
ci, în tot ce-i dragoste și viață
laud lupta-ți pentru pace, TATA.*

Oamenii muncii din țara noastră văd, într'adevăr, în jurul lor, înfiripându-se mereu mai trainice semnele unei vieți noi și fericite. Ei simt pulsând această viață în ei înșiși. Poporul eliberat sfarmă normele în întreceri, cresc gospodării colective, uzine noi, instituții de cultură. Poporul se simte stăpân la el acasă, stăpân pe soarta lui. Cui i se datorește aceasta? Cine ne-a săpat drumul nou și luminos? Muncitorul Rusu Dumitran dela Cugir, e plin de mândrie pentru realizările din Republica noastră Populară. Și mândria se împletește cu recunoștința pentru Stalin, cel care a pus temeliiile vieții celei

noui și ne învață cum s'o clădim. Scrisoarea sa este totodată și un raport către un conducător, raport însuflețit de conștiința unei sarcini împlinite:

*Muiat-am pana în călimară
Să-ți scriu de ziua ta răvaș
Să știi și tu că azi la noi în țară
Exemplul tău măreț tot crește
Cum primăvara crește iarba pe imaș.
.....
Muncind, făcând să cadă, normele
Tovarășe Stalin, în pieptul nostru ești mai treaz
Cuvântul tău de muncă și de luptă,
Ne 'nalță sus ca un talaz,
Ce nu cunoaște 'n față obstacole și teamă.
Noi pace vrem și-a noastră armă
Ni-e munca noastră izvorită
Din conștiința clasei muncitoare
Ce tu ne-o sădești în suflet
Tu prietene și dascăl mare.*

Stalin este conștiința vie a clasei muncitoare. Rusu Dumitran a știut să vadă și să exprime acest adevăr, după cum a știut să prindă într'o imagine viguroasă puterea de « talaz » a învățaturii staliniste care dinamizează poporul nostru muncitor. Și A. Tomacu, plutonier de miliție din Iași, a știut să vadă pilda și îndemnul stalinist în iureșul de muncă, dela noi din țară:

*Al tău nume e cântat,
De al fabricilor furnale,
De șenilele de tractoare
Și scârțâitul plugurilor pe ogoare.*

Stalin este acel care a făcut posibil acest cântec deplin al uzinelor, tractoarelor și plugurilor. Pentru că el este acela care ne-a eliberat țara de sub jugul fascist. Vasiliu Maria, elevă în clasa XI B, a liceului de fete din Botoșani, se mândrește că ea, e azi «...o utemistă — O viitoare comunistă». Ea soarbe cu nesaț învățătura stalinistă și-și dă seama că astfel se înalță și se luminează mereu:

*Pe zi ce trece mă 'ntăresc
După ce 'n Stalin eu citesc.
Citesc tovarăși cu nesaț...
Cu fiecare pagină mă 'nalț.*

Dar ea își pune numai decât o întrebare. Și nu și-o pune numai ea, ci' nenumărați oameni din R. P. R., pe care dascălul clasei muncitoare îi întărește cu fiecare pagină din învățătura sa:

*Am fi putut noi să citim
Să creștem și să construim
De nu venea din Răsărit
Din spațiul larg, nemărginit*

*Armata Roșie a lui Stalin
Ce ne-a clădit un nou destin?*

Alexandru Munteanu din Ciumeni, ți mulțumește lui Ștalin:

*Pentru că ne-ai scăpat țara, înțelept conducător
De fasciști care au subjugat bietul popor muncitor*

și apoi ne zugrăvește în versuri pline de elan, pe acei care au fost eliberați de Armata Roșie:

*Păcurarul cântă din fluer după turma lui de oi
Bucuros că nu-l plesnește din biciu mârșavul ciocoi,
Plugarul își cântă doina după urma plugului,
Fericit că după jertfe e stăpân pe munca lui,*

*În alt loc pe lunca întinsă taie brazde adânci tractorul
Făcând pe veci să dispară între gospodari răzorul,
Și redând agriculturii zeci și sute de hectare,
Crește avuția țării peste întinsele ogoare.*

E mare, în versuri ca cele de mai sus, dragostea celor ce le-au scris pentru Patria lor socialistă în devenire, e mare dragostea pentru Patria Socialismului, U.R.S.S. și pentru cel ce i-a făurit temeliile de granit. Se oglindește aci, legătura de nesdruncinat care există în sufletul poporului nostru, între flacăra patriotismului și iubirea pentru Ștalin și Uniunea Sovietică.

Cei care-i scriu lui Ștalin, îl iubesc, pentru fapte, pentru gândul lui. Și ei știu că gândul înțelept al lui Ștalin, continuă și desvoltă gândul lui Lenin, că fapta sa duce mai departe și îndeplinește fapta lui Lenin. Iată de ce, privind portretul lui Ștalin, muncitoarea Ciucă Cornelia dela fabrica I.P.E.I.L. din Onești, își amintește de marele său înaintaș:

*Privindu-ți azi portretul mai mult ca orișicând
Pe fața ta Ștaline văd veșnic picurând
Un zâmbet de duioasă și caldă bunătate
Reflectă-asemănarea cu Lenin al tău frate.*

Iar Ducu Gheorghe, student la I. E. F., vorbind despre uriașa activitate revoluționară a lui Ștalin, spune:

*Te-ai oprit în fiecare colț și-ai strigat cuvintele « Lui »
Cuvintele Marelui tău înaintaș
Le-ai șoptit la urechea fiecărui ostaș
Fiecărui țărăn,
Fiecărui muncitor,
Căci așa a vrut « El » și așa a strigat,
« Norodul meu drag, auziți-mă:
Ridicați brațele împotriva asupritorilor
Desființați robia, luptați și veți învinge.
Oameni ai muncii din toată Rusia, uniți-vă ».
Așa a vrut « El » așa ai strigat Tu
Și totul s'a împlinit pe deplin,
Căci Tu ai știut să 'ndeplinești
Misiunea dată de Lenin, iubitul și dragul tău Lenin.*

Lenin și Stalin au făurit Partidul Bolșevic, Partidul clasei muncitoare. Învățătura lor este învățătura Partidului. Deaceea, în cei ce îi scriu lui Stalin, își arată recunoștința față de Partid, care i-a educat în spirit stalinist, făcând din ei oameni noi. Deaceea, Mihai Moga, muncitor la Atelierele Electromotoare « Alimentara » îi dăruie lui Stalin prinos de « slavă și iubire ». Pentrucă:

*Tu schimbi spre mai bine, uriașe fire,
Pentru tine, Dascăl, mugurul înfloare,
Omul se transformă, nedreptatea moare ;
Ne călește 'n luptă mintea ta 'nțeleaptă
In Partidul Muncii, pentru-o lume dreaptă !...*

Stalin este astăzi expresia, simbolul unității și puterii clasei muncitoare, făurite de Partid. De acest lucru își dau seama până și cei mai tineri dintre noi. Chiar și Gold Sarina, elevă în clasa VI:

*De aceea toți ne-am hotărât
Toți cei ce 'n muncă găsesc viață
Să fim mai strânși și mai uniți
Precum Partidul ne învață.*

*Partidul clasei muncitoare
Tu să-l conduci neobosit.
Nesdruncinat e gândul nostru
Iar zidul e de neclintit.*

Acest zid de neclintit îl simțim cu toții crescând mereu mai puternic. Il simț și dușmanii noștri, imperialiștii, care se lovesc de el pretutindeni, în încercările lor de a deslănțui un nou măcel mondial. Și așa cum noi știm că Stalin este cel care conduce lupta pentru pace a oamenilor muncii de pretutindeni și ei, dușmanii noștri, știu că în fața lor se găsește scutierul de neînvinș al păcii: Stalin. Sărbătoarea lui Stalin a fost, nu putea să fie altfel, și o măreață sărbătoare a păcii, în cadrul căreia, poporul nostru alături de toate celelalte popoare ale lumii, și-a strâns rândurile, strigându-și încă odată hotărîrea de a lupta pentru pace. Eleva Uncu Natalia este și ea, cu toată vârsta fragedă, o luptătoare pentru pace. Ea știe că dârzenia nesfârșitelor armate de militanți împotriva războiului, își trage seva dela cel mai dârz dintre soldații păcii, dela Stalin:

*Popoarele lumii au spus hotărît « pace »
Și grevele-au început din plin
Trustmenii acum nu pot să se joace
Căci tu ești în frunte Tovarășe Stalin.*

Voința de a lupta pentru pace a elevului Stănescu I. Aurelian, din clasa IX D, a liceului de băieți Nr. 2 din București, este mereu întărită de gândul la Stalin, de cuvintele lui Stalin, care ne învață să vedem în om cea mai prețioasă bogăție:

*Astăzi,
vibrează puternic în inima mea
voința vie de a lupta
și a iubi « Pacea ».*

*La scris nu-s meşter priceput, vezi bine
Eu ştiu să scriu cu strungul, ori cu plugul
Şi ştiu prin munca mea s'aduc belşugul
In casa celor ce muncesc ca mine.*

*Dar azi, aş vrea să meşteresc cuvinte
Ca să-mi exprim cât mai vădit simţirea
Să pot să scriu, cum spui unui părinte
Când vrei să-i dovedeşti prin scris, iubirea.*

Iubirea pentru Stalin îşi are rădăcini îndepărtate. În anii « grei » ai robiei fasciste când « nu era zi să nu te chem pe nume » cum îi spune Constantinescu Cornel lui Stalin, când:

*Noi sufeream şi foame, jug şi chin
Dar se 'ntărea credinţa 'n noi, ca stânca
Căci te-şteptam Tovarâşe Stalin,
Erou, să vii, să săvârşeşti porunca.*

« Şi aşa a fost » spune apoi poetul. Stalin « a biruit puhoaiile barbare » şi a purtat înainte, « stindardul clasei proletare ». Astăzi popoarele eliberate de Stalin păşesc hotărâte pe calea progresului, în luptă dărnă împotriva exploatării şi pentru făurirea socialismului. Înţelesul adânc al istoriei vremii noastre, în care se ciocnesc forţele înnoitoare şi cele vechi, în descompunere, e cuprins într-o frumoasă imagine:

*Azi oameni, liberaţi, nestăvilît
Merg înainte spre o nouă lume
Răsare soare nou în Răsărit
Şi la Apus, alt soare vechi, apune.*

Printre scrisorile trimise lui Stalin, găsim câteva admirabile roade ale poeziei noastre populare. Scrisoarea lui Gh. Croitoru, recuziter la Teatrul Naţional din Bucureşti, impresionează prin frăgezimea ei. E limpede şi uşoară, dar nu mai puţin vibrantă de dragoste pentru cel căreia îi este adresată. Şi această dragoste însufleţeşte dorul poetului de a lupta pentru toţi cei ce mai sunt încă asupriţi pe întinsul pământului:

*Frunzuliţă de bujor
De-aş avea aripi să sbor
Pe undele vântului,
In jurul pământului.*

*Firicel de maghiran
Să trec şi peste ocean,
Pasăre din pom în pom
Să vestesc din om în om.*

*Glasuri la luptă să chem
Asupriţii să-i îndemn
Să ajute în lupta mare
Toată clasa muncitoare.*

Poemul desvăluie o mare delicateță de sentiment. După ce zugrăvește suferințele poporului nostru asuprit de fasciști, poetul cântă eliberarea noastră, îl laudă pe cel care ne-a sfărîmat lanțurile. Îi simțim, întreagă dragostea pentru acesta, deși nu-l numește:

*Și iar verde viorea
Ascultă la vestea mea
Cum din țară obidită
E azi Republică 'nflorită.*

*Floare roșie de bujori
Acolo 'n orașul Gori
S'a născut lumină, soare
Pentru clasa muncitoare.*

Scrisoarea către Stalin a lui H. Ivan, muncitor la Cugir, este unul din cele mai frumoase poeme scrise în țara noastră pentru aniversarea de 70 ani a conducătorului clasei muncitoare. Adâncimea ideilor și orizontul vast al realităților zugrăvite, surprinzătorul dar al poetului de a plăsmui imagini noi, se îmbină aici cu simplitatea și prospețimea pe care numai tradiția poeziei populare putea s'o dea. Insușirea liricei poporului în spiritul și forma ei, i-a permis poetului să-și înceapă atât de firesc și de frumos « epistolia »:

*Din Cugir, din sculărie
Eu strungar fruntaș, Ilie,
Scriu epistolie,
Și mi-am zis așa:
Un cântec să scriu,
Luminos și viu,
Ca inima mea
In formă de carte,
Să meargă departe
Până la Kremlin
Până la Stalin.*

Cântecul acesta i-l trimite lui Stalin:

*Pentru fapta lui cea mare
Pentru vorba lui cea bună.*

Deaceea poetul și-l ia îndreptar pe Stalin și pentru poemul său și pentru viața sa. El vrea, urmând învățătura stalinistă, să-și facă din viers și din faptă, arme ale adevărului, arme ale luptei:

*Drag tovarășe Stalin,
Vreau să-mi fie versul plin,
Ca și gândul tău senin,
Vreau să-mi fie ochiul treaz,
Ca și brațul tău viteaz,
Munca mea să fie luptă,
Fapta mea să-mi fie cruntă,
Sabie și glonț de pușcă
Pentru câinii care mușcă.*

Versul e într'adevăr țâșnit din inimă. Și aceasta numai pentru că cel căruia îi este adresat e atât de aproape de inima poetului. Rod al acestei apropieri sunt imaginile minunate:

*Călimară-i inima,
Și cerneală-i lacrima,
Lacrimă de bucurie
Pentru raza ta cea vie.*

Poetul știe că în versul său răsună melodia străveche a cântecelor bătrânești:

*Eu am scris pe foi de piatră
Dorul doinelor din vatră.*

El scrie pentru Stalin, dar pentru că Stalin e al nostru al tuturor, poemul se adresează și către iubita «bună ca un miez de pită», el este și un cântec de luptă:

*Cântec pentru frații mei
Frații mei săraci robiți,
De poveri înlănțuiți
Pe la domni nesăbuiți,
Și chiaburi îmbogățiți.*

H. Ivan, și-a construit poemul după modelul popular, ca o amplă baladă. În ea ne vorbește de frații săi risipiți pe tot întinsul țării noastre, a căror soartă a fost întoarsă spre lumină de Stalin. Mai întâi amintește de frații săi de sânge, în admirabile versuri, în care răsună cântecul nemuritor al «Mioriței». Unul e oier:

*Am un frate, e oier,
Sus la munte, lângă cer,
Pe cărări, printre copaci
Cu oițele lui dragi
Prin poene înflorite
Și pe stânci înzăpezite.*

Învățătura lui Stalin a pătruns departe în țara noastră, până sus la munte. De când au sorbit-o, «frații» poetului privesc viața altfel, o iubesc pentru că au învățat să vadă în ea libertatea:

*De când vorba ta a pătruns
Sus la munte, de tot sus,
Vorba ta, lumina ta,
Tare ca fierul și piatra,
Frate-meu fecior oier
Născut slugă la boier,
Frații mei, voinici de frunte,
Iubesc frunză, iubesc munte,
Liberi ei se fericesc
Și din fluere doinesc,
Iară ție îți închină
Doină dulce și senină.*

Această schimbare revoluționară a adus-o învățătura lui Stalin, continuatorul lui Lenin, pe tot cuprinsul țării noastre.

Iubirea lui H. Ivan pentru patria sa desrobită se împletește cu dragostea pentru toți oamenii muncii din întreaga lume. Versul său își desface aripile cuprinzând pe toți acei care mai gem sub asuprirea imperialistă. Poetul știe că toți aceștia se gândesc la Stalin, că numele lui Stalin este pavază și armă în lupta lor de eliberare pentru toți « frații proletari »:

*Mulți din frații mei
Își duc ani grei,
Ani de lupte grele,
Inchiși sub zăbrele.
Contra celor mari,
Celor mari și tari,
Frații proletari
Se gândesc la tine,
Iubite Staline.*

Cântecul capătă în final o ampoare și un patetism de o vibrație intensă, concentrând întregul înțeles al poemului:

*Țara mea te cântă,
Țara mea te cheamă,
Popoarelor lumii
Nu le este teamă.
Comunismu-i viu
In inima lor.
Flacăra e 'n vatra
Sovietelor.
Tu, Staline ții
Flacăra aprinsă
Pentru ai tăi fii
Proletarii mii
Armată ne 'nvinsă.*

Cântecul își arată acum rădăcinile nenumărate. El nu e numai al lui « Ilie dela scolare. » E al tuturor oamenilor muncii din țara noastră: al plugului și al strungului, al frezelor, rabotezelor, al întrecerilor și al normelor depășite, e cântecul de recunoștință al unui popor eliberat de Stalin, care pășește triumfător spre socialism, lăsând mereu mai departe, trecutul întunecat:

*Socialismul arde
In inima noastră
Ca și soarele 'n
Marea cea albastră
Normele ca valuri
Se izbesc pe stânci.
In urmă rămân
Vremi bătrâne, adânci...*

Acest poem de dragoste nesfârșită și de recunoștință față de Stalin, se termină cu un angajament solemn. Noi vom urma întotdeauna învățătura stalinistă și o vom îndeplini până la capăt:

*Steagul tău e-al nostru
Și-l vom duce sus
În spre comunism,
Dela Răsărit
Până la apus.*

Urarea pe care i-o inscrie lui Stalin în inima sa, strungarul H. Ivan, e a noastră a tuturor. Să ne trăiască mulți ani, să ne trăiască în veci, în fapte și în munca noastră, iubitul învățător și conducător al oamenilor muncii de pretutindeni:

*Eu închei așa
În inima mea:
Șaptezeci de ani
Și 'ncă șaptezeci
Să trăești iubite
Să trăești în veci.*

Astfel aduce prinos de slavă poporul nostru lui Stalin, conducător și părinte iubit, prieten atât de apropiat sufletului nostru. Cuvântul său e viu în fiecare pas pe care Republica noastră îl face înainte spre socialism. Libertatea de care ne bucurăm astăzi, lui i-o datorăm, lui și glorioasei Armate Sovietice, pe care el a condus-o spre victorie. Învățătura care ne luminează și ne ridică astăzi poporul pe o treaptă superioară a umanității, izvorăște dela el, continuatorul genial al lui Lenin, conștiință vie a clasei muncitoare. Când spunem Partid, spunem Stalin, așa cum lupta pentru pace ce o ducem cu forțe mereu sporite, poartă în fruntea ei ca un steag, numele lui Stalin, așa cum iubirea pentru Patrie și dragostea noastră nesfârșită pentru Uniunea Sovietică se îmbină atunci când îi pronunțăm numele. Stalin este pavăza noastră, arma cea mai puternică. Alături de el pășim fără frică la luptă, siguri pe victorie, siguri de izbânda păcii și a dreptății între oameni. Poporul nostru știe, simte aceasta. Au spus-o poezii săi atunci când s'au străduit să potrivească vorbe noi, alese și adevărate între toate, pentru a i le trimite în dar lui Stalin. Recunoștința lor față de Stalin au măsurat-o în versuri, și fiecare vers era o măsură a izvorului de viață nouă dăruit de marele conducător al clasei muncitoare. Nu doar cuvinte de dragoste i-au trimis poezii noștri, ci probe, dovezi. Pentru aceasta și pentru acestea te iubim, tovarășe Stalin, — i-au spus ei, adăogând fiecare încă o pricină de mulțumire, la un bilanț care nu poate fi încheiat, căci el e întors spre viitor și crește mereu.

Limpedează, fireasca frumusețe a versurilor lor, constituie încă un rod al învățăturii staliniste. Să-i fim recunoscători lui Stalin, căci în ziua aniversării sale, el ne-a desvăluit în sufletul poporului nostru nebănuite și prețioase filoare de poezie, a dăruit culturii noastre câțiva proaspeți și adevărați poeți. Și tot el ne va învăța cum să-i ajutăm să crească și să-și ducă la îndeplinire noul meșteșug.

ANDRONICA POPESCU

PLANUL DE STAT ÎN LITERATURĂ

Primul an de economie planificată al Republicii Populare Române a început sub semnul comun al muncii. Muncă ordonată și creatoare care să îndrumeze conștient producția de bunuri a țării în folosul întregului popor. Muncă patriotică în condițiile înțetirii luptei de clasă. Muncă uriașă pentru înzestrarea țării noastre cu o industrie grea, producătoare de mijloace de producție, pentru crearea și dezvoltarea unei industrii proprii de mașini. Muncesc muncitorii, stăpâni tineri ai mijloacelor de producție, în fabricile și uzinele, bunuri comune. Muncesc țăranii ajutați și călăuziți de clasa muncitoare. Și muncește intelectualitatea progresistă; de asemenea scriitorii însuflețiți de marea lor misiune de a contribui la educarea oamenilor muncii în spirit socialist, de a înfățișa în realizări artistice valoroase realitatea nouă, lupta clasei muncitoare, victoriile poporului, frumusețea morală a omului liber.

Prin actul revoluționar al naționalizării s'a manifestat hotărât voința clasei muncitoare de a construi socialismul. Primul nostru Plan de Stat realizat prin avântul creator al masselor, înseamnă un pas înainte pe drumul făuririi unei vieți noi. Data de 27 decembrie 1948, dată în care Gh. Gheorghiu-Dej, Secretarul General al C.C. al Partidului Muncitoresc Român, supunea Marelui Adunări Naționale, spre discutare și aprobare, proiectul primului nostru Plan de Stat, trece, în perspectiva istoriei, drept unul din cele mai importante momente ale transformării structurale a țării noastre.

« În timp ce în țările capitaliste se ascut contradicțiile politice și se înrăutățește starea economică, forțele păcii și ale progresului în frunte cu Uniunea Sovietică, se întăresc și se dezvoltă pe zi ce trece. Blocului, sgduuit de contradicții interne, al imperialiștilor ațâțători la război i se opune lagărul democratic, format din popoarele iubitoare de pace. Crește și se întărește colaborarea politică și economică între Uniunea Sovietică și țările de democrație populară. Pe plan intern, condițiile în care pornim la planificarea economiei noastre sunt, pe de o parte, faptul că puterea politică se află în mâinile celor ce muncesc, pe de altă parte, că lupta de clasă se ascute pe măsura înaintării noastre pe drumul Socialismului ».

Acestea fiind condițiunile în care s'a desfășurat efortul pentru înfăptuirea și supramplinirea Planului, să vedem cum au zugrăvit scriitorii noștri în imagini artistice aceste mari plămădiri.

În ce fel scriitorii noștri, în contact nemijlocit cu viața, au înțeles că epoca pe care o trăim este o epocă măreață cerând în literatură, bogăție de material epic? A reflectat opera lor înțelesul adânc al faptului că lupta pentru realizarea Planului este totodată lupta pentru apărarea păcii și a independenței noastre naționale? Au simțit ei, că popularizarea Planului de producție, popularizarea celor mai vrednici fii ai poporului, frun-

tașii muncii, va mobiliza conștiința creatoare a oamenilor muncii, consolidând pozițiile cucerite de clasa muncitoare în domeniul industriei și, în alianță cu țărănimea muncitoare, în domeniul agriculturii? Au știut ei să înalțe creația originală la înălțimea faptelor celor ce trudesc în fabrici, mine și uzini pentru o viață mai bună, angajându-se alături de ei în bătălia comună? Au simțit ei că prevederile Planului nu vor putea fi împlinite și supraîmplinite decât de clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare, condiție absolut necesară pentru construirea socialismului sub conducerea Partidului? Au înțeles ei că exemplul Țării Socialismului ne-a stat cheazășie cu sprijinul ei material și moral, cu vasta și glorioasa ei experiență și cu bogăția caldă a unui mare suflet prieten? În ce fel, deci, în lupta pentru construirea socialismului a crescut și o literatură a construirii socialismului și în sfârșit, în ce fel, în greul luptei, s'au sudat între muncitor și scriitor legături de nedeslegat?

Întâlnindu-l pe Maxim Gorki, muncitorul revoluționar Petre Zalomov, — ce avea să-i servească drept model pentru realizarea literară a eroului principal din « Mama », Pavel Vlasov, — ne-a transmis peste decenii, mărturia impresionantă a legământului încheiat între muncitor și scriitor în toiul luptei revoluționare: « I-am spus lui Gorki. că-mi plăcuse poezia « Șoimul și șarpele » și eram gata să-l apăr cu trupul meu în timpul luptei. El îmi spuse: Și eu te voi apăra cu trupul meu ».

Poezia lui Mihai Beniuc dedicată Planului de Stat « De vorbă cu poetul și minerul » ne sugerează înțelegerea caldă intervenită între muncitor și scriitor, simțământul comun al luptei pentru atingerea aceluiași țel, fiecare utilizând armele proprii, simțământul dorinței de într'ajutorare și al încrederii reciproce.

*Se crede că noi rătăcim sub cer,
Noi facem însă muncă de miner.
Zicea poetul și visa 'nainte.
Mie-mi veneau minerii din Lupeni în minte.*

Sau mai departe:

*Scriu stihuri nu de azi și nu de ieri,
Imi știu și meșteșugul
Ca răposatul tata plugul,
Dar muncă grea, ca la mineri,
Eu n'am văzut pe lume nicăieri!
Și dac'am blestemat o viață 'ntreagă pe boieri,
Apoi minerii aveau dreptul să-i îngroape
De vii cu asprele lor târnăcoape.*

Și întâlnindu-se cu muncitorul miner al cărui cumplit efort îl impresionează, poetul îl simte aproape de sufletul său și în sensibilitatea sa delicată caută parcă să-l îmbărbăteze. Dar optimismul muncitorului conștient de transformările revoluționare săvârșite de clasa sa, îl corectează pe poet. El nu mai vede în munca sa o marfă ci izvorul creator de bunuri pentru popor; el știe că în țara lui cartea de muncă a încetat de a mai fi « un semn al omului de jos, un certificat al robiei salariate » (Lenin-Stalin, *Despre Sindicate*), dar că în schimb libertatea, al cărei stegar este, îi cere să muncească mai mult și mai bine pentru fericirea proprie și a semenilor săi.

*Gol pân' la brâu, cu mușchii tari ca fierul,
Cu ochii strălucind ca un tăciune
Și negru tot de praful de cărbune
Grea viață! — zic. Apoi ușoară nu-i.*

*Dar omului i-e dragă munca lui.
 Noi bine știm că azi din mină
 Cei ce primesc căldură și lumină
 Ai noștri sunt și tot ce noi vom face
 E pentru viață nouă, pentru pace.*

Și poetul simte, că toată această bucurie de a munci, naște din noua conștiință socialistă pe care muncitorul înfăptuitor al Planului de Stat și-o însușește în timpul muncii.

*Apoi minerul a 'nceput să rupă
 Din miezul de cărbune cu ciocanul.
 Lucra cu dânsul strâns o întreagă grupă
 Și 'n ritmul muncii lor, năvalnic cânta Planul.*

Faptul că poetul, coborînd în mină, nu rămâne la atitudinea pasivă a vizitatorului, ci participă activ la viața minei și a oamenilor ce muncesc în noaptea ei, ne fac să simțim înfrățirea dintre muncitor și scriitor uniți întru același ideal: construirea socialismului. În realizarea artistică, actul muncii capătă valoare estetică, eroul acesta rupt din realitatea revoluționară a vieții devenind, prin procedeu artistic, erou al unei opere literare. păstrându-și adevărata calitățile din viață.

Luptători ai frontului pentru construirea socialismului, și nu simpli martori, scriitorii sunt legați de munca oamenilor. Și precum Republica noastră se dezvoltă pe zi ce trece, împinsă fără încetare înainte din victorie în victorie, sub conducerea P.M.R., apare în fața noastră și noua atitudine conștientă față de muncă, noua organizare a procesului de producție; oamenii noștri de artă cresc odată cu socialismul, realizând opere din ce în ce mai valoroase, desprinse din viața însăși.

Din același simțămînt al înfrățirii dintre poet și muncitor, aflați amândoi pe aceeași poziție de clasă, izvorăște de sigur înfățișarea în literatura noastră a Planului, care odată pătruns în fabrici, mine și ogoare, a devenit un tovarăș al celor ce muncesc, ei luându-se la întrecere cu el în luptă cinstită și dreaptă.

Poetul Dan Deșliu întâmpină festiv în « Cântecul pentru tovarășul Plan », primul Plan de Stat al Republicii Populare Române:

*Hai noroc! Să trăiești măi tovarășe Plan!
 Iată-ne alături, proaspeți ca zorii,
 Calea în culme și în prag de victorii:
 tu, făclierul noului an,
 noi, vestitorii noii istorii,
 buciurmînd din sirenă, din tractor și ciocan!*

numindu-l tovarăș și mai apoi, în căldura versului, frate. Poezia exprimă, prin conținutul ei dens, noua concepție înaintată a literaturii noastre, în care au și început să se ivească primele elemente ale realismului socialist. Dacă « frumosul este viața » așa cum afirmă Cernășevski, atunci fără îndoială, că în această epocă de extremă încordare pentru construirea socialismului, în muncă se găsește și frumosul. Realizările celei mai înalte tehnici se impun admirației omului ca frumuseți superioare, trezind în el adevărata bucurie a muncii creatoare, conștient de propria sa capacitate de creație. Poezia lui Dan Deșliu izbutește să transmită această emoție artistică, bucuria mobilizatoare a creației și ca atare, realizează însuși scopul frumosului. Ea afirmă concepția despre artă a omului nou, artă legată de interesele vieții materiale a societății. Infierînd trecutul,

cu toate uneltirile burgheziei trădătoare a intereselor marelui majorității a poporului muncitor, poetul înfățișează apriga luptă pe care cei ce muncesc au dus-o încă din 1945. Conferința Națională a Partidului Comunist Român a pus atunci în fața clasei muncitoare sarcina împlinirii planului de producție în vederea industrializării țării în condițiile unei înverșunate lupte de clasă:

*Te-am crescut cu sârg și sudoare,
te-am purtat în brațe vânjoase,
printre haite de lupi ticăloase
și te-am scos la limanul cu soare.*

Planul de Stat deschide poporului perspectiva întăririi regimului nostru de democrație populară și a unei mișcări continue spre socialism. El este o chemare la luptă. Iată cum redă poetul realitatea în desvoltarea ei revoluționară:

*Fiecare normă crescută sub pași
înseamnă un jungher înfipt în vrăjmaș.
Fiecare pumn de grăunte mai mult,
un pumn în durerile vechi de demult!
Și fiece izbândă se prefăce
în ramuri de lumină și de pace
și fiece răsăd care răsare
e-un salt către victoria cea mare!*

Două drumuri ne-au stat în față. Pe care l-a ales poporul?

*Și fiindcă în vremea asta ce s'a dus
ne-am desfăcut de gârbovul Apus,
și am pornit pe drumul limpezit
de steaua răsărită 'n Răsărit!*

Semnificativ pentru poezia lui Dan Deșliu, care poate fi socotită printre piesele de seamă ale literaturii noastre în drum spre realismul socialist, este faptul că în conținutul revoluționar este cuprins și un alt element: îndemnul la vis:

*Hai să visăm măi tovarășe Plan!
Să visăm împreună câte le-om împlini
în cutare și cutare zi
a noului an.*

« Trebuie să visăm! », spunea Vladimir Ilici Lenin. Nu este vorba de refugiu în vis, ca în concepția specific reacționară a visului, lipsit de orice contingență cu realitatea. « O gură de rai », iată cum caracteriza poetul necunoscut popular, pământul țării noastre, nu într-o poezie veselă cum ar fi de așteptat, ci într'una din cele mai triste poezii populare al cărei element poetic, nu întâmplător, este un bocet. A putut fi oare în realitate « o gură de rai » acest pământ supus unui crunt regim de exploatare pentru țărănul oropsit, atât de puțin idilic, în viață, care nesimțind căldura semenului a căutat-o în natură, pentru păstorul care neaflând prietenia omului a căutat-o în prietenia astrilor, pentru proletarul care necunoscând iubirea inimii de om a căutat-o în inima pământului? Sau această metaforă corespunde unui vis îndrăzneț pe care poetul popular l-a dorit împlinindu-se, în perspectiva viitorului, peste veacuri sau ani?

Visul omului liber care construiește socialismul la el acasă, pentru propria fericire, în spiritul muncii colective, în spirit generos, pentru clădirea unei societăți fără clase, pentru totdeauna eliberată de asuprirea unei minorități exploatare, este imbold spre muncă și nu spre visare deșartă.

Citându-l pe Pisarev, V. I. Lenin stăruie asupra necesității visului în făurirea celor mai grele munci ducând spre realizarea celui mai glorios ideal « Dacă omul ar fi cu totul lipsit de capacitatea de a visa în felul acesta, dacă n'ar putea din când în când să o ia înainte și să contemple cu imaginația sa, într'un tablou unitar și terminat, tocmai acea creație, care abia începe să se orânduiască sub mâinile sale — atunci hotărît nu-mi pot închipui ce l-ar îndemna pe om să întreprindă și să ducă la bun sfârșit muncile grele și istovitoare în domeniul artei, științei și al vieții practice... » Cu această concepție introduce Dan Deșliu în poezia sa, elementul vis:

*Astea nu-s basme goale, măi frățâne,
Cum nu ești tu un petec de hârtie,
ci vie și voinică cheazășie
a dimineții rodnice de mâine.
Și spre înaltu-i, noul pământ
strivind sub talpă iazma pierzării
va să se avânte corabia țării,
cu toate pânzele roșii în vânt !*

Puternicul entuziasm care susține poezia lui Dan Deșliu își slăbește uneori forța izvorului într'un ton prea declarativ, retoric. Prosopopea în schimb des utilizată de poet, înviorază mereu poezia pentru Planul de Stat. Iar aerul proaspăt, plin de ozon, al acestei creații artistice te trimete, împreună cu poetul, spre piscuri. Lumina versurilor nu este o lumină pală, pulverizată în boare, ci o lumină roz de soare tânăr care sparge desigur.

Felul revoluționar și liber de a vorbi al poetului, cu personificări și interjecții, amintește figurile populare ale cântăreților poporului.

Aceeași bucurie creatoare răzbate prin toate versurile unui alt poem închinat Planului de Stat, cel dintâi în ordine cronologică: « Poeții cântă Planul de Stat pe anul 1949 » de Vladimir Colin.

*Să ne 'ncordăm puterea pentru uriașul salt,
Pe noi ne mișcă planul și noi îl făptuim
Tovarăși asta 'nseamnă că o să-l depășim,
Privirea se ridică înalt, tot mai înalt.*

*Priviți, ne-așteaptă munții și câmpia
Să ne luptăm cu ele și să le biruim,
Ne-așteaptă munca, viața ne-așteaptă să pornim
Sus inimă ! și cântă: Trăiască bucuria !*

Întâlnim la Vladimir Colin o preocupare nouă: politica Partidului la țară. Transformarea socialistă a agriculturii având, în imediată perspectivă, crearea liber consimțită a gospodăriilor colective, este surprinsă în versurile sale:

*În cântece se 'nalță mormanele de stive
Din care-or crește case, noi case plugărești,
Mihuț al lui Culae credea că sunt povești
Gospodării noi însă apar și-s colective.*

*Mai multe, tot mai multe prin buna învoială
fășiile se strâng, ogor lângă ogor.*

Și poetul angajat alături de cei ce înfăptuiesc Planul de Stat, treaptă de urcuș spre socialism, considerându-l din lăuntrul luptei de clasă și nu din afara ei, simte că acest Plan nu este numai un program coordonator al activității diferitelor sectoare ale producției, ci activitate practică, generatoare de viață nouă:

*Tovarăși nu, acesta nu-i un plan,
E însăși viață, chiot și tumult.*

Optimismul ce se desprinde din poezia lui Vladimir Colin, rămâne ca un arc întins spre inima oricărui trântor, aparținând clasei dușmane.

*Știi tu inimă roșie cu zvânet fierbinte
Știi tu dimineața republicii mele?
Am izgonit strigoii din vechile castele
Și soarele în zori ne strigă: Înainte!*

Poetul nu păstrează însă un ton măsurat, care să capete avânt pe baza zugrăvirii tabloului întreg, și se complăce în simpla înseilare a unor calificative ușor tratate spre sfârșitul poemului. Ieșind din cămăruța lui pentru a se avânta el însuși în « tumultul, chiotul » vieții pe care o cântă, poetul va izbuti de sigur să-și împropăteze mijloacele poetice, creând adevărata strălucire exterioară a poeziei izvorâte din fapte.

Poezia muncii, atacând în special tema dezvoltării, în cadrul primului Plan de Stat a industriei extractivă și de bază, adică mineritului, petrolului, siderurgiei și metalurgiei prelucrătoare, pregătindu-se totodată condițiunile pentru dezvoltarea ulterioară a industriei de energie electrică, crește în literatura noastră odată cu însușirea unei noi atitudini conștiente față de muncă. În « Balada plămânului de oțel », scrisă în vers popular, Suzana Delciu ne înfățișează lupta pentru sporirea producției pe care o duc oțelarii în uzina Reșița:

*Azi în contul lui cincizeci
Echipa ca valul
Iși toarnă metalul*

Intrecerea socialistă, departe de a rămâne un fenomen izolat, cuprinzând oamenii care cred cinstit în viitorul clasei muncitoare, dela mic la mare, devine cel mai caracteristic fenomen de masă:

*Frunză roșie-a macului
La poala Lupacului
Pui de om din șapte vâi
Și bătrâni, femei, flăcăi,
Frunză lată, vânt curat
Toți c'un gând s'au adunat,
Frunză verde vânt de dor
Spune 'n mersul tău ușor
Cui în drum te-o întâlni,
C'ai uzinei mândri fii
Reșița plămân de-oțel
Au cu toții un singur țel.*

Fiii mândri ai uzinei, Stere, Ana, Petre al Spinei, Volașic și tinerii lui, Vlad Gorunul, Matushak, brigadieri în muncă și în viață, sparg cadrul oglindei lor poetice

și dau năvală în realitatea din care sunt născuți, elită nouă a unui nou blazon: munca.

*Cu toți meșteri făurari,
Turnători, tâmplari, strungari,
Să ne prindem gândurile
Să ne strângem rândurile,
Lume nouă să clădim
Socialism să făurim.*

Oțelarii aceștia nu sunt simple plămuiuri ale fanteziei. Ei trăiesc adevărat în poezia Suzanei Delciu. Ei îți apar ca niște uriași într'adevăr, atunci când rezistă ore 'n șir, la gura cuptoarelor, stând neclintii pe podul de încărcare. Întâlnești însă undeva în drum, înainte de a veni schimbul, ei sunt tot atât de obișnuiți ca fiecare dintre noi.

Versul Suzanei Delciu își slăbește efectul poetic pe suprafața prea mare a poeziei. Utilizând metrul poeziei populare poeta dovedește preocuparea pentru frăgezimea poeziei. Dar adesea nu reușește să o lege concret de munca oamenilor, să redea măreția muncii lor.

Combativă și mobilizatoare este poezia lui Noe Smirnov « Cuvântul poetului la întrecerea oțelarilor ». Mobilizatoare, dar nu pentru oțelari cum ne-am aștepta după titlu, mobilizatoare pentru poeți, sub aspectul original al luării de exemplu dela muncitorul revoluționar:

*Încă o șarjă,
îmi spun,
o șarjă de versuri fierbinți
să țâșnească în inimi oțel,
încă o șarjă, tovarăși poeți.*

Patriotismul creator a dat naștere unei noi metode în muncă: întrecerea socialistă. « Lucrul cel mai minunat în întrecere, spune I. V. Stalin, este că ea produce o răsturnare radicală în concepțiile oamenilor asupra muncii, deoarece ea transformă munca din jug greu cum era ea considerată înainte, într'o chestiune de onoare, într'o chestiune de glorie, într'o chestiune de vitejie și eroism ». Elanul întrecerii socialiste străbate ca un semn distinctiv al epocii noastre prin majoritatea creațiilor de poezie lirică și epică, în proza și dramaturgia noastră.

Nina Cassian și Florin Tornea dedică întrecerii socialiste, menite să grăbească îndeplinirea Planului, poezia deosebit de combativă: « Ce larg e cântecul »:

*Ce larg e cântecul, ce larg răsună
Din fiecare colț al țării se adună
Și, ca un larg șuvoi de fapte noi,
Pătrunde 'n miezul vieții și în noi!
E cântecul de întrecere. Ascultă:*

Petroliști, oțelari, mineri, țesătoare, strungari, sudori, tractoriști,

*Aduceți la capăt de an,
Biruina primului Plan.*

Fiecare și-a luat angajamentul să aducă în ramura lui de producție... « bogăție cât mai multă » și ca un ecou, răzbat în sufletul fiecăruia principiile călăuzitoare ale Partidului:

Indemnul și avântul ne vin dela Partid !

Nicolae Tăutu (« La ordinea de zi: Planul de Stat ») surprinde în întrecerea socialistă nu numai metoda superioară de muncă, dar și un mijloc de educare a maselor:

*Și desnodând inima ca pe o batistă
să fluture roșie,
ea,
primul steag
peste republica noastră socialistă.
Să ne spună mereu că fiecare nit în plus,
cu fiecare,
crescut conștiința erei proletare !*

Vitalie Tulnic va evoca în poezia simplă și emotivă « Gheorghe Jălbaru despre Planul de Stat », întrecerile în muncă, având drept mobil nu spiritul de concurență specific burghez, ci spiritul sănătos al luptei pentru crearea unui produs cantitativ și calitativ superior spre folosința comună:

*Alături de tine,
aplecat peste carte sau strung
mănuind ciocanul sau secerea
îți voiu aminti:
calcă sprinten tovarășe
ne aflăm în întreceri.*

Poezia « Spre Socialista ziuă » a lui Emilian Georgescu, deși schematizează munca sonдорilor, merită să fie menționată pentru alegerea ca temă, arătarea țelului către care rinde întrecerea:

*Cu Partidul în frunte Planul e 'ntrecut
iar forajul crește ne 'ntrerupt
.....
Cu munca împreună grăbim, mereu grăbim
Spre socialism, ziuă pe care-o 'ntrezărim.*

Iată ce spune « Țesătoarea » unui « condei nou », Ana Ghimpeanu:

*De țeș la trei sau patru, cinci războaie,
Cu degetele aripi fluturânde,
In suflet Planul tot mi se înfoae
Să nu mai fie zilele flămânde.*

« Poemul pentru întrecere socialistă » al lui Victor Felea, desvoltă combativ, în imagini vibrante, această formă activă a avântului patriotic:

*Muncitorul aplecat deasupra mașinii
e prins într'un zumzet nestins, ca 'ntr'o plasă,
dar gândul întrecerii arzător
nici o clipă de răgaz nu-i lasă.*

.....

*Steagul muncii de pe mașina vecină
Mă atrage ca un ochi de lumină,
dar mâine vreau să-l am din nou în față
fără victorie, nu e soare, nu e viață:
Și apoi, azi am citit despre marele Plan.*

În versuri limpezi și muzicale, Vasile Nicorovici (« Simt Patria cum crește ») va evoca partitivismul înflăcărat al muncitorului militant activ în lupta de clasă:

*A 'ntârziat strungarul, în gând, numai o clipă,
Căci i-a urecut prin suflet tăiș grozav de fier.
Atât. Apoi mai sprinten a construit aripă
La norma 'nvăpăiată țâșnită către cer.
Și aplecat cu răvnă pe năvășul strung
S'a 'nseninat în zâmbet ne 'nchipuit de bun,
Dar ochii 'n căutătură simțeau cum te străpung.
Muncind, părea în luptă servant ochind la tun.*

Conștiința poetului asupra rolului educativ al literaturii apare sugerată în « Poemul pentru un tovarăș rămas în urmă » de Dragoș Vicol:

*Dă-mi mâna! dă-mi mâna: poemul ce-l scriu
se apropie de tine ca un frate, cu obraz purpurii.
Dă-mi mâna și hai înainte!
Intâi ne-om învinge pe noi:
greșelii, ispitei și lenei, război!*

De o remarcabilă gingășie și, purtând în ea germenii unui real talent, este poezia poetului Romeo V. Licușă, care a obținut premiul I la concursul revistei elevilor: « Te-am chemat tovarășe la întrecere ». Evident, nu este vorba aici de o întrecere în procesul de producție. Dar menționăm poezia, pentru a arăta felul în care tineretul nostru școlar nou își privește propriile sarcini în cadrul Planului de Stat și pentru adâncile izvoare de adevărată creație artistică pe care le presimțim în acest poet al zilei de mâine, asupra căruia critica noastră literară nu s'a aplecat în deajuns:

*Am citit la școală despre Plan
Cum a crescut cu prima zi din an:
Se 'ntrec norme 'n fabrici, se 'ntrec norme 'n mine
Țara ni-i fagure, oamenii albine.
El își chiamă tovarășul la viață nouă:
Ce gânduri te târăsc înapoi?
Tovarășe, tristețea nu-i pentru noi.
.....
Tovarășe, avem tot atâtia ani
Și inimile înflorite ca niște castani*

Tânărul care se avântă în viitor, purtând în ochi scânteia revoluționară are nevoie de arme de luptă:

*Cartea ni-e apă, ni-e pâine.
E sborul nostru spre mâine,
E mistria, e cărămida, tencuiala, să facem zidul
Țării de mâine. Ne chiamă Partidul.*

Poezia încheie mobilizator:

*Tovarășe, ochii tăi s'au deschis ca o floare,
Zâmbetu-i răspuns la provocare?
Dacă-i așa pregătește uneltele:
cartea — lanul,
condeiul — secerea,
Tovarășe la 3 Ianuarie începem întrecerea!*

Același elan constructiv susține poezia lui Horia Stancu, care cu « Planul de Stat ne stă înaintea » se află la primul său poem:

*În ochi ne-a tresărit anul cel nou
Cu flăcări înalte vremea arde
Zi de zi, mărește stindarde,
Vom făuri nouile, sângeriile astre
Cu mâinile și inimile noastre.*

Cât de sugestiv evocă Horia Stancu misiunea poetului constructor al Socialismului, angajat în lupta de clasă:

*Poeții să culeagă litere, rânduri,
Să făurească poeme și gânduri,
Să tege și să deslege imagini
Topite și turnate în pagini.*

Atitudinea contemplativă a poetului burghez este înlocuită cu atitudinea de luptă a poetului proletar, căruia i s'a încredințat în bătălie, o nobilă baricadă, baricada cuvântului.

Un alt aspect al literaturii despre primul Plan de Stat îl prezintă popularizarea frunțașilor muncii, acei oameni care prin inițiativa lor creatoare desvoltă procesul de producție.

Acești șoimi care chiamă neîncetat mai sus, nu puteau lipsi din poezia având drept temă întrecerea, în vederea realizării și a supraîmplinirii Planului. « Tovarășul Matei a primit Ordinul Muncii » de Veronica Porumbacu, poezie concentrată, redând imaginea plastică a frunțașului muncii, ne introduce în această lume, până mai ieri necunoscută la noi în țară, a muncitorului liber. Efectul de sublim, pe care omul era deprins în trecut să-l desprindă numai din fenomenele naturii, este creat astăzi de rezultatele muncii conștiente, luptând pentru o tehnică nouă, stăpânită de om.

Muncitorul dotat cu un deosebit spirit de abnegație, stăpânind și luptând să stăpânească tehnica cea mai avansată, metodele cele mai eficace de muncă, în spirit colectiv tovarășesc, a știut, în frământarea luptei, să desprindă esența lumii noi pe care o străbate și anume, că drumul negreșit spre ridicarea bunei sale stări materiale și culturale e lupta pentru ridicarea producției și a productivității muncii. Poemul este dedicat unuia din nenumărații frunțași ai muncii, Gheorghe Pârnu din sala « Căldărilor » — « Grozăvești ». Iată de ce întreaga atmosferă din jurul lui propulsează prospețimea trăirii pe viu, în plină geneză a unei noi lumi:

*Îmi amintesc, mai bine de un an e
de când mă 'nfrica — eram palmă de stat
în sala de îmbrățișate cazane
aburul înfierbântat.*

*Aiutor de mecanic azi am ajuns,
 Și nu mă mai pierd ca 'ntr'un codru de așe.
 Cazanul se strică? — Te chiamă? Răspunzi,
 Și-i înșfaci uriașele brațe.*

Dar Socialismul nu poate fi clădit numai de o mână de frunțași. Caracterul de masă, specific întrecerii socialiste, stă tocmai în antrenarea, de către frunțașii muncii, și a muncitorilor mijlocii și a celor rămași în urmă.

*Tovarăși, nu știu, aș vrea să vă spun,
 că « Ordinul Muncii » ce mi s'a dat
 și altora se datorește...*

*Dar încă ceva, singur n'am lucrat
 Și n'aș fi sfârșit așa iute
 fără Șerban Părvuțoi.*

Colaborarea creătoare între inginer și muncitor este de asemenea evocată, după cum și grija pentru creșterea profesională și politică a muncitorilor:

*Totuși ca să poată lucra,
 căci tehnica vezi doar cât e de grea
 și cu mâna și mintea goală
 nu poți născoci ce încă nu știi, —
 de asta, cred eu, mai bine ar fi
 Matei să meargă la școală...*

Contribuția adusă de frunțașul muncii, din avantpostul lui, în frontul luptei pentru socialism este exprimată dens:

*Incet se mai coace a timpului pâine...
 Noi nu așteptăm soroacele ei.
 În secție, — o figlă la lumea de mâine
 a pus-o astăzi Matei.*

Sinceritatea și adevărul care afirmă acest poem nu ca pe un document al vremii ci ca pe o armă de luptă, constituie totodată cele două calități esențiale care fac atât de valabilă pentru construirea socialismului creația literară a poetei Veronica Porumbacu. Limpezimea versului și simplitatea lui vestesc mersul în plin spre maturitatea poetică.

Alături de poezii consacrate, a crescut în anul acesta o nouă categorie de poezii muncitori, eșii din uzine. Iată-l pe tânărul Petre Geantă care a obținut primul premiu la concursul Ministerului Artelor, pentru poezia « Privesc la Medalia Muncii ». Titlul însuși indică tema poemului.

Mănuind cuvântul, acest instrument social, cu timiditatea oricărui început, și cu nesiguranța inerentă nestăpânirii mijloacelor de exprimare, Petre Geantă izbutește totuși să evoce, într'un chip surprinzător, figura frunțașului în producție. În medalia ce-i saltă pe piept în bătaia inimii, legănându-se când acesta se apleacă deasupra mașinii, tânărul Petre Geantă nu vede numai semnul unei răsplăte bine meritată, ci oglinda fier-

bintelui patriotism al fruntaşului muncii, care a cuprins, în efortul său înnoitor, întreaga faţă a ţării în plină construcţie, a ţării în care se împlineşte Planul.

*Cum clipeşte astfel în bătaia luminii
Mi se pare un pumn de minereu din adâncul pământului.
O scânteie de foc din vatra fierarului
O şandără de cărbune din miile de tone
O gură de ciocan pneumatic,
Un tunel străpuns în munţii de piatră
O sondă cu izvorul de fişei gras în fund,
O bătătură în mâna plugarului noduroasă şi lată,
O secere, un tractor, o batoză.*

Mihu Dragomir în «Sunt doar cinci ani» aduce în poezie, numele unuia dintre cei mai reprezentativi fruntaşi ai muncii: Pop Ludovic.

*Cinci ani? Dar ti măsoară cine?
E anul sau e omul mai voinic?
Nu l'a învins, în hău străfund de mine,
echipa de minieri Pop Ludovic?
.....
Azi sărbătoarea ţării e un iureş
trecând peste 'mplinirile de plan.*

Semnificativă pentru poetul Mihu Dragomir, este prezentarea lui Pop Ludovic nu ca un Hercule izolat, care prin propria lui putere a putut depăşi norma realizând Planul de Stat în 6 luni şi 7 zile. Nu ca pe un om care, singur, a păşit înaintea altora în 1950, — aşa cum îl prezintă de pildă, în mod nejust, Francisc Munteanu, în poezia «Noroc bun, tovarăşe Pop!», — ci în echipă, muncind în spirit de echipă, de într'ajutorare şi de antrenare a celorlalţi ortaci în întrecere. De nu l-ar fi avut alături pe Halmi Iosef, Szekely, Marosi Dominic, Kibedy Adalbert, acel pe care niciunul din echipa lui nu-l cheamă Pop Ludovic, ci cald şi frăţesc Laji baci, nu ar fi putut asigura cel mai bogat crater în cărbune. Căci este ştiut că echipa lui Pop e prima unitate din industria grea care şi-a terminat Planul pe 1949.

Tipul nou al minierului patriot, inovator, muncind organizat şi disciplinat, om de o deosebită tărie de caracter, a intrat în literatura noastră dramatică odată cu Anton Nastai, eroul principal al piesei «Minierii» de Mihail Davidoglu.

Iată cum îşi afirmă el această morală superioară în discuţia cu Mihali, ortacul care şovăie în faţa greutăţilor şi care, în toiul luptei pentru realizarea Planului de producţie, vrea să părăsească mina: «Nu-i vreme de supărare ori şovăială că se zguduie lumea şi se aleg drumurile... Măi oameni buni, mă gândesc la anii care or să vină fiindcă noi clădim pe ziua de azi, dar cu ochii departe, dincolo de viaţa noastră. Pentru şiruri întregi de viaţă. (Lui Mihali): Cu ce inimă ai să-ţi aminteşti, măi tovarăşe, că odată la greu ai fugit şi i-ai lăsat pe toţi ai tăi! Haide cu noi, bătrâne, şi ai să întinereşti! Fiindcă munca noastră îi miez din lupta noastră: o luptă cinstită şi dreaptă pentru un trai mai bun, pentru o viaţă mai bună tuturor. (Îl apucă pe Mihali): Tu, Mihali, cu fiecare tonă de cărbune pe care o smulgi din munte, îţi trimiţi inima şi gândurile să încălzească şi să lumineze (Celorlalţi): Cărbunele nostru luminează. Din el îmi scot lumina s'o dau şi altora şi se întoarce spre noi înmuită!... Înţelege, Marie, şi tu vecină, de ce mi-i drag cărbunele nostru! Mi-e legătura cu oamenii, cu oamenii pe care n'am să-i cunosc poate

niciodată și sunt bucuroși, fiindcă prin munca noastră noi trăim mai departe în sute și sute de mii de oameni... Trăim veșnic.»

Creând astfel de tipuri pozitive de oameni noi, Mihail Davidoglu contribuie prin opera sa la educarea maselor și prin aceasta își îndeplinește misiunea socială de scriitor, «inginer al sufletelor omenești» — după definiția lui I. V. Stalin.

N'a lipsit din preocuparea poezilor, în anul acesta, tema împlinirii Planului de în-sămânțări la sate și transformarea mentalității individualiste a țăranului proprietar al miciei gospodării sărace, analfabet, bântuit de bolile sociale, chemat cu aceste puteri sleite să dea pâine milioanelor de oameni ai Republicii noastre Populare, într-o mentalitate nouă a înfrățirii în gospodării colective, în perspectiva largă a transformării socialiste a agriculturii. Întărirea alianței dintre clasa muncitoare și țăranimea muncitoare, în cadrul operei de construire a socialismului, este o temă tot atât de frecventă în poezia dedicată Planului de Stat aplicat la sate:

*Astăzi alta-i vremea, drumul altul este
Planul tot mai mândru crește pe ogor.*

.....
*Știm că din sămânța asvârlită 'n glie
Răsări-vor spice pe întinsul lan,
Gândurilor noastre să stea bucurie
Cântec și lumină pentru întâiul Plan.*

(«Zori de primăvară» de Nicolae Nasta)

Întețirea luptei de clasă la țară, pe măsura înaintării spre socialism, este prezentă în poezia lui Radu Teculescu «Poem pentru primăvara lui 1949».

*Planul de Stat a fost desbătut cu temei
În fiecare seară, în casa căminului cultural
Și cu toții s'au legat: Planul va fi împlinit cu vârf și 'ndesat!
Și va merge înainte lupta cu chiaburii mișei!*

(«Să iasă plugurile» de Ion Sassu Ducșoara)

«Să iasă plugurile» de Ion Sassu Ducșoara, «Planul» de Vladimir Focșă, «To-varășe muncitor» de poetul muncitor agricol Grigore M. Balea, «Hora flăcăului Plan», «Pe Bărăgan», «Belșug» de Iuliu Rațiu, «Velicu nu are plug» de Ion Gh. Boldici, «Să semănăm» de Ion Serebreanu, «Chemare» de poetul plugar Ioachim Th. Pantea, «Plug și tractor» de Ion Hobana-Bârlad, aduc originalitatea poezilor vestitori participând cu întreaga lor forță de creație la mobilizarea țăranimii muncitoare pentru realizarea Planului.

În lupta dintre vechi și nou, se produce o întreagă prefacere a mentalității celor ce muncesc, fermentul noului dospind un aluat proaspăt. Ștefan Gheorghiu, scriitor muncitor, a cărui nuvelă «Rotița» a obținut premiul I la concursul Ministerului Artelor pentru proză, ne înfățișează, în plină muncă pentru împlinirea Planului de Stat, transformarea muncitorului cu mentalitate învechită, invidios pe tovarășii de muncă ce i-au luat-o înainte, îngâmfat și lăsător, ajungând, cu ajutorul Partidului și al tovarășilor de muncă, nu numai să-și înfrângă slăbiciunile dar să și înainteze pe drumul luminos-al muncitorului de tip nou, muncitorul inventiv și setos de o cât mai bogată cultură. Tipul de muncitor fruntaș, decorat cu Ordinul Muncii, este realizat pozitiv de H. Rohan în «Pușculița cu secunde». Capacitatea creatoare a strungarului Nicolae Șertănescu, aduce metoda nouă a lucrului la trei strunguri simultane, într-o acțiune convingătoare de efort pentru remedierea unei greșeli făptuite. Spiritul de echipă

care crește în colaborarea cu State este semnul transformării conștiinței eroului. Valoarea nuvelei stă în deosebi în adevărul pe care-l prezintă, acțiunea ei fiind luată direct din efortul constructiv al fiilor clasei muncitoare. Strungarul Nicolae Șerbănescu nu reprezintă o ficțiune literară, el este într'adevăr mândria fabricii Republica, unde-l poți întâlni la strung, atunci când schimbul lui intră în lucru.

În cadrul luptei pentru făurirea socialismului se schimbă și relațiile dintre bărbat și femeie.

Sentimentul iubirii nu mai conține în el orgoliul înrăit de mascul, egoismul și interesul material predicat de morala burgheză. El este încercat de pe culmile superiorității morale a omului socialist. Poezia lui Ben Corlaciuc « Cântec de primăvară » are ca temă tot lupta pentru Plan, dar originalitatea concepției poetului stă în îmbinarea temei muncii pentru Plan cu dragostea plină și sănătoasă, pentru o altă realitate concretă a vieții: femeia.

*Cânt șantierul crescut pe maidan,
Cânt rădăcinile primului Plan,
Laolaltă cu dragostea mea pentru tine
Maria, sălaș de albine.*

În fiecare realitate nouă pe care o descoperă în creșterea societății, poetul își cheamă aproape iubita:

*Vezi tu iubito, mușurii stau să plesnească
Trecutul s'a 'nchis ca o iască.
Pe unde au fost putrede bălțile
Cântă tractorul și dălțile,
Unde sârgele a curs în țărână
Crește furnalul cu aur în mână,
Unde pădurile au plâns sub secure,
Alte păduri au prins să murmure,
Unde-au căzut din văzduh șobolanii
Cântă orașele, cântă cu anii.*

Cele două versuri dela începutul acestui fragment, revin ca un leit-motiv de bucurie, împărtășită în întregul cântec.

Veronica Porumbacu aduce în poezia muncii fiorul dragostei cântată în melodia unui « Cântec (de spus cu o armonică) ».

Doi tineri se întâlnesc pe țărmul mării în concediul de vară. Un fruntaș minier și o muncitoare. Se simt chemați unul către altul cu putere. La despărțire fata îi făgăduiește că-i va da un semn de dragoste, dar nu printr'o scrisoare, așa cum se obișnuiește, ci printr'o întrecere câștigată la locul ei de muncă. În așteptarea vesteii, bărbatul muncește pentru realizarea Planului:

*Intr'o lună a scos atât cărbune
că aproape planul l'a 'ncheiat.*

Până când într'o dimineață, vede în gazetă chipul iubitei, fruntașă în muncă.

*Asta fu întâia fetii veste
Zice el, în mină coborînd:
Una știu, că mult nici nu mai este
Și ne-om revedea curând, curând.
Și la nuntă-armonică pe când?*

Versul este cald și simplu. Iar noutatea lui stă în aceea că este dispus într'un cântec, corespunzând dorului omenesc al celor care în plină desfășurare a procesului de producție își trăiesc viața sub aspectele ei cele mai variate. Asemenea cântece, care să capete o cât mai largă circulație, sunt așteptate dela poezii noștri.

Proza literară ne arată de asemenea cum din raporturile de muncă între bărbat și femeie nasc uneori raporturi de dragoste, trecute însă prin 'acelaș filtru al transformării morale a omului.

Nuvela « Intr'o fabrică de cherestea » de Gh. Ionașcu, care a obținut al doilea premiu de proză la concursul Ministerului Artelor din 1949, prezintă tema raporturilor de dragoste ce nasc din raporturile de muncă, dela egal la egal, între bărbat și femeie, după ce bărbatul crescut în procesul muncii s'a eliberat de prejudecata învechită a superiorității asupra femeii și după ce și-a însușit, la îndemnul acesteia, spiritul nou al muncii creatoare:

- « Toader, întâi să fii om și apoi să te gândești la mine, — spune Maria.
- Marie, da ce eu nu-s om?
- Nu ești măi Toadere om, așa cum te-ași vrea eu.
- Dar tu cum m'ai vrea?
- Om. Să nu te întreacă nimeni. »

În episodul literar « Prima locomotivă », Mircea Șerbănescu înfățișează momentul emoționant al executării primei locomotive din Plan într'o întreprindere de industrie grea. Și paralel cu acest moment, surprins în procesul de producție, ne prezintă un aspect al noii baze morale pe care se sprijină familia. « Da, asta era Ana. Muncea alături de el. Amândoi se încordau în muncă alături de alții. Toți visau și clădeau o viață nouă ».

Partidul, expresia vie a clasei muncitoare, fără de care nu se poate concepe însăși viața noastră de astăzi, nu a fost prezentat suficient în poezia scrisă pentru Planul de Stat. Este adevărat că ideea de Partid ca forță diriguitoare și conducătoare este prezentă în majoritatea poeziilor, dar este înfățișată adesea fără legătură organică de conținut. Unele imagini șablon asimilate dela poet la poet, dovedesc lipsa de adiacență imediată la viața oamenilor muncii în care Partidul și-a aflat expresia nouă, sugestivă. Dar sunt poezii în care P.M.R. — forța conducătoare în Republica noastră — e înfățișat cu pricepere, veridic. O frumoasă rezolvare artistică a ideii de Partid și activistului de Partid reușește să prezinte Veronica Porumbacu în poezia « Tovarășul Matei a primit ordinul Muncii ».

*Partidul, tovarăși în lunile-aceste
el m'a făcut să pot trece peste
obstacole, câte mi-au stat în față.
Partidul mi-a dat o nouă viață.*

Și mai departe:

*Tovarășul secretar se ridică
— ce luminos în apus! —
Tovarăși, cuvintele lui îmi despică
anii ce vin de cei ce s'au dus.*

Sau Ion Boghici în « Anul primului Plan »:

*Nu te teme,
Partidul spre mâine drumuri despică,
în dimineata socialismului
pe umerii noștri Republica o ridică.*

Sau Iuliu Rațiu în « Hora flăcăului Plan »:

*Ascultă, în adâncuri a început să chiue pământul:
Cu toți au ascultat Partidului cuvântul !*

Uriașa forță morală cu care activiștii de Partid au putut să îndepărteze dela greșeli pe cei cu mentalități învechite, să-i ajute să-și îndrepte slăbiciunile printr'o critică intransigentă, dar justă și constructivă, vigilența revoluționară a acestora față de sabotorii, vrăjmașii, uneltitorii, care caută a se strecura în rândurile clasei muncitoare sub aspectele cele mai greu de descoperit, au fost în schimb înfățișate cu mai multă vigoare în proză și în dramaturgie. Anton Nastai din piesa lui M. Davidoglu « Minerii », găsește o justă caracterizare a Partidului și a rolului său conducător: « Nu-i ușor lucru să te ții în pas cu Partidul, că el are mers ca sborul... Ca un șoim ce zboară peste Parângul plin de neguri, ca ferestre de lumină, la noi în subteran... așa-i Partidul... Și Partidul, noi suntem Partidul ! »

Dacă în judecarea operei de artă ne vom călăuzi după criteriul atât de just indicat de Belinski — adevărul — vom putea trage concluzii pozitive în ce privește literatura dedicată primului nostru Plan de Stat. Scriitorii noștri au întâmpinat Planul de pe pozițiile clasei muncitoare, urmărind oamenii muncii în realizările lor, în noua atitudine față de muncă, în nouile metode însușite de ei pentru creșterea productivității muncii, în eforturile lor inovatoare, în transformarea lor morală. Ei i-au îndemnat la împlinirea Planului, oglindind în opera lor literară, lupta comună pentru atingerea obiectivelor propuse de primul nostru an de economie planificată.

Dar confruntând realizările pe tărâmul economic, unde Planul a fost executat în proporție de 108%, pe tărâm literar se poate constata, pe drept cuvânt, un pas mai încet. Fără îndoială că această literatură de început a construirii socialismului trebuie întâmpinată cu multă dragoste și căldură și ea constituie un mare succes. Dar sunt și unele slăbiciuni, a căror înlăturare va contribui la dezvoltarea poeziei și prozei noastre. Scriitorii nu au pătruns suficient în adâncimile vieții, prezentând-o uneori abstract, fără să o lege de concret, de munca oamenilor pentru realizarea Planului. Ideea nu este adesea dusă până la capăt. Ea înseamnă o sumă de imagini valabile pentru orice și nu numai pentru tema propusă. Cu cât scriitorul se va avânta mai profund în mersul firesc al vieții, în contact direct cu oamenii și faptele lor, cu atât imaginea proaspătă va ieși la iveală, iar conținutul nou va înnoi limba, mergând spre o rezolvare artistică mai înaltă, spre adevărata expresie poetică. Aceasta va duce la adâncirea însăși a materialului epic pe care faptele eroice ale constructorilor socialismului îl cer în creația literară. « Învățați dela masse, pătrundeți cu mintea acțiunile lor, studiați meticulos experiența practică a luptei masselor ! », iată ce ne spune Lenin în această privință. Construirea socialismului va duce în aceeași vreme la descoperirea unor noi mijloace poetice. Cu o instrumentație veche nu se poate pătrunde într'un ev nou !

Însușirea învățăturii marxist-leniniste este o sarcină ce revine scriitorilor. Lărgindu-și cunoștințele teoretice, care-i vor ajuta să scruteze viața în esența ei, lucrând cu pasiune de grădinar la perfecționarea meșteșugului artistic, scriitorii noștri vor crea opera mare pe care poporul o așteaptă dela ei. Pentru a crea opera sinceră în care talentul să năvălească redând în literatură esențialul din viață: adevărul luptei de clasă, bătălia împotriva exploatatorilor, lupta pentru socialism, pentru un om nou.

Anul 1950 pune în fața oamenilor muncii obiectivele precise ale nouilor sarcini și deschide perspective noi. Al doilea Plan de un an, a doua treaptă în urcușul cel mare. Plăpânda experiență a căpătat puteri noi într'un an întreg de muncă îndârjită, întărindu-se organizatoric.

« Succesele obținute până acum la oamenii muncii din țara noastră, conduși de Partidul Muncitoresc Român, dovedesc avântul cu care aceștia s'au încadrat în marea luptă pentru construirea socialismului, în marea luptă pentru apărarea popoarelor », afirmă răsplatit tov. Miron Constantinescu, președintele Comisiei de Stat a Planificării în expozeul Planului de Stat pe anul 1950. Cu 32,5% va crește producția de țigări ! Cu 13%, producția de cărbune ! Cu 19% mai mult oțel ! Cu 16% mai multă fontă, cu 20,2% mai multe tractoare.

Clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare, a pornit noi eforturi pentru înfăptuirea planului pe 1950. Prin efortul comun, productivitatea muncii va crește, îmbunătățind traiul maselor; țara noastră își va consolida pozițiile cucerite. Acest nou avânt cheamă scriitorii să desvolte succesele dobândite în 1949, să se apropie mai strâns, mai organic, de viața și lupta poporului nostru în frunte cu clasa muncitoare, să realizeze opere literare de înaltă valoare, care să exprime concret, în imagini artistice pline de adevăr, marea bătălie în care ne-am angajat. Să înfățișeze oamenii noștri, constructori ai socialismului, oamenii simpli și mulți, care cresc odată cu Republica noastră și se ridică mereu construind.

G. C. NICOLESCU

EMINESCU ȘI CREANGĂ

Condițiile istorice în care este sărbătorit centenarul nașterii lui Mihail Eminescu, sub auspiciile unui regim de democrație populară care prețuește sincer tot ce este artă adevărată, tot ce pornește dela popor și merge către popor, cum este o bună parte din opera scriitorului nostru, acum sub acest regim devenind membru post-mortem al altei Academii decât a celeia care nici măcar nu i-a premiat volumul de poezii, fac să avem o imagine nouă a lui. Din articolele, conferințele și studiile ce i se consacră apare o nouă figură, o nouă operă chiar, deși cuvântul «nou» nu este potrivit. Căci aspectele și sensurile ce acum sunt scoase la iveală nu sunt «noui», nu sunt create acum; ele au fost dela început în opera lui Eminescu, pentru că au fost și în conștiința lui, numai că împrejurările în care el a trebuit să scrie, au constituit o adevărată cenzură pentru poet, care de fapt nu publica ceea ce voia el, ci ceea ce nu contrazicea interesele de clasă reprezentate de cenaclul Junimii; iar mai apoi critica literară a burghezo-moșierimii a avut grije să ascundă tot ce putea pune în lumină adevărata gândire a lui Eminescu, adevărata lui poziție față de societate, evidențiind numai elementele care făceau din el ceea ce el nu fusese niciodată: un reprezentant al junimismului literar.

Datorită unei metode de cercetare cu adevărat științifice, metoda materialismului dialectic, folosită de pe singura poziție care îngăduie interpretări și concluzii juste, poziția clasei muncitoare, Eminescu ne apare astăzi sub o lumină deosebită decât cea din trecut, mai legat de realități, atât ca scriitor cât și ca om.

Sub această lumină dacă este privit poetul, în mod evident se schimbă perspectiva și asupra unui sector din viața sa. Este vorba de prietenia lui cu Ion Creangă. Istoria literară burghezo-moșierească păstra mai mult ca o legendă tradiția acestei prietenii, din care se scoteau în evidență, ca de obicei, mai mult detaliile accidentale și elementele de oarecare senzațional.

Se vedea, în apropierea dintre aceste două însemnate figuri ale literaturii noastre din secolul XIX. mai mult coincidența unor paralelisme: lovitura tragică a unor boli incurabile, apoi moartea petrecută în cursul aceluiaș an, la 15 Iunie unul, la 31 Decembrie 1889 celălalt. Firește se mai adăugau, pentru a da oarecare extravaganță acestei legături, ca să intereseze o burghezie blazată, pe baza neprietenoselor și înfumuratei amintiri dela Junimea ale lui Panu, petrecerile comune, excesele la care cei doi scriitori s'ar fi datat la Bolta Rece sau în altă parte. În această privință, mărturia unui om ordonat și destul de puritan ca Slavici ne arată limpede că se exagera, dintr'o obișnuită tendință a Junimii de a desconsidera și a minimaliza oamenii pe care-i socotea ca origină socială mai prejos de nivelul ei, dar pe care, din socoteli în fond politice, era obligată să-l accepte. Nu este întâmplător că insinuarea lui Panu o aflăm și din amintirile lui Negruzzi și cu

atât mai semnificativ este ceea ce spune Ion Slavici, cel care l-a cunoscut din tinerețe, și la Viena, și la Iași, și la București, în toți anii plinății intelectuale a lui Eminescu: «... cu mine n'a chefuit niciodată, iar cu alții nu l-am văzut chefuind... De băut bea, ce-i drept, și el ca orișice om cuminte... Eminescu nu bea decât rar... Eu o singură dată l-am văzut amețit de băutură, dar tot nu beat».

E clar, în lumina justă în care trebuie reconsiderat scriitorul și toate relațiile lui, că nu petrecerile și băutura sunt elementele care au putut apropia pe Creangă și Eminescu și că alți factori, mult mai din adânci și mult mai însemnați, stau la baza acestei prietenii.

Nu e încă deplin lămurit cum s'au cunoscut cei doi scriitori. Din cauza unei confuzii, poate nu neintenționate, făcută de Maiorescu în *Istoria contemporană a României*, unii au înclinat să creadă că Ioan Creangă frecventa ședințele Junimii de prin 1871. Dacă ținem seama că însemnările sale care constituiesc introducerea la primul volum de discursuri, Maiorescu le-a scris douăzeci și șase de ani după evenimentul în care e vorba de Creangă, nu mai încap discuție că aici e o eroare. Mai toate celelalte mărturii de altfel confirmă că Eminescu e cel care l-a dus pe Creangă la Junimea. Și Iacob Negruzzi, în *Amintirile sale*, și Emil Gârleanu, pe baza celor ce-i fuseseră spuse de Tinca Vartic, confirmă același lucru. Această aducere la Junimea este legată însă în mod foarte strâns de «debutul» lui Creangă. *Soacra cu trei nurori*, prima bucată pe care acesta o publică în *Convorbiri Literare*, apare la 1 Octombrie 1875. E limpede că Creangă nu putuse sta din 1871 în Junimea fără să scrie nimic, e limpede că cel care l-a adus la ședințele literare ale Junimii, Eminescu — probabil pe la sfârșitul verii 1875 — l-a îndemnat să scrie și l-a adus pentru că-l hotărâse să scrie. Nu încap îndoială, acum, după reconsiderările făcute, cu atât mai mult, că Eminescu nu era omul care să atragă clientelă politică junimiștilor, că el își dădea seama de toate cusururile Junimii, dar că recunoscând «că această societate este totuși singura care arată pricepere în ce privește produsele literare», el aducea pe Creangă tocmai pentru a pune în valoare marele talent al acestuia pe care îl descoperise în toată întinderea, adâncimea și semnificația lui.

Imprejurările precise în care s'au cunoscut cei doi scriitori și în care a început prietenia lor nu le știm. E foarte probabil că ei s'au întâlnit la început în cadrul îndeletnicirilor lor didactice. La 8 Ianuarie 1875, Creangă reîntră în învățământ, după ce în Iulie 1872 fusese scos de ministrul conservator, generalul Cristian Tell, pentru motivul că fusese scos din preoție. Aici, se cuvine făcută o precizare, care pe de o parte lămurește definitiv că Ioan Creangă în 1871 nu era încă în Junimea, iar pe de alta arată poziția adevărată a acestei societăți față de scriitori. În 1872, Maiorescu cunștea pe Creangă care-i fusese elev distins. La conducere pe atunci era un guvern conservator, cu care Junimea era în excelente raporturi, Maiorescu însuși era deputat, așa că un cuvânt al lui ar fi salvat postul lui Creangă din învățământ. Dar Junimea și Maiorescu nu se conduceau în acțiunile lor după valoarea oamenilor — pe atunci Creangă publicase din cărțile lui de școală — ci numai după poziția politică pe care o aveau aceștia. Scriitorul nostru era pe atunci încă în «Fracțiunea liberă și independentă», grupare politică cu destule erori, între care și diversiunea șovină, dar care era pe o linie mult mai democrată decât Junimea, voia republică și reformă agrară, așa că Maiorescu la 1872 nu a ajutat pur și simplu pe un adversar politic. Această poziție politică antijunimistă a autorului *Amintirilor din copilărie* este de altfel confirmată limpede de Iacob Negruzzi. În Ianuarie 1875, destulă vreme după ce Maiorescu fusese numit ministru al Instrucțiunii (7 Aprilie 1874) desigur după ce se asigurase neutralitatea, dacă nu concursul politic al lui Creangă, acesta reîntră deci în învățământ. În Iulie 1875, Eminescu este numit revizor școlar și e foarte probabil ca în aceste funcții cei doi să se fi întâlnit. Felul de a fi, felul de a vorbi, limba lui Creangă trebuie să fi atras atenția poetului din primul moment. S'au apropiat, s'au cunoscut, Creangă a deslegat sacul anecdotelor, și povestirilor sale; Eminescu își dă seama că a întâlnit în acest om, strâns laolaltă

cemcara nesecată de fclclor a pocpcului ncstru, pe care până atunci el se străduise să o culeagă. Din primele momente, poetul înțelege valoarea literară a povestirilor « spuse » de Creangă, îl hotărăște să le scrie și îl duce la Junimea să le citească. Vlahuță spune că însuși Eminescu i-a mărturisit că el a determinat pe Creangă să scrie.

Cei doi devin buni și nedespărțiți prieteni. În amintirile sale, G. Panu consemnă că « din cele dintâi zile s'a stabilit o mare prietenie între Creangă și Eminescu sau mai drept Eminescu a fost cuprins deodată de o mare dragoste pentru Creangă », că « îndată ce cunosc pe Creangă, Eminescu se izolează cu totul de noi, dându-se în societatea aceluia numai », în sfârșit că « Eminescu și Creangă rar primeau câte un al treilea în intimitatea lor ». La 1 Iunie 1876, poetul este supus unei grele încercări, este scos din postul de revizor de către guvernul liberal care venise la putere. El este lăsat într-o situație materială foarte grea, absolut fără nici un mijloc de trai. În aceste împrejurări, când marele poet cerșea un post de pedagog pentru a-și asigura pâinea pe care « o doria de două zile și n'avea cu ce s'o cumpere », scrie rânduri pline de indignare la adresa conducătorilor unei societăți atât de nedrepte: « Canalia liberală a nimicit ideile ce mi-le făurisem despre viață. Rămas fără o poziție materială asigurată, și purtând lovitura morală ca o rană care nu se mai poate vindeca, voi fi nevoit să reiau tciașul pribegiei, neavând nici un scop, nici un ideal. Crede-mă... că de azi sunt un om pierdut pentru societate. O singură fericire ar renaște în sufletul meu, dacă aș putea să ascund nedreptatea. Posteritatea nu vreau să afle că am suferit de foame din cauza fraților mei. Sunt prea mândru în sărăcia mea... » Toată Junimea nu-i « poate » ajuta la mai mult decât să-i dea cu destulă greutate postul neînsemnat de unic redactor și funcționar administrativ al unei gazete obscure, « Curierul de Iași », buletin de publicații al Curții de Apel, « foaia vitelor de pripas », cum îi spunea poetul, unde nu primea decât o sută lei lunar, adică atât încât câteva luni mai târziu, când era chemat la București, pentru a intra redactor la Timpul, să nu aibă pur și simplu bani pentru drum, să se jeneze să o spună, pentru a izbucni până la urmă către un apropiat cum era Slavici: « N'am cu ce veni. Asta m'a făcut să-mi țin gura până acum — 100 franci am pe lună, din ce dracu să plec?... »

În aceste zile grele, încă înainte de a intra la « Curierul de Iași », firește nu pentru multă vreme, pentru că Eminescu nu era omul care să accepte asemenea situații chiar dela cei mai buni prieteni, cel la care el află un sprijin este Creangă. În bojdeuca acestuia din Țicău, găsește găzduire poetul, lăsat în fond muritor de foame, după ce dăduse literaturii noastre atâtea lucruri care-l consacraseră încă de pe atunci definitiv. Creangă nu putea să nu înțeleagă situația lui Eminescu. În afară de simțămintele de mare prețuire, povestitorului îi vorbea puternic, de sigur, situația lui proprie în care se aflase cu câțiva ani înainte, când de data asta « canalia conservatoare » îl scosese pe el din învățământ, obligându-l să deschidă debit de tutun pentru a trăi. Fără îndoială, Eminescu nu va fi stat mult la Creangă, dar în perioada aceasta și în timpul ce a urmat, până la plecarea poetului la București, în care ei se vedeau frecvent, se plimbau și vorbeau îndelung, prietenia lor s'a adâncit mult.

Când, în Octombrie 1877, poetul pleacă să se stabilească la București, lui Creangă îi lipsește foarte mult. Natura deosebită a sentimentelor lui pentru cel plecat se vede, de altfel, din tonul, neobișnuit la el, al scrisorii ce i-o trimite din Iași, simplă, caldă, lipsită de notele glumețe pe care în general le au epistolele lui:

Bădie Mihai,

Ai plecat și mata din Iași, lăsând în sufletul meu multă scârbă și amăreală... Această epistolă ți-o scriu în cerdacul unde de atâtea ori am stat împreună, unde mata, uitându-te pe cerul plin de minunății, îmi povesteai atâtea lucruri frumoase... frumoase... Dar coșogogemite om ca mine, gândindu-se la acele vremuri, a început să plângă...

Bădie Mihai, nu pot să uit acele nopți albe, când hoinăream prin Ciric și Aroneanu fără pic de gânduri rele, dar cu dragostea cea mare pentru Iașul nostru uitat și părăsit de toți. Și dimineața, când ne întorceam la cuibar, blagosloviți de aghiazma cea fără prihană și iertătoare a Tincăi, care ne primea cu alai, parcă cine știe ce nelegiuire am fi făcut și noi... Cu toată dragostea.

Ionică

Afară de evocarea vieții duse de cei doi, care, cum spunea Panu, « rar primeau câte un al treilea în intimitatea lor », aflată în aceste rânduri, ele arată în mod clar ce legătură puternică se stabilise între Eminescu și Creangă, cât de mult se obișnuiseră unul cu altul, cât de mult își lipseau. Creangă îl îmbie pe poet să vină să petreacă Crăciunul 1877 la Iași, dar prins de salahoria dela Timpul, acesta nu reușește s'o facă, deși poate făgăduise, ceea ce face pe povestitor să-i scrie din nou rânduri care oglindesc aceeași dragoste și aceeași dorință de a sta laolaltă și de a vorbi: « Bădie Mihai, ce-i cu Bucureștiul de ai uitat cu totul Eșul nostru cel oropsit... De Crăciun te așteptam să vii. Tîncă a pregătit de toate și mai ales sarmalele care ție îți plăceau foarte mult... La Eși ninge frumos de ast-noapte, încât s'a făcut drum de sanie. Ciricul e parcă mai frumos acum. Vino, frate Mihai, vino, căci fără tine sunt străin ».

Chiar de departe însă, legăturile lor rămân ale unor oameni care s'au apropiat definitiv și se prețuiesc. În mai toate scrisorile din această epocă ale lui Creangă către diferiți cunoscuți dela București, aflăm « salutări domnului Eminescu » și nu încapă îndoială că atunci când autorul *Amintirilor* vine la București, el se întâlnește cu poetul. Câteva amănunte ce ni s'au consemnat sunt insuficiente pentru a reconstitui această întreagă prietenie, dar sunt puncte de reper precise pentru a marca constanța sentimentelor care și le-au purtat reciproc cei doi oameni. În 1882, Creangă este bolnav în București, la spitalul Brâncovenesc, și Eminescu îl vizitează. În vara 1883, la începutul lui Iunie, puțin înainte de prima întunecare a minții sale, Eminescu merge la Iași, ca redactor al ziarului Timpul, trimis la inaugurarea statuei lui Ștefan cel Mare, și petrece aici câteva zile în tovărășia lui Creangă, poate locuiește chiar la el. Cei doi au încercat fără îndoială să se veselească, vor fi mers la Bolta Rece, au colindat de sigur Ciricul, și Aroneanu, au vorbit noaptea toată până când mijeau zorile, totuși, zilele și nopțile acestea, e foarte probabil să nu fi avut întreg farmecul de altădată, căci scriitorii se simțeau loviți organic, uzați, pășind deci înainte fără caracteristica lor încredere în viață și în viitor. La această dată, Creangă avusese primele crize ale cumplitei sale boli, iar Eminescu se simțea foarte abătut și numai câteva zile după înapoerea din această călătorie la Iași, el este internat în sanatoriul doctorului Șușu.

De aici înainte, o nouă etapă începe în viața poetului. Creangă îi rămâne la fel de drag și este semnificativ că la întoarcerea dela Viena, stabilindu-l la Iași, unii prieteni căutând să așeze pe Eminescu cu locuința acolo unde s'ar simți el mai bine, se gândesc să-l pună să locuească la Creangă. Nu e sigur dacă a locuit aici în cei doi ani pe care-i petrece în această epocă în capitala Moldovei, dar este neîndoelnic că se vedea mareu cu Creangă, că mergea des pe la el. Când fiul lui Creangă vine odată la tatăl său, la Iași, întâlnește în casa părintească pe marele poet și un moment se însăilează planuri de a-l duce la Viena, unde tânărul făcea studii, pentru a i se îngriji mai bine sănătatea. Se știe că în 1886, boala lui Eminescu se agravează din nou. În Noemvrie, el este din nou internat, de astădată la Mănăstirea Neamț și la începutul lui Februarie 1887, Creangă merge să-l vadă. Intors la Iași, scrie lui Maiorescu fraza simplă în care se simte în adânc întreaga durere pentru omul care se ducea: « Am adormit gândindu-mă cu jale la bietul Eminescu și ce mai este el acum! » Este ultima consemnare pe care o avem despre raporturile dintre cei doi mari prieteni. Anii ce urmează sunt frământați de boală la amândoi, și, la scurt interval unul de altul, ei se sting în 1889.

Din elementele destul de sumare ce le avem, reiese clar însă că între Eminescu și Creangă a fost o prietenie adâncă și reală, depășind legăturile superficiale dintre doi iubitori de petreceri, cum se căuta a se prezenta până acum. Și faptul acesta este și mai vizibil dacă analizăm puțin. La baza acestei prietenii stăteau concepții comune, o situație comună în societate și o dragoste comună de popor. Ce i-a apropiat pe cei doi scriitori? — este o întrebare ce se cere lămurită în primul rând. Pentru cine a adâncit puțin lucrurile, pentru cine cunoaște nișel personalitatea și a unuia și a celuilalt, pe de o parte cade ipoteza absurdă că un pahar de vin ar fi putut clădi o prietenie așa de temeinică, iar pe de alta se înlătură aparenta deosebire așa de mare între tânărul poet « rafinat » de filosofia idealistă germană și țăranul ancorat în realitate, care rămăsese totuși Creangă.

Fără îndoială că ceea ce i-a apropiat mai ușor, mai repede pe acești doi oameni a fost situația lor în societate. Sărac ca Eminescu, Creangă nu pare să fi fost, afară poate de scurta perioadă de după scoaterea lui din învățământ. Dar fraza lui din *Amintiri*: « sărac așa ca în anul acesta, ca în anul trecut, și ca decând sînt, niciodată n'am fost! » arată o experiență în această direcție, o posibilitate de înțelegere pe baza experienței prin care trecuse. În orice caz, bogat n'a fost niciodată, nici Creangă și pentru cine nu vrea să folosească extravagantele, faptul că locuia într-o casă mai mult decât modestă, dovedește nu o tendință spre « primitivism », ci condițiile sale materiale reale. Acest Creangă, care cunoscuse situația de a se afla în mijlocul societății fără nici un mijloc de trai, pur și simplu pentru că nemulțumise pe conducătorii acestei societăți, și care niciodată nu fusese bogat, îl întâlnește pe Eminescu. Despre starea materială a lui Eminescu s'a mai pomenit și s'a mai scris de altfel în vremea din urmă. Versurile din « *Cugetările sărmanului Dionis* » (1872) sunt elocvente în această privință:

.....
*Și 'n această sărăcie te inspiră — cântă barde,
 Bani n'am mai văzut de-un secol, vin n'am mai băut de-o lună!*

*Un regat pentru-o țigară, s'implu norii de zăpadă
 Cu himere!... Dar de unde?...*

În *Amintiri fugare despre M. Eminescu*, Mite Kremnitz, consemnă că deși la un moment dat poetul începe să fie mai îngrijit în îmbrăcăminte, tocmai din pricina sentimentelor ce le avea pentru ea, « el purta și acum o haină ruptă », ceea ce arată că nu neglijența « caracteristică » poezilor boemi era cea care-l determina aceasta, ci pur și simplu lipsa în care trăia. Lovit în șubreda situație materială pe care o avea, așa cum fusese cu patru ani înainte și Creangă, era firesc ca cei doi să se așeze și să se înțeleagă și mai tare. Ei erau nemulțumiți de această societate. Nu este o întâmplare că înainte de a se apropia de Junimea, Eminescu scrie *Proletarul*, în care denunță, fără scepticismul de mai apoi, din « *Împărat și proletar* », « orânduirea cea crudă și nedreaptă »; Ion Creangă face parte din « fracțiunea liberă și independentă », care era pe o poziție mai democratică decât celelalte partide ale vremii din multe puncte de vedere, și luptă într-o mișcare potrivnică domnitorului străin.

Pe o poziție materială și socială în care se puteau întâlni și înțelege, cei doi se apropie și pe alte baze. Una din cele mai însemnate a fost simpatia lor comună, încrederea lor comună în țărănime, ca factor pozitiv în această țară, ca o contrapondere pentru putreziciunea pe care o vedeau în clasele de sus. Creangă era de origine țărănească, dar asta nu ar fi suficient pentru a stabili poziția lui față de țărănimea muncitoare și necăjită. El oglindește, fie prin prisma amintirilor din copilărie, fie prin prisma unor povestiri, a unor basme, aspecte din viața reală în care nu era greu de văzut poziția lui de simpatie față de cei ce munciau. În *Amintiri*, el evocă greaua muncă la tăiat lemne

în pădure, muncă dela care nici femeile nu sunt cruțate. El povestește de fata Irinucăi, care « se ducea cu tatăl său în munte la făcut ferestraie, și lucra toată săptămâna ca un bărbat pentru nimica toată: doi oameni cu doi boi, la vreme de iarnă, abia își puteau scoate mămăliga. Ba la mulți se întâmpla de veneau sâmbătă noaptea cu un picior frânt sau cu boii stâlciți, și aceasta le era câștig pe deasupra. » În altă parte, el amintește de unele mâncări și adaugă: « mai face el țăranul și alte feluri de mâncări gustoase, când are din ce le face ». Sunt încă numeroase pasaje în care putem recunoaște această poziție de critică a societății pentru situația ce o rezerva țăranimii, societate în care: « decât țăran, mai bine să mori », în care « cine are bani bea și mănâncă, iară cine nu — se uită și rabdă ».

În această privință, el nu putea găsi o poziție mai asemănătoare, cel puțin la prima vedere, ca aceea a lui Eminescu. Țărănimea era pentru poet, care nu vedea, ca și Creangă, rolul muncitorimii în transformarea societății, factorul cel mai pozitiv. Țărănimea era — în concepția sa — « singura clasă pozitivă, pe al cărei spate trăim cu toții » cum spune el în conferința ținută la 1876. Când mergea, destul de rar, la casa părintească, după ce se întorsese din străinătate, Negruzzi spune, de sigur după informațiile ce le avea dela prieteni comuni care cunoșteau precis situația, « el se așeza în sat într-o casă de țăran, iar altădată stătu o vară întreagă la stână cu ciobanii ». Contactul lui cu țăărănimea, de care îl apropia și dragostea puternică pentru producțiile ei artistice, prețuirea și înțelegerea pentru această pătură socială se măresc cu prilejul ocupării postului de revizor școlar, când are ocazia să umble mult la țară și să o cunoască și mai bine, și mai de aproape, în maturitatea pe care o avea acum. Poziția poetului în această privință e așa de clară și cunoscută că nici memorialistul junimist Negruzzi nu o poate contesta și o consemnă ca o trăsătură caracteristică a lui: « Plin de simpatie pentru clasele muncitoare, Eminescu avea o milă nesfârșită pentru soarta țăranului român cu care-i plăcea mai mult să stea de vorbă decât cu bărbații semi-culți ai societății mai înalte ». Semnificative din acest punct de vedere, al simpatiei lui pentru țăărănime prin care socotea că poate servi cu încredere viitorul patriei sale, sunt două momente, amândouă legate direct sau indirect de Creangă. În 1884, la un banchet la care cei doi prieteni luau parte, se ținură mai multe toasturi. Creangă se ridică și propune să se bea pentru Eminescu, ceea ce participanții fac cu entuziasm, cerând poetului să vorbească. Acesta se ridică și nu spune altceva decât că închină pentru țăărănime! Celălalt moment este relatat de Mite Kremnitz în « *Amintiri fugare despre M. Eminescu* », unde arată că Eminescu citea cu « o bucurie copilărească » povestirile lui Creangă, pentru ca așci, printr-o firească legătură de idei, văzând în acesta o expresie a genului popular și posibilitățile de dezvoltare ale acestui popor dacă e pus în condiții favorabile, să spună, după cum relatează bicgrafa, că « tot binele îl aștepta mai ales dela popor, căci cei zece mii din clasa superioară n'aveau nicio valoare în ochii lui ».

După cum se vede și după cum s'a arătat în vremea din urmă mai pe larg în numeroase studii, Eminescu era revoltat de nedreptatea din societate, cu atât mai violent revoltat, cu cât nedreptățiți erau tocmai cei pe care îi socotea elementul pozitiv, singurul bun pe care se reazimă țara noastră. În asemenea atitudini Eminescu se potrivea perfect cu I. Creangă. Într-o scrisoare din 1878 către Slavici, în care subliniază că vorbește ca « fiu din popor », acesta spune: « Dar oamenii noștri de stat?... Ochi au și nu văd; urechi au și nu aud, căci totdeauna au luat cărbunele cu mâna sârmanului țăărăn, care la urma urmelor tot el a plătit gloaba... De-ar ști boii din cireadă ce mână becisnică li duce la tăietoare! Dar nu știe sârmanul dobitoc și de aceea tace și rabdă; duce în spate toate sarcinile și hrănește pe netrebnicii care își râd de dânsul! Păstori nu-s și câinii lipsesc. Și-apoi știi, că într'un sat fără câini, se plimbă mișeei fără băș... » Este evident că în fond și Creangă, ca și Eminescu, era nemulțumit de regimul burghezo-moșieresc,

că îl critica uneori foarte puternic, chiar dacă nu vedeau soluțiile pentru a ieși la liman și nu puteau, în consecință, lua o poziție justă. Deși părăsise « Fracțiunea liberă și independentă » și devenise, oarecum formal, junimist, Creangă nu iubea pe cei de-acolo și, într-o scrisoare către Eminescu, se vede ura lui pentru « ciocoi ». Scrisoarea este dela începutul anului 1878 și pe pasajul ce ne interesează sună așa: « Bădie Mihai, slavă Domnului că am primit scrisori dela tine. Eu te credeam mort și mă luam de dor cu amintirile, când erai în jurul meu, tu, Agură cel blestemat, Conta și alții care acum vă fuduliți prin Capitală, alături cu ciocoi, mânca-i-ar câinii, că sunt fiii lui Scaraoțchi, și pe voi norocul și binele... »

Cu asemenea atitudine, nu-i de mirare că Eminescu și Creangă se simțeau mai bine împreună ei doi, decât cu cei dela Junimea, că lucrurile pe care le discutau ei, — și s'a văzut că aveau numeroase convingeri comune, asupra cărora de sigur vorbeau îndelung — pe bună dreptate socoteau că nu pot interesa pe junimiști. Deaceia, când era întrebat de curioși, ce tot discută, el cu Creangă, Eminescu răspundea fără să dea în fond nici o lămurire că își spun ce le trece și lor prin minte. Dar iarăși, nici o mirare că Junimea i-a folosit, că în fond nu i-a prețuit niciodată în mod deosebit și mai ales nu i-a prețuit pentru valoarea lor reală. Studiul despre Eminescu, scris după moartea poetului de către Maiorescu, avea ca obiectiv mai mult să scuze atitudinea Junimii și a întregii clase conducătoare față de acesta, decât să pună în lumină valoarea operei, de altfel la această dată consacrată deja. Cât de cu rezerve și formal prețuiau Maiorescu și Junimea pe Eminescu, o evidențiază atitudinea așa de șovăelnică a criticului din *Poeți și critici*, când, la 1886, se pune problema dacă Eminescu sau Alecsandri este scriitor mai mare.

Aceasta este prețuirea Junimii! E suficient să amintim considerația de care se bucurau în sânul acestei societăți diletanții de « familie bună » ca Iacob Negruzzi sau N. Gane și încă alții, ca să apreciem în mod just — și cu cauzele lui sociale — disprețul pentru oameni ca Eminescu și Creangă. Pe acesta din urmă, de altfel, Maiorescu refuză să-l primească atunci când încearcă să-l viziteze odată, acasă la București. Și nici nu se poate afirma că cel puțin considerația « literară » ar fi fost totuși indiscutabilă, deși prețuirea scriitorului nu poate fi separată de prețuirea omului. Dar nici sub lumina asta nu găsim, pentru cei doi scriitori, mai multă înțelegere din partea Junimii. În ce privește prețuirea literară a lui Eminescu am vorbit. Cu Creangă nu era altfel. Maiorescu găsea calități lui *Moș Nichifor Coșcariu*, totuși îl socotea nepublicabil. Pentru el, Creangă era, chiar după ce dăduse capodoperile sale literare, într-o scrisoare cu caracter literar în legătură cu o colaborare la România Jună, « un învățător dela Iași »; iar despre scrierile lui, Maiorescu nu are decât un singur rând în toate criticele sale, rând în care-i recunoaște merite « pentru graiul cuminte și adeseori glumeț ».

Să nu pară surprinzător de aceea că e foarte plauzibilă ipoteza unei supărări pe Junimea a lui Eminescu, ca și a lui Creangă. Din 1881 Eminescu, dela începutul lui 1882 Creangă nu mai publică nimic la Convorbiri literare. Lucrul a fost neobservat, dar suntem departe de a avea dreptul să-l socotim întâmplător. Despre Eminescu s'ar putea bănuî că activitatea de gazetar (o scrisoare patetică adresată Veronicăi Miclă ar confirma această ipoteză) sau pasiunea pentru Veronica (așa cum ar confirma o altă scrisoare a lui către aceasta) au împiedicat activitatea lui poetică. Dar nu trebuie să uităm că Eminescu făcuse ziaristică și până la 1881 și totuși scrisese poezii. Este, de altfel, indiscutabil că a scris poezii și după 1881, dar nu a vrut să le publice în Convorbiri literare. Și acest lucru apare clar, dacă amintim că în 1883 el dă să se publice *Luceafărul* în România Jună, nu în Convorbiri literare și, în același an, încredințează lui Iosif Vulcan, pentru a publica în Familia, care nu avea nici pe departe pe atunci prestigiul revistei junimiste, poeziile: *S'a dus amorul, Când amintirile, Adio, Ce e amorul, Pe lângă plopii fără soț, Și dacă*, refuzând în felul acesta să le publice în revista lui Maiorescu. Gestul nu poate să nu fie

socotit demonstrativ. Creangă de asemenea pare supărat pe Convorbiri literare, deci pe Junimea și pe Maiorescu și, dela începutul lui 1882, încetează și el să mai colaboreze la această revistă, publicând însă unele lucruri în alte părți, între care în *Contemporanul*. Semnificativ pare că în toamna 1882, când se sărbătorește la Iași tradiționala aniversare a Junimii la care veneau și junimiștii dela București, în frunte cu Maiorescu aniversare la care se pare că Eminescu nu ia parte, Creangă de asemenea nu participă, pretextând că tocmai în seara aceea îi venise inspirația pentru a termina bucata ce o făgăduise României June. E greu să afirmăm azi că Eminescu și Creangă în deplină înțelegere, au hotărât să boicoteze Convorbirile literare. Relațiile dintre ei nu exclud deloc acest acord, poziția lor față de Junimea și față de o serie întreagă de probleme ale societății explică această atitudine, iar abținerea de a colabora este evidentă la amândoi și nu poate încăpea discuție că ea are un caracter demonstrativ.

Era de fapt manifestarea dezacordului cu poziția Junimii a acestor doi scriitori care fără să fie prea lămurii, înțelegeau totuși că în această societate literară ei nu sunt la locul lor și nici pe poziția lor proprie. Această atitudine unitară față de Junimea, care e greu să fie socotită o simplă coincidență, și atâtea alte elemente care fixau poziția celor doi scriitori, ne întăresc convingerea că nu, așa cum s'a crezut și se încerca să se acrediteze, Junimea este cea care a apropiat pe Creangă și Eminescu. De fapt, ei s'au apropiat în afara sferei ei și și-au consolidat prietenia împotriva acesteia. Nu cercul aristocratic, sau de parveniți, era mediul în care să înflorească puternica prietenie dintre acești doi oameni. Dimpotrivă, poporul, dragostea pentru popor și pentru producțiile lui artistice sunt cele care stau la temelia afecțiunii ce-i leagă pentru totdeauna, din clipa în care se cunosc.

Pe Creangă l-a cucerit la Eminescu, de sigur, prestigiul talentului, apoi marea cultură, curățenia inimii. Pe Eminescu l-a apropiat de Creangă și încă ceva, în afară de această situație foarte asemănătoare în societate și poziția lor de simpatie pentru țărănime. Era faptul că Ion Creangă era țaran, deci acel om din popor în care poetul avea cea mai mare încredere, spre care se îndrepta cu entuziasm și inimă deschisă. Și pe deasupra se adăuga că acest țaran, incontestabil dotat cu mari calități de povestitor, cu o memorie artistică prodigioasă, cu o limbă poporană nealterată, era într'un fel un depozit de folclor. Interesul lui Eminescu pentru literatura populară este foarte vechi. Încă înainte de a fi publicat în 1870 în *Convorbiri literare*, *Făt frumos din lacrimă*, chiar înainte de 1868, în peregrinările sale prin Transilvania, Muntenia și Moldova, el strânge și transcrie numeros material folcloric. În epoca 1868—1869, el începe să prelucreze o serie din aceste materiale, iar în 1869 îl aflăm la societatea *Orientul*, al cărei scop era strângerea literaturii populare, în cadrul căreia este însărcinat cu culegerea materialului din Moldova. Pasiunea lui pentru folclor, vădită și de numeroasele caiete manuscrise rămase dela el cu texte populare, este deosebit de mare încă din această vreme. « Dacă aveai vreo colecțiune de poezii populare în manuscrise, nu te lăsa până nu i-o dădeai » — spune un contemporan. Iar elementele de puternică influență populară pe care le aflăm în poezia lui Eminescu, dela *Călin* până la *Luceafărul*, arată că acest interes și admirația pentru producțiile artistice ale poporului rămân până la sfârșit neschimbate.

Din acest punct de vedere, Ioan Creangă nu e deloc mai puțin interesant. Importanța lui ca scriitor cu reale calități personale, nu trebuie să ne împiedice nici un moment să vedem în el, în definitiv, un produs al literaturii populare și să apreciem în mod just rolul deosebit pe care l-a avut această literatură pentru creațiunea sa. Deși legătura lui Creangă cu folclorul este cea dintâi trăsătură care se scoate în lumină atunci când e vorba de el, lucrul se face destul de formal, fără să se sublinieze suficient că și el a avut o contribuție însemnată la valorificarea artei populare românești, la consacrarea și recunoașterea ei definitivă. E lămurit, pe baza unor cercetări adâncite, că autorul nostru n'a imaginat nimic în literatura sa. Cu un talent într'adevăr în afară de comun, el a redat

viața sa, a familiei și a satului său, în *Amintirile din copilărie*, sau a reprodus, firește cu o artă proprie, basmele pe care le cunoștea din copilărie sau de la șezătorile ce le frecventase în tinerețe. Cea mai mare parte a operei sale — basmele — Creangă le datorează deci folclorului dela care a împrumutat nu numai tema, cele mai adesea până la cele mai mărunte detalii, dar și forma: expresii tipice, vocabularul, etc. Deși n'a fost un « culegător » de folclor, prin ceea ce a dat literaturii noastre, el ocupă un loc ce nu poate și nu trebuie să fie nesocotit în devoltarea interesului pentru literatura noastră populară și a folosirii temelor și formelor ei în literatura scrisă.

Privită din acest punct de vedere, problema nu poate totuși fi just considerată și rezolvată decât dacă ținem seama că, relativ, vechea tradiție a culturii noastre de interes pentru literatura populară, privea pe cea în versuri. Ceea ce nu trebuie să rămână nesubliniat este că Ion Creangă nu se îndreaptă însă, pentru a afla material, către literatura populară în versuri, ci spre cea în proză, care era mult mai puțin cunoscută. Dacă în epoca în care începe să scrie Creangă, versurile populare încetaseră să mai fie o noutate și începuseră să se bucure de un real prestigiu și de o sinceră prețuire, chiar dacă reproducerea lor încă păcătuia și se depărta uneori destul de mult de ceea ce spunea și cum spunea cu adevărat poporul, proza din literatura populară era destul de necunoscută. Abia la 1860, adică doar 15 ani înainte de debutul scriitorului nostru, publică, la Timișoara, Stănescu, prima culegere de *Proză populară*, iar în Principate asemenea manifestări sunt posterioare acestei date. În *Țăranul Român*, la 1862, apar primele basme populare, anume în Ianuarie: N. Filimon publică *Romanul năzdrăvan* și ceva mai târziu îl urmează Petre Ispirescu, care va tipări apoi în broșuri și volume, culegerile sale de basme abia din 1872 înainte. Dacă mai adăugăm broșurile lui I. C. Fundescu, gata de pe la 1865, dar neputând începe să apară decât din 1867, contribuțiile lui Atanasie Marinescu din 1871—1872 și locul pe care-l ocupă « basmul bisocceanului » în *Pseudokineghetikos* (1874) al lui Al. Odobescu, am cam sfârșit de înfățișat tot ce se făcuse în ce privește culegerea sau prezentarea basmului popular în literatura noastră până la Creangă.

El trăia cu ea încă de mic copil și nu avea nevoie să meargă nicăeri pentru a o găsi. Când erau de vii în Creangă materialele folclorice pe care le folosea în scrierile sale, ne-o arată nu numai faptul că el povestea școlărilor săi încă mulți ani înainte de a « deveni scriitor » *Capra cu trei iezi* — și de sigur nu doar pe aceasta — dar și amănuntul că el nu folosește, în niciuna din scrierile sale cu teme folclorice, material din culegeri de basme populare publicate mai înainte. Ceva mai mult, câteva din poveștile lui: *Soacra cu trei nurori*, *Pungața cu doi bani*, *Dănilă Prepeleac*, *Prostia omenească*, *Ivan Turbincă*, sunt în țara noastră pentru prima oară făcute cunoscute, reținute din circulația orală populară și date tiparului de către Creangă; înaintea publicării povestirilor lui nu se culesese încă nimic în literatura noastră populară pe aceste teme.

Repetăm însă că ar fi o greșală să considerăm pe Ioan Creangă un culegător de folclor. Pentru a fi aceasta i-au lipsit intenția și o anumită poziție față de material. Creangă, e adevărat, n'avea pretenții de scriitor și cu atât mai puțin de creator. El însă povestea bucuros cu un dar în care era neîntrecut și într-o formă foarte potrivită fondului, celor ce voiau să-l asculte — elevii lui sau prietenii — o sumă de lucruri, unele din viața — căci e sigur că pe cadavrele din *Amintiri din copilărie* el trebuie să le fi povestit mai înainte de a le scrie — sau basme, pe care abia dacă le putea deosebi de propriile sale amintiri, într'atât de demult le știa și într'atât se identificaseră ele cu propria sa viață. Eminescu l-a auzit și, cu dragostea lui pentru folclor, cu priceperea lui în problemele artei, s'a lămurit imediat ce comoară neprețuită are înaintea sa. Și l-a convins pe Creangă să scrie ceea ce spunea așa de frumos și desigur a insistat să le scrie cât mai aproape de forma în care le spunea, care era forma în care aceste lucruri circulau în popor, ridicată numai la cea mai înaltă expresie de artă. Așa ajunge

Creangă să publice pe rând minunatele basme: la 1 Octomvrie 1875, *Soacra cu trei nurori*; la 1 Decemvrie 1875, *Capra cu trei iezi*; la 1 Ianuarie 1876, *Punguța cu doi bani*; la 1 Martie 1876, *Dănilă Prepeleac*; la 1 Iunie 1876, *Povestea porcului*. După o pauză ceva mai lungă, de care scriitorul avea nevoie, pentru a elabora o creațiune personală, unde în afară de unele detalii formale, contribuția folclorului este absentă, cum este *Moș Nichifor Coțcariul*, publicată la 1 Ianuarie 1877, urmează iarăși o serie de basme al căror material Creangă îl afla în literatura populară: *Povestea lui Stan Pățitul*, apărută la 1 Aprilie 1877; *Harap alb*, apărută la 1 August 1877; *Fata babei și fata moșului*, la 1 Septemvrie 1877 și, în sfârșit, *Ivan Turbincă*, la 1 Aprilie 1878.

Lăsând deci la o parte *Moș Ion Roată*, publicată în 1880 și 1883, și *Amintiri din copilărie*, publicate în 1881—1882, cam aceasta este opera literară a lui Ioan Creangă. Locul pe care îl ocupă în ea folclorul este, după cum ușor se poate constata, precum-pănitor. Și e semnificativ că un om în definitiv așa de lipsit de experiență literară cum era Creangă în 1875, când debutează ca scriitor, concentrează într'un timp așa de restrâns un număr așa de mare de capodopere, toate creațiunile sale cu izvorul în literatura populară. Debitul foarte rapid pe care-l are scriitorul în «redactarea» acestor povești arată clar că pentru Creangă nu constituia un mare efort «transcrierea» lor, că el, beneficiind de realul său dar de povestitor și de savuroasa limbă populară ca instrument viu de comunicarea ideilor și simțămintelor, nu făcea altceva decât să povestească cecace știa, fără să aibă conștiința că el creează, nici că uzurpă creațiunea altcuiva.

Din această atitudine față de folclor izvorăște de altfel întreg farmecul și întreaga valoare a literaturii lui Creangă, în deosebi a poveștilor lui. Creangă «repovestește» foarte simplu basmul popular pe care-l auzise de atâtea ori că mai îl știa pe dinafară. El avea sentimentul că face parte din viața lui și știindu-l al poporului, îl considera și al lui însuși, unul din cei mulți care participase la fenomenul de creație, circulație și viață al folclorului. Scriitorul acesta nu poate fi socotit un «culegător» de folclor, între altele și pentru că el nu culege de nicăeri, nu colindă locuri și nu întreabă oameni, ci desleagă propria sa amintire în care Dănilă Prepeleac, capra, soacra, Stan Pățitul, Harap alb și toți ceilalți, cu întâmplările lor, se aflau laolaltă cu întâmplări din viața lui sau a satului lui, cu mamă-sa, cu tată-său, cu Smărăndița, cu moș Chiorpec Ciubotarul, cu moș Bodrângă și cu atâția alții din propria sa viață. Pentru Creangă, ficțiunile basmelor erau realități, legate de viața lui, legate de viața satului și trăiau puternic în imaginația sa alături de materialul — scris sau nescris — al «amintirilor», ca niște ființe aievea, așa cum le simțise și le cunoscuse în copilărie.

Insemnătatea lui Creangă ca scriitor care folosește folclorul nu stă nicicum în faptul că din acest punct de vedere formal el a atins o înălțime artistică pe care nici un povestitor și nici un culegător n'a mai realizat-o. Perfecțiunea formală din poveștile lui este, ca în toate operele de reală valoare, strâns legată, deci strâns dependentă, de conținutul pe care-l exprimă și cu care se acordă. Creangă însă depășește tot ce s'a făcut înainte și după el, până azi, la noi, prin aceea că pentru el trăiau real toate lucrurile acestea, că el nu era un «secretar» care «transcrie», ci un adevărat creator care știe ce să aleagă din mulțimea de lucruri ce se aflau în viața lui interioară, deci legate de condiții certe de moment și loc. Din această cauză, povestirile lui Creangă n'au caracterul mai mult sau mai puțin schematic, oarecum *convențional*, pe care-l au în genere basmele din toate colecțiile românești. Grandoarea lui Creangă — și Eminescu nu se poate să nu-și fi dat seama de lucrul acesta din primul moment — stă în aceea că în opera lui e greu să deosebești ce i se datorește lui și ce geniului poporului dela care el lua materialul. Știm bine că cei doi factori s'au întâlnit, că unul fără altul nu puteau da naștere unei creațiuni așa de valoroase, dar e imposibil de fixat până unde merge meritul unuia și până unde al celui alt. Pe măsură ce adâncești cercetarea, devine mai limpede că tocmai sinteza lor este explicația acestei rare și fericite realizări artistice.

Intr'adevăr, poveștile lui Creangă sunt mai artistice, mai frumoase, mai atracțioase, pentru că sunt mai vii. Dar ce le dă această viață? Tocmai sinteza dintre incontestabilul mare talent al lui Creangă și geniul poporului, sinteza dintre realitatea concretă a vieții și produsele pline de imaginație ale folclorului, care sunt permanent prezente. Un farmec deosebit și specific îl dă poveștilor lui humorul, dar acest efect este izbutit de artist prin mijloacele pe care i le pun la dispoziție istețimea populară, limba populară, folosind expresii tipice, uneori proverbe, etc. La fel stau lucrurile dacă mergem ceva mai adânc. Creangă nu ne redă în poveștile sale lucruri schematice, teme abia desvoltate, valabile oricând și oriunde, eroi care vorbesc la fel, fără nimic caracteristic în expresiile lor dela unul la altul, dela o categorie la alta, fără nimic tipic în comportarea fiecăruia. Lumea din basmele lui Creangă este individualizată și localizată. În dialogurile foarte frecvente, fiecare vorbește într'un chip care izbutește să-i schițeze portretul psihologic și social. Nu e o întâmplare că într'o poveste așa de fantastică și miraculoasă cum este *Poveștea porcului*, mama porcului spune soțului ei: « Of! mănăge of! boala împăraților e ca sănătatea noastră! », așa, ca în orice familie de țăran sărac dela Humulești. Asemenea strânse legături între folclor și viața de fiecare zi a țăranului, care în conștiința lui Creangă constituia o sinteză, se văd de altfel mai în fiecare pagină din poveștile lui Creangă. Semnificativ este că în poveștile cele mai fantastice elementul acesta al vieții sociale și materiale, localizat precis, nu lipsește. Il vom găsi deci nu numai în *Soacra cu trei nurori*, unde putem vedea concepția despre căsătorie în lumea satelor de atunci, cum și egoismul unei chiaburoaice lacome și sgârcite, dar în *Dănilă Prepeleac* sau în *Pungața cu doi bani*, unde-și face loc, dincolo de năzdrăvanul și necruțătorul cocoș — care poate fi simbolul unei neiertătoare lupte de clasă, abia întrezărită de Creangă —, sărăcia unora alături de nesăturarea și lipsa de scrupule a celor ce au mai mult decât le trebuie. În acest chip privind lucrurile, nu va mai putea părea surprinzător că în *Capra cu trei iezi* chiar, capra este o mamă cu afecțiunile și necazurile ei, care judecă și vorbește așa cum judecă și vorbește orice femeie dela țară: « dacă mă vede că-s o văduvă sărmană și cu o casă de copii apoi trebuie să-și bată joc de casa mea? » și în felul acesta ne lămurim că prin contribuția lui Creangă s'a făcut un mare salt, am putea zice din toate punctele de vedere un salt calitativ, dela poziția față de folclor, pe care o avea Alecsandri și cei din clasa sa încă în această epocă.

În această situație, nu e nici o mirare că pe Eminescu, Creangă să-l fi cucerit din prima clipă. El era « un țăran » autentic, adică tot ce i se părea mai demn de stimă, mai pozitiv poetului. Pe deasupra el era « un țăran » deosebit de dotat, care știa să spună lucruri minunate, producții ale poporului ridicate la cea mai înaltă valoare de artă. Eminescu găsea așa dar laolaltă, țăranul înțelept cu care putea sta de vorbă cinstit, deschis cu încredere și cu nădejde în judecata lui sănătoasă, așa cum n'o făcea cu nimeni din cei dela Junimea, și reprezentantul aceluia geniu artistic popular în admirația căruia el era atâtea vreme. E de înțeles atunci că s'au apropiat, au stat de vorbă și au devenit prieteni, deoarece atâtea îi unea, după cum și-au putut da seama curând. Și este de înțeles de asemenea că Eminescu, pasionatul culegător de folclor care totdeauna fușese pregătit să transcrie producția literară populară pe care o găsea interesantă, cucerit de minunatele lucruri, izvorînd atât de mult din străfundurile folclorului nostru, pe care le istorisea Creangă, să nu mai socotească necesar să le transcrie el, ci să-l îndemne pe acesta să le scrie singur. Așa a devenit Creangă scriitor și se poate spune pe bună dreptate că, lui Eminescu, literatura noastră nu-i datorește numai minunatele lui opere pozitive, dar pe scriitorul Creangă însuși. Nu se poate contesta însă nici că prietenia cu marele povestitor dela Humulești, reîntoarce mai atentă privirea poetului spre elementele folclorice, că, deși de mult germinată, abia sub influența izvorului nesecat de autentică literatură populară care era Creangă, duce el până la capăt poemele sale, în fruntea cărora se așează *Călin*, în care precumpănitoare este influența poeziei poporului nostru.

Legătura dintre acești doi mari scriitori este așa dar, după cum s'a văzut, nu o apropiere superficială prilejuită de cercul Junimii, ci o prietenie puternică la baza căreia stau dragostea pentru popor și pentru literatura poporului, o prietenie cucerită și întărită în afara Junimii, într'o bună măsură în adversitatea ei și a societății burghezo-moșierești, o prietenie care a fost rodnică pentru literatura noastră, tocmai pentru că s'a dezvoltat în aceste condiții prielnice, în permanent contact cu poporul.

ILEANA VRANCEA

DOINELE *)

« Senzațiile, conștiința omului, nu sunt decât o simplă imagine a lumii exterioare și e dela sine înțeles, că o imagine nu poate exista fără obiectul reflectat, acesta din urmă existând însă independent de cel dintâi în care se produce imaginea. »

V. I. Lenin, « Materialism și Empiriocriticism. »

Oglindă fidelă a realităților sociale din țara noastră, doinele, ilustrează perfect teoria leninistă. Ele sunt o imagine a adevăratei vieți a țăranimii muncitoare, viață ce nu are nimic comun cu idilicul pastelurilor lui Alecsandri, sau cu istoria falsificată a asupritorilor.

« Adevărata istorie a poporului muncitor, nu se poate ști fără a cunoaște creația populară orală » — spune Maxim Gorki.

Autoritățile folcloristicii burgheze, profitând de caracterul nestabil al textelor folcloristici au strecurat în culegerile lor, cântece care prin conținutul lor, sunt străine și dușmănoase poporului muncitor; ele sunt antipopulare și intră în folclor numai prin caracterul lor oral. Operele care au la bază în general, unele și aceleași figuri și subiecte, se prelucrează în fiecare grupă socială a populației, într'un fel propriu, specific, oglindind interesele acelei grupe: « Numărul variantelor în folclor, nu se explică numai prin faptul că ele au fost create în timpuri diferite, ci și prin faptul că ele au apărut adeseori într'un mediu social diferit » (A. A. Kaiev, « Istoria literaturii ruse » — manual pentru învățători — 1949.)

Burghezia a avut grijă să « întocmească » și să « îngrijească » culegerile de doine; în comentariile ei, întâlnind acel abuz caracteristic al cuvântului « popor », în dosul căruia căutau să ascundă antagonismele de clasă. Dar aceste antagonisme străbăteau, totuși în culegerile de doine ale folcloristicii burgheze. Și atunci, « specialiștii » în folclor, aveau un răspuns gata pregătit:

« Arta populară, după cum am putut constata, reprezintă nu ceea ce poporul vede, ci ceea ce știe, sau crede că-și poate imagina despre fenomene. » (Al. Dima, « Conceptul de artă populară. ») Căci Dima « constată » de asemeni, că « rațiunea nu intervine de loc

*) Doinile sunt luate din următoarele culegeri: *Tocilescu*, Materialuri folcloristice; *Gh. Dem. Teodorescu*, Poezii populare; *Ceaușeanu și Fira*, Folclor; *Jarnik și Bârseanu*, Doina din Ardeal; *Canianu Mihail*, Doina.

în lanțul mecanismului asociativ al gândirii, ce își vedește neîndoiros urmele în arta populară ». (Pag. 144).

Ceeace Al. Dima afirmă cu atâta seninătate, ni se pare plin de humor. Dar îndărătul acestor afirmații, se ascunde ipocrizia și minciuna, metodele speciale de lucru ale literaților burghezi. Al. Dima, mai afirmă că: « după cum am avut prilejul s'o arătăm, (?) teoria materialismului istoric e prea unilaterală și exclusivistă pentru a o putea aplica cu privire la artă ». Această aplicare i se pare lui Al. Dima, « o greșală de metodă ce nu poate fi admisă ».

După Ov. Densușeanu, folclorul are un rol deosebit: acela de a arăta că în fond, « cei umili », nu merită să fie atât de mult preamăriți: « Preamărind pe cei umili, s'a căutat în schimb a înjosi pe cei ce s'au ridicat deasupra acestor exagerări, judecata noastră e chemată să îndrepte balanța și să îndepărteze erorile care ne-au putut înșela până acum. Primul corectiv al acestei false aprecieri, îl constituie însuși folclorul, care ne va arăta ce preț trebuie să punem pe frazele gata despre sufletul țaranului nostru ». Și Densușeanu argumentează cu o neprefăcută seriozitate: « Se vorbește deseori de dragostea lui de Patrie. Dar datoria către Patrie, obligația de a părăsi pentru un timp interesele proprii, pentru a se ocupa de cele ale Patriei, sunt în general, noțiuni streine minții țaranului. Pentru aceasta, serviciul militar devine pentru el o adevărată nenorocire pe care nu încetează să o blesteme, așa cum rezultă dintr'un însemnat număr de doine ». (*Le folklore*). Și în întreaga sa lucrare, Densușeanu cere « îndreptarea balanței », și se miră plin de nevinovăție, că serviciul militar este considerat de țărani drept o adevărată nenorocire.

Vorbind despre folclorul rus și comentatorii lui, Lenin arată necesitatea « de a revizui toate acestea din punct de vedere social și politic ».

Această necesitate se impune și pentru folclorul nostru, falsificat și interpretat de literații burgheziei. Pornind la această revizuire vom căuta să reliefăm în doine adevărata imagine a lumii exterioare pe care folcloriștii burghezi au ascuns-o susținând că poporul nu vede nimic, ci « el crede că-și poate imagina ».

Vom vedea că țărănimea consideră într'adevăr creația sa ca o imagine a « relelor lumii »:

*« Doamne-mi vine mare jele
Că pe lume-s multe rele.
Rele 'n lume câte-cr fi,
Nu le-om putea povesti.
Da d'un sat om fi în stare
Să ne spunem jelea mare
De urgie și ciocoi,
Că iau pielea de pe noi ».*

Și mai departe:

*« De s'ar afla cineva
Să-mi cetească inima
Ar ceti pân'ar muri
Și tot n'ar mai isprăvi;
Cât necaz și câte rele,
Strânse 'n gândurile mele.
Inima de-amărăciune,
E neagră ca un tăciune
Inima-i plină de-amar
Cum e carnea de pe jar ».*

Vedem deci, că « relele lumii » le vom găsi oglindite în doine, « jelea mare », « urgia » și « năcazul ». Amărăciunea pe care i-o dau « relele lumii » face inima țăranului « neagră ca un tăciune » și « plină de-amar ». Relele lumii îl frământă, și frământările lui țâsnesc în cântecul doinei. De aceea se revoltă împotriva nesincerității celui ce cântă:

*« Cine nu-i mâncat de rele,
La ce foc cântă de jele,
Să mă lese să cânt eu,
Că eu-s mâncat de mult rău ».*

Vedem deci, că răbufnirile necazurilor, ale împlinirii și sărăciei, și-au făcut drum în doină:

*« Eu cu doina mă plătesc,
De bir și de boeresc,
Tot cu doinișoara mea
De povdedă, de belea ».*

Poezia orală oglindește just istoria poporului — adevărul ei constând nu în exactitatea datelor, a locurilor sau a denumirilor, cât în redarea adevărată a caracterelor, a vieții de toate zilele, a atitudinii și a aprecierii de către popor, a unui fapt istoric. Paul Lafargue, acest apropiat discipol al lui Karl Marx, a scris: « Frații Grimm au putut într-adevăr să afirme că n'au descoperit niciun cuvânt de minciună în cântecele populare, iar Victor Hugo să declare că în Iliada nu se întâlnește niciun caracter care să fie înfățișat greșit. Din cauza acestei exactități și sincerități, literatura orală prezintă o valoare istorică; ea poate fi folosită în liniște, fără teamă de a fi indus în eroare ».

Trecând la cercetarea « obiectului reflectat » — adică la studiul vieții sociale, și încercând să ilustrăm în doine această viață socială, constatăm că ea nu se află integrată într'un singur stat; Ardealul, Muntenia și Moldova (mai târziu Principatele Unite), reprezintă în decursul istoriei fiecare în parte câte o organizație cu caractere deosebite, datorită faptului că viața socială românească nu are o singură istorie politică ci mai multe. (Vom urmări aceasta în ecourile pe care diferitele transformări și domenii le-au avut în doinele Munteniei și Moldovei și în ecourile pe care le-au avut războaiele austro-ungare și problema națională, în doinele Ardealului). Însă trăsătura comună a acestor doine rămâne strigătul de jale și de revoltă, căci exploatarea la care a fost supusă țăranimea, a fost la fel de cruntă, indiferent de regiune. Vom reliefa deci, aspectele specifice acestor regiuni. Căci, « nu putem accepta folclorul în afară de timp și de spațiu; este foarte important să învățăm a cunoaște la ce epocă se referă o operă sau alta, și la ce regiune, este important să se stabilească ce pătură a populației a creat o operă sau alta » (N. Crupșcaia, « Opere pedagogice alese » 1938). Însă aceste aspecte specifice, le vom reliefa în măsura în care ne va permite materialul. Căci nu orice ne poate transmite doina: « Inima prea multe știe, n'are gură să le spuie, nici condei ca să le scrie ».

Prin relațiile dintre boieri și țărani, relațiile de exploatare ce aveau un caracter de silă exercitată de o clasă asupra alteia, ne putem explica de unde veneau și ce însemnau « relele lumii » de care era chinuit cântecul doinei. Tema birului, este elementul predo-

minant; birul, cu întreaga serie de dijme, clăci, etc., făceau traiul țăranului obidit, și lipsit de orice bucurie:

« *Biru-i greu, povăda-i grea,
Sărăcuț de maica mea,
Unde mergi și orice-i faci
De belele nu mai scapi
Nicăieri nu mai încapi.
De când trăesc cu necaz,
Piere-mi floarea din obraz,
De când trăesc cu urit
Mi-e obrazul pământit.* »

Viața, are culorile cele mai negre:

« *Ard-o focu l de viață,
Numai scârbă-i, ca și greață.* »

Totuși, în timpul economiei naturale, exploatarea cunoștea o măsură: boierul nu avea de ce strânge prea multe dijme, economia sătească întocmai ca și economia gospodăriei senioriale, fiind naturală, tot ce se producea, era menit consumului local. Exploatarea devine acută, abia în momentul când trece dela gruparea casnică închisă, la economia monetară deschisă. Mizeria iobagilor, creștea odată cu dezvoltarea orașelor și comerțului. Când se ajunge la dezvoltarea comerțului, și la economia bănească, boierimea nu mai cunoaște limita de stoarcere a iobagilor. Țăranii nu aveau bani, sau aveau prea puțini, datorită micului schimb de produse contra monedă pe care-l puteau practica cu târgușoarele din jurul satului (boierii au interzis orice negustorie țăărănească cu orașele). Boierul însă, care avea mai mulți bani (rămas cu oarecare independență politică — tot mai putea să-și strecoare marfa către orașele apusene), împrumuta pe săteni cu banii necesari traiului zilnic al birului, pe care tot el îl strângea. El ajunge astfel stăpânitorul absolut al satului, fiind în același timp și perceptor și cămătar. El este însă în măsură să ceară dijmă din ce în ce mai mare, biruri din ce în ce mai variate și mai grele, zile de clacă din ce în ce mai numeroase, întrebuițând mijloace de constrângere, mereu înăsprite. Doina, ne redă ura clocotitoare și blestemul țăranului pentru cel ce-l poartă prin « sat legat ». Vom observa că rolul de cămătar și perceptor al boierului, reiese clar din doină: ni se vorbește în același timp de « bir » și de « bani pe adunat »:

« *Bată-te crucea, bogat,
Om bogat și făr' de sfat
Că mă porți prin sat legat
Zici că biru' nu ți-am dat
Bată-te crucea, bogat,
Om bogat și făr' de sfat
Toată vara te-am rugat,
Să-mi dai bani pe adunat
Măcar două-trei parale
Că-mi mor copii de foame.* »

« Nicăieri în lume nu se întâlnea o populație mai lipsită de cele trebuitoare zilnicului trai, ca în Muntenia și Moldova », scrie istoricul Xenopol. « Casele lor, erau mai adesea

bordee subterane, sau din părți de nuiiele unse cu lut, fără garduri, fără puțuri, fără grădini ». Doinele întăresc observațiile istoricului :

*« Astă iarnă am iernat,
Intr'un bordeiu dărâmat,
Picături m'a picat,
Crivățul m'a înghețat,
Fumul că m'a afumat,
Roibul că mi-a leșinat. »*

Mizeria l-a hotărît să-și facă singur dreptate :

*« Nu mai poci de sărăcie
Și m'apuc de haiducie
Ca să-mi fac sfânta dreptate
Cu cea ghioagă de pe spate. »*

Și cetele de haiduci colindă satele :

*« Trage podul, măi podar,
Să trec la ăl cărciumar,
Că e putred de bogat,
Și să-i ieu nu e păcat
Să mai dau la cel sărac. »*

Unele doine ardelenesti au făcut pe unii cercetători să afirme că lupta haiducilor a fost națională, iar nu socială din pricina termenului « nemeș » ca și unguri ce revine foarte des în cântecele haiducești :

*« Lumea, țara-mi strigă hoț,
C'am furat eu caii toți,
Dar eu zău nu i-am furat,
Făr' cu stava i-am mănât
Dela nemeșul bogat.
Am lăsat o mânzișoară
Să-și care cu ea la moară.
Și dacă m'o necăji,
Și de-aceia l'oi lipsi.
La sărac oi dărui,
Să aibă cu ce munci. »*

« Deosebiriile naționale, — spune Nicolae Iorga, — de care vorbim așa de mult astăzi, nu aveau în timpul iobăgimii nicio valoare ».

« Apăsarea pe care o sufereau românii n'a fost națională, ci socială ».

Domnii feudali, fie de origină ungară, germană sau română, asupreau și despuiau masele de țărani. În cele mai vechi documente și cronici ce se referă la Ardeal, îi găsim amintiți și pe români și pe unguri, și e semnificativ că, pe lângă nobilii cu numiri unrești, găsim și nobili (cnezi, voievozi) români, pe lângă iobagi români și iobagi unguri. Avem deci, și de o parte și de alta, două clase distincte, căci titlurile de nobleță, moșiile și privilegiile legate de aceste titluri, pe vremuri, nu se dădeau după criteriul enaționalității.

Țăranii români erau asupriți și ei de moșieri, de solgăbirăi (pretori), notari, jandarmi unguri, — precum era asuprit țăranul ungur, în interesul aceluiaș sistem de exploatare. Dar desigur, că pentru unii răsculați care niciodată n'au văzut decât iobagi români și nemeși unguri, a fi nemeș înseamnă să fii ungur, iar termenul iobag se confunda cu termenul român. Ar fi absurd însă, să tragem de aici concluzia luptei între naționalități, tot așa precum din plângerile iobagilor români împotriva unor armeni încasatori de biruri, nu putem trage concluzia luptei dintre români și armeni. Țăranii puteau fi ușori convinși, în regiunile unde elementul unguresc se confunda cu moșierii, ișpanii și jandarmii unguri, că tot răul vine dela asuprirea ungurească. Aprecierea eruditului canonic român Samuel Micu Klein, asupra răsculaților lui Horia (« niște oameni blăstămați cari vroiau să strice nemeșugul »), demonstrează perfect de bine, că solidaritatea nu se creează între națiuni, ci în primul rând între clase.

Țărănimea și-a dat seama totuși că e sclava aceleiași ordini sociale care domnește și la străini:

*« Bogatu' străin
N'are nici un chin
Că dacă-i bogat,
Dumnezeu i-a dat
Ș'are minte 'n cap
Lumea îl cinstește
Și mi-l ferește
Săracu' străin,
O duce 'ntr'un chin
Că dacă-i sărac,
Nimănu-i nu-i drag
N'are minte 'n cap
Nimeni nu-l cinstește
Singur se jelește
Și dacă mai trăește,
Ca doamne ferește. »*

Exploatarea cruntă ce începe odată cu apariția rentei în bani, completată de fiscalitatea ce devine mai apăsătoare sub fanarioți, a făcut ca povara birului să devină din ce în ce mai grea. Greul a fost dus, ca și până atunci, de țărănime, în timp ce privilegiile de scutire ale boierimii au fost mereu sporite. Diversiunea claselor exploatare, voia să demonstreze că cea mai cumplită epocă de lipsuri se datorește doar domniilor străine. Istoricul Xenopol, demonstrează că « fărădelegile sunt mult mai vechi », domniile fanarioți nefiind decât « continuarea stării de mai înainte, datorită mai mult sistemului decât persoanelor », sistemului care consta din « exploatarea poporului în folosul privat al exploatareților, al păturii conducătoare boierești ».

Se vede însă, că țăranul român, și-a cunoscut îndeaproape adevărații exploatare:

*« Nu mi-e ciudă de străini,
Cât de pământeni haini.
Că tu dragă le-ai fost mumă),
Și ei singuri te sugrumă
Și ieu pielea de pe noi,
Și ne lasă la nevoi,
De tipă sufletu 'n noi. »*

¹⁾ Doina e închinată Țării.

Fie din cauza îndatoririlor către boier, de care am vorbit, fie din cauza dărilor ce le sleiau orice putere de plată, țăranii fug peste graniță, « în bejenie », cu miile:

*« Dă-ne Doamne un ger mare,
Să ne facă apa tare,
Ca să înghețe Dunărea,
Să se facă pietricea. »*

Ni se pare de neînțeles. Istoria ne ajută însă, să pricepem sensul acestor versuri. Când era Dunărea înghețată, birurile nu se mai strângeau, ca țăranii să nu mai dezerteze. (*Mihail Roller*, *Istoria României*).

Doinele ilustrează aici cel mai greu capitol din viața noastră socială.

În veacul al XIX-lea, boierul trece la o exploatare directă a pământului, pentru a obține cât mai mult grâu, marfă căutată de negustorii străini.

Zilele de clacă mereu sporite pe care le cer boierii, au rămas un exemplu clasic de supra-muncă. (Karl Marx, în « Capitalul », folosește exemplul statelor dunărene: « Comparația între goana după supra-muncă din principatele dunărene și aceeași goană din fabricile engleze prezintă un interes deosebit, întrucât în munca de clacă, supra-munca posedă o formă de sine stătătoare, perceptibilă în mod material ».

Și mai departe: « La capitalist, goana după supra-muncă se manifestă în tendința de prelungire fără măsură a zilei de muncă; la boieri, ea se manifestă mai simplu, în goana directă după zile de clacă ». Pentru Moldova — constată Marx — dispozițiile sunt și mai grele: « Cele 12 zile ale Regulamentului Organic, exclamă un boier îmbătat de victorie, se ridică la 365 de zile pe an »¹⁾. Și aici, doina ne spune același lucru; din munca sa istovitoare țăranul nu folosea niciun « bob »:

*« Că din holda ce muncesc
Nici un bob nu folosesc
Muncesc tot pentru ciocii
Copilașii îmi stau goi. »*

Așezământul lui Știrbey (1851) care declară pe boieri « proprietari » ușurează condițiile mutării țăranilor de pe o moșie pe alta, aceștia fiind socotiți « chiriași », doina servește și aici de cronică:

*« Pe vremea lui Barbu Știrbey
Puneai plugul unde vrei »*

În versurile ce urmează găsim ecoul reformei dela 1864.

*« Pe vremea lui Cuza
Ii crăpa omului buza. »*

Aruncând o scurtă privire asupra acestei vremi a lui Vodă Cuza, descoperim care au fost motivele care l-au determinat pe țăran să-i dea o astfel de caracterizare. Două teze stăteau față în față cu prilejul reformei agrare din 1864: cea a boierilor conservatori

¹⁾ Aici Marx citează din *Regnault*, « Histoire politique et sociale des Principautés Danubiennes ».

în frunte cu Barbu Catargi, care doreau ca boierul să fie recunoscut drept singur proprietar și teza lui Mihail Kogălniceanu exponent al burgheziei (mai ales a celei legate de industrie) care voia să promoveze puterea politică a burgheziei în dauna moșierimii. Cereau ca o parte din pământ să fie dată țăranilor. Formula propusă era aceea a tierzajului, (împărțirea teritoriului sătesc în trei): $\frac{2}{3}$ țăranilor, $\frac{1}{3}$ boierului). Țăranii nu mai sunt obligați la dijme și la zile de clacă (boieresc). De asemenea, boierul nu mai este dator a da pământul în dijmă țăranilor, pe treimea ce-i aparține.

Legea rurală din 1864 nu este deci o lege de împroprietărire. Boierul nu este supus unei exproprieri în favoarea țăranului, ci se recunoaște țăranilor dreptul lor, la proprietatea acestui pământ pe care și până acum îl aveau în dijmă. Iar pentru a despăgubi boierul de vechile lui drepturi de clacă, țăranii sunt obligați a da răscumpărare în bani. Articolul de lege care spunea că: « Țăranii astăzi supuși clăcii, care sunt așezați pe moșiile statului și ale așezămintelor publice, de orice categorie precum și pe moșiile particulare, să rămână liberi și deplini proprietari pe vatra satelor, pe pământul de pășune, de fânețe și de arături, cei ei posedă sau se cuvine a posedă în virtutea legilor astăzi în ființă » — acest articol este modificat:

« Sătenii cultivatori și proprietari de pământ, rămân liberi a-și regula interesele lor, numai pentru tocmeli de bună voie, și cu caracter temporar ».

Schimbarea modifică cu totul în favoarea boierilor principiul de bază al proiectului, desmcștenind pe clăcași chiar de dreptul pe care-l aveau în timpul atotputerniciei boierești. Pe alocuri, iobagii conștienți că pământurile lor au fost furate, duc procese nefârșite împotriva boierilor, procese în care tot boierul bate și tot boierul judecă:

*« Ani întregi m'am judecat
Și nimic n'am câștigat,
Eu imblam la judecată,
Nevasta-mi zăcea lăsată,
Copiii-mi plângeau pe vatră. »*

Apar renumitele « învoieli agricole ». Pentru garanția respectării lor se fac legi și regulamente speciale, nu în favoarea țăranului, ci a proprietarului. Astfel, proiectul de lege elaborat din Consiliul de Stat din 7 Decembrie 1867, vorbește despre « necesitatea de a se asigura buna credință și exacta îndeplinire a liberelor tocmeli, pentru lucrări agricole ».

Și legea spune mai departe:

« Primarul, prin mijloacele executive de care dispune, va aduce îndată pe datornici la munca pentru care s'au tocmii ». Legile mai prevăd că țăranul va fi obligat să muncească « prin dorobanți » — deci cu forța armată. Deseori, izbucneau conflicte între țăranii și jandarmi. O doină din Moldova arată consecința hotărârilor luate prin proiectele de lege:

*« Foaie verde de măslini,
I-auzi Lițo straja vini,
Straja di la primărie,
N'are frică nici rușini,
Scoală-te di lângă mini,
Țini ușa foarte ghini,
Țini ușa să mă 'mbrac,
Să pun mâna pe-un baltag,
Și să ies în cel ceardac
Și cu straja să mă bat. »*

Pământul s'a împărțit în mod arbitrar. Celor cu patru boi, li s'a recunoscut mai mult pământ, celor « în doi boi » mai puțin; iar celor numiți « toporași », adică fără vite li s'a recunoscut doar dreptul la locul de casă; doinele ne spun cum s'a făcut dreptatea boierească:

** Vai de bietul toporaș
Că rămâne tot calic
Tot calic fără de nimic. **

Pământul primit, era din cel mai prost. Tehnica rudimentară (« niște vite omorite — niște fiare ruginite ») și calitatea pământului, determinau calitatea recoltei:

** Arde-te-ar focu pământ,
Și te-ar bate Domnu' sfânt,
Că ne-ai fost dușman cumplit,
Ce-am semănat n'a ieșit
Semănat-am grâu de vară
A ieșit numai negară.
Semănat-am orz, ovăz
A ieșit mohor din șes.
Semănat-am păpușoiu
A ieșit iarba' n fușoiu. **

Împroprietărirea dela 1864, n'a reușit să îmbunătățească viața grea și plină de lipsuri a țăranului. Speranțele lui au fost înșelate.

** Ard'o focul răzeșie
Eu chiteam că-i boerie
Și numa o scărăcie,
Pentru-o palmă de pământ
Mi-am dat zilele în vânt. **

Traiul obidit și plin de lipsuri al țăranului, recolta proastă, plata despăgubirilor boierești ce nu se mai sfârșeau, sunt redată în câteva versuri de doină, de un tragism impresionant:

** Plătesc, plătesc,
Și nu mă mai răfuesc
Ce-am semănat n'a eșit,
Că degeaba am muncit
Stau în câmp și mă gândesc
Cu ce o să viețuesc ? **

Răspunsul și l-a găsit țăranul apucând calea orașelor. O bună parte din ei, pleacă la oraș, dedându-se ocupațiilor ce nu cercau calificare și unelte. Copiii în special, sunt angajați la târg, unde îi urmărește aceeași crudă exploatare; sentimentul desrădăcinării este perfect oglindit în doine:

** Injunghiat îs di dușmani,
Ca Prutul di bolovani
Rău-i maică prin străini,
Ca desculț prin mărăcini.*

*Frunză verde s'un pelin
Vai di copchilu' străin
Când slujăști la stăpân
Că-i dă bacu'n jumătate
Și bătai nenumărate.
N'avui parte di noroc,
Să hiu cu maică 'ntr'un loc. »*

Ultimele versuri ne dovedesc că și în această epocă, și femeile au luat calea târgurilor — « la stăpân ».

Reforma agrară din 1864 reprezintă un pas înainte în dezvoltarea capitalismului în România prin munca tocmită pe care o institue, și prin masa de iobagi care îngroașă rândurile proletariatului dela orașe. « După 1867, țărănimea se diferențiază într'un proletariat agricol, țărănime săracă, și chiaburi (M. Roller, Istoria României).

Dar opresiunea clasei dominante nu se termina aici. Aveau nevoie de o armată desumanizată, gata oricând la datorie « pentru sfânta moșie strămoșească ». Țăranii trebuiau să-și apere propriile lanțuri:

*« Vai sârmani de noi flăcăi
Cum ne strânge de pe văi
Cu primari, cu vătășei
Și ne duc în primărie
Și ne scrie pe hârtie
Și ne mână ca pe boi,
Și ne tunde ca pe oi. »*

Lenin considera cântecele de recrutare, ca un document de cea mai mare importanță pentru viața și sentimentele poporului. Tabloul cătăniei ni-e prezentat în ade-vărata lui lumină « într'un însemnat număr de doine » așa cum constată infuriat O. Den-sușeanu.

În fragmentul de mai sus, avem imaginea clară a statului burghez asupritor. « Forța publică formată din detașamente speciale de oameni înarmați ce au la dispoziția lor închisori ». Imaginea suferințelor războiului, este tema ce devine cel mai des în doinele ardelenesi, care reflectă efectele războaielor purtate sub steagul austro-ungar.

*« Pe femeile din sate,
Le-au dus în tranșee cu sape
Copii mici au rămas mulți,
Negrijiți și necrescuți,
Copii mulți, femei bătrâne,
Și văduve multe 'n lume,
Săraci oameni dela noi,
Când au plecat la război,
Și-au lăsat grâul în câmp
Mame și soții plângând
Și-au lăsat plugu 'n ogor,
Copii mici în urma lor. »*

Pustietatea satelor, și încetarea oricărei pulsații de viață, este sugestiv redată:

*« Primăveri câte-au trecut
Decând bărbați n'am văzut
Ținând de coarne de plug
Foaie verde trei grante*

De când tunurile bate
 Numai vezi feciori la sate
 Numai maice supărate
 Și neveste obidite,
 Nu mai vezi feciori jucând
 Numai măicuțe plângând
 Nu mai vezi jocuri și râs
 Făr' numai jale și plâns. »

Chinurile taberei de răniți — aspectul îngrozitor al tuturor vieților amestecate într'o singură moarte, creează o atmosferă apăsătoare:

« Săraci feciori de români,
 Doamne mulți sunt fără mâni,
 Dar mai mulți fără picioare
 Unii mor, alții trăesc
 Dar mai mult se chinuesc
 Și cel care mai trăește,
 Foarte rău se chinuește
 Și tare se jeluește,
 Zice că nu-i-ar fi greu,
 De-ar fi singur capul său,
 Dar are acasă soție,
 Și întreaga familie
 Și are părinți slăbiți,
 Și copii necrescuți
 Și n'are cin' să-i grijească,
 Pâinea să le-agonisească
 Și el trage ca să moară
 Sub răchita roșioară.
 Așa trage de cu milă,
 Sărmanul n'are lumină.
 Și în loc de cântec sfânt,
 Croncănesc corbii prin vânt
 În loc să tragă clopotele
 Bubuesc tunurile
 De răsună dealurile
 Și nu plânge nimenea
 Decât frunza și iarba. »

E spectacolul unei omeniri rănite, neputincioase în fața dezastrului, silită să meargă înainte cu oricâte jertfe, cu oricâte pustiiri, fără să știe pentru cine, și pentru ce; nu știe măcar încotro e mânată:

« Mult mă 'ntreabă inima,
 De știu unde-i Italia,
 Țara unde-i bădița.
 Eu i-am spus inimii mele,
 Că nu știu, și nici n'oi mere. »

Războiul pe care-l purtau nu era al lor, ci al celor « ce-i mânau ca pe boi », « cu primari și cu vătășei ». Moartea nu le venea totdeauna din partea armatei străine, ci din partea celor ce s'au servit de ei:

*« Cade, cade, albă floare,
Pe la urme de răspânte,
Peste proaspete mormânte,
Pe morminte înstreinate,
De cătane împușcate,
Impușcate pe la spate,
Nu de glonț dela dușmani,
Ci de glonț de căpitan. »*

Cătanele care trebuiau să făurească victoriile, [cătanele cărora preoții le promiteau fericirea vieții de apoi, erau împinse înainte pentru salvarea « patriei » exploatatorilor. Ceeace nu ne spune istoria oficială a timpului ne spun doinele: poporul își dă seama că războiul nu înseamnă acelaș lucru pentru oaste și pentru căpitan:

*« In marginea satului
Este-o casă șindrilită
Pentru căpitan gătită.
Căpitanu-așa zice:
Lasă oastea să pornească
Cum o pute să răsbească. »*

Căci căpitanul are misiunea lui: el trebuie să facă număratoarea morților:

*« Căpitanul din companie,
Numa' toată ziua scrie
Scrie, scrie pe hârtie
C'au pierit feciori o mie
O mie și două sute
Tot tinerele răgute
Tot răgute ne 'nvățate
Ce-s mânate dela spate. »*

Situația poporului din timpul regimurilor burghezo-moșierești, reiese clar din câteva fragmente de doină. Sunt fragmente de istorie, care constituie un puternic act de acuzare pentru istoria oficială a magnaților și asupritorilor, pentru frazeologia lor patriotardă, în dosul căreia căutau să ascundă cumplita robie a războaielor în care târau, masele analfabete și roase de mizerie; gloata murea pentru goana după avere și putere a celor ce se credeau destinați să stăpânească.

Mica ceată a potențailor, îngrădiți de tunuri și mitraliere, nu avea altă misiune decât să ceară adăpost « într'o casă șindrilită », să transforme viețile, « răgutelor ne 'nvățate » în cifre așternute pe hârtie, și să « iscodească » arma ucigătoare:

*« Tunul armă vestită,
De răi oameni iscodită.
Prăstie moarte când lovește,
Mulți feciori el prăpădește »*

Căpitanul va avea grijă « să scrie — c'au pierit feciori o mie ».

Dorința de pace a poporului, răbufnește în doine, prin impresionante accente de revoltă:

*« Impărate, împărate,
Pune pace, nu te bate,
C'or cădea pe capu-ți toate,
Nu te-or bate tunurile
Ci te-or bate lacrimile
Lacrimile maicilor,
Și ale surioarelor
Ș'ale mândrușoarelor
De dorul voinicilor. »*

Și lacrimile maicilor, « ș'ale surioarelor », « ș'ale mândrușoarelor » se întruneau în aceeaș ură și în aceleași blesteme :

*« Vai de mine rău mă tem,
Rău mă tem și ti blestem,
C'am un băiat tinerel,
Ș'oi rămâne fără el.*

*Ș-am avut un frate drag,
L-a jurat Neamțul sub steag,
Și acum departe-l duce,
Nu le-ajute sfinta cruce. »*

Dialogul dintre flăcăul care pleacă pe front și mândra care-l roagă să rămâie, e impresionant prin simplitatea argumentelor și tragismul lor:

— *« Bade, bădișorul meu,
Dragul meu, binele meu,
Lasă bade nu te duce,
Că te scald în lapte dulce.*
— *« Mândră, mândruleana mea,
Draga mea, comoara mea,
De m'ai scălda și 'n vinars,
Și tot trebui să te las.
C'astă lume-i cu năcaz
A venit o grea poruncă,
Ce de dragoste n'ascultă,
A venit o grea urgie,
Ce de dragoste nu știe. »*

Să aruncăm acum o privire asupra vieții « mamelor, surioarelor și mândrelor », care-și plângeau fiul, fratele și soțul — blestemând războiul.

În cadrul vieții sociale femeia a fost supusă aceleiaș sclavii și aceleiaș ignoranțe în care era ținut bărbatul. Deaceea strigătul lor de pace era neputincios să potolească

nebulia războinică. Femeia n'a îndurat o singură robie; pe lângă dualismul monstruos, stăpâni-stăpâniți, ea era încadrată și în celălalt dualism — « bărbat-femeie ». Ea a îndurat și robia casnică și cea economică:

*« Măritatu-i jug de fier,
Până-i muri ești cu el.
Că muncești, muncești, muncești,
Și tot nu mai prididești. »*

Considerată ca o proprietate a bărbatului, ea și animalul domestic bătut, era un « lucru util », ea trebuia să îndeplinească anumite funcțiuni:

*« Tinerea m'am măritat,
Rău bărbat am căpătat
Când dă 'n câine,
Dă și 'n mine
In câine dă numa odată
Pe mine rupe-o lopată.
Și secerai pân' la prânz,
Tot cu lacrimi și cu plâns
Și secerai până 'n sară,
Și mâncai pâne-amară. »*

Sau:

*« Foaie verde de bujor,
Pus-am gândul să mă 'nsor
S'aduc mamei ajutor,
S'o trântască de cuptor
Și de vatră câteodată
Când o fi mai împăcată. »*

De cele mai multe ori, prejudecățile și banul primau în alegerea tovarăsei de viață:

*« Foaie verde trei lalele,
Mă 'nsurai să iau muiere
Mă bucurai la avere
Și luai mama mamei mele. »*

Totuș, relațiile de exploatare și de târg ce existau între femeie și bărbat, puteau fi răsturnate, de omul cinstit ce nu înțelegea să se robească banului și minciunii:

*« Lămâioară 'nrourată,
Mândruleana mea-i bogată;
N'are bani, n'are pământ,
Are gură și cuvânt. »*

Preoțimea, intermediara autorizată pe care clasa stăpânitoare a pus-o între mulțime și Dumnezeu, constituia un alt exploatator al satelor. Poruncile și daniile pentru mântuirea sufletului îngrășau buzunarul « diacului ».

*« Iaca iar vine diacul
De mai sărăcește satul
Că umblă din țară 'n țară,
Cu lenea la subsuoară
Că diacu ți ca dracu
Când aude clopotu
Țipă plugu 'n buruene
Și se duce la pomene. »*

Nu totdeauna sentimentul religios al țăranului a putut fi utilizat:

*« Mânca'v'ar câinii părinți
Fără inime fierbinți, etc. »*

Dar nici diacul care-i promitea viața de apoi, nici războaiele care voiau să-i arate dușmanul peste graniță, nu au reușit să ascundă țăranului, adevăratul dușman. Cortegiul de suferințe l-a învățat că biserica, armata și legile boierilor, nu sunt pentru el, ci împotriva lui.

În pofida tuturor diversasiunilor naționale, în pofida vânturării problemei străinilor, mijloc de a găsi țapi ispășitori pentru toate relele din țară, țăranimea muncitoare a învățat să-și cunoască dușmanul, « șerpe otrăvit »:

*« Vreau să mori ca și un câne,
Că ți-am zis ades, stăpâne,
Nu-ți mai bate joc de mine
Că te-or prinde 'n lumea mare
Și te-or călca în picioare
Ca pe-un șerpe otrăvit
Ca pe-un dușman neîmblânzit
Să-ți dau măciuci să te moi
De pele să te jupoi
Ca să 'mbrac cu pelea ta
Pistoalele și flinta
Vântul să nu le pălească
Ploi să nu le ruginească
Ochiul să nu le găsească. »*

O ură puternică țâșnește din versurile doinei, ura împotriva celui ce-l storcea de vlagă. Contrazicerile dintre țăranimea muncitoare și exploatatorii satelor se adâncesc tot mai mult. Veacurile de asuprire burghezo-moșierească, mijloacele de constrângere noi, — primarul și jandarmul — « cei doi » cum îi numește Ion Păun Pincio într-o poezie, au făcut ca scăparea găsită în haiducie să nu mai fie posibilă. Țăranimea muncitoare își dă seama că « cei doi » ocrotesc sub pavăza legii libertatea jafului boieresc. Răscoalele l-au făcut pe țăran ca

*« Din cerul plugului
Să fac armă murgului
Și din cerul cel mai mare
Să fac teacă la pistoale. »*

După veacuri îndelungate de trudă și chin, țărănimea își dă seama că sfârșitul exploatării se apropie. În locul jeluirilor fără speranță, în unele doine găsim licăririle omului care începe să vadă drumul, care știe unde va trebui să lovească, atunci când va veni « vremea ».

« Blestemaților ciocoi
Doar voi ne-ați mâncat pe noi
N'o veni vremea de-apoi
Să punem primar din noi
Să vă judece pe voi
Să vă bage la zăvoi? »

« Vremea de-apoi » a exploataților pe care o aștepta țărănimea muncitoare a venit. Muncitorii ogoarelor se ridică astăzi și judecă pe cei ce i-au împilat:

« La o parte voi bandiți
Până acum ne-ați mâncat fripi,
Dar acum s'a isprăvit
Neam de șerpe otrăvit.
De acum nu vă mai mare,
Să vă faceți voi avere,
Nici avere, nici palate
Clădite cu strâmbătate,
Clădite pe-a noastre spate. »
(Culeasă dela Pavel Dudaș,
com. Ineu-Arad)

Noua poezie populară care se plămădește în satele noastre, este o urmare a preferențelor adânci prin care trece astăzi satul, și a transformărilor ce se produc totodată în conștiința țărănimii muncitoare. În cântecele primelor gospodării colective, pulsează viața nouă care se clădește la sate:

« Foaie verde trei migdale,
Avem stații de tractoare
Care ară pe ogoare,
Lucru 'n colectivitate
Pentru a noastră libertate.
Duduie mașinile,
Și răsună văile,
Se treeră clăile
S'aducă luminile,
Să mărim hambarele
Să cuprindă carele,
Să cuprindă ogoarele,
Cu grăul ca soarele. »

În cuvinte simple, țărănimea muncitoare își cântă dragostea și recunoștința pentru Partidul drag, care o învață să-și pună temelii unei vieți noi:

« În frunte muncitorimea
Se usucă ciocoimea,
Foaie verde trei alune
Ei ne sugrumau prin dijme,

*Tot cu dije și cu clacă,
 Ne-au mâncat a noastră viață,
 Doru nostru a fost dor mare,
 Când priveam peste ogoare,
 Și atât pământ munceam,
 Și cu lacrimi îl udam.
 Foaie verde foi de fag,
 Ne-a venit Partidul drag,
 Foaie verde matostat,
 Și de rele ne-a scăpat.
 Astăzi pe-al nostru pământ
 Facem mare legământ.
 Și mai aprig să muncim,
 Țara să ne-o înflorim,
 Să 'nflorim Republica
 Că noi stăpânim în ea .»*

Sunt cuvinte simple, dar ele cuprind bilanțul unei întregi epoci istorice, de frământări, de chin, de luptă și izbândă.

Critica burgheză a încercat să demonstreze că jalea doinei este specifică poporului român, că fatalismul și fondul de jale al producției populare românești, sunt notele dominante veșnice ale acestei lirici « expresie a primitivității » (Al. Dima, « Conceptul de artă populară »). Și folcloristica burgheză, se mândrea cu « jeluitoria doină », creația specifică poporului român. De ce jelește doina? Explicația era simplă: « fatalismul poporului român », « supunerea în fața soartei », « asuprirea străinilor », etc.

Pentru noi semnificația doinei e uriașă. Sunt fragmente de istorie care reușesc să ne dea imaginea reală a vieții sociale. Doinele ne arată că viața chinuită a țăranului, exploatarea cruntă la care a fost supus, au fost motivele care i-au umplut de jale cântecul.

Hotărâtorul moment istoric pe care-l trăiește astăzi satul nostru, a imprimat pecetea vieții noi în creația populară. Această pecete a vieții noi, face ca doina de jale « veșnicul specific » al poporului român să fie astăzi pe cale de dispariție, deoarece paralel cu dispariția exploatarei, factorul generator de chin și de jale, cântecul popular oglindește viața liberă, munca rodnică și bucuria de a trăi.

ALMANAHUL LITERAR AL UNI- UNII SCRIITORILOR DIN R. P. R., FILIALA CLUJ¹⁾

Nr. 1 al Almanahului literar apare cu prilejul sărbătoririi a 70 de ani dela nașterea genialului conducător al oamenilor muncii din lumea întreagă, Iosif Vissarionovici Stalin. Caracterul omagial e strâns legat de «necesitatea apariției unui periodic literar de limbă română în Ardeal, care să înlocuiască vechea formulă a volumului antologic», necesitate impusă, după cum se arată în cuvântul înainte al redacției, de:

«creșterea cadrelor scriitorilor clujeni, în urma transformărilor adânci și neîncetate care se petrec în viața noastră culturală, precum și de dragostea masei pentru literatura nouă care le oglindește preocupările de fiecare zi».

Almanahul literar tinde să fie: «un instrument de ridicare și stimulare a noilor talente, care să îmbogățească numărul scriitorilor patriei noastre și o armă care să figureze cu cinste în arsenalul celor ce muncesc în Republica Populară Română».

Acest prim număr al Almanahului poate sta cu cinste alături de bune numere ale revistelor bucureștene. El e bine încheiat, are o justă orientare asupra problemelor celei mai fierbinți actualități. Angajamentul

pe care redacția și-l ia de a face din el un instrument de ridicare și stimulare a noilor talente care să îmbogățească numărul scriitorilor patriei noastre, pare astfel pe deplin îndreptățit. Observăm însă în alcătuirea sa unele lipsuri pe care vom încerca să le arătăm aici. În primul rând o lipsă de echilibru în ceea ce privește repartizarea materialului. Poezia, de pildă, e deosebit de abundent reprezentată. Cu toate că în acest moment al dezvoltării noastre literare, poezia predomină, credem că ea trebuie să predomine prin însușirile ei calitative (exprimând mai avântat măreția zilelor prin care trecem) și nu cantitativ.

Poezii clujeni slăvesc pe tovarășul Stalin cu prilejul împlinirii a 70 de ani de viață. Poemul lui Emil Isac: «Scrisoare către Stalin», are un conținut omagial. Poetul descoperă slăbiciunile vechei sale poezii, care «lăuda visul, lăuda liniștea și flăcările din vatră», pentru a constata că acum lirismul său s'a limpezit și și-a găsit punctele reale de sprijin:

*Stalin! Astăzi în loc de palide muze
Invoc numele tău pe vinetele mele buze.
M'ai învățat în loc să preamăresc bucurii
de odinioară
Să mă gândesc la milioanele de oameni
frați ce nu vor să moară.*

O suită de gesturi oarecum declamatorii însoțește totuși poezia lui Emil Isac, care are însă elan și căldură.

¹⁾ Revistă lunară de cultură, anul I, Nr. 1, Decembrie 1949.

Limpede, puternic, răsună poemul lui Miron Paraschivescu «*Și iată veni ceasul*»:

*«Și iată, veni ceasul, când în față
Poți măsura epoca pe o viață
Și în fâlăitului roșului drapel
Ce tuturor ne este far și fel,
Simți cum palpită inima din el
A omului cu nume de oșel».*

Poemul lui Victor Felea «*Marele Prieten*», îl arată pe Stalin: «*omul care mereu veghează și toate drumurile duc spre el și toate gândurile noastre luminează*». Ion Brad îl cântă pe «*corăbierul viitorului*»:

*Uriașa navă ce vâslește,
Prinsă 'n lunecuşul apei lin
Nu se 'nclină, o călăuzește
Marele corăbier, Stalin...*

Temele celorlalte poeme sunt: lupta pentru pace, lupta de clasă la țară, bucuria oamenilor muncii în fața unei vieți mai bune.

A. E. Baconski, în poemele sale scrise în largi versuri evocatoare, leagă ideea luptei pentru pace de întâmplări din viața de toate zilele, reușind să ne dea, în felul acesta, imaginea luptei internaționale a popoarelor împotriva unui nou războiu.

Poemul lui Cornel Bozbici «*Iți amintești*» evocă aspecte din ultimul războiu pentru a le opune perioadei de creștere prin care trece țara noastră.

Deși unele poeme nu au o suficientă combativitate, cel mai de preț lucru e faptul că toți acești poeți caută cu înfuriere notele lirismului lor propriu pentru a exprima stări de lucruri reale care se impun cu sinceritate și putere sensibilității lor de adevărați artiști ai Republicii noastre.

În poemul «*Roata morii*», poetul Ioanichie Olteanu ne arată că într'adevăr roata morii se învârtă, dar nu așa cum ar vrea reacțiunea, îndărăt; ea se învâr-

tește înainte, împinsă de puterea de neînfrânt a clasei muncitoare:

*Se 'nvârtește roata morii
pe sub viscole și ploii
prin înfrângeri și victorii —
vânzătorii, trădătorii,
către foame și război:
se 'nvârtește roata morii
da 'nainte — nu 'napoi.*

*Se 'nvârtește roata morii
chiar așa precum ziceți
dar pe voi, provocatorii,
vă zdrobește sub lopeți...*

Ion Horea în «*Balada înșămânțării grâului de toamnă*», face un tablou al vieții triste a țăranilor săraci pentru a-l opune vieții luminoase de astăzi:

*Fraților, vă chem pe toți cu voce tare:
Să pornim înșăurați în vâlul toamnei
senine
Și să ascundem jarul grâului bine
În brazda fierbinte a celor patru hotare.*

Aurel Rău în «*Balada cu chiaburul și pândarul*», zugrăvește vigilența țăranilor săraci, care demască pe chiaburul Toader Secară în momentul când acesta vrea să incendieze pădurea dela marginea satului.

Proza e reprezentată de către tânărul scriitor D. Mircea, autorul nuvelei «*Candin*», prozator viguros, care zugrăvește în nuvela «*Răfuceli*», aspecte tipice ale conflictului social la sate în perioada anului 1941, atunci când țara noastră a fost târâtă de imperialiști în războiul de jaf împotriva Uniunii Sovietice.

Articolul «*Eminescu după 60 de ani*», semnat de Radu Trifan, dă dovadă de neadâncire a subiectului. Deși în general nu sunt greșeli de interpretare, articolul e scris încălțat cu pretenții de stilist încercat. Am putea cita unele fraze care să exemplifice această afirmație: «*Despre celelalte poezii ale lui, care se structurează pe ideea desamăgirii în dragoste, pe lângă faptul că mustesc de culoarea unei epoci wertheriene, am înclina să credem că ele pot fi considerate drept clipe de răgaz, intermezzouri pe care și le acordă poetul*

înainte de a porni la construirea altei lucrări cu care să lovească din nou în căinoasa inimă a asupritorilor». Articolul nu numai că nu aduce nimic nou, dar prezintă chiar o serie de exagerări care trebuiau eliminate de către colectivul redacțional.

Atitudinea noastră împotriva ațățătorilor la război e învestmântată în cuvinte limpezi în alocuțiunea: «Arma atomică, armă a păcii», semnată Pavel Apostol.

Critica e reprezentată de Corneliu Remgan prin eseuul său «Naționalism și cosmopolitism în cultura română», în care ideile juste sunt înăbușite de fraze de multe ori lăsate la jumătatea drumului. Credem că materialul acestui eseu ar fi trebuit mai bine ordonat, organizat și limpezit. E cu totul confuză explicația care se dă formulei reacționare «cultură majoră». De asemenea studiul e lipsit de exemplificări concrete.

Foarte interesant, plin de prețioase informații, eseuul lui Marodi Peter asupra literaturii maghiare din R.P.R. Pornind dela observația făcută în «Lupta de clasă» Nr. 3/1949, în care se atrăgea atenția scriitorilor maghiari asupra faptului că preocupările lor sunt prea strâns legate de lupta de clasă dela țară, autorul ne arată că între timp, scriitorii maghiari au adâncit și alte aspecte ale realității noastre sociale atât în poezie cât și în proză. Interesant de asemenea, articolul lui Miron Paraschivescu despre «Umanismul sovietic». Sunt puși față în față eroii unei civilizații și unei culturi capitaliste în plină înflorire (Guliver, Robinson), dar a căror trăsătură fundamentală e izolarea, singurătatea și eroii născuți într-o eră socialistă, al căror caracter fundamental e integrarea în colectivitate (Alexei Meresiev din «Povestea unui om adevărat» de Boris Polevoi), pentru că lumea socialistă e lumea în care «omul e parte și întreg, moleculă și centru, în care zidurile și cătușele închiderii în sine sunt sfărâmate; oamenii acestei societăți se simt cu toții frații și fiii unei familii unite». În articolul său «Moștenirea literară», Dumitru Micu analizează pe scurt problema reconsiderării clasicilor.

Rubrica de recenzii e de asemenea bine reprezentată. Recenziile semnate de Petre Hossu, Radu Trifan, Tudor Crișan, Petre Stroia, Har Grămesu, se ocupă de ultimele cărți de poezie și proză apărute în Editura pentru literatură și artă a Uniunii Scriitorilor din R.P.R. Recenzienții dau dovadă de obiectivitate și seriozitate și de informație precisă. Trebuie să semnalăm totuși unele inadvertențe sau unele concluzii grăbite ca de pildă în recenzia lui Petre Hossu asupra romanului «Bijuterii de familie» de Petru Dumitriu. Se afirmă aici: «Bijuterii de familie» este doar un început în literatura noastră nouă... și va rămânea doar atâta vreme câtă nu vom avea încă un roman mare pe măsura anului măreț și glorios (1907)». Această carte nu e doar un început, ea e o operă de o reală valoare literară, care-și poate păstra valoarea și în viitor. Remarcăm de asemenea că e absentă cartea sovietică la rubrica «recenzii». Cu toate slăbiciunile pe care am încercat să le notăm, Almanahul literar al Uniunii Scriitorilor din R.P.R., filiala Cluj, așa cum se prezintă în primul lui număr, e o deosebit de importantă contribuție, un pas înainte spre adâncirea muncii de creație artistică, a acestei munci care trebuie să ducă la alcătuirea unei opere artistice de înaltă valoare, în care să se reflecte cât mai veridic și mai profund revoluționarele transformări prin care trecem.

Petre Luva

ION CREANGĂ: «OPERE ALESE»¹⁾

Coincizând aproape cu aniversarea centenarului lui Mihail Eminescu, evenimentul comemorării lui Ion Creangă, departe de a fi fost adumbrit, a reprezentat un prilej de reconsiderare critică a marelui povestitor, încă cu mult înainte de data propriu zisă a împlinirii a 60 de ani dela moartea

¹⁾ Editura de Stat, Buc., 1949. (Cu un studiu introductiv de Petru Dumitriu).

sa. Studiul « Ion Creangă și basmul rusesc » al lui Barbu Lăzăreanu, tălmăcirea nouă a basmului « Harap Alb », în suita de balet al lui Alexandru Jar, ca și numeroase alte manifestări în același sens, mărturisesc interesul care a înflorit din nou în jurul operei lui Ion Creangă și dragostea cu care poporul muncitor privește astăzi mai mult ca oricând pe scriitorul realist, pe neîntrecutul povestitor.

Apariția unui volum de « Opere alese » în Editura de Stat, face parte din campania de reinterpretare și valorificare a clasicii noștri, campanie inițiată și îndrumată de Partidul clasei muncitoare.

Prefața lui Petru Dumitriu la « Operele alese » ale lui Ion Creangă, se deschide cu o observație asupra denaturării operei acestuia: « Chipul lui Ion Creangă ne-a fost transmis de secolul trecut și de deceniile din urmă schimonosit de o interpretare care dacă era deosebit de bine voitoare, suferea de îngustimea și falsitatea perspectivei criticii literare burgheze ».

Petru Dumitriu arată cum Junimea a acreditat imaginea unui Creangă pitoresc și capabil să impresioneze nervii blazați ai « rafinaților », prin puritatea sau « ingenuitatea » țărâniei lui. În adevăr, în desfătarea rece cu care un Titu Maiorescu, pretinsul protector al celor doi prieteni Eminescu și Creangă, asculta glumele și mășcărilor învățătorului răspopit, citim ușor disprețul boierului față de « grosolanăia » spiritului opincarilor. Iar în zămbetul cu care același patron tolera în casa lui și în literatură limba ascutită și umorul gras al scriitorului, se simte intenția perfidă a moșierului de a amăgi « gloata » cu iluzia că îi înțelege și iubește puterea de creație neistovită.

Creangă nu s'a lăsat înșelat de aerele primitoare ale Junimii, opunând acestei confrerii searbede și arogante, toată vigoarea trupului și minții sale, odată cu simplitatea și cinstea sa de om « din popor ».

În acest sens, Petru Dumitriu menționează ca semnificativă nu numai atitudinea scriitorului, de persiflare ocolită, dar permanentă, a ifoselor Junimii, în rapor-

turile lui directe cu aceasta, dar și « rezistența sa politică » (în capitolul « Creangă și Junimea », p. 24—25). Utilizând mărturiile lui Iacob Negruzzi și ale lui Ion Dafia, comentatorul lui Creangă, el dovedește cât de « încăpățânat și gălăgios » era refuzul « popei » de a-i sprijini pe conservatori. Creangă... junimistul, votând împotriva moșierilor, alegea pe aceia ale căror lozinci sunau cel puțin mai democratic decât « principiile » Maiorescului. Așa se explică pentru ce îl trăgea inima către o grupare obscură care, continuând câteva din ideile politice ale lui Simeon Bărnuțiu, programa un naiv republicanism. Creangă, departe de a fi fost un sceptic sau un apolitic, ținea ritos să-și afirme calitatea de cetățean, alăturându-se unor oameni ale căror sentimente îi păreau în orice caz mai curate decât acelea ale lui Titu Maiorescu, — personalitatea cu al cărui prenume, mucalitul Creangă își botezase una din nenumăratele lui pisici!

Evident, lipsa de adeziune și chiar ostilitatea lui Creangă față de concepțiile junimiste, nu trebuie să ne ducă la concluzia că autorul lui « Moș Ion Roată » se situa pe pozițiile cercurilor muncitorești care se închegau și înmulțeau tocmai atunci. Limitele mentalității clasei sale, a unei țărâni care deși sărăcea treptat, nu rămânea mai puțin răzeșă în năzuințele ei, l-au împiedecat să cunoască mai temeinic clasa muncitoare și viziunea ei despre viață și să aprecieze rolul ei de conducător al luptei țărânimii. Dar autorul prefeței se află pe calea justă, atribuind « anticlericalismul » lui Creangă răspopitul, influenței « Contemporanului », căci în mod obiectiv mișcarea muncitorească a ușurat scriitorului lămurirea multor probleme care-l frământau și pe care avea să le zugrăvească în opera sa.

Dacă conduita de fiecare zi și aspirațiile politice ale lui Creangă erau încă vagi și confuze, în schimb izvorul lor era foarte limpede. Țăranul din Humulești, în amintirea căruia răbufnește tradiția răscoadelor semenilor săi și care a asistat cu ochii lui la transformarea Humuleștilor dintr'un « sat vechiu răzășesc... cu gospodari tot

unul și unul...», l' ptr'un «sat fără căpătăiu», a protestat descori împotriva împilării boierești, a umilinții la care latifundiarul îi supuneau pe muncitorii agricoli. (E perioada în care năvala capitalismului la sate sfărâma «unitatea» satului).

Prefațatorul subliniază caracterul de clasă care străbate opera lui Ion Creangă, spunând: «Și dacă răsetul modern și cu o umbră de batjocură era singurul semn manifestat la Junimea, apoi în *operă* există uneori accente adânci, alte ori o vervă biciuitoare care ridică în lumină chipul sleit de exploatare al muncitorului agricol și totodată patima boierească, lăcomia, trufia, răutatea și împietrirea inimii, desumanizarea». Fără a fi așa dar produsul unei răsvrățiri conștiente, opera dascălului în «haine de siac cu noateni» conține într'însa mulți ghimpi înveliți cu dibăcie, dar care nu înțepă mai puțin adânc «carnea putredă» a orânduirii burghezo-moșierești.

Eroii pozitivi, reali și închipuiți din «Amintiri» și «Basme», «cârtesc», pieziș, însă cu tâlc bogat, împotriva moravurilor și practicilor societății exploatare; împotriva demagogiei oratorice (oratorul e ca «ciubotarul care coase mereu, fără să facă nod la ată»); a inculturii și a lipsei de igienă publică, favorizate în România oligarhică; ca și împotriva samavolnicilor săvârșite de organele puterii în Stat. În legătură cu acest din urmă aspect al trecutului arbitrar până la brutalitate, ținem cu toți minte scena «recrutării»: «Pe bădița Vasile îl prinsese la oaste cu arcanul, îl cetluiau mereu zdravăn și-l puneau în cătuși să-l trimeată la Piatra».

Morala țaranului răzeș, întemeiată pe hărnicia gospodărească, pe modestie și cordialitate în relațiile dintre oameni, a inspirat lui Creangă aspre dojeni la adresa moșierimii și în general la adresa «stăpânirii» și a intermediarilor ei nesuferiți. Creangă își rostește apăsător indignarea împotriva boierului trufaș, care jignește demnitatea unchiașului Roată («Moș Ion Roată și Cuza-Vodă»); ridiculizează pe boierul hapsân și meschin (în Ivan Tur-

bincă); zugrăvește în trăsături iuți de caricatură, tipul tiranului stupid și rău (Împăratul din «Harap Alb», «Scaraoțchi», din «Dănilă Prepeleac» și lupul din «Capra cu trei iezi», etc.).

Semnificativ de asemeni pentru substratul de clasă care stă la baza poziției progresiste a marelui prozator, cât și pentru întinderea «câmpului de acțiune» al satirei sale, este că duhul lui ironic nu cruța nici pe chiaburii satului și în general pe cei care jinduesc după plocoane, căpățuie și putere. Bogătanii, femeii sau bărbați, sunt cimotoii bune cu boierii, la fel de zgârciți, pizmăreți și acri ca și cei de «neam». (Îi întâlnim în «Amintiri», în «Soacra cu trei nurori», «Punguța cu doi bani», «Acu! și barosul»).

Cât de tendențios se simțea Creangă în «născocirile» sale, reiese chiar din aparențele nevinovate sub care s'a ascuns. Spre a abate suspiciunile cenzorilor dela adevăratul obiectiv al intențiilor sale mușcătoare, Creangă și-a acoperit în primul rând propria sa față cu masca «țaranului prost» și respectuos cu «mărimile»; în al doilea rând a făcut să se creadă că opera lui n'ar cuprinde decât scorneli hazlii și gratuite. Astfel cele mai adesea personajele lui sunt travestite în animale (capre, iezi, lupi, porci, cocoși), sau în trăsăturile figurilor din miturile populare (Scaraoțchi, Harap Alb) sau pur și simplu în straiile unor țărani atât de elementari, încât par desprinși din epoci arhaice sau ireale; șiretlicuri pe care le întrebuințase înaintea lui — Budai Deleanu și Anton Pann.

Critica burgheză interesată să nu se deslusească *fondul* critic al creației sale, a ti-luit o legendă în jurul lui Creangă, prefăcându-l pe agerul humuleștean într'un soi de măscărici la mese domnești, recunoscând doar că era înzestrat cu o fantezie năstrușnică și o gură slobodă, cu o memorie folclorică uluitoare și... un talent de narator inepuizabil. În compoziția acestui mit buf, intră și părerea că din opera sa ar lipsi lupta de clasă, între personajele bune și rele domnind armonie, și că ironia sa ar fi abstractă, vizând omul ca noțiune generală și nu anumite categorii sociale.

Combătând insinuările criticii estetice, trebuie accentuat asupra ecourilor vii și acute stărnite de antagonismul dintre asupriți și asupritori în «snoavele» lui Creangă. Iar din examinarea schițelor «Moș Ion Roată și Unirea» și «Moș Ion Roată și Cuza-Vodă», se constată prezența a încă unei note caracteristice lui Creangă, și sugestivă în același timp pentru poziția de clasă a acestuia. E vorba de seriozitatea (amară uncori), cu care așa zisul păcălici privea frământarea lumii contemporane și a țărânimii în special. Ion Creangă, nepotul lui David din Pipirig, care trduse ca să-și mențină casa, deși nu fusese un «unio-nist», știa prin instinct de clasă, că întreaga pătură rurală vedea în Unirea Principatelor și un prilej de satisfacere a nevoii de pământ și în genere de ușurare a traiului ei tot mai crâncen. De aceea Creangă a pus în portretizarea lui Moș Ion Roată, exponent al țărânimii în Divanul ad-hoc, toată simpatia pe care i-o trezea dreptatea convingerilor deputatului, dârzenia și nobila lui simplitate. Bătrânul Roată apare un luminos purtător de cuvânt al țărânimii, priceput să-i apere interesele și mândria, un om înzestrat cu simț politic. Astfel el condiționează participarea alegătorilor săi la actul unirii, de prealabila împărțire a moșiilor, — o dureroasă și lungă experiență — arătându-i că în caz contrar, mizeria maselor țărănești va spori numai: «... până acum, noi țărânii am dus fiecare câte-o piatră mai mare sau mai mică pe umeri, însă acum suntem chemați a purta împreună tot noi, opinca, o stâncă pe umerile noastre».

Comentând cuvintele de mai sus, «puține dar străpungătoare», și distingând în cele două povești «o tonalitate de mahnire și de amărăciune, stăpănită», autorul prefeței le valorifică, fiindcă ele nu oglindesc doar momentul istoric respectiv, ci prefigurează întregul viitor sumbru al țărânimii, trădată și de astă dată de aceeași burghezie care o vânduse, în 1848, împerechindu-se cu moșierimea.

Cum se face că, pătrunzând situația reală a țărânimii și a asupritorilor ei, întristându-se împreună cu eroii săi în fața

perspectivelor, el însuși persecutat și încercat de singurătate după moartea «fratelui Mihai», cum se face că, sbătându-se în sărăcie, Creangă se păstrează totuși vesel în opera sa, zămislită în această perioadă de grea apăsare?

Firește, răspunsul nu-l vom afla recurgând la prejudecata unui Creangă bucolic, pe care critica burgheză, insensibilă la contradicția dintre viața și opera sa, a transmis-o din generație în generație. Impotriva ei Petru Dumitriu ne și previne cu energie: «Un Creangă idilic și un univers idilic al lui Creangă, sunt un mit care trebuie sfărâmat, fiindcă face parte din cordonul sanitar ideologic întins de critica burgheză împrejurul clasicilor noștri».

Voioșia care aleargă nestânjenită în creația lui Creangă, optimismul care activează forțele omului, ale țărânului, ascuțindu-i simțurile și inteligența, turnându-i încrederea nelimitată în triumful său final asupra elementelor «rele» ale naturii și societății, sunt trăsături sufletești specifice poporului. Și cum între poporul muncitor și Creangă nu a existat altă distanță decât aceea dintre cuvântul vorbit și cuvântul scris, marele prozator a acumulat în trupul lui zdravăn, în ochii lui neastâmpărați și în spiritul său iscoditor, toată pofta de viață a norodului, care până astăzi n'a avut puțința să și-o sature. Creangă este aidoma unei plante care, silită să dureze într-o climă potrivnică, strânge în frunzele ei late, mari rezerve de apă și soarbe substanța hrănitore din adâncul pământului. «Rezervele» scriitorului au fost «curajul, veselia potolită, simțul umorului, cu care Creangă, ca un bun fiu al tatălui și strămoșilor săi, știe să primească binele și răul vieții».

Astfel sunt Dănilă Prepeleac și Ivan Turbincă, oameni săraci, care înfruntă diavolul și moartea cu o iscusință promptă și inventivă, subliniindu-și victoria cu un hohot de râs sau cu petreceri foarte gustoase și deloc creștinești, ca Ivan Turbincă, care își fixează singur până și sorocul morții; Harap Alb, trece peste toate opreliștile impuse de o ordine strâmbă, scu-turându-se de robie și dovedind că omul

de rând este superior celui avut și puternic.

Trecând la seria basmelor și apologurilor, întâlnim pledoaria pentru instinctul matern («Capra cu trei iezi» și «Povestea Porcului»), elogiul legăturii dintre om și natură («Făt-Frumos fiul Epei» și «Harap Alb»), bucuria și sensul creator al muncii («Inul și Cămeșa»), apostrofarea tipului trândav («Povestea unui om leneș»), a lui încurcă-lume («Poveste» sau «Prostia ome-nească»), pedepsirea profitorului odios («Punguța cu doi bani»), în care râsul devine mândros și profetic.

•

Cercetarea lui Petru Dumitriu constituie un început pozitiv pentru ceea ce ar trebui să fie o vastă întreprindere de valorificare a admirabilului tezaur încredințat poporului său, de Ion Creangă.

Este o încercare cu aspect de evocare a vieții și artei lui Ion Creangă, care iese prin împletirea de detalii autentice cu comentarii critice, din tiparele unei reconstituiri istorice. Și este de remarcat că dragostea scriitorului Petru Dumitriu pentru scriitorul Ion Creangă, nu a falsificat optica critică a lui Petru Dumitriu. Reconsiderarea este scrisă nu numai cu pasiune, ci și cu discernământ. Ea nu constituie un studiu, ci o prefață, mai degrabă o pagină de literatură decât de critică literară.

De asemenea, autorul nu și-a rotunjit într-o concluzie sistematică ideile pe care mai mult le-a sugerat. Dar dacă alți critici se vor încălzi dela clanul cu care acesta a îmbrățișat pe acest fin al lui Nastratin Hoge, ei vor avea de trecut la analiza mai dezvoltată a operei sale. Astfel, pe de o parte, ei vor avea de studiat îndeamănunt cadrul istoric-social și reflectarea lui în opera prozatorului. Basmul lui Ion Turbincă prezintă în acest sens un material bogat, păstrând imaginea ostașului rus în trecere prin țara noastră, în războiul de independență. În afară de aceasta, criticii vor avea de stabilit locul ocupat de Ion Creangă în tradiția realist-critică a claselor noastre.

Toate aceste rămân porți încă deschise, care așteaptă mânătorii răbdători ai cheii pe care o oferă învățătura marxist-leninistă criticii și istoriei literare.

M. Petroveanu

★

PETRU DUMITRIU : «VÂNĂTOARE DE LUPI»¹⁾

Conflictul din «Vânătoare de lupi» își trage rădăcinile din acțiunea care a dus la demascarea și prinderea bandei de chia-buri și negustori asasini, maniști, legionari, recent judecată la Timișoara. El este a xat deci pe un fapt autentic. Autorul prezintă lupta dintre bogătanii satului, transformați într-o bandă de asasini și țărani muncitori, care revenindu-și în primul moment de surpriză, pornesc la hăituirea și prinderea bandiților.

Acestea sunt doar liniile schematice ale unei acțiuni conținând o înlănțuire densă de fapte. Urmărind în linii generale desfășurarea evenimentelor, așa cum a reieșit din procesul dela Timișoara, acțiunea nu-velei merge în adânc, răscolește realitatea și îmbrățișează în mod complex faptele. O mână de bandiți înnebuniți de lăcomie și ură, exasperați de succesele poporului muncitor, turbați de furie că nu mai pot exploata și jefui pe cei ce muncesc, ațâțați de svonurile lansate de posturile de radio apusene, se retrag în munți, de unde pun la cale raiduri de terorizare împotriva populației, ucid pe la spate oameni și nutresc proiecte nebunești, închipuindu-și că ei vor putea să readucă vremurile stăpânirii fabricanților și bancherilor, iar la sate, vremurile nemiloasei exploatare chiaburești.

Nu este greu de a deosebi în mentalitatea bandiților, psihoza unei clase putrede, aceeași imaginație care l-a făcut pe un Forrestal să caute în alte planete «baze» pentru acțiunea trupelor americane. În mic, asasinii din văile Teregovei, reeditau scene frecvente din lagărul imperialist.

¹⁾ Editura Tineretului, Buc., 1949.

În acest sens, «viziunea politică» a acestor chiaburi, este în genere bine prinsă. Scriitorul are intuiția justă că, toată violența și perfidia lui alde But, Nistor Boierul, Trăilă Lupu, nu putea să elaboreze nici cea mai elementară judecată politică, întemeiată pe fapte obiective și nu pe dorințele lor și astfel autorul reliefează în mod pregnant starea de spirit a unei clase în destrămare.

Personajele chiaburești sunt prinse în toată hădoșenia caracteristică clasei. Ura chiaburilor este arătată cu tot veninul ei, acțiunea lor disperată pentru a-și apăra pozițiile, zăgrăvită în mod realist. Setea de înavușire se împletește cu dorința nestăvilită de a păstra inegalitatea socială și în ciuda prudenței cu care un But, un Trăilă se manifestă la început în relațiile cu organele oficiale, ei nu-și pot stăpâni accesul lor de furie, de turbare, când văd «golănimea» satului organizându-se și căpătând conștiința propriei ei puteri. Petru Dumitriu a reușit să arate cum în viața de familie a chiaburilor se reflectă mentalitatea specifică lor. Comportarea de fiecare zi a lui But, a lui Nistor, Trăilă, sau a oricărui dintre ei, se compune dintr-o serie de gesturi respingătoare, în care dorința de a porunci, de a ține lumea la chermul lor, de a arăta în mod sgomotos puterea banului, alterează fundamental conținutul celor mai omenești sentimente. Pe măsură ce acțiunea înaintează, faptele chiaburilor devin tot mai fățiș dușmănoase, tot mai imprudente. Autorul arată cu justețe cum prin inactivitatea organizației de Partid se lasă drum liber răspândirii svonurilor, campaniei veninoase a chiaburilor. Primii care se prind în lațul svonurilor sunt înșiși chiaburii care încep să ia dorințele lor mârșave drept realități. Astfel conflictul se accelerează și intervenția autorităților este așteptată din moment în moment. «Lasă... o să țină minte și copiii copiilor lor judecata», spune Ion Jura și pe măsură ce atmosfera de teroare devine mai deasă, măsurile de ripostă devin mai iminente. Crimele mârșave ale chiaburilor trezesc ura justă a pașnicilor locuitori ai Teregovei și contribuie la crearea unei cohe-

ziunii care se manifestă în colaborarea în masă pentru prinderea asasinilor.

Ideea autorului de a arăta cum conflictul de clasă în cuprinsul aceluiași sat se repercutează în cadrul vieții de familie, contribuie mult la sporirea dramatismului acțiunii. Astfel, Pătru Răduia, secretar al organizației de Partid, al cărui cumnat, închiaburit, se înhăitase în bandă, este hotărât dintru bun început să nu ajungă la niciun compromis cu soția sa în privința fratelui ei. Dar totuși ezitarea și teama de a lua o hotărâre ireparabilă, se repercutează la rândul ei, asupra acțiunii sale de secretar al organizației de bază. Lipsa de vigilență cu care unii membri de Partid din sat, întâmpină acțiunile mârșave ale chiaburilor, contribuie la intensificarea acțiunii. În noua sa versiune, (nuvela apăruse anterior în «Viața românească»), autorul revine asupra acestei deficiențe, zăgrăvind ședința convocată în urma sugestiei primite de la delegații comitetului județean. Dar aceasta numai în momentul în care soarta bandei se și hotărâse, iar măsurile practice erau puse la punct. Cititorul rămâne până la acest stadiu al acțiunii, nedumerit asupra activității organelor de Partid.

Insuficiența analiză a rolului pe care organizația de Partid l-a avut în lămurirea și mobilizarea maselor, cât și a prinderii bandiților, micșorarea acestui rol, constituie principala lipsă a nuvelei.

Remarcabil este felul în care autorul arată cum pentru Răduia, Jura și pentru membrii organizației de Partid, lupta împotriva bandei de chiaburi pune în față în mod direct necesitatea adâncirii conștiinței lor partinice, arătând cum evenimentele ascut simțul de clasă al țărânului muncitor, cum îi structurează o personalitate de luptător. Cu un mare simț al gradației, scriitorul zăgrăvește prăpastia care se cascadează din ce în ce mai adâncă între țărâni muncitori și chiaburime.

Massa țărănilor muncitori apare însă oarecum sporadic în nuvelă. Acesta este unul din motivele pentru care personajele pozitive apar mai slab conturate decât cele negative.

Un mare merit al autorului constă în faptul că el nu se limitează la o redare schematică a personajelor, la o redare liniară a procesului de transformare a lui Jura, Răduia, etc. Jura trebuie să înfrunte dificultăți create de propriile sale obiceiuri, pentru a ajunge un om înaintat în satul său.

Și Petru Anculea are ezitări, însă acestea nu mai sunt depășite, ci dimpotrivă. El își dă primul seama că iluziile asasinilor sunt baloane de săpun: «Aici un «domn» pe un al munte un alt «domn» și asta-i tot». Dar, intrat în cărdășie cu chiaburii, el va împărtăși soarta acestora și va cădea sfârtecat de grenade pe culmile din împrejurimile Teregovei.

Nuvela lui Petru Dumitriu realizează într'un asemenea grad tabloul vieții încât, odată citită cartea, rămâi cu impresia că ai fost martor direct al evenimentelor: prezența eroilor se impune, datorită desfășurării concentrate a existenței lor, într'o asemenea măsură, încât dă naștere emoțiilor puternice pe care le stârnește un eveniment trăit aievea, sau frecventarea regulată a unor locuri și a unor oameni. De aci provine interesul pasionat cu care urmărim acțiunea, de aci provine simpatia adâncă pe care o avem pentru lupta țărănimii, de aci adâncă repulsie pentru faptele chiaburilor: cu astfel de mijloace, punându-ne în față aspectul particular al evenimentelor de pe văile Teregovei, autorul reușește să ne facă să înțelegem structura concretă a unei faze din lupta de clasă la țară.

O critică generală care s'a adus nuvelei lui Petru Dumitriu, a fost aceea că personajele negative ar fi mai puternic trasate decât cele pozitive. În mod cert, în nuvelă spațiul în care scriitorul se ocupă cu zugrăvirea personajelor negative, a chiaburilor și a șefilor lor, este mult mai mare decât spațiul rezervat pentru descrierea țăranilor muncitori și a acțiunilor lor. În genere scriitorul se lasă ispitit de spectaculosul acțiunii și toate deficiențele provin din aceasta. Intenția lui Petru Dumitriu de a crea «atmosferă» este vădită și aceasta marchează extinderea pe care scriitorul a dat-o zugrăvirii teroarei și

efectelor morale pe care le aveau asupra satului raidurile bandei asasine. Satul are aspectul unei cetăți asediate și scriitorul speculează această inactivitate a locuitorilor, în sensul intensificării dramatismului. Încleștarea finală este zugrăvită în coloarea îndârjirii, dorinței de răzbunare pe care o au locuitorii. Autorul nu descrie însă cu aceeași acuitate procesul de transformare al locuitorilor până în momentul în care ei văd adevărata față a chiaburilor și felul în care li se ascute dorința de răzbunare. Nici sbuciumul sufleteș al lui Petru Răduia nu este zugrăvit pe îndelete și de aceea motivarea inactivității organelor de Partid rămâne neconvingătoare.

Sugestiile pe care le-a primit scriitorul în sensul unei extinderi a perspectivei nuvelei, se dovedesc justificate. Astfel mobilul acțiunii chiaburești este în mod insuficient arătat în caracterul său de clasă. Pe But, de pildă, pare că numai instinctele rele, pofta de a ucide, îl pun în mișcare și nu teama că într'o bună zi el va pierde oile și «cămășile». Faptul că impulsivitatea firii lui But inspiră neîncredere chiar «ortacilor săi», nu lămurește pe deplin cititorul, care presupune o motivare mai puternică a acțiunilor lui But, cel puțin a asasinării lui Ion, care deschide seria atacurilor banditești. Să nu uităm că personajul este creat după un model autentic.

Modul în care scriitorul înnoadă episoadele și mișcă eroii, este remarcabil și în această privință nuvela vădește claritate, o simplitate de structură care ne dă sentimentul unei ferme stăpâniri a meșteșugului de către autor.

Subiectul celei de a doua nuvele din volumul apărut în Editura Tineretului, este rupt din actualitatea fierbinte, cuprinde transformări care se petrec chiar sub ochii noștri. O echipă de tractoare sub conducerea lui Marin «Brigadierul», se deplasează într'un sat pentru a face arăturile de toamnă, la țăranii care au semnat contracte individuale. Cu acest prilej, scriitorul urmărește problemele care se pun membrilor acestei echipe în momentul în

care încep munca. Depinde de felul în care ei se vor comporta, de felul în care vor lucra, ca țăranii să capete încredere în noile metode de muncă, în avantajele introducerii unei noi tehnici în agricultură, în ultima instanță, în avantajele întovărășirii. Fiecăruia dintre tractoriști i se pun probleme, în raport cu gradul său de înțelegere.

Conflictul din « Să vii să-ți dau pâine » este axat în special pe procesul de transformare al tânărului tractorist « Șmecherie », căruia într'adevăr i se pun cele mai dificile probleme: temperament anarhic, refractar la critică, prin felul în care-și duce munca el este aproape pe cale de a face, inconștient, jocul chiaburilor care tind prin svonuri să semene neîncrederea, în tehnică, în S.M.T., sub cuvânt că « cu tractorul se ară prost ». Ca și în « Vânătoarea de lupi », SVONUL, de data aceasta de altă natură decât cel din prima nuvelă, este o armă de luptă în mâna dușmanului de clasă. Privită din această perspectivă, misiunea celor trimiși să vină în ajutorul țăranimii muncitoare, este dificilă și în același timp foarte importantă. Fiindcă plugul tractorului nu trebuie numai să înlăture rădăcinile și cioturile de pe miriști, dar și să plivească buruienile din sufletul oamenilor. Cum poate oare însă un « Șmecherie », el însuși accesibil superstițiilor, credințelor băbești, să sădească în oameni prin munca sa, încrederea într'o viață nouă?

Aceasta este întrebarea pe care și-o pune Brigadierul, șeful echipei care nutrea serioase îndoieli asupra eficienței cu care lucra Șmecherie. Și în timp ce Enache Dibigiu se minuna cât de adânc ară tractorul lui Marin, dincolo de lac, în Beci, pe miriștea alocată tractorului lui Șmecherie, țăranii dădeau din cap a dispreț la vederea arăturii prost făcute, mai-mai, gata să creadă că tractorul nu poate lucra pământul bine.

« Cum stătea în picioare, cu pumnii strânși în buzunare, cu dinții încheștați, încrunțat, auzi glasul lui Badea lângă el, plin de jale:

— Păcat de atâta muncă... Asta-i arătură?

Șmecherie se întoarsă ca fulgerul să-i răspundă, dar flăcăul se uita cu jale după plugul greu, minunat, cu cinci brazde. Astfel că Șmecherie tăcu. Voise să răspundă: « Ce vrei? Așa e arătura cu tractorul ». Cu vorba asta s'ar fi descărcat. Da, s'ar fi desvinovățit...

Il trecu un fior de spaimă. « Maică, ce era să-mi iasă pe gură! Toată grozăvia vorbei i se ivi într-o clipă. Otravă! Și ar fi mers din gură în gură ».

Puternica sguđuire sufletească îl determină pe Șmecherie să măsoare prăpastia în care era cât pe aci să alunece, îl determină să-și corecteze întreaga purtare. O nevoie puternică de a repara răul făcut îl va împinge la eforturi supraomenești pentru a evita întârzierea arăturii.

« Simțea că-l sdrobește greutatea piesei mari de metal pe care, din când în când, cu mișcări mașinale și-o sălta sus pe umeri. Il sdrobea însă parcă mai mult, îl încovoia mai mult greutatea gândurilor lui. Vorbea în gând cu țăranul: « Iartă-mă neică.

... Uite, spun și eu deschis, pe față: am vrut să te înșel, să-mi ușurez munca, s'o fac de spoială... ».

« Prin oboseală răsbătea o bucurie și o însuflețire cum nu cunoscuse niciodată. Se gândea: « Măine pun fiare noi, ascuțite și-i ar omului adânc, brazde deopotrivă... »

Conștiința responsabilității pe care o capătă Șmecherie, frământările lui Marin, ezitățile mijloacelor până la limpezirea conștiinței lor, toate acestea sunt elemente pozitive care creează o puternică impresie de viață. Ea provine din faptul că autorul știe să prezinte mișcările de simțire în coaja faptului autentic, trăit. Nimic nu pare adăugit, « introdus » din afară. Însăși conduita verbală a eroilor îi definește, le luminează trăsăturile. Autorul prinde foarte bine contrastul care există între modul de exprimare al unui Marin și mentalitatea sa.

Pentru că Petru Dumitriu este un scriitor care urmărește să realizeze un tablou complet, o « cronică », cum bine s'a spus, a satelor noastre, ne găsim justificați, din acest punct de vedere, să-i reproșăm unele omisiuni, care provin din caracterul incomplet al prezentării faptelor. Astfel, le-

gătura tractoriştilor cu oamenii din sat este insuficient prezentată. Şi legătura cu localnicii lipseşte. Nu este de închipuit că o echipă de tractorişti porneşte să are ogoarele fără să ia contact cu organizaţia de Partid, fără să treacă în revistă aspectele specifice muncii în regiune. Din această cauză, însăşi problema comportării lui Şmecherie pare cam tardiv pusă. Într-o altă nuvelă, tratând acelaşi subiect («Echipa de tractoare» de Ion Jipa), procesul de clarificare are loc tocmai sub presiunea directă a realităţii, dar şi datorită influenţei primarului, secretar al organizaţiei locale de Partid. În prima parte a nuvelei lui Petru Dumitriu, în care ne este prezentată o întreagă staţiune de maşini şi tractoare, tractoriştilor dau un bal, dar din nimic nu reiese că ei au iniţiat legături cu ţărănimea muncitoare, ba avem impresia că fac oarecum opinie separată.

«Tractoriştii în salopetă, cu capetele goale, sau cu un cerc de lână care le ţinea părul, îşi făceau loc prin îmbulzeală, se strecurau printre umeri şi braţe, se chemau peste capetele oamenilor. Într'un col, plictisiţi şi stingheri, chiaburaşii satului se uitau la lume fumând. *Băieţandrii cu picioarele goale, se prinseseră în hora de afară şi glasul li se ridica din când în când, repezit, într'o strigătură*».

Un mare rol îl joacă în nuvelă şi natura. Făcând o descriere obiectivă a locurilor prin care trec eroii, autorul redă impresiile eroilor, făcând şi o minunată descriere a bălţilor, un artistic inventar al faunei şi al florei acelor locuri. Autorul dă astfel impresia că satisface curiozitatea eroilor săi şi implicit pe a noastră.

În genere, nuvela rezistă bine examenului, în ciuda acestor deficienţe care, în context se dovedesc sporadice. Ea oglindeşte un aspect al ajutorului pe care clasa muncitoare îl dă ţărănimii muncitoare. Din paginile cărţii se desprinde o nestăvilă încredere în mersul ascendent al vieţii noastre, o limpezire a conştiinţelor, care îţi dau sentimentul amploarei crescânde a transformărilor. Enache Dîbighiu, ţăranul circumspect, este în cele din urmă cucerit de drumul nou pe care tind să-l ia lucrurile.

— «Măi tovarăşe... Să vii la anul, să-ţi dau pâine, din grâul care-o creşte unde ai arat, în Pământuri... Auzi? Să vii să-ţi dau pâine!»

«Vânătoare de lupi» şi «Să vii să-ţi dau pâine», sunt paşi înainte pe calea creării unei noi nuvelistici în R.P.R., marcând două momente din lupta satului nostru în transformare, în drum spre socialism.

Horia Bratu

ANTOLOGIA: «LUPTĂM PENTRU PACE»¹⁾

Legătura scriitorilor noştri cu masa este din ce în ce mai strânsă, în sensul că toate sau aproape toate evenimentele publice, iniţiate de mişcarea oamenilor muncii spre realizarea socialismului, îşi găsesc în operele lor oglindirea ce relevă spiritul de partid ca singurul capabil să dea coerenţă şi vitalitate. Poeţii au cântat, astfel, bucuria poporului de a fi fost scăpat de hitlerişti, au celebrat venirea eliberatoarelor armate sovietice, apoi au cântat Republica, au povestit faptele de pe şantieri, abnegaţia eroică a minierilor, a nituitorilor, a muncitorilor în întrecere din toate ramurile industriei noastre şi au arătat ce a însemnat Partidul în istoria acestor evenimente, rolul său de conducător şi organizator al luptei pentru socialism.

Apoi scriitorii au pus lumină într'alt fenomen care se petrece, ca urmare a prefacerilor revoluţionare din ţara noastră, sub ochii noştri, în noi înşine: naşterea unui om de tip nou, omui moralei socialiste. În legătură cu aceasta ei au sesizat şi combătut încercările pe care duşmanul de clasă le face ca să întârzie şi să dărâme ceea ce construieşte muncitorimea. Aceste pagini, multe răspunzând bine scopului, au dat un deosebit ajutor poporului în

¹⁾ Editura pentru literatură şi artă, Buc., 1949.

lupta sa de izolare și distrugere a elementelor burgheze.

Alți scriitori au descris întunecații ani când poporul nostru era târît în războiul injust, de pradă, dus de hitleriști împotriva Uniunii Sovietice.

Azi, și în țara noastră poezii ridică glasul pentru pace. Interpreți ai popoarelor, ei neagă dreptul reacțiunii imperialiste de a încerca să-și prelungească agonia, întrerupând încă odată prin măcel, activitatea constructivă a maselor constructoare ale socialismului.

Biroul Informativ al partidelor comuniste și muncitorești, întrunit lunile trecute la Praga, a dat un comunicat în care se reamintește că lumea e împărțită în două tabere. De o parte, lagărul democratic anti-imperialist condus de Uniunea Sovietică, ce luptă pentru pace și democrație, de cealaltă, lagărul imperialist, antidemocratic, condus de U.S.A. și având ca scop așezarea cu ajutorul violenței, a dominației mondiale anglo-americane, subjugarea altor țări și popoare și zdrobirea democrației prin deslănțuirea unui nou război.

Forțele antiimperialiste se desvoltă fără încetare. Creșterea forței Uniunii Sovietice, consolidarea țărilor de democrație populară în drum spre socialism, victoria revoluției chineze, nașterea Republicii Democrate Germane, întărirea partidelor comuniste de pretutindeni, precum și valul democratic ce se ridică tot mai strâns și mai sus înăuntrul țărilor capitaliste, creșterea luptei eliberatoare în colonii și cu ele odată marele elan al mișcării partizanilor păcii, sunt argumente.

În același timp, forțele imperialiștilor scad. În țările lor apare criza economică iar contradicțiile interne și externe, inerente sistemului, câștigă în ascutime. Singura speranță a capitaliștilor este deslănțuirea unui nou război și toată politica cercurilor reactionare e orientată spre acesta. Planul Marshall, Uniunea Occidentală și Blocul militar al Atlanticului de Nord, desmembrarea Germaniei, transformarea zonelor occidentale de ocupație în baze de atac anglo-americane, iată ce a realizat până în prezent această politică

de ațăfare. Din cauza ei, în țările capitaliste libertățile democratice sunt călcate în picioare, mizeria crește. Slăbesc forțele imperialismului.

Pentru noi însă aceasta nu-i un motiv de autoliniștire, zice mai departe comunicatul Biroului Informativ, pentru că primejdia războiului nu s'a îndepărtat nici decum. Imperialiștii americani pot încerca o aventură armată — sortită unui desăvârșit și rușinos eșec, fiindcă forța U.R.S.S. e de neînfrânt, dar dacă înainte de prăbușire, ei apucă a ne distruge din fabricele, muzeele și bibliotecile cu greu construite, am câștiga numai o jumătate de victorie. Pacea trebuie deci cucerită, cucerită adică posibilitatea de a ne vedea în liniște de treburile noastre, scutiți de o nedreaptă și putredă întocmire socială, departe de superstiții și discriminări rasiale.

Pentru aceasta, unitatea clasei muncitoare se va înfăptui cu mai multă vigoare, mișcarea partizanilor păcii își va lărgi cadrele, socialiștii de dreapta ca Bevin, Blum, Mollet, Schumacher, Renner, Saragat, vor primi lovituri tot mai puternice, demascarea trădătorului Tito va continua până la prăbușirea inevitabilă a sângerosului polișt, națiunile coloniale și semi-coloniale vor ridica mai sus capul, recunoscând în lupta pentru pace, lupta lor proprie de eliberare națională.

În această luptă, scriitorii sunt chemați la un post de seamă și am notat mai sus că, făcând ecou sentimentelor și voinței popoarelor, ei s'au alăturat efectiv luptei pentru pace.

Operele oglindind alăturarea aceasta, abundă. *Scântea, Contemporanul, Flacăra*, mărturisesc elanul creator al poezilor. De asemeni câteva antologii dedicate, printre care cea din urmă, *Luptăm pentru Pace*, cuprinde cel mai numeros și cel mai semnificativ material.

O problemă ca aceea a păcii are implicații diverse, ea nu poate fi despărțită de lupta generală purtată de oamenii muncii, de patriotismul, de dragostea pentru pământul unde oamenii strâns legați prin natura și scopurile muncii lor construiesc

socialismul și sunt gata să se apere de pofta agresivă a corbului din Wall-Street:

*Te desmierd cu privirea Republica mea,
Din câmpiile verzi până 'n munții cu nea.
Pe vremuri tânjeai ca o floare măhnită,
Uitată de soare, de vânt desfrunzită.
Dar fiii tăi astăzi sunt liberi. Pe schele
Mândră te 'nalță ca pe o stea între stele.*

*Republică dragă, Patrie scumpă,
Dușmanii cu dinții ar vrea să te rupă.
Dar itu ne e teamă — le știm noi măsura —
Și urii răspundem cu crâncenă ură.*

(V. Nicorovici, «Iubire de țară»).

Dragostea de patrie e legată strâns de respectul pentru celelalte țări și popoare. Mihai Beniuc a spus că pacea se câștigă prin unitatea proletariatului internațional:

*Ei sunt câțiva și bogăți,
Noi suntem săraci și mulți,
Mai flămânzi și mai desculți,
Dar toți frați.*

Sau Efraim Eizicovici («Destul»):

*Săbiile voastre negre se vor frânge,
Ca într'un munte de piatră,
De puterea noastră unită pretutindeni
dealungul planetei.*

Un poet de limbă maghiară, Ernő Szilágyi, apasă aceeași idee, mai concret:

*Români și unguri trăiesc împreună
[răfește,
Cuvântul Pace răsună cu aceeași tărie, cu
aceeaș dragoste, în toate limbile.*

În fruntea mișcării pentru pace, stă invincibila Uniune Sovietică, țara unde, realizat socialismul, două sute de milioane de oameni ai muncii merg cu pași strălucitori spre comunism.

Radu Pădure arată spre Moscova, la Kremlin, ca spre garanția victoriei lagărului democratic. Imaginea sa, plastică, are o intimă și puternică mișcare:

*De granitul Moscovei
se sdobesc talazurile dușmane,
sub limpezi ceruri scânteiază,
luminează în lume,
invincibilă —
MOSCOVA.*

Dar la Kremlin, dirijând acțiunea, șade Stalin, omul privit cu speranță și dragoste de milioane de ochi din toate părțile globului. El poartă în mâini cumpăna liniștii noastre. Să spună aceasta, Mihai Dragomir a găsit cuvinte potrivite, lângă leagănul unui copil:

*Dormi copile fără frică,
steaua roșie se ridică,
cei ce urăsc surâsul tău
n'au să-ți facă nici un rău.
Dormi copile și visează,
Stalin somnul ți-l veghează.*

*Stalin știe că 'n păduri
dau târcoale lupii suri,
din apus colții și 'ntind
și tu dormi aici, zămbind.
Mâna lui pe pleoape-ți trece,
visul fraged ți-l petrece,
pentru tine-i boare caldă,
pentru lupi pârjol și spadă.*

Aceasta din ultimul vers e o idee fundamentală, scumpă nouă, că pacea nu-i ceva de obținut prin bunăvoința oamenilor care ne amenință cu sfârșirea ei, ci prin luptă. Cum scrie poetul Vlaicu Bârna:

*Nu te-așteptăm cerșită nici târguită 'n piață...
Cei ce urzesc în umbră măcelurile noi
Mai stau pieziș la pândă și te bocesc pe tobe.
Dar mâine ar amuși cu glasul lor de cobe,
Sărobiți de valul luptei, în pulberi și noroi*

Maria Banuș, vorbește în numele tuturor mamelor:

*Voi lansa un strigăt de luptă
și de asalt
împotriva cetății de fier,
împotriva înlunecatei cetăți,
cu ziduri adânci și înalte,
făurite din casse de bani,
și casse de bani,
în lung și în lat așezate,
bine legate, cimentate bine,
îmbucate 'ntre ele,
cum sunt într'un zid, cărămidile, pistrole.
Împotriva cetății locuite de ei,
omuleți feroși și ridicoli,
sterpi și pleșuvi,*

roși până 'n măduva oaselor,
de molima aurului.
Impotriva liotii banului,
ce mișună, suduie, scheaună,
se-ascunde, se-aruncă, se cafără,
șipă și sudue 'n spaimă,
se-agață de pârghii și 'n panică
dă drumul mașinilor morții.

Un luminos tablou al viitorului fac toți acești poeți care au încredere în exactitatea și puterea legilor istorice. Ei văd la capătul luptei victoria dorită. Nu le scapă însă că o condiție neapărată a acestora e munca pentru ridicarea economiei socialiste. Dacă noi fabrici nu se ridică și dacă producția nu e viguroasă, politica de îndepărtare a războiului șade cu picioarele pe nisip. Asta înțelege Dan Deșliu, de pildă:

*Pacea lumii e-aicea: e în normele frânte,
în izbânzile muncii, înflorile din plin.*

La fel Eugeni Jebeleanu (...*țărnișurile
Păcii păzite's de ciocane și seceri, nu de
unghii*) într'un foarte frumos poem — « Scutul păcii ». De asemeni alții ca Cicerone Theodorescu, Virgil Teodorescu, Petre Solomon, etc.

După cum se vede, poeții, alăturându-se fraților lor, muncitorii, în lupta pentru pace, au înțeles problemele acestora în spiritul cel just. La asta i-a ajutat lămuririle Partidului, precum și exemplul scriitorilor sovietici.

E drept că uneori, duși de elan, ei pierd pământul de sub picioare și, așa cum spunea d. Mihai Novicov, « foarte des lupta pentru pace apare încă drept ceva înălțător, mareț, dar depășind văltoarea relațiilor zilnice, rupându-se de ea ».

Pentru Vlaicu Bârna, de pildă, pacea e categorie de inițiere magică, o « înaltă treaptă » pe care se realizează, abstracte, binele și dreptatea, un « orizont de-azur » cam fără conținut, pricină pentru care versurile bat pe loc, înfășurate în vagi fumuri ermetice:

*Te vreau un orizont de-azur — înaltă treaptă-
Un cântec de slăvire a omului și-a vieții:
Amurgul tiraniei și faptul dimineții
Pentru o lume nouă, mai bună și mai dreaptă.*

Dar nu numai pentru a afla un « fapt al dimineții » coboară minerul în pământ, să scoată o tonă de cărbuni mai mult! Și nici pentru ca zâmbetele copiilor să devină « roz », cum zice alt poet de-al nostru. Pacea este un lucru concret, exprimat în triumful stilului de viață socialist, la adăpost de posibilitatea oricărui atac din partea burgheziei imperialiste în plină și rapidă descompunere.

Cazul însă tinde să devie din ce în ce mai puțin numeros. Poeții au început să capete o tot mai serioasă dragoste de lucrurile concrete, ei preferă să viseze deasupra documentelor vii și visul lor incită la acțiune, e combativ și mobilizator, cu unele excese. (Suntem departe deci de « tonul elegiac » pe care-l constata un recenzent al poeziei păcii, ori acolo unde acesta se întâlnește avem de-a face cu un accident).

Lirismul lor a câștigat în adâncime. Parcurgându-le producțiunile, vezi o permanentă sforțare de a se păstra strâns asupra ideii, fără ocol impresionistic, ci construind imagini hrănite de viață și reprezentând-o în planul artistic.

Spre convingere, n'avem decât a reciti pe Maria Banuș, Eugen Jebeleanu (« Scutul păcii »), ori pe Radu Boureanu (« Aripile albe ale păcii ») sau pe iubitul poet al clasei muncitoare, A. Toma (« Către pace »):

*Pace, cu ochi care răs
Pe încă plânsul obraz,
Caleă balaurul hăd,
Treci peste frântu-i grumaz.*

Într-o oarecare măsură acești poeți au trecut prin școli azi mult depășite. Expresia lor se mai resimte încă, și pare curios să regăsești uneori procedeele lui Barbu, Arghezi sau Blaga în opere a căror orientare ideologică le este nu numai străină, dar și ostilă. Lucrul a fost de nenumărate ori băgat de seamă, poeții au luptat împotriva rămășițelor formaliste și fenomenul este azi pe cale de dispariție. Dar un arsenal poetic nu se naște dela o zi la alta. Armele delicate pe care poeții noștri le descopere acuma, se pregătesc cu încetul, au nevoie de foc puternic și mâini

pricepute a le învârti înăuntru până să capete înfățișarea utilă dorită. Principalul este ca strâns atașați la evenimente, poezii să devină, din ce în ce mai desăvârșit, interpreți înflăcărați ai masselor populare.

Radu Petrescu

ISTVAN ASZTALOS: «VÂNTUL NU SE STĂRNEȘTE DIN SENIN»¹⁾]

Cartea lui I. Asztalos înfățișează un aspect al problemei naționale și rezolvarea democratică a acestei probleme la noi în țară, în condițiile trecerii dela capitalism la socialism.

Acțiunea se petrece în toamna anului 1947, într'un sat din Ardeal cu populație amestecată, română și maghiară.

Sub trecutele regimuri, în rândurile acestei populații, între «români și unguri», reacțiunea a întreținut în mod special vrajba pentru a putea stăpâni mai bine.

Chiar sub regimul de democrație populară, cei ținuți până mai eri în întuneric sunt încă foarte susceptibili să se lase trași de valul unor recrudescențe șovine iscate de aceleași elemente interesate.

În desfășurarea acțiunii și în rezolvarea problemelor puse de o asemenea recrudescență, Asztalos se inspiră din învățămintele Partidului clasei muncitoare și anume, că problema națională trebuie privită în ansamblul problemelor democrației.

Se impune astfel, ca o sarcină autorului, desvăluirea rădăcinilor economico-sociale ale șovinismului și a apartenenței de clasă a acțiunilor celor care, pe orice căi, direct sau indirect, contribuie la stânjenirea merului înainte al țării.

Acțiunea romanului lui Asztalos începe din plin: satul este bântuit de o molimă, dela un capăt la celălalt. Umblă printre oameni, iscate din te miri ce, vorbe veninoase dinspre români către unguri și din spre unguri către români.

Precum vântul nu se stărnește din senin, nici pălălaia din sat nu se putea ridica fără ațătare.

Explicația nu întârzie și ea este de natură socială.

Chiaburii români și maghiari se văd ajunși într'un moment în care le fuge pământul de sub picioare. Au existat în sat (în fapt — în mâna lor) două cooperative. Disperarea chiaburilor vine din aceea că, de aci încolo, prin unificarea iminentă a cooperativelor și preluarea cooperativei unice de către țărănimea muncitoare, ei vor pierde un serios punct de sprijin, o trambulină dela înălțimea căreia încercaseră să-și mențină, dacă nu să-și întărească, influența în sat. Dela eliberarea țării ei se îmbrăcaseră în piele de oaie, izbutind să se strecoare până și în organizațiile de masă; dintr'odată încep să se lepede de acest soi de «democrație», care nu le mai convine.

Pe ei fi unește dușmănia față de regim și interesele lor comune.

În fața setei de dreptate a sărăciei, care înțelege ajutorul Partidului și realizările lui, chiaburilor le trebuia o armă perfidă care să mascheze legătura lor. Instigarea la ură de neam ar fi fost cea mai la îndemâna lor.

La adăpostul unui împăciuitoism mieros, înlăuntrul fiecăreia din cele două populații, se ascundea cea mai cruntă dorință de a-i vedea desbinați pe cei săraci, pentru ca tot bogătanii să-și vadă mai departe de interesele lor. Reacțiunea căuta «să prezinte lucrurile ca și cum lupta s'ar da nu între democrație și reacțiune, ci între români și maghiari» (Gheorghiu-Dej).

Notarul român, element corupt; dat de partea chiaburilor, se rostește mai cu prilej, mai fără: «Între noi să nu fie vrajbă. Ii rău când se mănâncă frate cu frate. Numai străinul se bucură de asta...».

Mureșenii, chiaburi români, se dau mai de-a-dreptul, mai prostește, în vileag. Ei spun lui Vasilică Neagoe, de-un neam cu ei, dar țăran sărac: «te unești împotriva noastră cu streinii? Și de piele te-om jupui, fii pe paceri! Ia te uită, aceștia își dau aere acum: sdrențăroșii aceștia», le spune

¹⁾ Editura de Stat, Buc., 1949.

el ortacilor lui. De-aia le trebuie lor democrație! »...

Iată-l pe popa reformat — care nu pierde nici cel mai mic prilej pentru a-și strecura otrava — intervenind în cearta dintre o unguroaică și o româncă: «Că nu de asta-i vorba, Kati, dar dumneata o poți pări mult și bine pe nevasta lui Chețan, odată ce ea-i româncă!... rostește el. Ce crezi, de ce l-au bătut aseară pe Kocsis-Mărunțelul? Tace și așteaptă. Dar cooperativa de ce ni-o iau? Așteaptă iar o clipă ».

Cu neobrăzare, chiaburul Andreica Niculae înfruntă pe cei ce făceau haz pe socoteala unei întâmplări în care și el fusese unul din eroi, întrebându-i dacă răd de el. «Pentrucă-s român?»

În plasa acestor demagogi, se prind uneori cei șovăelnici și nelămuriți.

De aceea furia și ura chiaburilor se îndreaptă mai ales către cei ce aduc lumină: către Partid și oamenii de Partid.

În disperarea lor, chiaburii nu se dau în lături nici dela violențe, nici dela crime, ba încă mai hrănesc așteptări (ca ale întregii burghezii, de altfel) cu privire la cele ce se petreceau în Apus, la «ajutorul» Apusului, în răsturnarea regimului: «Sunt speriați — explică Dani Seresteli-Trușașul, la adunarea parohială. Se hotărăște iar pacea. De aceea se svârcolesc. Asta-i doare pe ei. D'apoi de asta nu scapă... ».

Chiaburii vor fi demascați de către organizația de Partid locală (sprijinită de județeană și de muncitori veniți în acțiune de lămurire) — cu lămurirea oamenilor din sat.

Cooperativa se va unifica și va însemna încă un pas înainte pe drumul izbânzilor poporului muncitor condus de Partid.

Istvan Asztalos a știut să servească valoros și convingător tema dificilă pe care și-a ales-o.

În lupta dintre vechi și nou, greutatea cade asupra elementului nou. În satul respectiv, în momentul respectiv, elementul nou, căruia îi e sortit viitorul, este viața nouă, pe drumul socialismului, a țărănimii

sărace și mijloace condusă de Partidul clasei muncitoare, făurită în condițiile luptei desfășurate împotriva chiaburimii.

Atașamentul față de Partid al țăranilor săraci și al unei părți din cei mijlocași va deveni dorință sinceră de înca-drare.

Membrii de Partid vor învăța din lip-surile și greșelile lor, cum să-și organizeze munca și cum să se pregătească teoretic mai bine, pentru a fi adevărați conducători.

Valoarea acestei cărți — în care se pun just problemele — ar fi fost încă mai mare, dacă autorul n'ar fi desprins acțiunea chiaburilor (locală) de activitatea generală a burgheziei. În toamna anului 1947 țara noastră era frământată de furioasele atacuri ale partidelor burgheze încă existente, care aveau încă influență la sate.

Acțiunea chiaburilor din satul descris de I. Asztalos pare independentă de tot ceea ce reacțiunea agita în acea vreme în țară.

Cartea lui Asztalos are meritul de a fi o armă de luptă în slujba poporului muncitor, atât din felul în care insistă asupra rolului Partidului în rezolvarea problemei naționale și în lămurirea caracterului de clasă și așa zisei uri de neam (alimentată de burghezie mai ales în această epocă de ascuțire a luptei de clasă), cât și prin faptul că — prin posibilitățile scriitoricești deosebite ale autorului, — rolul luptei Partidului apare vădit, fără mijloace schematice, din însăși oglindirea realităților — în acțiune.

Autorul prinde o seamă de momente în care se declanșează luări de atitudine, se caracterizează personaje.

Astfel este semnificativă ședința de Partid, vie, cu o participare deschisă și activă. În această ședință se desvăluie dar se și lămurește șovăelnicul Kocsis-Mărunțelul.

Alt moment, — antitetic — îl reprezintă «ședința» chiaburilor din preajma desființării celor două cooperative. Aci se caracterizează felul lor ascuns, egoist și interesat și mărginirea lor când e vorba de buzunar.

Un moment interesant pentru ceea ce au reprezentat echipele muncitorești în acțiunile de propagandă la țară, îl constituie întâlnirea dintre Kalari-Pornita și muncitoarea care, prin exemplul ei, o îndrumă către Partid.

Prin traducerea în românește a cărții valoroase a lui Istvan Asztalos se face cunoscută o cucerire a literaturii Republicii noastre, tratând o problemă de actualitate, văzută și rezolvată de pe poziția de luptă a clasei muncitoare.

Stefania Tornea

Rugăm stăruitor pe cititorii și colaboratorii noștri să ne comunice observațiile lor critice, privitoare la materialul publicat de noi și să ne facă sugestii și propuneri referitoare la cele ce doresc să găsească în cuprinsul revistei.

Ne vom strădui să răspundem tuturor corespondențelor noastre în cel mai scurt timp.

R E D A C Ț I A: Bd. Ana Ipătescu, 36. București, 3
Telefon: 2.29.82 și 2.14.91.

ADMINISTRAȚIA: Bd. Ana Ipătescu, 39. București, 3
Telefon: 2.40.70.

ABONAMENTE ANUALE

Instituții de Stat, Organizații de masă și abonamente individuale	lei 1200
Intreprinderi economice	lei 2400

Cont virament Banca de Stat, 3.779

Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării Dir. Exp. Poștale nr. 167.220/1949